

AUGUST
1944
MAI
1945

AUGUST
1944—
M A I
1945

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ
CC AL PCR

AUGUST
1944—
MAI
1945

●
LUCRAREA A FOST ÎNTOCMITĂ DE :
colonelul *EUGEN BANTEA*,
colonelul *CONSTANTIN NICOLAE*,
generalul-maior în rezervă *GHEORGHE ZAHARIA*,
pe baza materialului publicat în „România în războiul
antihitlerist”, apărută în Editura militară (1966),
precum și a unor date și surse investigate ulterior

EDITURA MILITARĂ
BUCUREȘTI—1969

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ
CC AL PCR

AUGUST
1944—
MAI
1945

•
SCURTĂ PREZENTARE
A CONTRIBUȚIEI ROMÂNIEI
LA RĂZBOIUL ANTIHITLERIST

EDITURA MILITARĂ
BUCUREȘTI—1969

COPERTA : D. IONESCU
CARTOGRAFIEREA SCHEMELOR: C. VLĂDESCU

Controlul științific asupra problemelor militare :

colonel în rezervă *GHEORGHE DAVID*,
colonel în rezervă *PANAIT GAVRILESCU*,
colonel *LEONIDA ION*

la capitolele I, II, III și VI,
colonel *ION CUPȘA*
la capitolele IV și V

Concepția schemelor :

Locotenent-colonel *SPIRIDON VASILESCU*

CUPRINSUL

CAPITOLUL I

EVENIMENTE PREMERGĂTOARE 7

Inchegarea și dezvoltarea rezistenței antifasciste din România — 9. Organizarea insurecției naționale antifasciste — 20.
(GH. ZAHARIA : 7-33).

CAPITOLUL AL II-LEA

INSURECȚIA NAȚIONALĂ ANTIFASCISTĂ

35

Întoarcerea armelor contra Germaniei hitleriste — 37. Cum au fost zdrobite forțele hitleriste în Capitala României — 43. Misiunile forțelor române din ansamblul țării — 64. „Pierderea petrolului românesc creează o situație sumbră pentru Germania“ — 67. În alte părți ale Munteniei — 77. Între Dunăre și Mare — 81. Pe meleagurile Olteniei — 85. În partea de sud a Transilvaniei — 89. La frontiera de sud-vest — 95. În Moldova — 98. Ce a însemnat marea izbândă a insurecției — 102. Finalul operației sovietice Iași-Chișinău — 106.
(GH. ZAHARIA: 37-43, 102-110; C. NICOLAE: 43-77; E. BANTEA: 77-102).

CAPITOLUL AL III-LEA

ELIBERAREA PĂRȚII DE NORD A TRANSILVANIEI . . . . .

111

Avânt revoluționar al maselor — 113. Pretutindenii noi înfrângeri grele pentru Germania — 121. Cum s-a ajuns la operația de acoperire — 128. Cotropitorii hitleriști rămân departe de Predeal, Turnu Roșu, Lainici — 131. Nici prin Crișana și Banat nu s-a putut trece — 141. De la întorsura Buzăului la Tirgu Mureș — 154. Zile însingurate la dealul Singeorgiu și la Oarba de Mureș — 163. Începe ultimul asalt de pe teritoriul românesc — 174.

Pe Crișuri, prin Oradea pînă dincolo de hotar — 177. De la Bistrița și Cluj la Poarta Someșului — 178. Ultimele trupe fasciste sînt izgonite de pe pămîntul românesc — 188. Toți pentru desăvîrșirea eliberării patriei — 192.

(C. NICOLAE : 113-121, 131-140, 163-174, 188-205 ; E. BANTEA : 121-130, 141-163, 174-188).

CAPITOLUL AL IV-LEA

ACȚIUNILE DESFAȘURATE DE ARMATA ROMÂNĂ PE TERITORIUL UNGARIEI . . . . .

207

Sfîrșit de an în viața politică tumultuoasă a României — 209. Pe fronturile Europei spre sfîrșitul anului 1944 — 213. Eliberarea Debreținului — 214. Spre bucla superioară a Tisei — 219. Pe cursul mijlociu al Tisei — 223. Spre Budapesta — 230. În lupte pe străzile capitalei maghiare — 237. Străbătînd nord-estul Ungariei prin Hegyalja — 246. Înceștări aspre în munții Bükk și Mátra — 255. Retrospectivă ungară — 260.

(E. BANTEA : 209-214, 223-232, 237-246, 260-267 ; C. NICOLAE : 214—223, 232-237, 246-260).

CAPITOLUL AL V-LEA

5 LUNI DE ÎNFRUNTĂRI PE PĂMÎNTUL CEHOSLOVACIEI .

26

Victorie hotărîtoare pe frontul politic intern — 271. Pe fronturile europene pînă la doborîrea Reichului nazist — 280. Românii în primele înfruntări de pe teritoriul cehoslovac — 284. Escaladînd crestele Metalicilor Slovaci și Tatrei Mici — 293. Iarnă însîngerată în Javorina — 304. În bătălia pentru Zvolen și Banská Bystrica — 314. Diviziile române își croiesc drum pînă la Morava — 325. Tanchiști români la Bratislava și în preajma Vienei — 346. Ultimul iureș — spre Praga — 354. Partizani români în Cehoslovacia — 359. Retrospectivă cehoslovacă — 362.

(E. BANTEA : 271-292, 325-368 ; C. NICOLAE : 293-324).

CAPITOLUL AL VI-LEA

PRIVIRE DE ANSAMBLU . . . . .

369

În bătăliile de pe front — 371. Un război sprijinit de întregul popor — 383. Împliniri — 392.

(GH. ZAHARIA : 371-373 ; E. BANTEA : 374-383, 392-394 . C. NICOLAE : 383-391).

I

EVENIMENTE PREMERGĂTOARE

ÎNCHEGAREA ȘI DEZVOLTAREA REZISTENȚEI ANTIFASCISTE DIN ROMÂNIA

Participarea României la războiul antihitlerist a fost rezultatul firesc al unui proces îndelungat, ale cărui rădăcini se găsesc în lupta eroică dusă împotriva pericolului fascist de Partidul Comunist Român, în fruntea altor organizații politice antihitleriste, de masele populare în perioada anterioară declanșării celui de-al doilea război mondial și îndeosebi în anii dictaturii militare fasciste.

Instaurată la 6 septembrie 1940, când cercurile fasciste pro-hitleriste, cu concursul fățiș al Germaniei naziste, au silit pe regele Carol al II-lea să abdice în favoarea fiului său Mihai, dictatura militară fascistă, avînd în frunte pe generalul Ion Antonescu, a reprezentat cea mai neagră pagină din istoria modernă a României. Într-o primă perioadă, alături de apropiați ai lui Antonescu, au făcut parte din guvern exponenți ai Gărzii de fier (legionarii), mișcare fascistă aflată în solda nazismului.

Regimul militar fascist a lichidat orice drepturi și libertăți democratice, a folosit metode teroriste de guvernare, a impus răspîndirea ideologiei fasciste. Țara a fost subordonată Reichului german, împinsă în războiul hitlerist antisovietic.

Încă de la începutul pătrunderii trupelor hitleriste în țară, masele populare și-au manifestat ostilitatea față de ele, considerîndu-le principalul instrument prin care Germania își impunea dominația asupra României. Această stare de spirit își avea rădăcinile în trecut, inclusiv cel apropiat ; nu se uitase că imperialismul german periclitase decenii de-a rîndul independența și integritatea teritorială a României, că în primul război mondial armatele germane invadaseră o mare parte a teritoriului țării, comiseră jafuri pe scară mare, pricuinseră populației suferințe grele.

Recent, cîrmuitoarii de la Berlin patronaseră dictatul de la Viena (30 august 1940), prin care partea de nord a Transilvaniei a fost anexată Ungariei horticiste.

Starea de spirit antihitleristă a poporului și-a găsit o vie expresie și în rîndurile armatei, unde tradițiile luptei împotriva expansionismului german erau puternice.

Întreaga armată fusese zguduită de dictatul de la Viena ; ea întîmpinase plină de revoltă ciuntirea teritoriului național săvîrșită prin presiunile puterilor fasciste. Militarii — inclusiv cadrele superioare — așteptau cu nerăbdare sosirea clipei cînd vor putea porni la dezrobirea fraților căzuți sub jug străin.

Această năzuință a avut un rol important în desfășurarea evenimentelor politice ulterioare, în închegarea unei unanimități naționale contra regimului și războiului hitlerist.

Dezvăluind scopurile dominației germane, legătura dintre ea și regimul militar fascist proaspăt instaurat, comuniștii au prevăzut consecințele nefaste ale acestor stări de lucruri. Ei au orientat toate acțiunile populare — manifestații, demonstrații, greve — înspre combaterea dictaturii generalului Antonescu și a prezenței trupelor germane.

Aceste acțiuni, ca și primele acte de sabotaj inițiate în perioada dată, au constituit începutul mișcării de rezistență din România.

Comuniștii și ceilalți luptători antifasciști erau urmăriți pas cu pas de agenții organelor represive antonesciene și germane ; mulți au fost condamnați la ani grei de închisoare sau executați.

Cu asentimentul și din îndemnul lui Himmler, dirigitorul organizației SS, al polițiilor politice ale Reichului german, bande legionare înarmate au săvîrșit numeroase asasinat în timpul participării Gărzii de fier la guvernare. Au căzut sub gloanțele lor comuniștii Constantin David și Tereza Ocsko, intelectuali și oameni politici burghezi care luaseră într-un fel sau altul atitudine împotriva hitleriștilor sau agenturii lor din România. Astfel, șirul crimelor politice săvîrșite anterior de Garda de fier (asasinarea lui I. Gh. Duca, prim-ministru liberal, în 1933, a lui Armand Călinescu, prim-ministru, în septembrie 1939 ș.a.) a fost continuat în toamna lui 1940 prin uciderea istoricului de renume mondial N. Iorga, fost prim-ministru, generalului Gh. Argeșeanu, fost prim-ministru, profesorului universitar Virgil Madgearu, fost ministru național țărănist, și a altor foști demnitari care, din diferite motive, se manifestaseră în perioada

anterioară ca dușmani ai Gărzii de fier și ai Germaniei naziste. Pentru anul nou 1941 legionarii proiectaseră o „noapte a sfântului Bartolomeu“ (acțiune zădărnicită de organele militare), când alți numeroși oameni politici de diferite orientări urmau să fie asasinați.

Ca urmare a unui conflict apărut în sânul guvernului între legionari și cei câțiva generali grupați în jurul lui Antonescu, fiecare parte ținând să-și asigure monopolul puterii, Garda de fier a dezlănțuit la 21 ianuarie 1941 o rebeliune. În timpul acesteia atrocitățile săvârșite de legionari au căpătat o amploare deosebită.

Armata — care nu agreea pe legionari — a executat ordinele lui Antonescu și a înăbușit rebeliunea.

Ținând seama că Garda de fier se compromisese în fața maselor și că armata română acționa cu fermitate împotriva legionarilor, guvernul nazist de la Berlin a dat câștig de cauză lui I. Antonescu. O parte dintre căpeteniile legionare au fost însă adăpostite în Germania pentru a putea fi folosite ca mijloc de șantaj și de presiune politică asupra guvernului antonescian.

Urmărind să distrugă primul stat socialist din lume și să-și impună stăpînirea asupra întregii lumi, după ce își asigurase dominația aproape asupra tuturor țărilor Europei continentale, Germania a declanșat la 22 iunie 1941 agresiunea antisovietică, la care, împreună cu alte țări, a fost tîrîtă și România. Neavînd nimic comun cu scopurile războiului hitlerist, poporul român și-a manifestat de la început ostilitatea față de acestea. Mase largi considerau că războiul hitlerist ducea România la ruină și dezastru.

Sub conducerea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, popoarele acestei țări au pășit la o luptă titanică pentru stăvilirea invaziei armatelor fasciste, care în prima parte a războiului au izbutit să pătrundă adînc pe teritoriul sovietic. Cu toate insuccesele inițiale, armata roșie a provocat de la început pierderi uriașe armatelor blocului statelor fasciste. Prin intrarea Uniunii Sovietice în luptă cel de-al doilea război mondial a căpătat un nou curs. În frunte cu URSS, SUA și Anglia, s-a constituit o coaliție a statelor angajate în lupta dusă contra Germaniei hitleriste.

În timpul dictaturii militare fasciste și al războiului hitlerist au fost produse pagube uriașe economiei naționale a României; au fost distruse de armatele germane fasciste în retragere sau ca urmare a operațiilor militare și a bombardamentelor aeriene

diverse obiective industriale, instalații de comunicații și numeroase clădiri. Alte daune au fost provocate țării prin relațiile economice impuse de Germania României, soldate permanent cu pierderi considerabile pentru poporul român, de abuzurile trupelor germane aflate pe teritoriul nostru sau în trecere. Toate acestea, împreună cu consumul de război și impozitele împovărătoare, au agravat situația generală a maselor muncitoare de la orașe și sate. Pe fronturi îndepărtate de hotarele țării, pentru interese străine, piereau zeci de mii de tineri; numai în luptele pentru Odesa (1941) pierderile s-au cifrat la 90.000 de oameni, dintre care circa 80.000 de morți și răniți.

Pierderile grele de pe front resimțite aproape în fiecare cămin, agravarea situației economice, jafurile, crimele și atitudinea disprețuitoare a militarilor hitleriști, a diverșilor exponenți ai Reichului, care ofensau sentimentele naționale ale poporului român, teroarea exercitată de puterea de stat au sporit ura maselor populare împotriva dictaturii antonesciene și a imperialiștilor germani, au ascuțit contradicțiile regimului, au produs schimbări de poziție în rîndurile claselor dominante, au creat fricțiuni și contradicții, care s-au amplificat continuu, în directă legătură cu evoluția situației politice și militare, ceea ce a dat naștere unei profunde crize a regimului fascist.

Nefastelor acțiuni ale hitleriștilor și dictaturii militare fasciste forțele patriotice ale țării le-au răspuns prin organizarea mișcării de rezistență, în care și-au găsit oglindirea patriotismul profund al maselor populare, hotărîrea lor de a lupta pentru libertate și independență națională.

Partea cea mai combativă și organizată a poporului român era clasa muncitoare, care a polarizat în jurul ei toate forțele antifasciste, antihitleriste, a atras la o luptă din ce în ce mai activă țărănimea, intelectualitatea progresistă, elementele patriotice din armată.

În fruntea luptei antifasciste s-a aflat Partidul Comunist Român. Valorificînd experiența acumulată în anii 1933-1940 în activitatea pe care o susținuse pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare împotriva pericolului fascismului extern și intern, pentru înfăptuirea unui front popular antifascist, care să reunească toate păturile și categoriile sociale, partidele, grupările și personalitățile politice ce năzuiau spre propășirea democratică a țării și apărarea independenței ei naționale, PCR și-a elaborat o platformă clară, adecvată situației grave în care se afla

Manifeste, broșuri și lozinci editate de PCR în ilegalitate și difuzate în rindul maselor (pentru a deruta organele de reprimare fasciste materialele de acest gen purtau pe coperte titluri fără legătură cu conținutul)

țara. În circulara adresată la 8 iulie și în platforma-program din 6 septembrie 1941 partidul comunist a demascat agresiunea împotriva URSS și a chemat masele la luptă pentru încetarea războiului împotriva Uniunii Sovietice, alungarea hitleriștilor din țară, recucerirea libertății și independenței naționale a României, răsturnarea dictaturii militare fasciste, formarea unui guvern alcătuit din reprezentanții tuturor forțelor patriotice, eliberarea părții de nord a Transilvaniei. Pe baza acestor prevederi PCR s-a adresat tuturor partidelor, grupărilor și personalităților politice nefasciste, tuturor patrioților, propunându-le crearea unui front unic național.

În pofida teroarei fasciste și a prezenței trupelor hitleriste, partidul comunist a editat și răspândit permanent ziare ilegale, manifeste, broșuri, apeluri. Înfruntând prigoana regimului fascist și greutățile activității duse în condiții de adâncă conspirativitate, partidul comunist a izbutit să-și mențină și să-și consolideze legăturile în uzine, la sate, în rîndurile intelectualilor și ale armatei. Comuniștii și alți democrați antifasciști erau ferm încredințați că Germania fascistă va fi zdrobită.

Mulți dintre ei și-au dat viața în lupta contra războiului hitlerist, pentru eliberarea națională a României. În cartea gloriei neamului și-au înscris numele militanții comuniști, uteciști și antifasciști căzuți în această crîncenă perioadă — Filimon Sîrbu, soții Francisc și Lili Paneth, Ada Marinescu, dr. A. Kornhauser, Elisabeta Nagy, Pompiliu Ștefu, Nicolae Mohănescu, Justin Georgescu, Petre Gheorghe, Vasile Tudose, Jozsa Bela, Lazăr Grünberg, Bernat Andrei, Elena Pavel și alții.

În frunte cu comuniștii, masele au folosit diferite forme de împotrivire față de regimul fascist. În acest cadru o importanță tot mai mare o căpătau acțiunile ce loveau direct în producția de război. În numeroase uzine au avut loc conflicte de muncă, deseori însoțite de manifestații de masă. Între septembrie 1940 și primăvara anului 1944 s-au produs circa 48 de greve în centre industriale, au fost organizate acte de sabotaj.

Țărănimea și-a manifestat împotrivirea față de dictatura fascistă și ocupanții hitleriști prin sustragerea de la rechiziții, neprezentarea la încorporare sau mobilizare ș.a.

Pe măsură ce deveneau tot mai apăsătoare efectele guvernării fasciste, ale dominației germane, pe măsură ce creșteau pierderile suferite pe front și se acumulau contradicții tot mai ascuțite între regimul militar fascist și mase, ca și între acesta și

diferitele grupări ale claselor dominante, se dezvoltau și acțiunile antifasciste în rândurile militarilor. Proporție de masă a luat ne reprezentarea la încorporare și mobilizare; pentru astfel de infrafracțiuni, precum și pentru părăsirea unităților, potrivit unei statistici întocmite încă în timpul regimului antonescian, curțile marțiale au pronunțat între iunie 1941 și iunie 1944 86.000 de sentințe de condamnare. În același interval de timp au mai fost condamnați alți 23.300 de militari pentru diferite alte infrafracțiuni prevăzute în codul justiției militare.

Între trupele române și cele germane se crease o stare de încordare continuă, mergînd pînă la ciocniri armate individuale și de grupuri.

Ostilitatea dintre trupele germane și române, ca și dezvoltarea convingerii că Germania va pierde războiul, îngrijorarea față de soarta țării și a armatei, manifestată de tot mai mulți ofițeri români, au fost sesizate de comandamentul sovietic, care a ținut seamă de acest fapt în unele acțiuni și măsuri ale sale*. O reflectare a evoluției stării de spirit din țară și din armată a constituit-o formarea unei mișcări antifasciste organizate în rândurile prizonierilor români din URSS, condusă de comuniști români aflați în emigrație. La cererea membrilor acestei mișcări, pe baza aprobării și sprijinului dat de guvernul sovietic, a luat ființă în noiembrie 1943 o divizie de voluntari români, denumită „Tudor Vladimirescu”**.

PCR se reliefa tot mai puternic ca cea mai dinamică forță politică a rezistenței naționale, ca inițiatorul îmbinării eforturilor tuturor factorilor care se opuneau războiului hitlerist și dominației străine. Pe această cale s-a obținut un prim succes în toamna anului 1943 prin constituirea Frontului Patriotic Antihitlerist, în cadrul căruia s-au strîns în jurul PCR partide și organizații patriotice progresiste ca : Uniunea Patrioților (înfiiințată în 1942), Frontul Plugarilor, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România

* În volumul 3 al lucrării sovietice „Istoria Marelui război al Uniunii Sovietice pentru apărarea patriei” se arată că la alegerea direcțiilor loviturilor principale în cadrul operațiilor din iarna anului 1942/43 comandamentul sovietic a avut în vedere starea moral-politică a trupelor române, drept care a îndreptat primele eforturi îndeosebi în sectoarele în care acționau acestea.

** La începutul anului 1945 s-a constituit încă o divizie de voluntari — „Horia, Cloșca și Crișan” —, care a sosit în țară după terminarea războiului.

(Madosz), Partidul Socialist-Țărănesc. Temporar a aderat la acest front și Partidul Social-Democrat (PSD).

Un ecou puternic au avut și în țară cotitura intervenită în desfășurarea războiului, faptul că armatele coaliției antihitleriste au stopat șirul succeselor armatei germane, au trecut la contra-ofensivă.

O însemnătate excepțională în desfășurarea războiului a avut-o marea bătălie de la Stalingrad din iarna 1942-1943, când armata roșie a preluat inițiativa strategică. Realizând încercuirea unei mari grupări inamice la Volga și pe Don, forțele sovietice au nimic și decimat circa 50 de divizii. Numai în focarul bătăliei de la Stalingrad au fost luați prizonieri peste 90.000 de militari.

Victoriile repurtate de Uniunea Sovietică la Moscova (1941), Stalingrad (1942-1943), Kursk-Orel (iulie-august 1943), de trupele anglo-americane în Africa, în primăvara anului 1943, au slăbit considerabil potențialul Germaniei hitleriste, au provocat o criză în blocul statelor fasciste, au dat aripi noi mișcării de rezistență a popoarelor. În vara anului 1943 trupele anglo-americane au debarcat în Italia (10 iunie 1943), Mussolini a fost înlăturat de la putere (25 iulie 1943), iar noul guvern italian a încheiat armistițiu cu puterile coaliției antihitleriste (8 septembrie 1943)*. Evenimentele din Italia s-au făcut resimțite și asupra poziției unor cercuri politice din România, în special asupra celor din anturajul regelui Mihai.

Perioada 1941-1943 a cunoscut o puternică dezvoltare a rezistenței populare de masă pe tot cuprinsul Europei căzute în jugul fascist. S-au impus pe primul plan formele de acțiune armată. În unele țări luptătorii înarmați au început să controleze zone întregi ale teritoriului național. Astfel, în Iugoslavia și Albania s-au constituit organe ale unei noi puteri de stat — democrația populară.

Spre sfârșitul anului 1943 și începutul anului 1944 comandamentul sovietic avea pe frontul contra Germaniei naziste circa 550 de divizii, însumând peste 6.000.000 de oameni, contra a

* Germanii au ocupat rapid o mare parte a țării și au continuat aici acțiunile militare pînă la sfârșitul războiului. Pe teritoriul stăpînit de hitleriști a fost impus din nou regimul fascist, în frunte cu Mussolini, scăpat de germani de sub paza autorităților italiene. Acest regiun, denumit înșelător „republică socială“, era de fapt un organ de execuție al ocupanților nazisti.

vreo 250 de divizii * germane și ale altor state din coaliția fascistă, totalizând aproape 5.000.000 de militari. În același timp, pe frontul din Italia operau 14 divizii americane, engleze și franceze ** împotriva a 14 divizii germane.

Supunând unei ample analize atât situația internă a țării cât și situația internațională, conducătorii de frunte ai comuniștilor, printre care Gheorghe Gheorghiu-Dej, Constantin Agiu, Gheorghe Apostol, Emil Bodnaraș, Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica, Ion Gheorghe Maurer, Lucretiu Pătrășcanu, Constantin Pîrvulescu, Iosif Rangheț și alții, au preconizat în a doua jumătate a anului 1943 un plan de acțiune menit să ducă la reorganizarea activității partidului comunist, la întărirea legăturilor cu masele largi populare, în vederea răsturnării dictaturii militare fasciste și scoaterii României din războiul hitlerist.

Erau necesare întărirea urgentă a partidului, organizarea lui eficientă pe baze potrivite condițiilor de război. După o îndelungată analiză a unor fenomene negative produse în rîndurile partidului, activul său a ajuns la concluzia că în conducere se găsesc elemente necorespunzătoare, incapabile să facă față sarcinilor extrem de mari și importante, orientării partidului spre organizarea celor mai eficiente forme de luptă.

Față de condițiile interne și externe arătate mai sus, unele grupări politice burgheze din România au început să caute căi pentru evitarea unei catastrofe și totodată pentru revenirea la formele de guvernare existente anterior instaurării dictaturii regale (februarie 1938). Mai active în acest sens au fost cercurile palatului regal. Apreciind că nu numai persoana regelui dar însăși instituția monarhică ar fi pusă sub semnul întrebării în cazul că ar admite în continuare alianța cu Germania, cercurile palatului au încercat să găsească unele soluții pentru ieșirea din criză, care să detașeze pe rege de regimul dictaturii mareșalului Antonescu.

Avizat asupra acestor căutări și considerînd că folosirea oricăror posibilități ce se ivesc în direcția lărgirii frontului antihitlerist este neapărat necesară pentru îndeplinirea eliberării țării de sub jugul fascist și alăturarea ei la coaliția antihitleristă, în

* Sistemul de organizare sovietic prevedea o divizie cu efective numerice de personal mai mici decît ale diviziei germane. De aceea, la număr egal de divizii, cifra militarilor sovietici era mai mică decît la germani.

** Este vorba de forțele armate ale Franței libere, aflate în subordinea Comitetului francez de eliberare națională, constituit în afara țării.

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ

CONSTANTIN AGIU

GHEORGHE APOSTOL

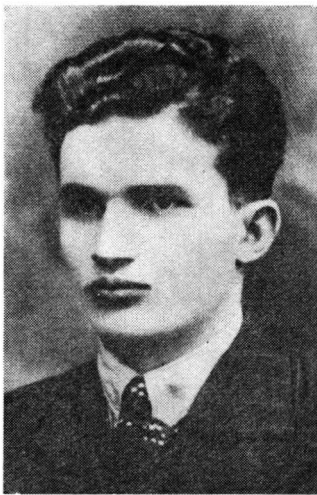
ION GHEORGHE MAURER
<https://biblioteca-digitala.ro>

LUCREȚIU PĂTRĂȘCANU

EMIL BODNARAȘ

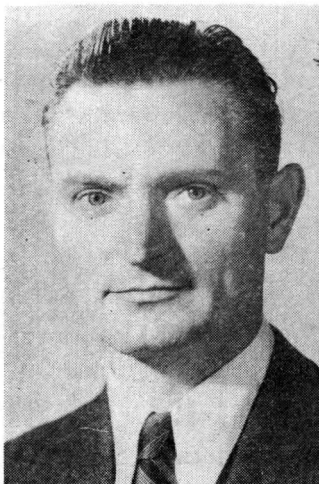
NICOLAE CEAUȘESCU

CHIVU STOICA

CONSTANTIN PÎRVULESCU

IOSIF RANGHET
<https://biblioteca-digitala.ro>

toamna anului 1943 PCR a luat inițiativa stabilirii unor contacte cu cercurile palatului regal. De asemenea partidul comunist menținea contacte cu Partidul Social-Democrat și cu partidele burgheze — Partidul Național-Țărănesc (PNT), prezidat de Iuliu Maniu, Partidul Național-Liberal (PNL), prezidat de C. I. C. Brătianu, și altele.

ORGANIZAREA INSURECȚIEI NAȚIONALE ANTIFASCISTE

La începutul anului 1944 în situația României au intervenit noi și importante aspecte. S-a adâncit criza regimului fascist. Datorită faptului că teritoriul țării a devenit teatru de război (atât prin acțiunile militare terestre cât și prin bombardamentele aeriene), a început un proces de dezorganizare a activității economice generale și a vieții publice. O stare de îngrijorare, teamă și nesiguranță și-a făcut loc printre cei ce lucrau în unele compartimente ale aparatului de stat, în special ale organelor represive ale dictaturii militare fasciste.

Bătute de armata roșie și izgonite de pe cuprinsul URSS, mari mase de trupe hitleriste au ajuns în retragere pe teritoriul țării noastre. Estorcarea bogățiilor României în virtutea situației de dominație pe care Germania o impunea a fost brusc amplificată prin jafurile de masă la care s-au dedat ostașii și unitățile germane din zona frontului și a spatelui, însoțite de numeroase atrocități și acte de samavolnicie.

În aceeași perioadă forurile lor de conducere au stabilit în diferite părți ale țării noastre o rețea de comandamente și puncte staționare, menite să asigure, în caz de complicații defavorabile Germaniei, instaurarea unui sistem direct de ocupație.

Toate acestea au sporit considerabil nemulțumirile maselor populare, au declanșat un și mai puternic val de ostilitate împotriva Germaniei hitleriste, a armatelor sale, împotriva regimului dictaturii militare fasciste. Muncitorii intensificau sabotarea producției de război. Fabricile și uzinele au fost cuprinse de o fierbere care genera îngrijorarea profundă a demnitarilor fasciști și acoliților lor. Țărănimea se opunea și mai deschis măsurilor

adoptate de regim, ripostînd tot mai des jafului și samavolniciilor săvîrșite de hitleriști. O expresie a stării de spirit a intelectualilor o constituia memoriul adresat lui Ion Antonescu în aprilie 1944 de către 69 de membri ai corpului didactic universitar, prin care aceștia cereau imediată ieșire a țării din războiul hitlerist. De mare importanță pentru forțele care acționau în direcția alăturării țării la coaliția antihitleristă era dezvoltarea stării de spirit antifasciste în rîndurile armatei române. Ostilitatea militarilor români împotriva hitleriștilor se manifesta tot mai des prin ciocniri armate.

Depășind în unele puncte frontiera de stat dintre URSS și România, armata sovietică a eliberat, pînă la mijlocul lunii aprilie 1944, cîteva județe din partea de nord-est a țării. La 12 aprilie 1944 guvernul sovietic a propus guvernului Antonescu condiții de armistițiu, dar acest demers nu a fost încununat de rezultate practice. Căpeteniile antonesciene au luat măsuri pentru întărirea dispozitivului existent al frontului și pentru pregătirea unor noi aliniamente de apărare.

Partidului Comunist Român i se întărise și mai mult convingerea că singura cale salvatoare era să se înlătore dictatura fascistă prin forță, printr-o insurecție, și să se alătore țara la coaliția antihitleristă. În acest scop activul de partid a pășit la efectuarea pregătirilor corespunzătoare.

La 4 aprilie 1944 grupul 'Șt. Foriș a fost înlocuit cu o conducere operativă alcătuită din Constantin Pîrvulescu, Emil Bodnaraș și Iosif Rangheț. Măsura s-a dovedit salutară pentru acțiunea desfășurată de partid în acele grave împrejurări.

A fost intensificată activitatea organizatorică și propagandistică, s-a trecut la abordarea practică a chestiunilor militare impuse de situație.

S-a accelerat crearea de grupe înarmate proprii ale clasei muncitoare, denumite formațiuni de luptă patriotice (FLP). Într-un interval de numai două luni au fost organizate comandamentul central al acestor formațiuni, precum și organe regionale în Oltenia, Dobrogea, Moldova, Banat și Țara Birsei; secretarii comitetelor regionale de partid au fost numiți șefi ai comandamentelor regionale FLP; au fost constituite formațiuni de luptă în unele întreprinderi din Capitală și provincie. În același timp, pe valea Prahovei, în munții Vrancei, în Delta Dunării, în ținuturile

Banat, Maramureș și Suceava au început să acționeze unele grupe de partizani*.

Soluționarea problemelor cruciale ce stăteau în fața țării cerea cu imperioasă urgență realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, care să-i permită a-și exercita cu maximă eficiență rolul său ca forța cea mai înaintată și dinamică a societății românești.

Noile condiții au permis ca îndelungatele stăruințe desfășurate de PCR în această direcție să fie încununată de succes, creîndu-se, în a doua jumătate a lunii aprilie 1944, Frontul Unic Muncitoresc (FUM), în urma înțelegerii realizate între conducerea Partidului Comunist Român și Partidului Social-Democrat. Manifestul FUM dat publicității la 1 mai 1944 conținea o chemare hotărâtă la unirea tuturor forțelor patriotice, în scopul răsturnării regimului militar fascist, formării unui guvern național

* Activitatea de partizani de pe teritoriul României a fost însă restrînsă. PCR a considerat ca principală formă de luptă împotriva fascismului insurjecția armată și participarea poporului român la războiul antihitlerist și și-a concentrat în această direcție majoritatea eforturilor sale.

În anii 1941-1944 patrioții români aflați pe teritoriul altor țări s-au încadrat în mișcările de rezistență ale popoarelor respective și au luptat cu arma în mînă împotriva ocupanților hitleriști.

Astfel în URSS diferite detașamente de partizani sovietici din Bielorussia, de la Odesa, din Crimeea și alte regiuni ale Ucrainei au cuprins în rîndurile lor și cetățeni români. Pentru devotamentul, curajul și vitejia dovedite în luptele purtate împotriva cotropitorilor fasciști, Prezidiul Sovietului Suprem al URSS a conferit medalia „Partizan al Războiului pentru apărarea patriei” unor partizani români — Lazăr Gheorghe, Apostol Toma, Gheorghe Marinescu, Nicolae Combari și alții.

De asemenea, în Franța numeroși patrioți români, printre care mulți foști voluntari în Spania, au făcut parte din mișcarea de rezistență, al cărei inițiator și animator a fost Partidul Comunist Francez. În toamna anului 1943 a fost constituit în ilegalitate Frontul Național Român din Franța sub președinția lui Traian Vuia, ilustrul savant român de renume mondial, personalitate cu vederi progresiste.

Luptători români au acționat în detașamentele de francitiori și partizani, alături de francezi, din diferite localități și regiuni ale Franței, ca: Paris, Marsilia, Grenoble, Toulon, Lyon, Ardèche, Corrèze, Nancy, Limoges, Pas-de-Calais, Gard și altele. Antifasciști români au luptat cu abnegație, încadrați în formațiunile de luptă ale forțelor franceze de interior sau în rîndurile miliției patriotice, în timpul insurecției declanșate la Paris în august 1944. În cursul celui de-al doilea război mondial și-au jertfit viața acționînd în mișcarea de rezistență franceză peste 60 de comuniști și alți patrioți români ca: Nicolae Cristea, Iosif Clisci, Sas Dragoș, Olga Bancic, Ion Călin, Francisc Wolf-Boczor, Lazăr Alexandru.

alcătuit din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, alăturării la coaliția antihitleristă, izgonirii armatelor naziste din țară, alianței cu Uniunea Sovietică, Anglia și SUA.

Existența unui aparat militar propriu al PCR, constituirea FUM, evoluția situației interne și internaționale au determinat pe rege și cercurile din jurul său să-și însușească la jumătatea lunii iunie planul de acțiune propus de comuniști.

În urma acestui important succes politic al PCR și siliți de împrejurări, liderii PNT — Maniu și PNL — Brătianu, care respinseseră pînă atunci propunerile repetate insistent de PCR de a se alătura unei acțiuni salvatoare pentru țară, au acceptat la 20 iunie 1944 să participe, împreună cu PCR și PSD, la constituirea unui cartel politic denumit Blocul Național Democrat (BND), pe baza următoarelor puncte: „1. Încheierea fără întârziere, pe baza ofertei făcute de aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiile posibile cele mai bune pentru interesele țării. 2. Ieșirea României din axă, eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei la Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale. 3. În acest scop: înlăturarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional-democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civice tuturor cetățenilor țării. 4. Menținerea unei ordini democratice și realizarea păcii conform cu interesele statului și poporului român. 5. Prezentul acord intră imediat în vigoare și obligă partidele contractante la organizarea și ducerea în comun fără nici o întârziere a acțiunii pentru realizarea punctelor mai sus stabilite.” Declarația făcea mențiunea că acordul intervenit privea numai punctele de mai sus, formațiunile politice respective păstrîndu-și întreaga independență ideologică și politică.

I. Maniu și C. I. C. Brătianu n-au consimțit însă ca blocul să cuprindă partidele și organizațiile politice ce colaborau cu PCR în cadrul Frontului Patriotic Antihitlerist și nici gruparea liberală condusă de Gh. Tătărescu*. PCR a menținut însă co-

* Fruntaș al Partidului Național-Liberal, Gh. Tătărescu se desprinsese de acest partid și își constituise o grupare proprie, care a adoptat tot denumirea de „Partidul Național-Liberal”.

CĂTRE ÎNTREAGA CLASĂ MUNCITOARE!

CĂTRE POPORUL ROMÂN!

1 Mai 1944 găsește muncitorina din România, precum și masele largi ale poporului român, în noua programă:

Războiul provocat de către clasa aflată în România împotriva Uniunii Sovietice, Marelui Britanie și Statelor Unite, seamănă moartea, jalea și distrugerea precum și pe cuprinsul țării.

Muncitorina, țărănimea, scriitorii și intelectuali, laolaltă cu întreaga națiune română suferă urmasii războiului din cauza războiului.

Trădătorii de țară, Agonisti, care au trădat la moarte sute de mii de Români, pentru interesele imperialiste hitleriste, au expus organele, satele și populația civilă unor necruțătoare bombardamente aeriene, prin continuarea războiului alături de Hitler.

Muncitorina din întreprinderile militare care lucrează pentru război hitlerist este condamnată la moarte. La C.F.R., Trivoli, peste 3500 de muncitori au fost uciși și alte sute grav răniți. La Ploiești, Turnu-Severin, Brașov, etc. au fost dezastrurile ucigărilor de muncitori.

Populația civilă **lăsată fără solide adăposturi** anti-aeriene, și expusă pierii. Sărbători și evenimente forțate sunt ținute în mișcare și amenințări cu infometarea și declamarea de boi.

FRĂȚI MUNCITORI ȘI TINERI MUNCITORI!

Puneți-vă în fruntea luptei de eliberare și pentru pacea poporului român! În primul război, clasa muncitoare din România și-a afirmat de ceas la 1 Mai cerințele ei de pace care numai **pacea** și prin **luptă** poate să le impună. Aceste cerințe **impozabile** sunt:

Ziua de lucru de 8 ore!

Spiritele imediat și sămănător pe măsura timpului;

Imediata demitralizare a întreprinderilor;

Asigurarea dreptului la liberă organizare sindicală și politică;

Libertatea de gândire, a scrierilor și a cuvintelor;

Eliberarea tuturor celor închși sau interzicți pentru convingerile lor și pentru lupta patriotică antihitleristă;

Autonomia și reorganizarea Asocierii Școlare sub control muncitoresc;

Școlă gratuită, spitale gratuite, locuințe ieftine și igienice pentru toți cei ce muncesc.

ROMÂNII

Pacea pe care întreaga națiune o dorește trebuie cucerită prin **lupta poporului**, și trebuie să ia în proprie sale mâini soarta sa.

Miza istorică în schimb este războiul în **Frontul Unic**, la noi ca pretindem.

În ziua de 1 Mai, ziua de **luptă** și de **apăsare**, muncitorina organizată, la dale comuniști până la social-democrați, **chemă întreaga clasă muncitoare**, toți muncitorii organizați și neorganizați, **întreg poporul român**, toate clasele și toate sociale, toate **partidele** și **organizațiile** îndreptate de culoarea politică, dintr-o război și apartenență socială, la **lupta hotărâtă** pentru:

Pace imediată.

Răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern

național, din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste.

Legenera armatei hitleriste din țară, sabotarea și distru-

gere mașinilor de război germane!

Spiritele Armatei Roșii eliberatoare.

Alianță cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite.

Pentru o Românie liberă, democratică și independentă!

Trăiească 1 Mai, ziua de lățărie în semnul păcii și de emba-

șă a clasei muncitoare!

1 Mai 1944

FRONTUL UNIC MUNCITORESC

CITEȘTE!

**...și din 1 mai
departe!**

DECLARAȚIE

Partidul NAȚIONAL-LIBERAL, Partidul NAȚIONAL-LĂRĂNESC, Partidul COMUNIST și Partidul SOCIAL-DEMOCRAT, prin delegații lor, împuterniciți pentru Partidul Național-Liberal și Uniunea Țărănesc de Proletariat Partidului respectiv: țării pentru Partidul Comunist și Social-Democrat și organelor lor de conducere, —

având în vedere situația gravă în care se găsește România astăzi, în urma înălțării războiului politic constituțional-democratic și a guvernării cu caracter fascist,

au hotărât să constituie un BLOC NAȚIONAL-DEMOCRATIC, care să activeze pentru salvarea țării, având următoarele tețiuni:

1. Încheierea, fără întârziere, în baza oțetului făcut de Aliați și unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), cerând o obținere condițiilor posibile, cele mai bune pentru interesele țării.

2. Eșicirea României din Axă, eliberarea țării de ocupația germană, asigurarea ei de Națiunile Unite și stabilirea independenței și suveranității naționale.

3. În acest scop: înălțarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional, democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civile, tuturor cetățenilor țării.

4. Menținerea unui ordin democratic și realizarea păcii, conform cu interesele statului și poporului român.

5. Prezentarea acordului imediat în vigoare și obligă partidele contracarante la organizarea și ducerea în termen, fără nici o întârziere, a acțiunii pentru realizarea acestor mai sus stabilite.

Pe ce face mențiune, că în timpul discuțiilor pentru constituirea acestui bloc, delegații partidelor Comunist și Social-Democrat au propus și participarea grupurilor: „FRONTUL LĂRĂNESC”, „GINTINA PATRIOTICĂ” și „PARTIDUL MUNCITORESC ȘI LĂRĂNESC”. În urma discuțiilor au fost acordate următoarele: acceptarea și alinierea la Axă, și alinierea la regimurile de dictatură, în întregul lor delimitat au căzut de acord de „blocul” să în constituie numai din aceste 4 partide.

Furnaturile politice care s-au născut BLOCUL NAȚIONAL-DEMOCRATIC în patinoara întregă independență ideologică și politică, acordul întregului nevrindă decât punctele mai sus țiate.

20 Iunie 1944

Manifestul din 1 mai 1944 al Frontului Unic Muncitoresc (extrase)

Declarația de constituire a Blocului Național Democrat din 20 iunie 1944 (facsimil după ziar)

laborarea cu aceste formațiuni politice, devenind punctul de legătură și forța dinamizatoare a întregii alianțe.

PCR reușise astfel să realizeze o largă coaliție de forțe politice și sociale, ale cărei obiective aveau un caracter național, general democratic. Partidul comunist era conștient de faptul că după înfăptuirea țelurilor insurecției partidele claselor dominante vor căuta să bareze evoluția progresistă a țării, să mențină și să consolideze rînduiele burgheze. Avînd o perspectivă clară, bazată pe cunoașterea legilor dezvoltării istorice și a realităților țării, partidul comunist considera că această alianță era corespunzătoare momentului istoric dat, că ea concorda cu interesele fundamentale ale țării. Realizarea coaliției de forțe pentru care comuniștii au militat tot timpul războiului a înlesnit izolarea guvernului fascist și răsturnarea lui, a avut un rol considerabil în înfăptuirea insurecției.

Concomitent cu acțiunea politică, conducerea partidului comunist a acordat o deosebită atenție pregătirii militare a insurecției, a participat nemijlocit la elaborarea soluțiilor și măsurilor militare — strategice, operative și tactice —, PCR fiind singurul partid politic care a abordat pînă la amănunte chestiunile militare ale pregătirii insurecției și și-a pus amprenta asupra rezolvării lor.

În acest scop reprezentanții partidului comunist au lucrat cu un grup însemnat de generali și ofițeri angajați în acțiunea de răsturnare a dictaturii fasciste și de eliberare a țării de sub jugul fascist, printre care generalii Constantin Sănătescu, Constantin Vasiliu-Rășcanu, colonelul Dumitru Dămăceanu, generalul Constantin Anton și alții. La rîndul lor, aceștia au întreținut legături cu alți militari. Astfel, pe baza atribuțiilor primite în cadrul acțiunii avute în vedere, generalul de corp de armată Constantin Sănătescu, utilizînd funcția de șef al „casei militare“ a regelui și largile sale relații cu cercurile militare, a înrîurit în această direcție o serie de generali și ofițeri cu răspunderi însemnate în ierarhia militară ca: generalul Mihail Racoviță, comandantul armatei 4 pînă la 1 august 1944, generalul Ilie Șteflea, șeful Marelui stat major după 1942, generalul Iosif Teodorescu, comandantul militar al Capitalei, generalii Constantin Niculescu (comandant de corp de armată pe front), Victor Dombrowski, Ilie Crețulescu (comandant de divizie pe front), coloneii Valeriu Șeltescu și Gheorghe Zamfirescu din Marele stat major și alții.

General
CONSTANTIN SĂNĂTESCU

O serie de contacte erau menținute direct de membri ai partidului, printre care ofițeri și ostași, de activiști ai Uniunii Patrioților, de dr. Petru Groza și alți fruntași ai Frontului Plugarilor, precum și de lideri ai celorlalte partide și formațiuni politice care făceau parte din Frontul Patriotic Antihitlerist și din Blocul Național Democrat.

Îndeplinind sarcinile date de partid, comuniștii din armată au dus o susținută muncă de lămurire în rîndurile soldaților și ofițerilor, au procurat armament și muniții pentru formațiunile patriotice. Astfel, la această acțiune au contribuit, printre alții, soldați și ofițeri patrioți din regimentul 20 infanterie de la Turnu Măgurele, din flotila 3 bombardament de la Craiova și divizia 9 infanterie din Dobrogea, de la unități din Timișoara și Lugoj (în care comitetele de partid regionale București, Craiova, Banat și Dobrogea aveau legături) și din alte localități ale țării.

Pregătirea militară a insurecției armate a pus multe probleme grele, date fiind numărul mare de trupe hitleriste aflate în țară, precum și posibilitatea pe care o avea comandamentul hitlerist de a aduce forțe din afară.

Prin rețeaua de informații a partidului comunist și cu ajutorul unor ofițeri din Marele stat major s-au procurat date asupra efectivelor trupelor germane.

La 15 iunie 1944 hitleriștii aveau în zona frontului 450.000 de oameni, în zona etapelor (formațiuni de aprovizionare, evacuare etc.) — 160.000, iar în zona interioară — aproape 60.000, dintre care 7.000 în Capitală (în 68 de comandamente, unități și formațiuni) și 25.000 în regiunea petroliferă. În afară de aceasta, formațiunile paramilitare ale grupului etnic german numărau peste 40.000 de oameni instruiți, destinați unităților SS germane.

Concepția planului insurecției era ca ea să înceapă în București, concomitent cu o acțiune la Ploiești și în bazinul petrolifer al văii Prahovei. Lovitura principală dată în aceste centre importante asigură — o dată cu răsturnarea dictaturii militare fasciste — și lichidarea principalelor forțe hitleriste din interior, stăpînirea centrului politic, economic și administrativ al țării, a bazinului petrolifer și a principalei artere de comunicații (rutieră, feroviară și de telecomunicații) ce străbătea Carpații Meridionali, ceea ce avea o importanță strategică deosebită pentru concentrarea forțelor proprii în sudul Transilvaniei, în vederea acțiunilor de eliberare a părții de nord a acestei străvechi provincii românești.

În privința unităților de pe front se prevedea ca ele să întoarcă armele pe loc contra trupelor germane, alăturându-se armatelor sovietice, a căror ofensivă era așteptată. Ea era luată în considerare de partidul comunist și celelalte forțe antihitleriste

CĂTRE COMANDANȚII DE MARI UNITĂȚI, CĂTRE GENERALII, OFIȚERII ȘI SOLDAȚII ARMATEI NOASTRE!

Armata Roșie, cea mai puternică armată a Națiunilor Unite, a ajuns la Nistru și l'a trecut. Armata Roșie înaintează zdrobind armatele Germaniei hitleriste și le va urmări fără încetare până la complectul lor nimicire, după planul comun anglo-ruso-american întocmit la Moscova și Teheran. Invazia anglo-americană din vest și sud este iminentă.

În această situație, când prăbușirea totală militară și politică a lui Hitler este o chestiune de scurt timp, trupele naziste se îndreaptă în fuga lor spre teritoriul nostru, incendiind și devastând totul în retragerea lor. România devine teatru de luptă și pustierea ei e sigură, dacă nu o împiedecăm.

Antonescu, care a condus țara la această catastrofă, e gata să lertfească și diviziile ce mai sunt în Crimeea și în ar., pentru a întârzia victoria Națiunilor Unite. Antonescu a trădat țara, poporul și armata. Antonescu e pe cale de a comite ultima mișcă la care l se mai dă răgoz.

Generații iacobici. Constantinescu-Ciaps și Vasilescu Petre au cerut retragerea armatei la Prut. Nu-i desajunși interesul suprem național care ca România fără nici-o întârziere să rupă alianța cu Hitler și să întoarcă armele împotriva nemților, dușmanii comuni ai Națiunilor Unite și ai României. Numai astfel salvăm viitorul țării, al poporului, al armatei.

Trupele germane aștătoare în țară

sunt încă slabe și pot fi ușor dezarmate. O țară foarte bine. Tăcerea comunicațiilor dă lovitura de grație armatei lui Mannstein și scurtează războiul. Viitorul țării depinde de contribuția noastră la înfrângerea lui Hitler. Azi încă ni-l putem asigura. Treccrea de partea Națiunilor Unite ne asigură existența națională.

Armata e chemată să joace un rol de frunte. Antonescu trebuie doborât. Pentru această armata trebuie să se unească cu toți patrioții. Nici o clipă nu e de pierdut.

E momentul acțiunii. Armata și comandanții ei poartă o mare răspundere. Ei trebuie să-și îndeplinească imediat datoria patriotică. Poporul nu va uita pe cei ce au fost alături de el în ceasul decisiv. Nici pe cei ce nu și-au făcut datoria. Dați ordine pentru încetarea luptei în Crimeea, pentru întoarcerea armelor împotriva nemților!

Nu tolerați ca unități românești să fie trimise la luptă alături de nemții împotriva armatei-roșii.

Împotriviți-vă cu forța, dacă primiți astfel de ordine!

Alături de popor, doborâți pe trădătorul de patrie Antonescu!

Împiedecați, cu armele, pustierea țării de către nemți!

Uniți-vă cu toți patrioții în lupta pentru salvarea țării!

Trăiască România Liberă
și independentă!

Chemare a PCR adresată comandanților de mari unități, ofițerilor și soldaților pentru întoarcerea armelor împotriva Germaniei fasciste. Documentul a fost publicat în „România liberă” din 22 martie 1944.

deoarece angajarea în luptă a grosului efectivelor germane pe front lipsea comandamentul hitlerist de posibilitatea de a trimite rezervele sale operative împotriva forțelor insurecționale.

În cadrul acestei concepții generale s-a trecut la pregătiri concrete. Emil Bodnaraș, reprezentant al PCR, și colonelul Dumitru Dămăceanu, șef de stat major al Comandamentului militar al Capitalei, au elaborat un plan al acțiunilor ce urmau să se desfășoare la București, care prevedea ocuparea instituțiilor guvernamentale, blocarea și cucerirea obiectivelor hitleriste, lua-

rea sub control a căilor de comunicații etc. Pentru realizarea acestor prime acțiuni insurecționale se conta atunci pe trupe însumând circa 6.000 de oameni, care urmau să-și conjuge acțiunile cu formațiunile patriotice de luptă.

O atenție deosebită a dat conducerea PCR organizării acțiunilor insurecționale din valea Prahovei. Organizațiile de partid locale au pregătit muncitori petroliști pentru a prelua, în momentul insurecției, paza rafinăriilor și a schelelor petrolifere și a le apăra împotriva încercărilor hitleriștilor de a le distruge. S-au făcut preparative pentru ca unitățile române din această regiune să fie în măsură a trece la acțiune contra unităților germane. În acest scop a fost întocmit un plan de operații militare de către generalul C. Vasiliu-Rășcanu, comandantul corpului 5 teritorial.

Paralel cu pregătirile din București și valea Prahovei s-au luat măsuri și în alte centre din țară, au fost preveniți comandanții unor mari unități aflate pe front.

Aceste pregătiri fuseseră îndeplinite într-o ambianță internațională dominată de noi și hotărâtoare victorii ale coaliției antihitleriste.

În cursul campaniei din iarna anilor 1943-1944 armata sovietică a continuat să izgonească inamicul de pe teritoriul sovietic și să-i provoace uriașe pierderi, cifrate la peste un milion de soldați și ofițeri.

Ca urmare a unei noi serii de mari operații ofensive sovietice începute în lunile iunie-iulie 1944, au fost nimicite grupări însemnate ale inamicului și eliberate zone vaste (regiunea Leningrad, republicile Bielorusă și Ucraineană, Carelia, cea mai mare parte a Lituaniei; forțele sovietice, alături de care lupta și armata 1 poloneză, formată în URSS, au curățit de inamic teritoriile poloneze de la est de Vistula). Numai în bătălia dusă împotriva grupurilor de armate germane „Centru” și „Ucraina de nord” armata sovietică a nimicit complet sau decimat peste 100 de divizii inamice.

În vara anului 1944 mersul războiului a intrat într-o nouă fază și în vest. La 6 iunie, în nordul Franței a început debarcarea trupelor SUA și Angliei, care pînă la sfîrșitul lunii august au totalizat un efectiv de 2.000.000 de militari. La 15 august, în sudul Franței au fost debarcate alte trupe americane și franceze.

În înaintarea lor, ajutate în mod considerabil de acțiunea forțelor rezistenței franceze, trupele aliate din nordul Franței au curățit de inamic pînă spre sfîrșitul lui august porțiunea de teritoriu cuprinsă între Loara și Sena. Astfel a fost deschis cel de-al doilea front în apusul Europei, ceea ce a creat posibilitatea de a se efectua asupra Germaniei lovituri coordonate din est, vest și sud.

În același timp a luat amploare lupta de eliberare națională a popoarelor din Europa.

În Polonia, în 1944 s-a dezvoltat considerabil lupta armată împotriva cotropitorilor germani, dusă în principal de Armia Ludowa (Armata populară) creată și condusă de comuniști. La 1 august 1944 a început răscoala din Varșovia, la care au participat pături largi ale populației, care a dat dovadă de patriotism și abnegație. După 63 de zile insurecția a fost înfrîntă de către hitleriști, care au săvîrșit o nouă serie de barbarii asupra poporului polonez. Pierderile provocate locuitorilor capitalei martire a Poloniei s-au ridicat la circa 200.000 de oameni.

În Franța forțele franceze de interior, al căror pivot puternic și hotărît îl reprezentau detașamentele armate organizate de Partidul Comunist Francez, au dezlănțuit operații pe scară mare, au eliberat orașe și chiar departamente întregi. La 19 august 1944 a început insurecția din Paris, care s-a încheiat la 25 august cu o strălucită victorie, desăvîrșită cu ajutorul unei divizii franceze din forțele debarcate anterior în nordul țării, sosită în capitala Franței împreună cu unele formații aliate.

În Iugoslavia armata populară de eliberare, creată și condusă de partidul comunist, a eliberat de inamic noi teritorii, controlînd, în vara anului 1944, circa două treimi din cuprinsul țării. Larga și puternica luptă desfășurată de armata populară de eliberare și partizanii iugoslavi reținea un număr considerabil de divizii germane.

În primăvara anului 1944 au început acțiunile de partizani în Cehoslovacia, îndeosebi în Slovacia, unde se pregătea răscoala antifascistă.

În Grecia, în această perioadă armata populară de eliberare (ELAS) a dat numeroase atacuri asupra inamicului, provocîndu-i grele pierderi.

Forțele de eliberare națională albaneze, conduse de partidul comunist, au început ofensiva generală pentru eliberarea întregii țări de sub jugul cotropitorilor.

În Italia, unde rolul de frunte în organizarea luptei armate l-a avut Partidul Comunist Italian, luase ființă Comitetul de eliberare națională a Italiei de nord ; în primăvara anului 1944 s-a format aici Corpul voluntarilor libertății, reunind 100.000 de partizani.

În Bulgaria, sub conducerea comuniștilor, s-a intensificat mișcarea de partizani, ale cărei rînduri cuprindeau în această perioadă peste 30.000 de luptători.

În Ungaria au devenit mai frecvente actele de sabotaj ; din mai 1944 activa Frontul Ungar, creat din inițiativa comuniștilor.

A crescut lupta de eliberare a popoarelor din Belgia, Norvegia, Olanda, Austria, Danemarca ș.a.

În vara anului 1944 principalul front a rămas mai departe cel sovieto-german. Aici continua comandamentul german să mențină marea majoritate a trupelor sale (circa 4 milioane de militari). În acest răstimp Comandamentul suprem sovietic avea angajate în operații aproape 7 milioane de luptători ; la această cifră se adăugau efectivele unor unități poloneze, cehoslovace, române (divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu“) și franceze ; încadrate în diferite armate sovietice, ele totalizau peste 100.000 de oameni.

La 20 august 1944 armata sovietică a declanșat în sectorul de sud al frontului sovieto-german una din cele mai mari operații strategice.

Comandamentul hitlerist considera de vitală importanță această arie geografică. Menținerea pozițiilor din România asigură Germaniei exploatarea multiplelor resurse din sud-estul Europei, folosirea Dunării — cea mai importantă arteră de circulație pe apă ce străbate Europa centrală și de sud-est —, ieșirea la Marea Neagră, bararea a trei mari direcții de pătrundere : spre Balcani ; spre Adriatica și nordul Italiei ; spre cîmpia Europei centrale (Budapesta-Viena).

Comandamentul german era hotărît să păstreze acest spațiu utilizînd porțiunile de teren din România care se pretau unei apărări puternice și relativ economice. Astfel se întrevedea, în eventualitatea unei masive ofensive sovietice, oprirea ei pe Carpații Orientali (lungime 250-300 de kilometri, înălțimi de circa 2.000 de metri), apoi pe linia fortificată dintre cotul Carpaților și Dunărea maritimă și în continuare pe Delta Dunării (cu bălțile și brațele greu accesibile) pînă la Marea Neagră. Zona fortificată dintre cele două obstacole naturale, care închidea cu-

loarul accesibil al cîmpiei Siretului inferior, supranumită și „poarta Focșanilor“, fusese construită cu mulți ani înainte și apoi completată pînă în ultimul moment. Ea era alcătuită din 4 poziții fortificate, cuprinzînd circa 1.600 de cazemate betonate, 1.800 de locașuri de tragere întărite, armament automat și antitanc, rețele de obstacole etc. În eventualitatea pierderii acestei fișii, înaltul comandament hitlerist scontă să stabilească un front de lungă durată pe întreg arcul carpatic — Carpații Orientali și cei Meridionali (cei din urmă mai masivi și înalți decît primii).

Ca ultim front strategic din România se întrevedea linia Carpaților Occidentali (Apusenii și masivii muntoși din Banat), care acoperea nemijlocit cîmpia Tisei — extremitatea estică a largului șes al Europei centrale.

Numeroasele cursuri de apă din sudul României și terenul frămîntat din podișul Transilvaniei urmau să fie folosite ca poziții intermediare între liniile de apărare strategică arătate mai sus.

La începutul lunii august 1944, în cursul vizitei pe care i-a făcut-o lui Hitler, Ion Antonescu și-a reafirmat hotărîrea de a continua războiul, de a efectua mobilizarea totală, de a transforma întregul teritoriu al României în teatru de război. Se pregăteau astfel poporului român noi jertfe, noi suferințe, exista pericolul unor distrugeri uriașe, al pustiirii țării.

Pe pozițiile din fața forțelor sovietice erau dispuse, din Bucovina pînă la Nistru și apoi de-a lungul acestui fluviu pînă la Marea Neagră, trupele grupului de armate „Ucraina de sud“ comandat de generalul-colonel Hans Friessner, cuprinzînd aproape 50 de divizii (25 germane, circa 23 române) cu efective combătante* de aproape 650.000 (vreo 350.000 la germani și vreo 300.000 la români). Cunoscînd starea de spirit antihitleristă a poporului și armatei române, comandamentul german a dispersat trupele române, intercalîndu-le cu cele germane și a luat și alte măsuri de siguranță.

Forțele sovietice din acest spațiu erau articulate în două fronturi — frontul 2 ucrainean, comandat de generalul de armată R. I. Malinovski, și frontul 3 ucrainean, comandat de generalul de armată F. I. Tolbuhin, sprijinit de Flota Mării Negre. Ele cuprindeau echivalentul a circa 100 de divizii, plus importante forțe aeriene, însumînd efective combătante de aproape 1.000.000 de militari.

* Nu au fost calculate formațiunile de deservire.

Ofensiva sovietică a început în zorii zilei de 20 august 1944, după o masivă pregătire de artilerie și aviație. După patru zile de puternice și ample acțiuni forțele sovietice eliberaseră o parte însemnată din teritoriul estic al țării noastre, cu orașele Iași, Vaslui, Pașcani, realizaseră, pînă în după-amiaza zilei de 23 august, două mari breșe, adînci de circa 100 de kilometri, una în centrul Moldovei, pînă în fața Romanului și Bîrladului, iar cealaltă — avînd baza pe Nistrul inferior — pînă pe linia Comrat-Bolgrad. Cele două pătrunderi convergeau către Prut în zona Leova.

În cursul bătăliei, la 21 august, Comandamentul suprem sovietic a precizat celor două fronturi că misiunea lor principală era de a realiza încercuirea și nimicirea inamicului în zona Iași-Chișinău și a indicat drept urmare ca majoritatea forțelor și mijloacelor să fie folosite în acest scop, evitînd dispersarea lor pentru rezolvarea altor misiuni.

În aceste zile o puternică frămîntare și efervescență cuprinseră masele populare, toate clasele și păturile sociale, conștiente că țara se află în fața unor momente cruciale. Pozițiile dictaturii militare fasciste erau puternic șubrežite. Momentul prielnic se crease; Partidul Comunist Român, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, efectuase pregătirile necesare, fiind în măsură să treacă la acțiune.

II

INSURECȚIA NAȚIONALĂ ANTIFASCISTĂ

ÎNTOARCEREA ARMELOR CONTRA GERMANIEI HITLERISTE

Ziua de 23 august avea să aducă deznodământul mult așteptat de poporul român, ridicarea la arme pentru salvarea țării de urgia hitleristă.

După înfrigate și contradictorii discuții purtate în noaptea precedentă în cadrul Consiliului de Miniștri, Ion și Mihai Antonescu se aflau la ora 16 în audiență la rege, pentru a raporta cum înțelege guvernul să facă față situației create prin ofensiva sovietică. La refuzul lui Ion Antonescu de a cere imediat armistițiu, regele, conform celor stabilite anterior de comun acord cu reprezentanții partidului comunist, a dispus arestarea celor două căpetenii ale regimului fascist. O echipă de militari din garda palatului*, constituită și instruită prin grija colonelului Emilian Ionescu, a dus la îndeplinire această decizie. Ulterior au fost arestați succesiv alți importanți demnitari (printre care ministrul de război, ministrul Siguranței statului, prefectul poliției Capitalei), chemați la palat sub pretextul convocării unui consiliu de coroană.

Înlăturarea guvernului dictaturii militare fasciste a marcat declanșarea insurecției și a constituit realizarea unuia din obiectivele ei de bază.

Imediat după arestarea căpeteniilor antonesciene au fost anunțați, prin sistemul de legături conspirative stabilit în prealabil, împuterniciții partidelor Blocului Național Democrat. Au

* Echipa era alcătuită din maiorul Anton Dumitrescu, plutonierii Ion Bilă, Dumitru Rusu și sergentul-major Dinu Cojocar.

Un grup din compania de gardă de serviciu, sub comanda căpitanului Gheorghe Teodorescu, a dezarmat și a reținut agenții din escorta lui Ion și Mihai Antonescu.

sosit în cursul serii la palat numai reprezentanții P C R (Lucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnaraș) și PSD (C. Titel Petrescu), care au pășit de îndată împreună cu exponenții palatului la punerea în aplicare a importanțelor măsuri politice și militare pregătite anterior.

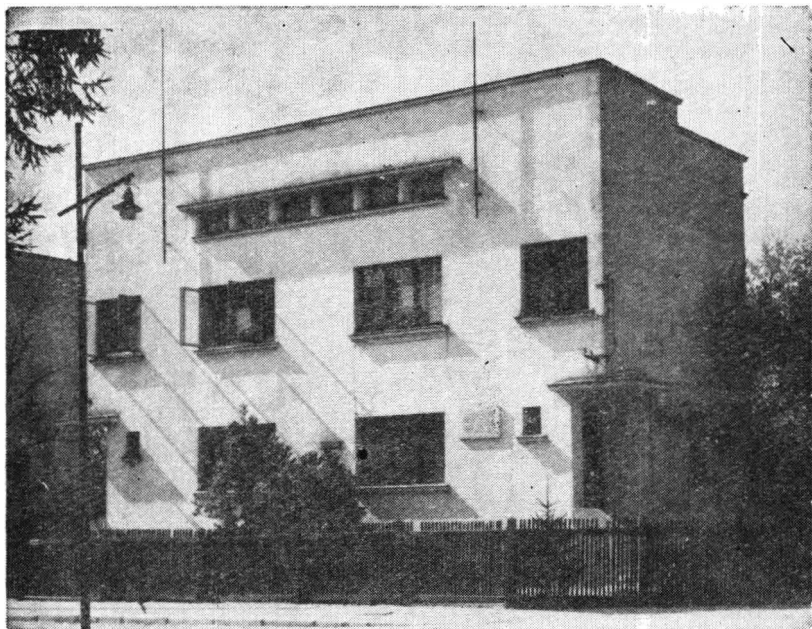
S-a constituit, avînd ca președinte pe generalul Constantin Sănătescu, noul guvern, sub egida politică a celor patru partide din BND — Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal —, reprezentate fiecare prin cîte un ministru secretar de stat fără portofoliu (dintre partidele politice numai PCR a preluat — cu titlu de interimat — și un minister, cel al Justiției); departamentele ministeriale au fost atribuite unor generali și specialiști.

În cursul nopții, potrivit înțelegerii intervenite anterior cu PCR, o grupă a formațiunilor de luptă patriotice, formată din comuniști*, a preluat paza lui I. Antonescu și a celorlalți arestați și i-a transportat înainte de ivirea zorilor într-o casă conspirativă a PCR situată în partea estică a Capitalei, în cartierul Vatra Luminoasă. A fost părerea unanimă a regelui și a membrilor noului guvern prezenți la palat că numai partidul comunist este în măsură să asigure cu maximum de garanție și în deplin secret deținerea arestaților, astfel încît să se înlăture posibilitatea unei desconspirări sau unei acțiuni a germanilor pentru eliberarea căpeteniilor fasciste, ceea ce ar fi complicat grav situația României.

De la ora 22 s-a difuzat în repetate rînduri prin radio o proclamație a regelui, al cărei proiect fusese elaborat anterior de PCR și pus de acord cu exponenții palatului. Ea anunța doborîrea dictaturii militare fasciste, încetarea ostilităților împotriva Națiunilor Unite și preciza că armata română va porni, alături de forțele coaliției antihitleriste, acțiuni militare pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei, pentru salvagardarea independenței țării.

În același sens a fost concepută și declarația noului guvern. Totodată guvernul s-a îngrijit să aducă oficial la cunoștința Națiunilor Unite noua situație politică și militară a României.

* Echipa era compusă din Ștefan Mladin, Nicolae Prosan, Ion Constantinescu, Ilie Dinuț, Nicolae Dumitrescu, Vasile Iliescu, Ion Marghian și Ion Miroiu.

Casa conspirativă a PCR din cartierul Vatra Luminoasă (București) unde au fost deținuți I. Antonescu și alți membri ai guvernului militar fascist doborât la 23 august 1944

Pentru aceasta în zorii zilei de 24 august a fost trimis cu un avion în Turcia un emisar român care a notificat cele de mai sus reprezentanților URSS, SUA și Angliei.

Aceste documente, împreună cu acțiunile militare întreprinse imediat, au constituit o expresie publică a ieșirii țării din războiul antisovietic și alăturării ei la coaliția antihitleristă, au oficializat existența stării de război între România și Germania nazistă.

Aplicarea planului militar elaborat în cursul pregătirii insurjecției a început în după-amiaza de 23 august, imediat după arestarea căpeteniilor fasciste.

La ora 18 Comandamentul militar al Capitalei a pus în stare de alarmă unitățile, a convocat pe comandanții sectoarelor militare din oraș și le-a înmînat ordinul de deschidere a ostilităților împotriva hitleriștilor.

Intrate în dispozitivul de luptă prevăzut, în cursul serii și nopții unitățile militare și formațiunile de luptă patriotice au asigurat paza instituțiilor și sediilor române vitale pentru exercitarea autorității de stat: Președinția Consiliului de Miniștri, Ministerul de Interne, Ministerul de Război, Subsecretariatul de stat al aerului, marile centrale telefonice, posturile de radio și t.f.f. etc.

Totodată sediile comandamentelor și oficiilor hitleriste, identificate din vreme, au fost înconjurate de forțele prevăzute în plan. Legăturile prin fir ale autorităților germane — în măsura în care fuseseră depistate — au fost deconectate.

În același timp s-au luat măsuri pentru deschiderea ostilităților pe planul întregii țări. Către ora 23 noul șef al Marelui stat major, generalul Gheorghe Mihail (făcea parte din militarii aflați anterior în anturajul regelui), care a primit împuternicirea de a comanda toate forțele armate române, a emis un ordin (directivă operativă) pe întreaga armată ce prevedea misiunile de luptă ale diferitelor grupări de trupe române, potrivit situației în care se găseau.

După București, primele episoade ale insurecției naționale antifasciste aveau să fie înscrise atît într-un spațiu vecin geograficește cît și spre un capăt al țării. Astfel, în zona văii Prahovei, subunități militare române și grupe de muncitori înarmați au trecut în seara de 23 august la asigurarea pazei principalelor uzine

și instalații petroliere, împotriva trupelor germane ; în nordul Moldovei o grupare de trupe române, izolată de grosul armatei noastre într-o mare de unități germane, a declanșat în cursul nopții de 23 august atacul împotriva forțelor covârșitoare hitleriste de la fața locului.

În jurul orei 20 s-a prezentat la palat baronul Manfred von Killinger, ministrul Germaniei naziste la București. Scontînd să evite o ripostă imediată a germanilor din București, în special asupra palatului, regele Mihai și-a exprimat dorința ca trupele germane să se retragă din România fără a provoca incidente. Ceva mai târziu au venit la noul prim-ministru generalii Erik Hansen, reprezentant al Înaltului comandament german în România, și Alfred Gerstenberg, șef al misiunii militare pentru aeronautică. Gerstenberg a promis că în cazul cînd va fi lăsat să ajungă la forțele germane de la nord de București va da curs acestei dorințe. Naziștii încercau de fapt să cîștige timp pentru a lua măsuri în vederea unei contraacțiuni prin care să înăbușe insurecția. Într-adevăr, pe la miezul nopții Hitler a ordonat reprimarea insurecției, ocuparea Bucureștilor și instalarea unui nou guvern fascist. Sesizînd stratagema, mai ales că ofițerul român dat să-l însoțească pe Gerstenberg nu s-a mai întors (fusese arestat de germani), C. Sănătescu a ordonat la ora 2 deschiderea generală a focului.

În pofida situației complexe și dificile, cu trupe germane prezente aproape pretutindeni, forțele insurecționale s-au ridicat la arme concomitent în cîteva puncte ale țării ; acțiunea s-a extins pe întreg teritoriul, ca o lavină irezistibilă a voinței întregii suflări românești de a-și elibera patria de sub jugul hitlerist.

În dimineața zilei de 24 august a apărut primul număr legal al ziarului „România Liberă“. În el a fost publicată declarația Comitetului Central al Partidului Comunist Român care chema poporul la acțiune hotărîtă cu arma în mînă.

Din primul moment al insurecției partidul comunist a însuflețit și a mobilizat masele și armata la lupta împotriva cotropitorilor. „În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste — se spunea într-un prim apel — Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său“. „Popor român ! Armată română ! La luptă hotărîtă pentru salvarea și eliberarea patriei“ — răsuna cuvîntul partidului

ROMÂNIA LIBERĂ

23 AUGUST 1944

RASTURNAREA REGIMULUI HITLERIST DIN ROMANIA

Declarația Comitetului Central
al Partidului Comunist
din România

DECLARA
GUVERNUL

În situația inevitabilă
cu forțele hitleriste, Par-
tidul Comunist din Ro-
mânia cheamă muncito-
rimea, țărănimea, inte-
lectuali și pe toți cetă-
țenii României la luptă
fără cruțare, cu toate ar-
mele, împotriva dusma-
rului de moarte al po-
porului român, pentru
siguranța viitorului său.

**Cetățenii ai Capitalei
Muncitori,
Funcționari,
Intelectuali,
Patrioți!**

Pentru respingerea și ex-
terminarea cotropitorilor
sunt necesare toate forțele
și toate resursele noastre.

Urmați fără șovăire or-
dinele și dispozițiile **CO-**
**mandamentului for-
mațiunilor de luptă
patriotice**, înrolați-vă
în detașamente patriotice.
Prezentați-vă la locurile in-
dicte în comunicatele no-
stre, cu arme sau fără arme.

Fiecare Român e un
soldat! Fiecare Ro-
mân luptă acolo
unde se află, împo-
triva nemților și a
trădătorilor!

Pe străzile Capitalei, cor-
doane de soldați nemți de-
S. S. se îndreaptă sub san-
glină spre lagărele de
prizonieri.

În jurul Bucureștilor,
lupta se desfășoară net
în favoarea trupelor ro-
mâne.

Ajutați și colaborați cu
armata română, dați tot
concurusul iubiților și e-
roicilor noștri ofițeri și
soldați!

Lupta cu arma în mână
împotriva cotropitorilor na-
ziști, a început. Din această
clipă, fiecare român e un
soldat al României libere.

Extrase din primul număr legal al ziarului „România Liberă” (24 august 1944)
și din cele apărute în zilele următoare.

În acele zile. „Fiecare român e un soldat! Fiecare român luptă acolo unde se află, împotriva nemților și a trădătorilor!”

Din zorii zilei de 24 august muncitori din numeroase întreprinderi din Capitală, răspunzând apelului organizațiilor de partid ieșite din ilegalitate, au început să se prezinte la Comandamentul formațiunilor de luptă patriotice (care și-a instalat public sediul într-o clădire din apropierea Comandamentului militar al Capitalei) pentru a participa la lupte.

Evoluția evenimentelor militare a fost determinată de inițiativa cucerită din primul moment de forțele insurecționale, de avântul trupelor române, de iscusința comandamentului român care a devansat aproape permanent pe cel german, de sprijinul puternic acordat armatei noastre de masele poporului român.

CUM AU FOST ZDROBITE, FORȚELE HITLERISTE ÎN CAPITALA ROMÂNIEI

Din motive lesne de înțeles, la București se afla masată o parte însemnată din forțele hitleriste existente în interiorul României (circa 14.000 de militari). Înăuntrul orașului (unde se găseau o parte din aceștia) ele se aflau plasate în cazărmi, barăci, dețineau clădiri și locuințe folosite ca sedii pentru diverse comandamente, misiuni militare, oficii și servicii, organe de spionaj și SS mai mult sau mai puțin camuflurate etc. Toate aceste clădiri și complexe au fost imediat transformate de deținători — potrivit unor ipoteze existente dinainte — în puncte și poziții de rezistență întărite conform regulilor de luptă în localități.

Forțele noastre de la București (oraș și împrejurimile imediate) totalizau peste 25.000 de militari. Dar raportul indicat de cifrele brute nu oglindea situația reală. Practic doar vreo 8.000 reprezentau unități terestre compacte. Circa 10.000 din total erau subunități ale aeronauticii, în mare parte militari din baterii și instalații antiaeriene, care erau în măsură să ducă lupta doar în raza obiectivelor unde erau amplasați și nu puteau fi manevrați la mari distanțe. Apoi, câteva mii din efectivul total menționat

faceau parte din diverse subunități și formațiuni auxiliare (depozite, gărzi etc.), dotate cu armament în cantitate și de calitate mai redusă, în timp ce germanii aveau masiv armament automat de cele mai noi modele.

De aceea pe parcursul bătăliei Marele stat major a adus aici rapid din alte părți ale țării forțe operative bine înzestrate, inclusiv cu artilerie, astfel încât să se creeze o superioritate efectivă a noastră în oameni și armament față de hitleriști.

Comandamentul militar al Capitalei (comandant — generalul Iosif Teodorescu) a reunit într-o acțiune coordonată toate aceste trupe — atât cele aflate inițial cât și cele sosite ulterior în zonă (schema nr. 1).

Trupele române din oraș au fost articulate în două grăuri — una pentru partea de sud a Capitalei, alta pentru cea de nord.

Ordinul emis de Comandamentul militar al Capitalei în seara de 23 august concentra urgența primelor eforturi în interiorul orașului, pentru a-l degaja de orice prezență a trupelor germane. Potrivit cu aceasta se prescria ca toate obiectivele hitleriste să fie încercuite de forțele special desemnate și asaltate într-o anumită succesiune, pentru a se realiza o superioritate considerabilă de foc, timp în care alte puncte de rezistență inamice mai puțin importante aveau să fie menținute în izolarea realizată din primul moment, pînă urma să le vină rîndul.

O importanță deosebită pentru zdrobirea forțelor inamice amplasate în interiorul orașului a avut-o faptul că unitățile noastre au realizat repede — în câteva ore de la declanșarea insurecției — blocarea focarelor de rezistență germane, au fracționat prin aceasta trupele hitleriste din București, le-au despărțit practic de comandamentele lor superioare, inclusiv de cele din împrejurimile de la nord de Capitală, și au zădărnicit o acțiune masată a lor, împiedicându-le să treacă la devastările și atrocitățile prin care Wehrmachtul își presărase nefasta-i prezență în alte țări ocupate.

Dat fiind că principalele forțe germane din oraș se aflau în partea de sud a Bucureștilor, aici au avut loc cele mai ample și încordate înfruntări. Gruparea română din această zonă a Capitalei a fost comandată de colonelul Dan Ionescu.

Una dintre primele ciocniri a avut ca protagonistă o subunitate de voluntari din regimentul 2 călărași, comandată de sublocotenentul Radu Cicoș. Primise misiunea să blocheze cu foc hotelul „Princiar“ (la întretăierea străzii Brezoianu cu bulevardul numit astăzi Gh. Gheorghiu-Dej). Aici erau cantonați ofițeri și subofițeri germani, care, la vestea dezlănțuirii insurecției, luaseră măsuri de pază și de luptă. Folosindu-se însă de întunericul nopții, pe care camuflajul vremurilor de război îl favoriza, ostașii români au încercuit clădirea și din câteva lovituri au făcut inofensivă garda germană, care încercase să riposteze. Apoi liniștea nop-

ții a fost străfulgerată de rafalele automatelor ostașilor noștri, care își îndreptaseră tirul spre ferestrele hotelului, unde apăruseră cei dinăuntru, alarmați de schimbul de focuri soldat cu uciderea santinelor. Însăpăimîntați, hitleriștii, după ce au făcut o tentativă de a se împotrivi, au fost nevoiți să arboreze fanioane albe. Capitulau. Era primul act dintr-o serie care avea să se amplifice în orele și zilele următoare.

Imediat după miezul nopții cîteva autocamioane germane cu militari au trecut de-a lungul cheiului Dîmboviței, dinspre podul Mihai Vodă în direcția tribunalului Ilfov. Patrurile noastre, adăpostindu-se după ziduri și copaci, au deschis foc asupra lor. Din fuga mașinilor hitleriștii au ripostat puternic, reușind astfel să-și deschidă drum. În aceeași noapte ostași români din regimentul de gardă călare au început să captureze elemente inamice izolate din diferite cantonamente din cartierul (parcul) Filipescu.

Zorii zilei de 24 august aveau să cunoască dezlănțuirea unor atacuri înverșunate asupra obiectivelor germane. Astfel, în jurul orei 4, cînd zarva obișnuită a dimineților bucureștene începea să se înfiripe, două escadroane din regimentul 2 călărași au trecut la atacarea comandamentului misiunii germane pentru armata aerului, care se afla într-o clădire pe Splaiul Independenței, în apropierea podului Mihai Vodă.

Aici hitleriștii pregătiseră totul pentru luptă. Țevile mitralierelor se arătau amenințătoare la ferestre ; adăposturile și tranșeele antiaeriene din curte erau ocupate de militari înarmați cu automate și cu grămezi de grenade lîngă ei ; din podul clădirii, observatori cu binocluri cutreierau cu vederea străzile în lung și lat.

Postați prin curțile din vecinătate, o parte din ostașii români trăgeau din ascunzișurile lor asupra ferestrelor clădirii și asupra barăcilor din grădină, iar altă parte atacau voinicește, încercînd să străbată pînza de gloanțe dușmane, ce mușcau, scînteind, din țaria caldarîmului.

Atacul s-a repetat de cîteva ori, dar fără rezultat. Cîțiva ostași români, ajutați de un grup de cetățeni civili, au adus atunci un tun antitanc, cu care au început să tragă asupra cuiburilor de arme automate dușmane. O baracă a luat foc, răspîndind un val de fum negru și înecăcios. În același timp, în gardul de scîndură și sîrmă ghimpată ce împrejmuia o parte a curții, proiectilele de tun și tîrnăcoapele unor echipe de ostași au făcut breșe largi. În urma lor se apropiau tîriș ostași din escadronul comandat de

locotenentul Gheorghe Dumitrescu. Trăgînd cu o pușcă-mitralieră, ofițerul își însuflețea subordonații în luptă. Un glonț l-a rănit grav.

Văzîndu-și comandantul în pericol, soldatul Nicolae Pascu i-a sărit în ajutor. Dar în timp ce se străduia să-l ducă la un adăpost, o rafală de mitralieră le-a curmat viața la amîndoi. Nu după mult timp însă ostașii locotenentului Dumitrescu împreună cu militari din alte subunități, asaltînd obiectivul inamic din mai multe părți, au reușit să pătrundă în curtea clădirii și, sub pavăza exploziilor de grenade, să se apropie de ea, determinînd pe hitleriști să se predea.

Astfel, către ora 11, rezistența dușmană de la misiunea militară germană a armatei aerului a fost lichidată ; ostașii noștri au luat numeroși prizonieri.

Tot în dimineața zilei de 24 august au fost atacate prin surprindere și dezarmate trupele hitleriste instalate în blocul societății germane Schenker — camuflaj al unor servicii militare naziste (din Calea Victoriei nr. 11), la Grand Hotel (Calea Victoriei nr. 15), în barăcile de lângă arena Venus (la întretărirea străzii Știrbei Vodă cu Splaiul Independenței) și la gara Dealul Spirei.

În parcurile (cartierele) Filipescu și Bonaparte (partea de nord a orașului), care prin desimea copacilor ofereau un bun ca-

muflaj antiaerian, hitleriștii aveau instalate diferite posturi de luptă și comandă. Toate acestea au fost făcute inofensive de subunități române (din cadrul comandamentului nord), iar personalul lor luat prizonier în dimineața zilei de 24 august. De asemenea, numeroase servicii ale misiunilor militare germane și gestapoului presărate pe raza acestui comandament au fost blocate de trupele noastre. O bogată cantitate de materiale de război a fost capturată, iar numărul militarilor germani luați prizonieri în această zonă a orașului s-a ridicat la circa 650.

O misiune grea aveau de îndeplinit ostașii români în după-amiaza zilei de 24 august la Școala superioară de război (azi Academia militară). Aici se afla sediul misiunii militare germane pentru armata de uscat.

Situat pe o înălțime dominantă ce oferă un larg câmp de vedere, flancat pe atunci de terenuri virane cu bălării înalte, printre care șerpuiiau tranșee de refugiu pentru caz de bombardament aerian, acest obiectiv era puternic atît prin tăria garnizoanei care îl apăra cît și prin natura terenului.

Primul atac dat de ostașii noștri s-a desfășurat în plină zi și pe o căldură înăbușitoare. El nu a progresat decît foarte puțin, întrucît riposta dușmanului a fost puternică, iar trupele noastre de acolo erau insuficiente. Prin aceasta însă inamicul și-a dezvăluit amploarea rezistențelor sale.

Ofițeri germani dezarmați și luați prizonieri de trupele române și formațiunile patriotice în București

Între timp forțele noastre au crescut*. A doua zi, întărite cu câteva tanchete, ele au dat atacul din mai multe părți. Copleșit de focul luptătorilor noștri, inamicul a trebuit să cedeze și să se predea. Către ora 14 și la acest obiectiv, în semn de biruință, flutura drapelul românesc.

În aceste acțiuni s-au remarcat prin iscusință, vitejie și curaj numeroși ostași. Printre aceștia se numărau și cei din grupa comandată de sergentul Dumitru Paraschiv. Ei au ocupat poziție lângă o clădire din apropierea obiectivului, de unde puteau să descopere mișcările inamicului și să-l asalteze. Instalat cu pușca-mitralieră la o fereastră din podul acestei clădiri, sergentul Paraschiv, prin puternice rafale, a scos din acțiune câteva posturi de luptă dușmane și a dat posibilitatea grupei sale să pătrundă prima în localul Școlii superioare de război. În vârtejul luptei ce a continuat inimosul gradat a căzut la datorie.

* La acest obiectiv au luptat ostași din regimentele 2 călărași și 21 infanterie, precum și echipajele unei subunități de tanchete.

În vîltoarea înclăștării de aici o parte din soldații și ofițerii germani au reușit să fugă. Dintre ei însă puțini au putut să iasă din București. În timp ce încercau să se strecoare pe străzi lăturalnice, au fost descoperiți de un grup de muncitori de la uzinele „Vulcan“, care, împreună cu ostașii români dintr-o subunitate de artilerie antiaeriană, i-au dezarmat și trimis la lagărele de prizonieri, proaspăt înființate.

Ziua de 25 august 1944 a marcat punctul culminant al lichidării rezistențelor dușmane de pe întreg cuprinsul Bucureștilor. Îmbinînd iscusit metoda încercuirii cu folosirea forței și cu aver-tismente prin parlamentari, comandamentele și unitățile române au reușit să ia în captivitate, în unele locuri fără vărsare de sînge, personalul subunităților și serviciilor germane aflate în cartierele Cotroceni și Belu, precum și toate trupele germane de la Arsenalul Aeronauticii, din cazărmiile din Cotroceni și azilul „Elena Doamna“ (clădire în care acum se află „institutul pedagogic“). Au fost dezarmați și capturați ofițerii germani cazați la hotelul „Ambasador“ și în alte clădiri.

Asaltul covîrșitor pornit de trupele noastre prin cartierele Capitalei asupra cuiburilor de rezistență hitleriste s-a îmbinat strîns cu efortul de luptă ce se desfășura la barierele orașului. Căci în împrejurimi, mai ales la nord, în zona Băneasa-Otopeni-Tunari, se aflau numeroase trupe hitleriste, dispunînd de un variat și puternic armament (în special tunuri antiaeriene care puteau fi folosite și în trageri terestre, îndeosebi contra vehiculelor blindate și clădirilor) și de numeroase clădiri (cazărmi) și amenajări, inclusiv adăposturi antiaeriene betonate, folosibile drept cazemate.

Forțele hitleriste din afara orașului au fost reunite într-o grupare pusă, din ordinul lui Hitler, sub comanda generalului de aviație Gerstenberg*, care se bucura de încrederea Berlinului, ca unul care stătuse mult în România și fusese șeful misiunii militare aviatice. Din zorii zilei de 24 august (în jurul orei 6) puternice coloane hitleriste din această grupare au încercat să forțeze intrarea în oraș, pentru a-l lua sub stăpînire și a salva forțele proprii din București, izolate și supuse atacului nimicitor al românilor.

De la început tentativa germanilor a întîmpinat dîrza ripostă a trupelor noastre, care încă din seara de 23 august, conform pla-

* Vezi și pag. 41.

nului de operații, au barat rapid intrările în oraș prin diverse obstacole. O primă coloană motorizată inamică, formată din circa 20 de mașini și cinci tunuri, a încercat să pătrundă cu forța în Capitală pe șoseaua Ploiești-București.

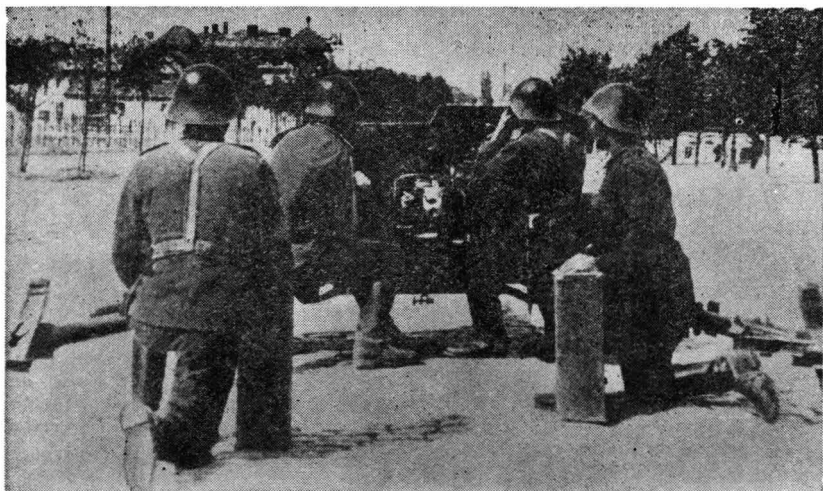
De-a lungul rambleurii căii ferate București-Constanța și prin împrejurimi ocupaseră poziție de luptă ostașii regimentului de gardă călare (comandat de colonelul Marcel Olteanu), care aveau misiunea ca nici un ostaș german să nu pătrundă în Capitală. Toată noaptea ei au săpat adăposturi de luptă, le-au camuflat cu dibăcie, și-au instalat armamentul greu în poziții de tragere alese cu meșteșug. Pe podul Băneasa, care pășeste luciul apei lacului cu același nume, ei ridicaseră o baricadă din bărci și copaci, creînd astfel prima stavilă în fața dușmanului.

Ajunsă aici, coloana germană a căutat să înlătore baricada și să pună tunurile în bătaie; germanii au instalat chiar pe pod o piesă grea antiaeriană. Dar cînd ei făceau aceste preparative, de pe întreg rambleurul căii ferate au țîșnit într-un bubuit ca de trăsnet sute de fișii de gloanțe și proiectile, care, vijelios, au cuprins tot lungul coloanei. Făceau ravagii tunurile comandate de sergenții Ion Virtosu și Gheorghe Zamfir și de sergentul-major Teodor Antonie.

Un proiectil al artileriștilor români izbește în plin tunul germanilor de pe pod. Cad morți și răniți. Un altul străpunge un camion cu muniție, care, explodînd, împrăstie în țândări mașinile alăturate. Însăpămîntați, hitleriștii părăsesc tunurile și o parte din mașini și se retrag în fugă spre interiorul satului Băneasa, urmăriți de proiectilele ostașilor noștri.

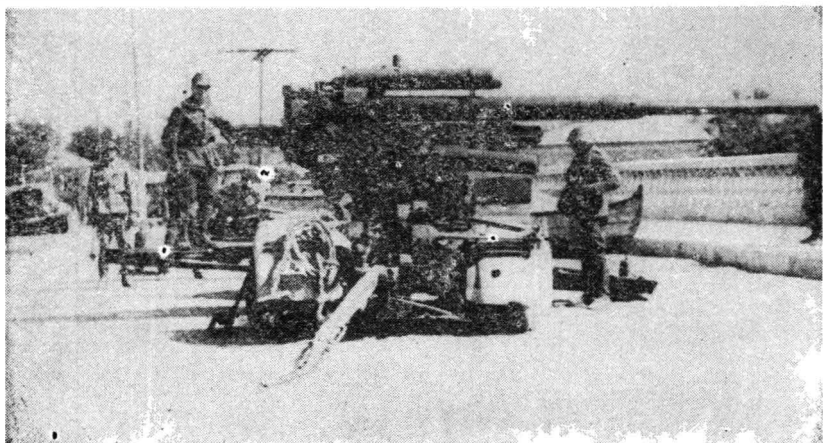
Încercarea inamicului de a pătrunde pe această direcție în București a fost zădărnicită. Românii au ieșit învingători. Pentru această izbîndă și-au dat viața tunarii Stelian Nicoară și Dumitru Tîmplaru. Au fost răniți 11 militari, printre care sublocotenentul Lucian Spiroiu și plutonierul Ștefan Iliescu.

Trupe vrăjmașe au încercat să pătrundă în București și pe alte direcții. Astfel, tot la 24 august, militari germani (îmbarcați în circa 30 de autocamioane, dispunînd de armament ușor și 7 tunuri antiaeriene) au intrat în zona de margine a cartierului Rahova, venind din direcția orașului Alexandria. Prin grădini, pe străzi lăturalnice și uneori din casă în casă, ostași din regimentul 2 călărăși, dintr-un batalion de jandarmi și din alte subunități au hărțuit acest grup inamic, l-au înfrînt și capturat.

Artileriști români trăgând asupra unei coloane hitleriste care a încercat să pătrundă în Capitală dinspre nord la 24 august, ora 6

Efectul loviturilor tunarilor români asupra coloanei dușmane

Un alt focar de lupte s-a format la intrarea dinspre comuna Măgurele, unde au acționat ostașii divizionului 7 artilerie anti-aeriană. Atît la 24 cît și la 25 august țevile tunurilor lor, care supravegheau văzduhul și înfruntau prin salve bine țintite aviația dușmană, au trebuit să fie îndreptate și la orizontal, pentru a trage asupra unei coloane motorizate inamice. Loviturile tunurilor noștri, precum și unele acțiuni întreprinse ca infanteriști au zădărnicit și aici încercarea dușmanului de a-și deschide drum în București.

Eforturile armatei și ale formațiunilor patriotice pentru lichidarea rezistențelor inamice din interiorul orașului s-au desfășurat sub bombardamentul intens al aviației germane, care a început la 24 august ora 10 și a continuat pînă în ziua de 26 august. Prin aceste bombardamente inamicul urmărea dezorganizarea acțiunilor noastre și terorizarea populației. Deși au făcut numeroase victime în rîndurile locuitorilor și au distrus sau avariat multe clădiri, printre care instituții și așezăminte de cultură, ca Teatrul Național, Opera, Ateneul Român și altele, ele n-au putut frîna elanul combativ al forțelor insurecționale. Dimpotrivă, raidurile aviației germane au sporit și mai mult indignarea armatei și populației împotriva Wehrmachtului.

Pentru zădărnicierea loviturilor aviației hitleriste au acționat cu eficacitate artileria antiaeriană și aviația de vînătoare română

din zona Capitalei. Numai într-o luptă aeriană din ziua de 25 august avioanele noastre de vânătoare au doborât 5 aparate ale inamicului.

Incursiunile escadrilelor germane au fost contracarate și de intervenția hotărâtă a ostașilor români de pe aerodromuri, care au imobilizat și capturat la sol numeroase avioane și au dezarmat personalul de deservire și conducere al acestora.

Pînă în dimineața zilei de 26 august trupele hitleriste din interiorul Capitalei au fost nimicite sau capturate, forțele noastre stăpînind ferm orașul.

Relevînd patriotismul și eroismul armatei române și însuflînd în continuare spirit ofensiv, dinamic, forțelor insurecționale, PCR, într-un apel publicat în dimineața zilei de 26 august 1944, sublinia : „Eroica armată română face zid în jurul guvernului țării. Pînă în clipa de față nici unul dintre planurile armatei banditești a lui Hansen * n-a reușit. Ea este pretutindeni atacată și înfrîntă.“

Astfel, la această dată s-a încheiat cu deplin succes nimicirea forțelor hitleriste din interiorul Capitalei.

În aceste zile învolburate cetățenii Capitalei erau martorii acțiunii unor detașamente combatante de un gen neîntîlnit de ei pînă atunci : civili înarmați avînd o brasardă tricoloră la mîna stîngă, pe care era imprimat un „P“ (de la cuvîntul „patriot“). Și, ceea ce mărea mult aspectul inedit, mulți dintre ei purtau cască și armament de proveniență germană ; erau capturi de la militarii nazisți. Acești luptători aparțineau formațiunilor de luptă patriotice, despre care s-a mai vorbit, aflate sub nemijlocita conducere a partidului comunist.

Pe lîngă sprijinul direct dat sub diverse forme unităților militare, aceste detașamente au întreprins și acțiuni de sine stătătoare în diferite puncte ale orașului. Grupe ale formațiunilor de luptă patriotice au dezarmat ofițeri și soldați germani izolați, cantonați în diferite clădiri de pe străzile Romană (azi Mihail Eminescu), Oițelor și altele. Muncitori de la întreprinderea de confecții militare APACA (aflată pe locurile unde este acum marea fabrică de confecții și tricotate „București“ au dezarmat

* Generalul Hansen era reprezentantul OKW (Inaltul comandament al forțelor armate ale Reichului) și șeful misiunii germane pentru armata de uscat. Comanda grupării de forțe germane o avea, din dimineața de 24, generalul Gerstenberg.

și internat în lagăr circa 20 de hitleriști bine înarmați, aflați în această întreprindere. O formațiune de luptă patriotică și o subunitate militară au silit câteva sute de hitleriști — militari și civili —, baricadați în localul legației germane de pe Calea Victoriei, să se predea. Grupa de patrioți a capturat cu acest prilej un mare număr de arme, precum și aparate de radioemisie și recepție.

Formațiunile de luptă patriotice au întreprins și alte genuri de acțiuni atât de necesare în aceste zile : paza la unele lagăre de prizonieri, paza diferitelor bunuri și trofee capturate, apărarea întreprinderilor industriale, salvarea victimelor bombardamentelor aeriene, paza sediilor partidului comunist etc. Prin aceasta s-au creat disponibilități sporite pentru unitățile militare angajate în luptă cu dușmanul.

Ostașii români au simțit de la început căldura sprijinului masiv al populației. Episoadele sînt nenumărate. În cartierul Rahova un grup de tineri s-au prezentat la o subunitate militară și au fost înarmați, după care au trecut la lichidarea punctelor de rezistență dușmane. Împreună cu ostașii, acești inimoși voluntari ai insurecției au luat 15 prizonieri. În cursul luptelor, în timp ce ajuta pe ostași să atace o clădire în care se aflau cîțiva militari hitleriști, a fost rănit de o grenadă tînărul muncitor Stan Anghel, în vîrstă de 19 ani. Tot în aceste zile, muncitorul tipograf Andrei Teodor, din cartierul Rahova, ajutat de încă un locuitor, a dezarmat și făcut prizonieri patru ostași germani, pe care i-a predat unei unități militare române.

Făcînd elogiul patriotismului de care au dat dovadă cetățenii Bucureștilor în zilele insurecției, ziarul „Universul” din 30 august 1944 remarcă : „Exemplul pe care îl dă populația Capitalei noastre este întremător. Cu căminele sfărîmate, cu avutul părăduit, trăind zile și nopți fără întrerupere sub trosnetul împrăștiator de moarte al bombelor dușmane, populația bucureșteană de toate treptele și de toate vîrstele nu numai că nu s-a lăsat intimidată de urgia loviturilor, dar, acolo unde s-a ivit ocazia, a dat sprijin real, am putea spune ostășesc, acțiunii de dezarmare a trupelor germane, care atacau din case și din adăposturile unde se baricadaseră. Acești bravi cetățeni, însuflețiți de sentimentul civic și patriotic, și-au dat seama că nu vom fi pe deplin stăpîni în casa noastră și pe destinele noastre atîta timp cît vom avea lîngă noi prezența supărătoare a ostașului hitlerist care

cu cât va fi mai repede lichidat, cu atât ne vom apropia de ceasul mîntuirii noastre definitive.”

Poate fi denumită la propriu „sector de luptă” activitatea productivă depusă de muncitorimea Capitalei în zilele insurecției armate ; cu toată urgia bombardamentelor aviației inamice, în timp ce ciocnirile armate își făceau auzit clocotul, ici, colo, pretutindeni, omul muncii bucureștean s-a găsit dîrz la datorie. Înțelegînd zorii zilelor noi ce se deschiseseră, muncitorii au asigurat continuarea procesului de producție, mai cu seamă în întreprinderile vitale pentru succesul luptelor și existența orașului — fabricile de pîine, uzinele electrice, de furnizare a apei etc.

A stat la post înfruntînd pericolele personalul stațiilor de radio, de transmisiuni. Zi și noapte medicii și ajutoarele lor din spitale au îngrijit răniții, au efectuat numeroase operații, iar unii dintre ei au activat în echipele voluntare de prim-ajutor din sectoarele de luptă. Pentru a completa capacitatea mijloacelor speciale sanitare de transport, numeroși cetățeni ai Capitalei au contribuit direct la evacuarea răniților ori au improvizat în locuințele lor puncte sanitare de prim-ajutor.

Echipe de cetățeni au intervenit la stingerea incendiilor și salvarea victimelor bombardamentelor, dînd un prețios ajutor unităților de pompieri, care și ele au dovedit un înalt patriotism, acționînd pentru apărarea avutului public și a vieții locuitorilor. Echipe ale primăriilor orașului, locuitorii care făceau parte din grupele de apărare pasivă, premilitarii și numeroși alți cetățeni voluntari au primit sectoare de lucru pe diferite străzi pentru înlăturarea dărîmăturilor. Apărarea Patriotică* și Crucea Roșie au dat ajutor familiilor sinistrate.

În activitate intensă au desfășurat serviciile administrative ale orașului, sub conducerea noului primar, generalul Victor Dombrovski.

Laolaltă cu aspra înfruntare de pe străzile și din spațiile clădite ale Capitalei, bătălia pornită aici contra hitleriștilor o dată cu insurecția a cuprins ca un capitol integrant, dar oarecum distinct, înclеștarea care a avut loc în zona adiacentă, cu deosebire în pădurile și localitățile suburbane de la ieșirile nordice ale Bucureștilor.

* Organizație de masă creată de PCR în ilegalitate. Pînă atunci ea avusese ca scop ajutorarea victimelor teroarei fasciste.

În primele două zile, când efortul principal al forțelor insu-recționale a ținut asupra interiorului Capitalei, trupele noastre au vizat în împrejurimile nordice hărțuirea unităților germane, dispersarea unor elemente componente ale lor, stînjenirea atacurilor date de gruparea Gerstenberg către București. În această perioadă, într-o situație deosebit de dificilă s-au găsit acele subunități române (îndeosebi baterii de artilerie antiaeriană din sistemul de protecție a Capitalei) pe care 23 august le-a găsit risipite ca niște insulițe în mulțimea de forțe ale Wehrmachtului staționate aici. Ostașii acestor subunități române au ridicat armele pentru a menține integritatea pozițiilor ocupate, pentru a zădărnici tentativele hitleriste de a-i captura. Totodată, deși dispartate spațial, aceste numeroase insulițe de foc au măcinat pe dinăuntru coeziunea și eficacitatea grupării germane de la nord de București.

Unul din primele episoade ale înfruntării ce a opus pe români hitleriștilor a fost înscris pe aeroportul Băneasa de militarii secției de tunuri antiaeriene comandată de sublocotenentul Virgil Sălăgeanu. Inconjurat din toate părțile de forțe dușmane covârșitoare, care dețineau în acel moment aerodromul, acest mic grup a rezistat pînă la ultimul proiectil și cea din urmă grenadă, pînă la ultimul om. Puținii supraviețuitori — răniți — au fost împușcați în ceafă de ostașii generalului Gerstenberg.

Nu departe, lângă satul Odăile, alți patrioți români — o baterie antiaeriană — s-au bătut câteva zile, frîngînd asalturile repetate ale infanteriei dușmane care îi înconjura din toate părțile, rezistînd bombardamentelor aviației, foamei, istovirii, fiorului morții. Dar pînă la urmă au ieșit învingători. În fața pozițiilor bateriei zăceau 37 de cadavre îmbrăcate în uniforma Wehrmachtului ; 7 tunuri și 30 de mașini ale dușmanului aveau măruntaiele sfărîmate. Dar în iureșul acestei încleștări au stropit cu sîngele lor glia 11 ofițeri, subofițeri și ostași români. Pe locul unde s-au petrecut aceste fapte de arme ostașii noștri au ridicat un monument.

Totodată alte formațiuni militare române din zona de la nord de București au fost în măsură să atace ele de la început pe inamic. Astfel subunități ale noastre au nimicit forțele dușmane instalate la Ștefăneștii de Sus și în pădurea Vulpache, au eliberat satele Herăstrău și Băneasa ; a fost smuls din mîinile inamicului marele aerodrom alăturat, ceea ce a reprezentat o pierdere gravă pentru hitleriști. În aceste lupte, alături de ofițeri, subofițeri și soldați români, a căzut rănit mortal și tînărul mecanic Filip Covaciu, înrolat voluntar într-o grupă de militari.

În timp ce subunitățile române amintite mai sus loveau dinăuntru propriilor poziții gruparea Gerstenberg, chiar din prima jumătate a zilei de 24 august forțele germane în cauză au

fost izbite ofensiv de un detașament blindat român dirijat de la Tîrgoviște spre spațiul dintre București și Ploiești de către Marele stat major român. În 24 și 25 august acest detașament, ajuns în „coasta” grupării Gerstenberg pe la Chitila-Mogoșoaia, a presat asupra ei, i-a stînjinit considerabil libertatea de acțiune, micșorînd astfel forța atacului dat de ea asupra Bucureștilor.

Totodată, angajînd puternic în luptă masiva grupare germană din valea Prahovei, forțele insurecționale de acolo au imobilizat-o din primul moment și au zădărnicit intențiile comandamentului nazist de a desprinde măcar o parte a acestei grupări și a o deplasa pentru întărirea trupelor hitleriste din spațiul Bucureștilor.

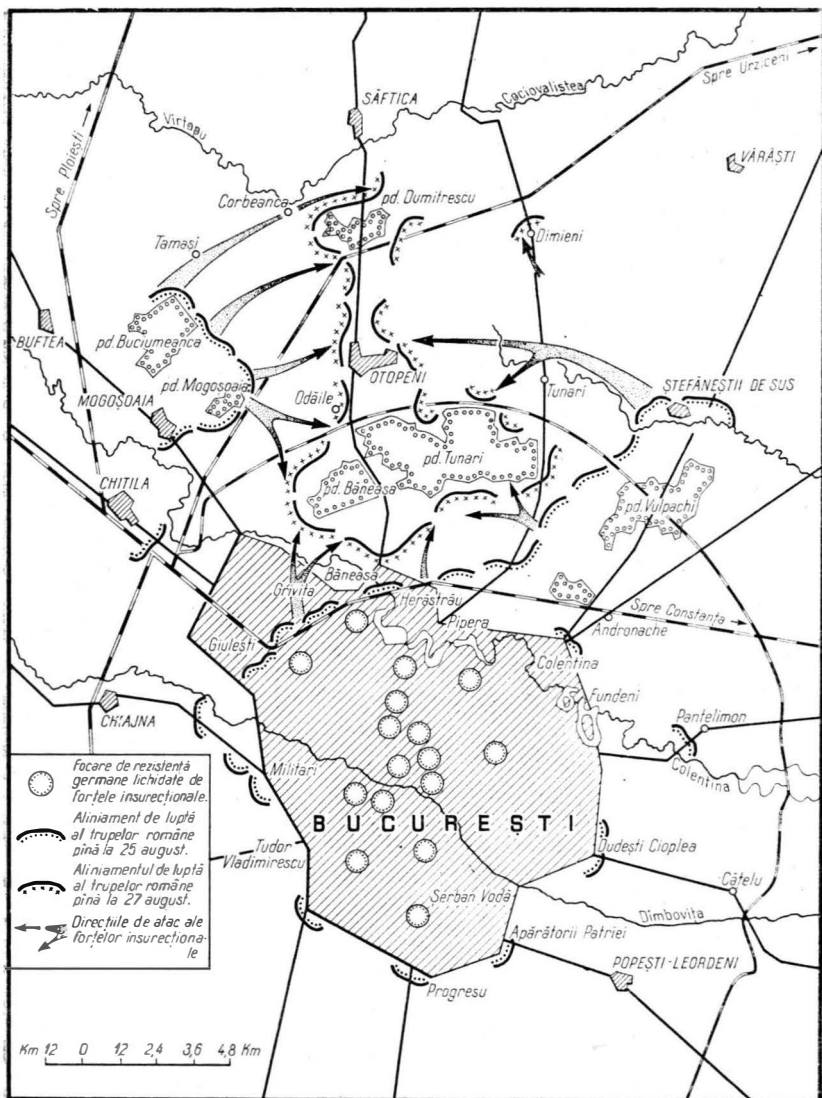
Acțiunea rapidă și eficientă a armatei noastre a dejucat și alte elemente importante ale planului de ripostă al Berlinului. Anume, pentru reînscăunarea dominației germane, Înaltul comandament hitlerist prevăzuse ca gruparea Gerstenberg să primească rapid pe calea aerului trupe SS staționate în Iugoslavia, specializate în operații de represiune.

Aviația română, artileria antiaeriană, impunîndu-și controlul asupra spațiului nostru aerian, au doborât mare parte din avioanele hitleriste care aduceau pe acești musafiri nepoftiți. Era vorba de cele mai încăpătoare aparate din acea vreme — încărcau fiecare 100-120 de militari cu armament portativ —, numite simbolic *Gigant*.

Puținele care au reușit să aterizeze au fost de regulă asaltate la sol de subunități române din paza aerodromurilor. Astfel, la 24 august, pe aerodromul Boteni din apropierea Capitalei, un detașament român constituit din aviatori și parașutiști, ajutați de salariați ai societății de aviație civilă LARES, a zădărnicit acțiunea a trei avioane „Gigant” (două au fost capturate) și a silit să se predea pe militarii germani aerotransportați.

Totodată, forțele terestre germane de la nord de București au fost sistematic lovite din aer de formațiuni aviatice românești, care le-au micșorat considerabil capacitatea de luptă.

Situația s-a schimbat brusc în favoarea noastră după ce forțele române au desăvîrșit lichidarea focarelor de rezistență naziste din Capitală. Toate trupele române care fuseseră angajate în această acțiune au fost dirijate acum către Băneasa-Otopeni pentru a încheia socotelile cu gruparea hitleristă de la nord de oraș. În același timp grupul blindat român care presa inamicul dinspre vest a fost întărit cu noi forțe, îndeosebi de infanterie și

1. Luptele din timpul insurecției la București și în împrejurimi (23-28 august 1944)

artilerie, aduse din alte părți ale țării. Astfel, în după-amiaza de 26 august s-a trecut la o ofensivă generalizată împotriva unităților Wehrmachtului cărora Berlinul le fixase misiunea de a pune stăpânire pe capitala României (schema nr. 1).

De altfel, între timp, în conducerea acestei grupări germane avusese loc o schimbare semnificativă. În zorii zilei de 26 august aterizase pe un aerodrom de la Otopeni, în mijlocul amplasamentelor germane, generalul-locotenent de aviație Reiner Stahel. Înaltul comandament al Wehrmachtului îl numise comandant al grupării de la nord de București, socotind că generalul Gerstenberg n-a dat satisfacție, întrucât misiunea ce i se fixase eșuase de fapt. Berlinul își punea mari speranțe în Stahel; el fusese adus direct de la Varșovia, unde avusese un rol de conducere în sălbatica acțiune de reprimare a răscoalei patrioților polonezi. Generalul Stahel era considerat de mai marii săi ca specialist în înăbușirea acțiunilor insurecționale din marile orașe.

De data aceasta însă „expertul” antiinsurecțional avea să-și găsească „nănașul” pe meleagurile românești.

Ofensiva trupelor Comandamentului militar al Capitalei se înfățișa ca două mari „obloane” deschise, prinse în „balama” undeva pe colțul de nord-vest al Bucureștilor, care, venindu-și în întâmpinare, tindeau să strivească gruparea Stahel-Gerstenberg. Grupul de forțe române pornite de pe marginea de nord și nord-est a Capitalei lovea adversarul spre nord și nord-vest, către Otopeni, iar grupul venit dinspre vest, din zona Mogoșoaia, convergea către est și sud-est, tot spre Otopeni. Vuietul luptelor a răsunat puternic la 26 și 27 august. Pozițiile apărate cu îndârjire de cotropitorii germani, care vedeau cu disperare fugindu-le pământul de sub picioare, au fost străpunse. Deosebit de important a fost rezultatul obținut de forțele române ce înaintau dinspre Mogoșoaia. Ele au interceptat șoseaua București-Ploiești (cam pe la intersecția cu linia ferată spre Urziceni), ceea ce a privat trupele germane de legătura directă principală cu zona strategică a văii Prahovei și a zădărnicit pe plan operativ orice posibilități de întrajutorare între cele două mari grupări hitleriste — cea din zona București și cea din regiunea petroliferă. La înfrângerea grupării germane din pădurile de la nord de București a contribuit și un masiv bombardament efectuat de aviația anglo-americană în dimineața de 26 august.

Către seara de 27 hitleriștii bătuți, cu rîndurile mult rărite, cu mare parte din armament și mijloacele tehnice distruse sau

capturate de ai noștri, fuseseră înghesuiți pe un spațiu restrâns, cuprinzând îndeosebi pădurile Băneasa și Tunari. Principalele artere de comunicație erau în mâinile unităților române.

Pierzînd orice nădejde de a putea rezista asaltului final al trupelor române, pe care îl întrevedeau pentru ziua de 28, comandantii grupării germane au hotărît să abandoneze spațiul din jurul Bucureștilor și să încerce a salva ceea ce se mai putea. În cursul nopții spre 28, generalii Stahel și Gerstenberg și-au strîns trupele, formînd o coloană de circa 1.500 de oameni, cu autovehicule, mașini blindate și divers armament, în special tunuri anti-aeriene, și au pornit-o pe drumuri secundare cu direcția generală Mizil. Ei scontau probabil ca, evitînd valea Prahovei, principală comunicație, aflată în stăpînirea forțelor române, să ajungă la cotul Carpaților, la trecători mai puțin importante, pe unde să răzbată în Transilvania o dată cu resturile trupelor germane ce se retrăgeau precipitat din Moldova, urmărite de forțele sovietice.

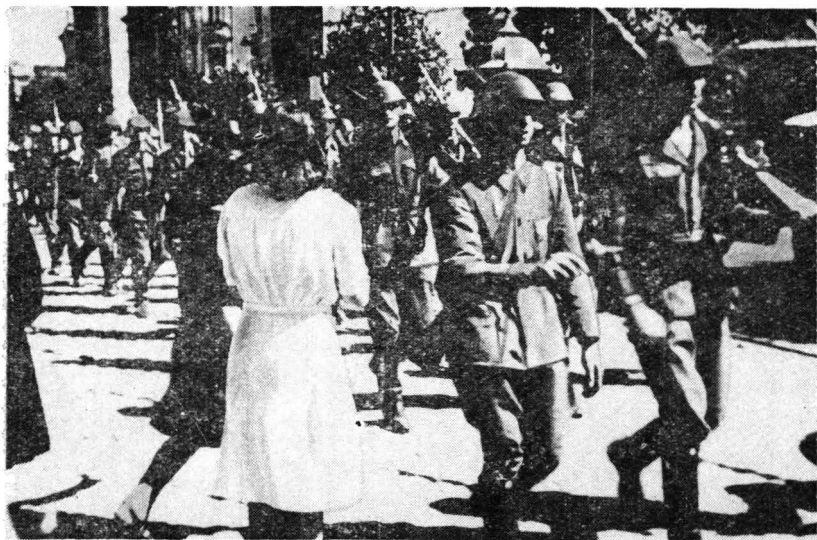
Încercarea de fugă nu avea să le aducă salvarea.

Pe parcurs coloana inamică a fost depistată de aviația română și bombardată în apropiere de Snagov. În zona localității Gherghița (la circa 25 de kilometri sud-est de Ploiești) aceste forțe dușmane au fost interceptate de unități ale armatei 4 române și s-au predat în urma unei acțiuni organizate din ordinul generalului Ilie Șteflea, comandantul armatei, de către colonelul Nicolae Dragomir, șeful de stat major.

Primii prizonieri luați din această coloană au fost generalii Stahel și Gerstenberg, cei care avuseseră misiunea să treacă prin foc și sabie forțele insurecționale române. Astfel sfîrșea în după-amiaza de 28 august acea parte a grupării germane de la nord de București care reușise să se retragă. Comunicatul Marelui stat major român asupra operațiilor din ziua de 28 august arăta : „În prezent Capitala este complet deblocată și viața normală restabilită.“

Amploarea bătăliei date pentru Capitala țării e reliefată de faptul că au participat la ea în total peste 40.000 de ostași și luptători din formațiunile patriotice.

În afara semnificației politice majore a succesului obținut — degajarea Capitalei țării, rămasă liberă pentru a-și îndeplini rolul de centru al activității statale —, bilanțul bătăliei din zona București a însemnat și un rezultat militar remarcabil : Trupele române au pricinuit inamicului grele pierderi în morți și răniți și au luat aproape 7.000 de prizonieri. Caracteristic pentru gravi-

Reintoarcerea unităților române victorioase care au acționat în timpul insurecției în împrejurimile nordice ale Capitalei

tatea acestei înfrângeri suferite de hitleriști era proporția ridicată de ofițeri (peste 500) și subofițeri (peste 1.200) căzuți în mâinile trupelor noastre. În primul rând această serie de capturi avea în frunte 7 generali, printre care Erik Hansen, fost reprezentant al OKW (Înaltul comandament al forțelor armate germane) în România.

Populația Bucureștiului a făcut o entuziastă primire unităților române — întoarse în cazărmile din oraș — care zdrobiseră gruparea hitleristă din împrejurimi. Relatînd manifestația prilejuită de acest eveniment, ziarul „România Liberă” scria : „...cerul s-a cutremurat de aplauze... care veneau din inima cetățenilor.” „Această manifestație s-a transformat într-o largă și grandioasă demonstrație populară democratică și antihitleristă, manifestîndu-se pentru prima oară legătura frățească dintre armată și popor.”

Această primă sărbătorire intervenită după eliberare a văzut din nou o afirmare publică pregnantă a partidului comunist. La mitingurile ținute cu acest prilej au luat cuvîntul militanți de

frunte ai PCR, Gh. Apostol și N. Ceaușescu, care au adus sâ-
lutul PCR, al UTC, al tuturor oamenilor muncii și au asig-
urat „armata română de sprijinul efectiv al clasei muncitoare
române“.

MISIUNILE FORTELOR ROMÂNE DIN ANSAMBLUL ȚĂRII

Așa cum s-a arătat, în noaptea de 23 spre 24 august Marele stat
major român a difuzat un ordin special pe baza căruia întreaga
armată română trebuia să-și călăuzească acțiunile în dificila pe-
rioadă de întoarcere a armelor, de declanșare a ostilităților împo-
triva Wehrmachtului nazist. Misiunile fixate în acest sens dife-
ritelor grupări de trupe și unități române comportau trăsături
comune dar și unele diferențe rezultate din situația lor specifică.

Astfel, tuturor comandamentelor, marilor unități și unităților
existente în zona interioară (aflată înapoia porțiunii considerate
ca zonă a frontului) sau avînd parțial elemente staționare de in-
terior li s-a prescris o misiune comună : să lichideze prezența
germană pe teritoriul nostru în raza competenței lor, pe cît po-
sibil silind garnizoanele hitleriste la capitulare și luînd prizo-
nier personalul respectiv, să asigure în timpul luptelor insurec-
ționale securitatea resurselor economice, liniilor de transport și
telecomunicații, să le păstreze în cît mai mare măsură intacte în
vederea efortului pe care avea să-l desfășoare spatele frontului
nostru în noul război ce începea.

Pentru trupele aflate în zonele de frontieră (cele din afara
razei frontului existent) — inclusiv de pe linia de demarcație
impusă prin dictatul de la Viena —, misiunii de mai sus i se
adăuga alta de covîrșitoare importanță : de a se rîndui în poziții
de luptă, de a „acoperi“ frontierele existente împotriva pătrun-
derii unor forțe fasciste din afară, de a forma un fel de baraj
compact la adăpostul căruia trupele române din interiorul țării
să poată zdrobi în cadrul insurecției formațiunile militare hitle-
riste presărate în diverse puncte ale României și să se facă posi-
bilă, după aceea, concentrarea forțelor necesare pentru lupta de
dezrobire a părții de nord a Transilvaniei. Necesitatea acestei

misiuni decurgea din faptul că toate frontierele în cauză aveau limitrofe țări și teritorii aflate sub ocupația sau în subordinea Germaniei hitleriste.

O altă situație — poate cea mai dificilă — o aveau trupele române care la începutul insurecției se găseau în vârtejul mării bătălii sovieto-germane dintre contraforturile Carpaților Orientali și Marea Neagră. Aceste trupe, aflate pînă la 23 august în subordinea nemijlocită a comandamentului hitlerist, trebuiau să se „desprindă”, să dejoace încercările germane de a le dezarma, să se deplaseze rapid spre sud, în Muntenia, să se concentreze între Ploiești și Tîrgoviște, să se reorganizeze și să-și refacă rapid capacitatea de luptă, pentru a trece apoi munții în Transilvania, unde să se angajeze în luptele de eliberare a părții de nord-vest a țării, aflată sub ocupația hortistă.

Care erau la 23 august organizarea și articularea forțelor armate cu care se putea acționa pentru îndeplinirea acestor misiuni ?

Zonele de interior ale țării erau atribuite din punct de vedere militar corpurilor teritoriale — comandamente staționare care întruneau sub conducere toate trupele, unitățile și instituțiile militare netrimise pe front, în primul rînd permanențele corpurilor de trupă*. În plus, în unele spații (de exemplu spre frontierele cu Ungaria) existau dislocate chiar mari unități și unități operative. În afară de aceasta, corpurile teritoriale aveau în subordine cercurile de recrutare, depozitele interioare de armament și muniție, spitalele militare, depozitele de echipament, alimente, gărzile obiectivelor militare și publice etc. O dată cu insurecția aceste formațiuni militare au devenit trupe combatante în toată puterea cuvîntului.

Cum era împărțit spațiul țării între aceste corpuri teritoriale ? De partea de sud a Munteniei (cu excepția Capitalei) răspundea corpul 2 teritorial (comandamentul deplasat într-un sat din apropiere de București) ; nordul Munteniei (cu excepția colțului de nord-vest) cădea în sarcina corpului 5 teritorial (centru

* Fiecare regiment sau divizie „operativă”, adică ce se găsea în misiune de război, avea o permanență, o „parte sedentară” rămasă de regulă la reședința de pace ; astfel, pentru fiecare divizie și regiment aflate în această situație exista și o divizie — respectiv regiment — parte sedentară, al cărei rost principal erau instruirea noilor contingente și reinstruirea unor mobilizați, pentru împrăștierea diviziei (regimentului) operative.

de greutate — zona petroliferă) cu reședința provizorie la Breaza (nord de Ploiești); Oltenia și porțiunea nord-vestică a Munteniei reveneau corpului 1 teritorial (reședința la Craiova). Dobrogea, fiind încadrată ca zonă de acțiuni militare încă înainte de 23 august (frontul era aproape de gurile Dunării, plus existența litoralului), se afla în sarcina unui corp de armată operativ — corpul 2 armată. În cooperare cu acesta avea să acționeze flota română de mare. Peste munți, corpul 6 teritorial (reședința la Sibiu) avea ca zonă sudul Transilvaniei, iar corpul 7 teritorial (reședința la Timișoara) — Banatul și sudul Crișanei. Dată fiind situația specială din teritoriile de peste munți (vecinătatea cu Ungaria hortistă) exista aici și un comandament superior corpurilor de armată sau teritoriale — armata 1 —, cu reședința la Sibiu, căruia la 23 august i-au rămas în subordine toate trupele române de orice gen din Transilvania și Banat*. În spațiul amintit se aflau și trupe operative: corpul de munte cu comandamentul la Brașov; în Banat — divizia 19 infanterie.

Pe traiectul Dunării, cooperând cu trupe române de uscat din spațiile alăturate, aveau să se bată navele flotei fluviale a mariinei române.

În diferite puncte ale țării se aflau unitățile de aviație și de artilerie antiaeriană care se subordonau Statului major al aerului.

Trupele române de pe frontul dintre Carpații Orientali și Marea Neagră erau organizate în două armate: armata 4, în centrul Moldovei, și armata 3, pe Nistrul inferior pînă la vărsare (ele nu se aflau laolaltă, ci, așa cum s-a arătat, încadrate anterior în masive grupări germane).

După eșuarea încercării de a înăbuși insurecția la București, Hitler și colaboratorii săi din Înaltul comandament al Wehrmachtului și Înaltul comandament al armatei de uscat (OKW și OKH) au încercat să salveze măcar parțial pozițiile din România. La 26 august Berlinul a dispus trupelor sale din România (subordonate toate, din noaptea de 23 august, grupului de armate „Ucraina de sud“ al generalului Friessner** ca, paralel cu retra-

* Pînă atunci armata 1 avea sub conducere toate trupele din „zona interioară“, inclusiv corpurile teritoriale din Muntenia și Oltenia. O dată cu declanșarea insurecției s-a apreciat în mod just că ea nu va putea conduce lesne acțiunile de ambele părți ale Carpaților și i s-a delimitat ca rază a atribuțiilor numai spațiul de la nord și vest de lanțul muntos.

** Vezi pag. 32.

gerea celor de pe front, urmărite de armatele sovietice, și fixarea lor pe linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Dunăre, să lichideze noul front creat în spatele forțelor germane de insurecția română și să păstreze în România un larg spațiu cuprins între Dunăre, București și Ploiești, menținând în special în stăpânire zona petroliferă.

Ridicată unanim la luptă, sprijinită puternic de mase, armata română a cucerit inițiativa o dată cu insurecția. Forțele germane au fost atacate impetuos. Ripostele hitleriste au fost mereu jucate la timp. Pe întreg cuprinsul țării ardea pământul sub picioarele ocupanților hitleriști.

„PIERDEREA PETROLULUI ROMÂNESC CREEAZĂ O SITUAȚIE SUMBRĂ PENTRU GERMANIA”

Atît noi cît și inamicul consideram de importanță vitală regiunea petroliferă de la poalele Carpaților Meridionali — îndeosebi aglomerările industriale din valea Prahovei. Iată de ce aici a fost unul din cele mai însemnate focare ale mării bătălii insurecționale pornite la 23 august de întreaga suflare românească.

Trupele române care se găseau în regiunea petroliferă la data de 25 august se compuneau din unități de artilerie antiaeriană, unități de pază, cîteva unități de instrucție și școli militare dispersate în zonă*. Efectivul lor total se ridica la aproximativ 23.000 de militari. Conducerea acestor forțe a revenit, așa cum s-a mai arătat, comandamentului corpului 5 teritorial (comandant

* În componerea corpului 5 teritorial erau: detașamentul 18 pază (de valoarea aproximativă a unei divizii), brigada 4 artilerie antiaeriană cu două regimente, regimentul 10 roșiori-instrucție, 8 batalioane de instrucție, două școli militare de ofițeri și diferite alte subunități și formațiuni.

General
CONSTANTIN VASILIU-RĂȘCANU

— generalul C. Vasiliu-Rășcanu ; șef de stat major — colonelul Toma Zotter).

Acesta și-a propus ca în primul rînd să separe trupele române de cele hitleriste, apoi să regrupeze și să concentreze astfel unitățile noastre, încît hitleriștii să nu poată pune stăpînire pe obiectivele importante din zonă, în special pe orașul Ploiești. În acest scop au fost luate măsuri pentru blocarea comunicațiilor Ploiești-Brașov și Tîrgoviște-Ploiești.

Pentru a nu se permite grupărilor dușmane să folosească șoseaua și calea ferată de pe valea Prahovei a fost luată măsura ca pe această arteră strategică de comunicație să fie construite cît mai multe baricade în locurile cele mai vulnerabile.

Unitățile române se bucurau de sprijinul muncitorilor și al celorlalți locuitori din zonă.

Și în acest spațiu au fost reunite în diverse grupări, potrivit cerințelor situației, unități, școli militare, subunități, formațiuni inițial disparate.

Concomitent și comandamentul hitlerist a trecut la măsuri febrile spre a face față noii situații ; el a concentrat forțele din regiune constituind grupări mai compacte cu care să ocupe punc-

tele importante de ordin militar și economic ; aceste măsuri s-au efectuat în zonele Valea Călugărească-Bucov, Păulești, Buda-pădurea Filipeasca, Crîngul lui Bot-Tîrșorul Nou, Boldești, pădurile Păhărniceasca și Țigăneasca de lîngă Băicoi, Cîmpina, Moreni-Plaiul Nisipoasa. Efectivele militare de care inamicul dispunea în valea Prahovei se ridicau la circa 25.000 de militari. Unitățile germane erau în majoritatea lor motorizate, bine instruite și aveau în dotare, pe lîngă armamentul de infanterie, numeroase tunuri antiaeriene și de cîmp, peste 100 de avioane, tancuri, un tren blindat și alte genuri de armament greu și tehnică de luptă.

Trupele române au trecut imediat la asaltarea și lichidarea grupărilor și a fracțiunilor izolate hitleriste și s-au menținut inițial în apărare acolo unde germanii erau cu mult superiori (schema nr. 2).

În ziua de 24 august, la Bucov, pe aerodromul Tîrșorul și la Moreni, subunități române (artilieriști antiaerieni, aviatori, infanteriști, geniști etc.), sprijinite de premilitari, au deschis foc asupra unor formațiuni germane, silite în majoritate să capituleze. Circa 30 de muncitori înarmați au ocupat o poziție în pădurea Pleașa, împiedicînd pe germani să pătrundă în schela petroliferă. Apărarea sondelor, rezervoarelor și instalațiilor petroliere a fost organizată și de muncitorii schelei Boldești (de pe raza comunelor Boldești și Scăieni), care au conlucrat cu subunități din regimentul 32 dorobanți.

Începînd din 25 august 1944, luptele împotriva trupelor germane din valea Prahovei s-au generalizat. Grupările inamice au fost supuse atacului sistematic al românilor.

Înfruntări strînse au avut loc pentru cucerirea pozițiilor dușmane bine întărite de pe dealurile Pleașa, Țuicani și Sîngeris (zona Moreni). În ziua de 26 august trupele române, sprijinite de grupe de muncitori organizați, de populație, au luat aceste înălțimi printr-un impetuos asalt, în timpul căruia au fost omorîți peste 100 de militari germani, iar circa 600 au fost făcuți prizonieri.

Și aici loviturile menite să spulbere rapid prezența dușmanului și-au cerut prețul lor de sânge. Încordarea ciocnirilor era vădită și de faptul că printre cei ce au fost grav răniți era însuși comandantul grupului local de trupe, maiorul Dumitru Prună.

În atacul de la dealul Pleașa a căzut grav rănit tânărul muncitor Mihai Ștefu ; pentru un moment el și-a pierdut cunoștința ; revenindu-și, a văzut în apropierea sa un ostaș. de asemenea rănit ; a încercat să-l ajute ca să ajungă împreună în oraș. Militarul a propus tânărului muncitor să plece singur, iar când va ajunge în oraș să trimită de acolo pe cineva ca să-l ia. A venit după scurt timp chiar mama lui Ștefu ; ea l-a pansat pe ostaș și l-a dus la spitalul din localitate la un loc cu fiul ei.

În aceleași zile s-au desfășurat lupte grele la Cîmpina și în împrejurimi, unde ostașii români au silit pe hitleriști să se predea în ziua de 27 august, luînd prizonieri peste 300 de militari.

În apropiere de oraș subunități de infanteriști și artileriști antiaerieni au organizat o cursă pentru a prinde o coloană hitleristă ce venea spre uzina de cauciucuri Banloc ; despre deplasarea ei se aflase prin interceptarea unui mesaj telefonic. Conduși de maiorul Gheorghe Gurită și căpitanul Gheorghe V. Ionescu, ostașii noștri au lovit prin surprindere unitatea germană, care, după o scurtă împotrivire, a depus armele. Inamicul a abandonat aici numeroase mijloace tehnice ; în plus au luat drumul prizonieratului vreo 900 de militari ai Wehrmachtului.

Nu departe, la Comarnic, pe axa de cale ferată Ploiești-Brașov, subunități de elevi ai unei școli militare de ofițeri, conduse de locotenentii N. Dumitrescu și Carp Constantinescu, s-au bătut șase ore în gară împotriva unor trupe germane aduse cu un tren. Pînă la urmă și trenul și „pasagerii“ lui nepoftiți au fost capturați de ai noștri. Stația feroviară a rămas definitiv în stăpînirea românilor.

Puternice atacuri și contraatacuri s-au dat la vest de Ploiești, împotriva grupării germane din zona Crîngul lui Bot-Tîrgșorul Nou, care a încercat să pună stăpînire pe orașul Ploiești. Aici s-au distins trupe din detașamentul special de pază a regiunii petrolifere (care în întregul lui era comandat de generalul

Grigore Moșteoru) și unități de artilerie antiaeriană. Numai în fața uneia din baterii au fost găsiți peste 100 de germani morți și răniți. Caracteristic pentru forțele antiaeriene a fost faptul că ele au răspuns prompt tuturor situațiilor de luptă ce s-au creat ; au combătut raidurile aviației inamice, au sprijinit cu foc atacurile infanteriei române, au duelat cu bateriile germane și, uneori, servanții lor au contraatacat ca infanteriști. O activitate intensă a depus comandamentul brigăzii 4 artilerie antiaeriană, în frunte cu colonelul Ioan Rudeanu.

După două zile de înfruntări înverșunate, orașul Ploiești a rămas mai departe în stăpânirea fermă a trupelor noastre ; hitleriştii au reușit să intercepteze numai unele comunicații și gările din jur. Totodată elementele noastre au dat multe riposte ofensive soldate cu pierderi simțitoare pentru inamic. Până la 28 august forțele române de aici au făcut prizonieri peste 900 de ofițeri, subofițeri și soldați germani. Grupul combinat român care a acționat în spațiul orașului a fost comandat de colonelul Spiridon Oprescu.

De la început comandamentul corpului 5 teritorial a vizat să împiedice coordonarea eforturilor celor câteva mari grupări germane menționate, le-a împiedicat să se unească într-un front con-

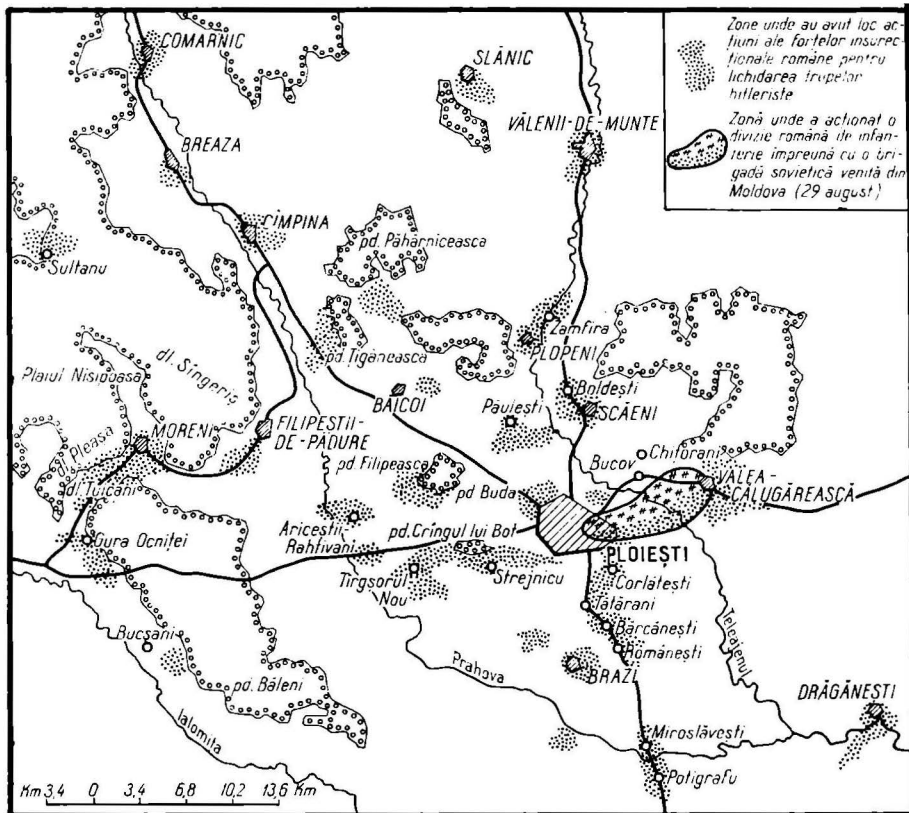
tinuu, pentru a le reduce apoi pe rînd la tăcere prin lovituri masate.

Între 25 și 28 august, avînd concursul populației, trupele române au dezarmat și făcut prizonieri pe șoseaua națională între Predeal și Timiș și în localitățile Azuga, Bușteni, Breaza, Posada, Comarnic, Bucșani, Zamfira, Scăieni, Aricești-Rahtivani, Plopeni, Drăgănești și Corlătești circa 4.000 de militari germani, au capturat cîteva sute de autocamioane, garnituri de trenuri încărcate cu tancuri și artilerie, depozite de tot felul etc.

Lîngă una dintre localitățile menționate mai sus — Zamfira — se află satul Lipănești, unde se găsea atunci evacuat cercul teritorial Prahova (instituția teritorială județeană de recrutare). Într-una din zile sosește știrea că o coloană germană se îndreaptă într-acolo. Militarii acestei formațiuni, la ordinul locotenent-colonelului Luca Ștefănescu, au ocupat repede poziții de luptă în trei puncte ale satului. Sergentul Gheorghe Mateescu, cu alți doi ostași, s-a instalat cu o pușcă-mitralieră lîngă un podeț din șanțul șoselei. Deodată, un nor de praf s-a zărit în depărtare, învălătucindu-se de-a lungul drumului spre sat. Era coloana dușmană. La marginea comunei ea s-a ciocnit cu prima rezistență a ostașilor români. Schimburi de focuri, bubuituri de grenade, panică și răniți în rîndurile inamicului. Apoi a înaintat spre centru trăgînd aiurea. Sergentul Mateescu cu cei doi și alți ostași postati în vecinătate au lăsat dușmanul să se apropie cît mai

mult. În plinul coloanei el a descărcat câteva încărcătoare, ținându-o pe loc. Ostașii hitleriști, coboriți din mașini, au trecut atunci la atac, înaintînd prin grădini și în lungul șoselei. Toți militarii noștri trăgeau din răsuputeri. Dar dușmanul i-a copleșit. Mateescu ordonă la ai săi să se retragă, sprijinindu-le acțiunea prin rafalele trase spre inamic. Cînd să se retragă și el, într-o grădină i-a apărut un grup de hitleriști. S-a încins lupta corp la corp. Ținînd de țevă pușca-mitralieră a lovit în stînga și în dreapta culcînd cîțiva dușmani la pămînt. Cînd însă era pe punctul de a fi învingător, un german a descărcat o rafală de pistol în pieptul său, doborîndu-l la pămînt. Supremul sacrificiu al acestui brav ostaș, adăugat efortului tovarășilor săi de luptă, și-a dat roadele. Coloana era zdrențuită, iar nu după multe ore, sleită de puteri, a trebuit să se predea altor unități române.

Totodată s-a desfășurat cu succes și ofensiva întreprinsă de forțele insurecționale în porțiunile marginale ale zonei petrolifere. Astfel, pe cuprinsul județului Dîmbovița (potrivit împărțirii administrative de atunci), o grupare română combinată din subunități de infanterie și tancuri a angajat puternic elemente ale diviziei 54 SS și a zdrobit complet rezistența acestora ; printre cei peste 350 de prizonieri se număra comandantul marii unități naziste, Brigadeführer-ul (generalul) SS Hoffmeier. De asemenea, în împrejurimile localității Găiești trupele române au silit să capituleze o coloană germană compusă din 1.000 de ostași cu 70 de autovehicule, iar la Petrești, Vulcana, Bezdead, Buciumeni — 275 de ostași. Notabile fapte de arme au săvîrșit, de asemenea, militarii batalionului 76 lucru pe aerodromul Ziliștea (lîngă Buzău) ; încercuți timp de cinci zile și cinci nopți, ei au rezistat cu neclintită hotărîre și au hărțuit neîncetat pe dușmani, pînă au fost despresurați de alte trupe române. La sosirea acestora (28 august), rolurile s-au inversat, germanii s-au văzut loviți de forțe superioare. Încercînd să păstreze zona ocupată, hitleriștii s-au baricadat în poziții, gravitînd în jurul a două cazemate, prevăzute cu puternice mijloace de foc. Soldatul Gaicu Mihalache s-a oferit să reducă la tăcere cele două întărituri folosite de inamic. S-a strecurat pînă la una din cazemate și, reușind să introducă țeava puștii-mitraliere printr-un crenel, a slobozit o rafală ; supraviețuitorii îngroziți n-au întîrziat să iasă cu mîinile ridicate. La fel a procedat curajosul ostaș și la cea de-a doua cazemată.

2. Luptele din timpul insurecției pe valea Prahovei (23-31 august 1944)

<https://biblioteca-digitala.ro>

Ostași români atacînd rezistențele dușmanc în apropiere de Ploiești

În porțiunea estică a zonei corpului 5 teritorial s-au înfruntat cu trupe hitleriste și unități române care afluiu din Moldova. Ciocniri mai importante, soldate cu pierderi de ambele părți, s-au produs la Stîlpu și Pogoanele (între Buzău și Urziceni).

La 28 august forțele noastre din valea Prahovei s-au întărit prin sosirea coloanelor corpului motomecanizat, constituit de Marele stat major din mari unități și unități devenite disponibile după încheierea victorioasă a bătăliei Bucureștilor. Deplasîndu-se pe mai multe itinerare, în trecere spre Transilvania, aceste trupe au curățit de resturile inamice comunicațiile dintre București și Brașov, îndeosebi în localitățile Potigrafu și Miroslăvești. La 29 august comandamentul corpului motomecanizat comunica din orașul Cîmpina că unitățile sale își continuă drumul spre Brașov nestingherite.

Succesele obținute în diverse puncte ale regiunii au permis forțelor noastre ca la 28 august să deschidă o nouă fază a acțiunii și în perimetrul nemijlocit al Ploieștilor. Corpul 5 teritorial a dirijat spre oraș din diferite direcții grupuri de luptă ce își îndeplineseră misiunea în alte părți. Dușmanul a fost scos din majoritatea satelor adiacente — Valea Călugărească, Bucov, Strejnic, Tătărani, Bărcănești, Românești ; au fost luați alți 1.300 de prizonieri. Ca urmare, trupele germane care țintiseră să în-

cercuiască Ploieștii s-au văzut în situația de a avea în spatele lor forțe române.

La 29 august s-a trecut la reducerea ultimelor rezistențe dușmane din zona petroliferă. Ostașii noștri au nimicit gruparea hitleristă din pădurile Păhârnicasca-Țigăneasca printr-o acțiune concentrică dinspre vest și est. Lichidarea ei a permis trupelor române să constituie un front puternic la nord-vest de Ploiești și să facă imposibilă o retragere a inamicului spre nord. Astfel, pînă la această dată, ostașii români și formațiunile patriotice, cu sprijinul populației, eliberaseră aproape întreaga zonă a văii Prahovei.

În după-amiaza zilei de 29 august, în jurul orei 18.30, au ajuns venind din Moldova divizia 18 infanterie română și brigada 6 infanterie moto sovietică ; aceste mari unități au sfărîmat pozițiile pe care le mai dețineau trupele hitleriste în apropierea orașului, la sud-est.

A doua zi, la 30 august, trupele române (întărite cu alte unități și grupuri sosite între timp din diverse părți ale țării), cu sprijinul aviației, au desăvîrșit înfrîngerea elementelor dușmane din ultimele insule de rezistență inamică — la Țîrgșor, Crîngul lui Bot și pădurea Buda — și au încercuit gruparea germană de la Păulești. În pădurea de la nord de Păulești bateriile regimentului 9 artilerie antiaeriană român au surprins și nimicit prin trageri masive o coloană auto germană care încerca să rupă încercuirea. Pierderile provocate acestei coloane s-au ridicat la cîteva sute de morți și peste 300 de camioane. În aceeași zi a fost distrus în gara Buda trenul blindat* folosit de inamic în luptele de pe valea Prahovei.

La 31 august trupele române, sprijinite de o subunitate de tancuri sovietică, au pus capăt și existenței grupării hitleriste de la Păulești. O parte a ei, scăpînd efemer nimicirii, s-a retras spre orașele Slănic și Vălenii de Munte, cu scopul de a ajunge peste munți în Transilvania, pe o trecătoare mai puțin umblată — prin Bratocea. Dar coloana inamică a fost interceptată de ostașii din paza uzinei „Mărgineanca” și de muncitori înarmați. Ciocnirea a costat pe germani noi pierderi umane și materiale, printre care 30 de autocamioane capturate de români. Alături de cîteva ostași

* Vezi pag. 69.

români, a căzut eroic, trăgînd la o pușcă-mitralieră, proiectantul Dumitru Barbu.

Coloana hărțuită la Mărgineanca a capitulat la Slănic în fața elevilor școlii de ofițeri de rezervă din localitate. Printre cei peste 1.000 de militari germani făcuți prizonieri se afla generalul Kuderna, comandantul diviziei 5 artilerie antiaeriană germană.

La 31 august întreaga vale a Prahovei era curățită de trupe hitleriste. Planul insurecției fusese îndeplinit cu succes și în această regiune a României. Țelurile comandamentului hitlerist de a se menține în valea Prahovei sau de a distruge instalațiile petroliere au suferit un eșec total. Importanta arteră de comunicație București-Ploiești-Brașov a fost astfel definitiv deschisă pentru trupele române și sovietice care urmau să se deplaseze în Transilvania.

În lucrarea „Războiul mondial 1939-1945“, scrisă de un grup de foști generali hitleriști și apărută în R. F. a Germaniei, se arată următoarele în privința înfrîngerii suferite de Wehrmachtul nazist prin pierderea zonei petrolifere din România : „Din punct de vedere al economiei de război, aceasta a fost pentru Germania cea mai grea lovitură, se poate spune, chiar, lovitură decisivă.“ Iar într-un alt document hitlerist întocmit chiar în cursul evenimentelor se specifică : „După ce românii au ocupat la 26 august zona Ploiești situația trebuia socotită deosebit de sumbră.“

Bătălia insurecțională din zona petroliferă s-a soldat pentru noi cu un important succes militar nemijlocit : am luat peste 9.000 de prizonieri germani, dintre care aproape 150 de ofițeri și 1.100 de subofițeri. Naziștii au mai lăsat pe teren 1.500 de morți. O cantitate însemnată de materiale a rămas în mâinile noastre — 1.300 de autocamioane, numeroase trenuri cu armament.

Pierderile noastre s-au cifrat la 800 de morți și răniți.

ÎN ALTE PĂRȚI ALE MUNTENIEI

După cum s-a arătat, un al treilea mare comandament care avea de coordonat ostilitățile contra Wehrmachtului în Muntenia era corpul 2 teritorial (comandant — generalul N. Pălăngeanu), a cărui rază de acțiune cuprindea sudul și estul acestei provincii.

În afara misiunilor comune cu cele planificate pentru alte grupări de trupe, caracteristic pentru situația acestui comandament era faptul că trebuia să interzică trecerea de trupe hitleriste în Bulgaria și invers, să bareze comunicațiile ce duc spre București și să fie în măsură a interveni în sprijinul forțelor române din Capitală (schema nr. 3).

Intrucât partea estică a Munteniei a constituit un fel de vad al deplasării unor unități române (care pînă la 23 august se aflaseră pe frontul germano-sovietic) și ulterior al diferitelor colcane germane fugărite, care căutau să-și deschidă pe aici drum spre sud, peste Dunăre, sau spre nord-vest peste munți, acțiunile duse în acest spațiu au căpătat un caracter multiplu, au îmbrăcat în multe cazuri forma unor ciocniri în mers, a unor lupte de întîlnire. Din motivele arătate, deși aria geografică respectivă revenea corpului 2 teritorial, multe acțiuni militare au fost duse de forțe care nu făceau parte din acest corp. Dar, cu toate că nu îi erau subordonate, unitățile române în cauză s-au înscris în spiritul dispozițiilor sale și au acționat ca atare.

Ca și în alte părți ale țării, și aici primele acte de război contra trupelor germane au început în noaptea de 23 august. În ziua următoare acestea s-au generalizat.

La Jilava, suburbie a Bucureștilor, subunități române din regimentul de transmisiuni aero (în care activa sub îndrumarea Partidului Comunist Român un grup de militari simpatizanți ai partidului) au capturat o baterie germană de proiectoare și o stație de radio. Concomitent, ostași din această unitate au dus lupte împotriva unui detașament german compus din circa 150 de militari, înarmați cu tunuri și mitraliere, zădărnindu-le tentativa de a pune stăpînire pe podul de pe Argeș, de la sud de comuna Ferdinand (azi „30 Decembrie“). Tot la 24 august militari români dislocați în comuna Flămînda (în apropiere de Giurgiu) au dezarmat personalul postului de ascultare german din localitate și au făcut prizonieri 30 de militari.

Între 25 și 27 august, la Țăndărei, Fetești, Urziceni — localități importante în regiunea centrală și estică a cîmpiei Bărăganului — trupele române au zdrobit toate rezistențele inamice locale, au interceptat și dezarmat coloane germane ce se retrăgeau din Moldova. Cu acest prilej au luat drumul captivității aproape 1.700 de ostași germani.

Lupte violente s-au desfășurat în zilele de 28 și 29 august pe străzile orașului Slobozia împotriva unor coloane germane

motorizate și blindate (din trupele bătute în Moldova, care căutau scăpare peste Dunăre).

Ostașii români și populația civilă au ridicat pe străzi bariade, căutînd să imobilizeze forțele dușmane. La adăpostul acestor obstacole și al clădirilor, subunitățile române, dispunînd numai de puști, pistoale automate și grenade, s-au opus tancurilor și autotunurilor inamicului, reușind să le destrame coloana, să le stopeze cursul organizat al mișcării. Fiind însă cu mult superior numericeste — mai ales în armament și tehnică de luptă —, adversarul a izbutit, în cele din urmă, să sfărîme baricadele și să-și continue drumul în direcția Călărași. El însă a pierdut în luptă peste 200 de militari, dintre care 60 de morți. La sfîrșitul zilei de 29 august, pe străzile Sloboziei rămăseseră numeroase mașini și motociclete distruse, stîlpii rețelei electrice erau răsturnați de-a curmezișul drumului, zidurile și geamurile caselor — ciuruite de gloanțe, iar prin șanțuri și prin praful șoselei zăceau morți și răniți.

În aceste lupte, alături de ostași, s-a distins muncitorul Constantin Vasile ; în timp ce trăgea cu o pușcă-mitralieră asupra inamicului, a fost grav rănit, ulterior murînd la spital. Au impresionat profund patriotismul și curajul bărbătesc a două brave femei, operatoarele telefoniste Elena Ionescu și Ioana Zamfir Bazac. Au deservit necontenit trupele noastre luptătoare. N-au părăsit postul nici cînd oficiul a fost atacat în forță de van-

dalii hitleriști. Elena Ionescu, în vîrstă de 18 ani, a plătit cu sîngele această înfruntare : a avut de vindecat 28 de răni într-un spital din București.

Una din coloanele inamice care, hărțuite, au reușit să treacă de Slobozia a întîlnit în pădurea de lîngă satul Bucu subunități din regimentul 38 infanterie (comandant — colonelul Gabriel Vlad), aflat în deplasare spre vest. Ciocnirea scurtă s-a soldat cu rezultate dezastruoase pentru hitleriști. Ei au lăsat pe teren peste 100 de morți, iar aproape 300 de ofițeri și soldați germani au depus armele.

În situația fluidă din cîmpia Bărganului, unde au predominat acțiunile de întîlnire, interceptare, ambuscadele și ciocnirile prin surprindere, n-au lipsit nici duelurile în văzduh și atacurile la sol ale aviației. Astfel, tot în zona orașului Slobozia la 31 august o coloană germană a fost puternic lovită de o escadrilă de vînătoare română, încît numeroase cadavre, autocamioane și blindate ale inamicului au rămas presărate de-a lungul drumului urmat.

Lupte puternice s-au dus în zonele adiacente Dunării, în porturile fluviale (Călărași, Oltenița, Giurgiu, Zimnicea și Turnu Măgurele), unde au fost supuse loviturilor noastre atît trupele germane din garnizoanele respective cît și altele ce se retrăseseră din fața loviturilor armatei sovietice.

Și în aceste localități, între infanteriști, artileriști, aviatori, marinari și grăniceri români a existat o strînsă cooperare. Împletită cu spiritul de ordine și vitejie de care erau animați ostașii noștri, această conlucrare a facilitat mult înfrîngerea și capturarea garnizoanelor germane, iar apoi, rînd pe rînd, a noilor veniți în zonă.

Numai în trei din cele cinci orașe numărul prizonierilor luați de trupele române s-a ridicat la peste 7.400 de militari germani, dintre care aproape 5.500 la Călărași. Concomitent, au fost cucerite numeroase trofee, constînd din armament diferit, nave fluviale, peste 200 de vagoane cu proiectile de artilerie, mari cantități de produse agrare, de combustibil și echipament.

Vîlvătaia înfruntărilor s-a aprins și în alte localități și zone ale Munteniei. În multe garnizoane însă, aflat sub presiunea covîrșitoare a forțelor române sau încercuit, inamicul a capitulat fără vărsare de sînge. De exemplu, sub conducerea unor ofițeri comuniști și antifasciști, subunități din regimentul 3 pionieri au înconjurat în noaptea de 25 spre 26 august aerodromul german

de la Roșiorii de Vede. Inițiatorul acțiunii, sublocotenentul Al. Șiperco, venit ca „parlamentar“ să impună capitularea, a avertizat pe comandantul german că aerodromul este încercuit de numeroase forțe române. Neputînd să-și dea seama de adevărata situație din cauza întinericului, hitleriștii, după unele discuții și ezitări, au considerat că nu au altă ieșire decît să se predea. În consecință 500 de militari germani, în mare parte ofițeri și subofițeri, dispunînd de 14 mitraliere, numeroase alte arme automate și o mare cantitate de muniție, au depus armele în fața a numai 200 de ostași români.

Peste 1.200 de militari germani au fost siliți să capituleze la Trestieni, Găiseni și Florești (circa 30 de kilometri nord-vest de București) de unitățile corpului de cavalerie, care, de asemenea, au utilizat împotriva dușmanului, pe lîngă forță, și alte metode de presiune și intimidare.

Procedee asemănătoare s-au folosit și în nord-vestul Munteniei (acest spațiu se afla în raza de acțiune a corpului 1 teritorial). Subunități și unități române au capturat formațiuni și grupări germane la Slatina, Cîmpu Mare, Slătioara, Icoana; efectivele făcute prizoniere astfel s-au cifrat la peste 550 de militari. De asemenea, la Costești, Rătești (la sud de Pitești), Rucăr, Valea Mare (la nord-est de Cîmpulung Muscel), subunități din divizia 3 infanterie-instrucție au silit să depună armele peste 400 de militari germani.

În Muntenia, ca și în alte provincii ale țării, luarea în captivitate a numeroși militari germani a fost rezultatul acțiunilor întreprinse de posturile și subunitățile de jandarmi, care au acționat cu fermitate împotriva ocupanților naziști.

ÎNTRE DUNĂRE ȘI MARE

Rezultate importante au avut și acțiunile militare desfășurate pentru înfrîngerea trupelor germane în perioada 24-29 august de forțele române aflate în Dobrogea (schema nr. 3). Această regiune a țării noastre avea particularitățile ei bine distincte din punct de vedere militar. Litoralul Mării Negre și Dunărea maritimă cu gurile sale constituiau puncte strategice deosebite. În majoritatea

orașelor porturi și în alte localități de pe țărmul maritim sau dunărean superioritatea navală și terestră, atât din punct de vedere al efectivelor de ostași cât și al armamentului și fortificațiilor, o dețineau germanii. Aici comandamentul german dispunea de circa 600 de nave de război, auxiliare și de transport, aparținând flotei din Marea Neagră și de pe Dunăre, de artilerie de coastă și diferite alte unități și formațiuni de uscat, antiaeriană, aviație, însumând mai mult de 15.000 de militari.

Pentru forțele noastre terestre, aviatice și navale se impunea nu numai să zdrobească sau să alunge peste graniță pe dușman, ci să apere de la distrugere porturile și podul de peste Dunăre, precum și calea ferată care leagă această regiune cu centrul țării. Situația lor a fost cu atât mai grea cu cât principala mare unitate din zonă — divizia 9 infanterie — a trebuit, la ordinul Marelui stat major, să trimită un detașament în sprijinul forțelor insurecționale de la București, iar la 26 august în întregimea ei să înceapă deplasarea spre Transilvania. Cu toate acestea, comandamentele și trupele române și-au îndeplinit cu cinste toate misiunile.

În noaptea de 23 spre 24 august 1944 divizia 9 infanterie (comandant — generalul Costin Ionașcu ; șef de stat major — colonelul Aurel Leonin) și-a asigurat controlul asupra Constanței și a trecut la încercuirea bateriei de coastă germane „Tirpitz“ (de calibru 280 mm), care constituia pivotul sistemului fortificat

defensiv german de pe litoralul maritim românesc. Această acțiune a fost conjugată cu cea a forțelor aparținând marinei noastre militare.

Comitetul regional Dobrogea al PCR a mobilizat muncitorii din port și de la întreprinderile din Constanța pentru a sprijini unitățile române în lupte. Imediat după declanșarea insurecției, organizația comunistă ieșită din ilegalitate lansa un manifest către întreaga populație din regiune.

La somația forțelor române în noaptea de 24 spre 25 august formațiile germane din Sulina și Tulcea s-au retras la Constanța.

Zilele de 24 și 25 august au fost caracterizate prin scurte ciocniri în puncte disparate — localitățile Carol I (azi Nicolae Bălcescu), Topraisar, Ferdinand (azi M. Kogălniceanu), Negru Vodă, Hîrșova ș.a. Ostilitățile s-au extins și pe litoralul maritim, unde superioritatea numerică și materială a hitleriștilor era deosebit de accentuată. O parte din forțele germane a fost dezarmată, iar alta, sub presiunea unităților noastre, a fugit în Bulgaria pe mare. Pînă în seara de 25 august 1944 forțele române, sprijinite sub diverse forme de populație, curățiseră de inamic orașele Constanța, Mamaia, Eforie, Mangalia și întregul litoral. S-a reușit pe deplin și menținerea integrității porturilor, instalațiilor aferente, întreprinderilor.

Un alt focar al luptelor a fost zona Cernavoda, punctul terminus estic al podului de cale ferată peste Dunăre, de însemnătate strategică, lung (împreună cu viaductele și podul de peste Borcea) de 3.850 de metri. Aici au conlucrat strîns infanteriști, grăniceri, artileriști, pontonieri, trupe din forțele fluviale și din aeronautică. La 25 august un detașament de forțe române de sub conducerea comandantului regimentului 2 grăniceri, colonelul P. Grigorescu, a zdrobit garnizoana germană de la Cernavoda, precum și rezistențele dușmane din împrejurimi. Printre prizonierii capturați se afla și comandantul forțelor terestre hitleriste din Dobrogea, generalul von Tschammer und Osten.

În această zonă s-au purtat lupte susținute și împotriva coloanelor de trupe germane care, trecute peste Dunăre din zona Ismail, încercau să străbată Dobrogea pentru a ajunge în Bulgaria, precum și împotriva navelor germane ce căutau să scape pe Dunăre spre vest. Astfel, la 27 august seara grupări succesive de vase germane au fost întîmpinate de focul militarilor români. Tentativa lor de a-și deschide drum cu forța a fost zdrobită de detașamentul român, cu sprijinul aviației grupului 7 bombardă-

ment ușor. În aceeași zi a fost lovită și dezarmată o mare coloană germană, cu mijloace auto și hipo, care se îndrepta spre Cernavoda. Acțiunea rapidă a unităților noastre de uscat a fost ușurată de faptul că aviația română de cercetare anunțase din vreme traseul urmat de coloană și compunerea ei.

Luptele de la Cernavoda s-au desfășurat în condiții complexe. Astfel, în timp ce garniturile de tren transportau pe podul de la Cernavoda eșaloanele de trupe ale diviziei 9 infanterie care luau drumul Transilvaniei, în port și pe Dunăre se duceau lupte intense împotriva trupelor de uscat și unităților navale hitleriste. Personalul stației CFR Cernavoda a dat dovadă de mult curaj, asigurând, în pofida tuturor pericolelor, traficul feroviar pentru deplasarea trupelor române. În acest timp, acționând pe Dunăre între Hirșova și Cernavoda, un grup de monitoare al marinei fluviale române, comandată de contraamiralul Alexandru Stoianovici, a capturat 14 remorchere, 2 șalupe și 60 de șlepuri germane, al căror personal a fost dezarmat și făcut prizonier. Continuând acțiunile pe Dunăre în amonte, monitoarele române au capturat alte 15 nave, precum și un convoi sanitar și un șantier naval mobil. În același timp ele au blocat în porturile române și bulgare zeci de remorchere, șlepuri, șalupe etc. La luptele de la Dunăre și-a adus contribuția și torpilorul maritim „Zborul”, care de asemenea a scufundat sau capturat numeroase nave germane.

Acțiuni armate rapide și energice au mai avut loc la Cernavoda, Fetești *, Seimeni, Ciabacu, Cochirleni, Tortoman, Mircea Vodă și în zilele de 28 și 29 august. Podul de peste Dunăre a rămas intact.

Între 23 și 26 august au fost curățite de elemente germane răzlețe pădurile și bălțile (de exemplu lângă Jijila — județul Tulcea —, localitățile Sinoe și Mihai Viteazu).

Pînă în ziua de 29 august unitățile române, sprijinite cu în-sufletire de populație, au desăvîrșit zdrobirea inamicului în întreaga Dobroge. Peste 10.500 de prizonieri — cei mai mulți rezul-tînd din acțiunile duse de divizia 9 infanterie, regimentul 2 gră-niceri și forțele fluviale — au reprezentat o parte a usturătoarei înfrîngerii administrate dușmanului.

Litoralul era în stăpînirea trupelor noastre. Navele germane pierduseră accesul în porturile românești ale Mării Negre. Instalațiile maritime și fluviale erau intacte, puteau servi efortului ce avea să se depună în cadrul războiului antihitlerist.

PE MELEAGURILE OLTENIEI

Deși aveau de înfruntat trupe inamice mai puțin dense și compacte decît în alte regiuni, unitățile și formațiunile corpului 1 teritorial (comandat de generalul Marin Manafu) își vedeau situația complicată în virtutea „liniei de forță” pe care o reprezenta Dunărea, ax de retragere și acumulare a unor suplimentare mijloace navale și terestre inamice, frontieră cu teritorii ocupate de dușman, devenite prin insurecția română spațiu de manevrare și febrilă redistribuire de forțe. În plus, nordul și vestul regiunii — porțiunea terminală a Carpaților Meridionali — puneau ca problemă deosebită controlarea celor cîteva trecători spre spațiul transilvan și îndeosebi a zonei de importanță strategică Porțile de Fier-Cazane (schema nr. 3).

* Deși localitatea este situată pe malul muntean al Dunării, luptele de aici, prin prezența marclui pod transfluvial, s-au îmbinat cu cele din zona dobrogeană de la **Cernavoda**.

În noaptea de 23 august 1944 corpul 1 teritorial a trecut la alarmarea unităților din subordine, a întrerupt unele legături cu fir ale inamicului, a instalat gărzii militare la oficiile telefonice și telegrafice, precum și la unele instituții de stat și întreprinderi industriale. În ziua următoare rezistențe izolate dușmane au fost dezarmate, iar din unele garnizoane trupele germane au fost alungate.

O înfruntare de proporții mai mari a avut loc în porțiunea Turnu Severin-Șimian-Cerneți. Două coloane germane cu un efectiv de circa 2.000 de militari, dispunând de numeroase camioane, tunuri antiaeriene, precum și armament automat, s-au apropiat în seara de 25 august de orașul Turnu Severin. Somați de reprezentanții garnizoanei române să se prădea, comandanții celor două coloane au refuzat. La 26 august ora 6.45, forțele noastre (întrunite sub conducerea comandantului garnizoanei, colonelul Ion Gașpar), compuse din subunități de instrucție ale câtorva unități diferite, au trecut la acțiune împotriva trupelor inamice. Ostașii noștri — rînduiți ca un baraj viu la porțile orașului — au respins încercările dușmanului de a pătrunde. Cînd acesta era pe punctul de a face ultimul efort, două batalioane aflate inițial la nord de oraș au fost dirijate cu iscusință ca să cadă în spatele liniei de luptă germane. Gruparea de forțe dușmane a fost încercuită la Șimian. Loviți din toate părțile de for-

tele române, cei din Wehrmacht s-au predat. Au fost făcuți circa 1.600 de prizonieri, printre care 58 de ofițeri și 280 de subofițeri, și au fost capturate aproape 90 de autovehicule, 10 tunuri antiaeriene și o mare cantitate de alt armament și muniții. Înfrângerea suferită reieșea și din raportul pierderilor : ai noștri au înregistrat 38 de morți și răniți.

La aceste acțiuni a participat și detașamentul fluvial Dunărea de sus (o grupare de marină staționată în acea parte a fluviului ; comanda o avea locotenent-comandorul * Petre Călărașu), care a susținut atacurile infanteriștilor. În același timp marinarii au contribuit la interzicerea retragerii convoaielor germane sosite în zonă și au închis Dunărea printr-un bărăj de mine la Ostrovul Corbului, silind astfel echipajele acestor convoaie germane care reușiseră să ajungă pînă aici să-și scufunde majoritatea navelor.

Acțiunile trupelor române din zona Turnu Severin au fost intens sprijinite de populație, în frunte cu comuniștii. La 24 august, o zi numai după ieșirea din ilegalitate, la Casa poporului din Turnu Severin a fost convocat activul de partid, unde comuniștii au stabilit ce aveau de făcut în primă urgență. În noaptea de 25 spre 26 august a fost tipărit un manifest, prin care populația era chemată să împiedice trecerea trupelor inamice.

Cînd s-a aflat de sosirea coloanelor hitleriste, numeroși cetățeni ai orașului, în frunte cu muncitorii de la CFR și șantierul naval, au primit arme de la un depozit militar, din ordinul căpitanului Gheorghe Vlad, șeful comendurii pieții garnizoanei (el avusese legătură cu activiști ai PCR înainte de 23 august 1944 și și-a adus contribuția la organizarea și desfășurarea luptelor din zonă). Cetățenii au venit în ajutorul ostașilor de pe poziții. Chiar și copii au dus lăzi cu muniție pentru militarii și muncitorii care stăvileau atacul dușman. Din satele vecine (Cerneți, Șimian) mulți locuitori s-au grăbit să îngroașe rîndurile forțelor noastre.

Spațiul Porților de Fier și Cazanelor ** a continuat să mai fie cîteva zile arena unor intense eforturi militare ale unităților noastre. Între 27 și 31 august un detașament al diviziei 5 cavalerie-instrucție (comandant — generalul Ilie Antonescu), atacînd din-

* Echivalent gradului denumit acum căpitan de rangul 3.

** Au fost incluse în acest paragraf acțiunile din zona Cazanelor, deoarece ele s-au legat nemijlocit cu acelea desfășurate la Porțile de Fier.

spre est, de la Turnu Severin, iar uniți din divizia 19 infanterie (comandată de generalul Mihail Lăcătușu) — dinspre vest (Banat), au dus lupte sîngeroase pentru zdrobirea trupelor germane care ocupaseră poziții între Orșova, Vîrciorova și Gura Văii, pe comunicația adiacentă Dunării. La 28 august regimentul 94 infanterie, după înverșunate lupte de stradă, a eliberat de inamic orașul Orșova. Pînă în dimineața de 1 septembrie toate rezistențele hitleriste din zona amintită au fost complet lichidate.

Și aici șiragul de porturi danubiene s-a transformat în focare de înfruntare violentă între români și naziști. La Calafat, între 24 și 29 august, infanteriști și artileriști au prins într-un cerc de foc elementele Wehrmachtului din oraș și port, au făcut prizonieri și capturat cîteva șleperi cu alimente și echipament. După această dată au fost continuu lovite convoaiele de nave inamice de pe fluviu, în mare parte avariate, capturate sau silite să se scufunde. Același caracter l-au avut luptele purtate la Bistret, Gruia, Ghidici, Bechet, Rastu, Corabia. O „recoltă” bogată de prizonieri au strîns ostașii noștri la Hinova (aproape de Turnu Severin) — peste 1.200 de militari germani, printre care mai mult de 300 de ofițeri și subofițeri. La obținerea acestor rezultate au concurat cu succes formațiuni aeriene ale flotei 3 bombardament române. Numai în zilele de 30 și 31 august aviatorii români au scufundat aici 3 nave și au avariat numeroase altele.

În cîmpia și dealurile Olteniei ostilitățile au îmbrăcat forma măsurilor de lichidare a unor puncte de staționare germane dispersate — îndeosebi posturi de radioascultare și observare aeriană (Craiova, Poiana Mare, Caraula, Murgăș, Rovinari, Șimian etc.).

La 27 august ostașii garnizoanei Craiova, care alungaseră pe hitleriști din oraș cu cîteva zile înainte, au capturat în gară, pe cînd se afla în trecere, un tren german amenajat ca post de ascultare radio. La aceeași dată subunități române au dezarmat personalul unui tren-atelier la Rîmnicu Vîlcea și au pus stăpînire pe garnitura rămasă intactă.

La Rovinari au fost făcuți prizonieri 37 de militari germani de la un post de ascultare antiaeriană al aviației germane, iar la Șimian, 100 de ofițeri și soldați, în majoritate specialiști ai postului de transmisiuni german din zonă, prin care se făcea legătura cu comandamentul hitlerist din București.

Prin însumarea tuturor eforturilor schițate mai sus, spațiul dintre Dunăre, Olt și Carpații Meridionali era complet liber, sub controlul armatei noastre. Deosebit de gravă pentru inamic era

eșuarea tentativei sale de a pune stăpînire pe defileul Dunării (în punctul unde Carpații se îmbucă cu Balcanii) și de a-și asigura drum liber pe traiectul fluviului spre Iugoslavia și Ungaria.

ÎN PARTEA DE SUD A TRANSILVANIEI

La nord de Carpații Meridionali, deschiderea ostilităților contra Wehrmachtului punea, de asemenea, un complex de probleme, unele specifice acestei arii geografice (schema nr. 3). Forțele române trebuiau mai mult decît în alte părți să combine acțiunile avînd caracter insurecțional (înăbușirea rapidă a focarelor hitleriste răspîndite înăuntrul ariei respective) cu operații „clasice”. Anume, noua situație cerea de fapt să se creeze un nou front, pe linia de demarcație cu Ungaria hortistă, rămasă aliată a Germaniei naziste, linie de demarcație ce urma în cea mai mare parte traseul impus prin dictatul de la Viena (doar într-o mică porțiune la vest de Apuseni frontiera revenea pe aliniamentul creat în urma unirii Transilvaniei cu România). Era clar că lanțul Carpaților Meridionali avea să constituie o țintă presantă pentru armatele germano-ungare din platoul Transilvaniei. Cîtă vreme nu se terminau operațiile insurecționale, forțele române ce creau noul front din Transilvania nu puteau avea un spate funcționînd ca în condițiile războiului obișnuit. De asemenea, apropierea nemijlocită a teritoriului stăpînit de Ungaria hortistă avea să constituie pentru elementele germane dispersate în sudul Transilvaniei un imbold la rezistență, în speranța primirii de ajutoare apropiate sau a posibilității unei retrageri ușoare.

Într-un termen extrem de scurt (48 de ore) armata română a asigurat „acoperirea” liniei de demarcație cu dușmanul exterior și totodată a pus ferm sub control din prima zi — ca și forțele noastre de la sud de munți — trecătorile Carpaților. S-au luat de asemenea grabnice măsuri pentru zdrobirea rezistențelor inamice dispersate pe teritoriul de la nord de Carpații Meridionali.

Un focar important de lupte s-a creat la extremitatea estică a dispozitivului armatei I — în zona Brașov. Pentru inamic, ca și pentru noi, importanța acestui spațiu era determinată de marea apropiere a frontierei dictatului de la Viena (aici ea se afla doar

la circa 40 de kilometri de Carpați) și de faptul că tocmai pe la Brașov iese în Transilvania cea mai însemnată comunicație ce străbate Carpații Meridionali. În plus, la 23 august, după cum s-a văzut, o importantă grupare inamică se afla la sud de munți în valea Prahovei și se putea presupune că ea va încerca să ia sub control această comunicație sau să o folosească spre a se retrage spre nord, în platoul Transilvaniei. Iată de ce corpul de munte (comandant — generalul Ion Dumitrache; șef de stat major — colonelul Atanase Chiriță) și-a dispus o parte din forțe pe frontiera vremelnică (doar la circa 30 de kilometri depărtare de Brașov), iar celelalte au fost folosite pentru interceptarea comunicațiilor dinspre munți și asigurarea principalelor obiective din oraș și împrejurimi.

Alarmati de aceste pregătiri, hitleriștii au trecut la contra-măsuri ocupând unele instituții și intersecții importante din oraș cu scopul de a-l stăpîni.

Atacul trupelor române a început din partea de nord a orașului. Astfel, în ziua de 25 august vînătorii de munte români au ocupat prin lupte aerodromurile Brașov și Ghimbav, capturînd avioane și luînd prizonieri; au dezarmat un tren cu ofițeri și soldați germani — printre care se afla și o parte a personalului misiunii armatei de uscat hitleriste — și au silit toate forțele germane din interiorul orașului să se retragă în direcția Sf. Gheorghe. Pînă la amiaza zilei de 25 august Brașovul a fost complet curățit de rezistențele dușmane. De aici înainte orașul s-a aflat în stăpînirea armatei române.

O înclăstare cu rezultate pozitive pentru noi a avut loc la postul de radio Bod. Aici militari germani transportați în cîteva autocamioane, dispunînd și de tunuri de însoțire, au atacat prin surprindere instalațiile și clădirile emițătorului chiar în cursul dimineții de 24 august 1944. Ei au reușit să facă inofensive santinelele române de la intrarea principală și să sechestreze pe comandantul subunității de pază, pe care l-au folosit apoi ca ostajec pentru a obliga pe românii baricadați în clădire să se predea. Dar militarii noștri, conduși de sublocotenentul Sebastian Rădulescu, au zădărnicit planurile dușmanului. Ei au strigat comandantului lor să se culce la pămînt, după care au deschis focul asupra hitleriștilor. În învălmășeala creată, ofițerul român a izbutit să scape și să ajungă în mijlocul subunității sale, pe care a condus-o mai departe în acțiune. Lupta a durat cîteva ore, timp în care dușmanul a încercat de cîteva ori, fără succes, să

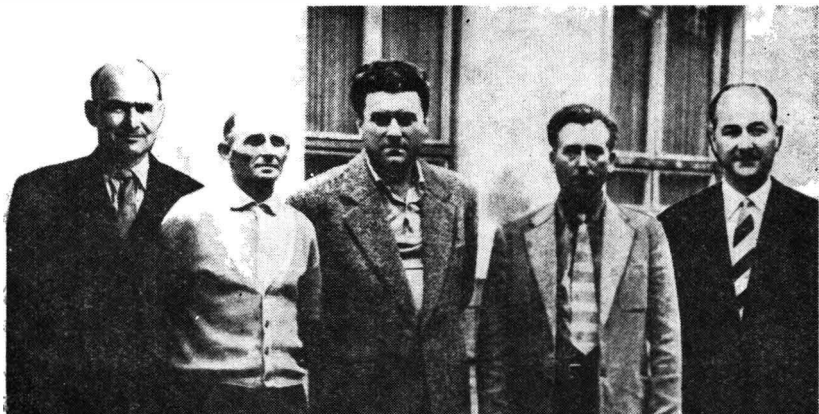
pătrundă în clădirile postului de radio. Către seară hitleriștii au fost prinși între două focuri, căci în ajutorul ostașilor români de aici a venit o altă subunitate. Asaltatorii germani s-au trezit ei încercuți și siliți să se predea. Postul de radio Bod a rămas mai departe la dispoziția autorităților române. Un ajutor prețios la sfârșirea tentativelor hitleriste de a pune stăpînire pe acest centru de emisie l-a dat un grup de tineri premilitari din comuna Bod. Cu acest prilej a fost grav rănit Ion Lăcătuș, în vîrstă de 19 ani.

Concomitent ostașii români au dus lupte în zona trecătorilor Întorsura Buzăului și Bratocea. Neputînd folosi marile axe de comunicație transmontane controlate de armata română, trupele hitleriste s-au orientat spre trecerile de mai mică importanță și capacitate de trafic, a căror utilizare a crescut astfel brusc în acele zile. Coloane dușmane care reușiseră să se retragă din Moldova pe aceste artere peste munți au fost hărțuite la ieșirea lor spre Transilvania de subunități române terestre precum și de aviație, din care cauză au avut serioase pierderi în oameni și materiale.

Pentru a bloca retragerea motorizatelor inamice prin aceste trecători geniștii români au aruncat în aer podul din localitatea Teliu și au creat obstacole greu de înlăturat prin dărîmarea de stînci în diferite locuri obligatorii de trecere.

Acțiunile ostașilor au fost larg sprijinite de locuitorii satelor din zonă : Teliu, Sita Buzăului, Crasna, Băcel, Dobîrlău și altele. Astfel, cetățenii Iancu Hilohe, Gheorghe Șerban, Ion Nistor, Dumitru Crăcuț (din Teliu) și Gheorghe Olaru (din Dobîrlău), înarmați de ostașii români, au făcut în cursul unor ciocniri 60 de prizonieri germani.

Lupte grele au dus trupele noastre pe frontiera dictatului de la Viena, îndeosebi în zonele Doboli, Prejmer, Vîlcele. Ei au întreprins incursiuni prin lupte și au dat dese atacuri și contra-atacuri împotriva inamicului care făcea eforturi disperate să ajungă la Brașov. Încercările sale însă s-au soldat cu un total eșec, ostașii noștri menținîndu-și ferm pozițiile. La acest succes a contribuit și un grup de muncitori și funcționari de la uzinele „Rogifer“ din Tohanu, care, dînd dovadă de înalt patriotism și răspunzînd chemărilor partidului comunist, au format în mod voluntar o baterie de artilerie (efectiv 57 de oameni), în frunte cu locotenentul de artilerie Marin Gr. Năstase, folosind drept armament tunurile aflate în uzină pentru experimentări. Zile de-a

Un grup de luptători din „bateria albastră“ ; în dreapta : ing. Marin Gr. Năstase comandantul bateriei (fotografie din anul 1964)

rîndul voluntarii artileriști au semănat moarte în rîndurile inamicului, trăgînd cîteva mii de proiectile, pînă ce tunurile s-au decalibrat. În locul acestora ei au primit o baterie nouă, trimisă de muncitorii de la uzinele „Astra“ din Brașov. Toate atacurile dușmanului au fost zdrobite. Pentru faptele lor de vitejie, cei 57 de voluntari ai „bateriei albastre“ — numită astfel după culoarea salopetelor de lucru adoptate drept uniformă — au fost citați prin ordin de zi pe întreașa armată.

La 30 august a avut loc chiar o acțiune ofensivă a trupelor noastre. Ele au atacat spre Sf. Gheorghe, au dat peste cap forțele inamice din față, au pătruns cîteva kilometri, ocupînd înălțimi care aveau să constituie bune baze de plecare ulterioare. Era primul sector unde ai noștri treceau granița vremelnică. Și, simbolic, acțiunea a fost fixată pentru ziua cînd se împlineau 4 ani de la acea nedreaptă mutilare a teritoriului României, săvîrșită sub egida nazismului.

Ca urmare a acțiunilor militare desfășurate în orașul Brașov și împrejurimi, forțele insurecționale române au făcut prizonieri circa 500 de militari germani, au capturat însemnate cantități de armament și tehnică de luptă, printre care 36 de avioane de bombardament, 10 tunuri antiaeriene, autovehicule, un tren sanitar cu medicamente (35 de vagoane) și altele.

Luna *NOIEMBRIE* Anul *1944*
 Marele Stat Major
 Secția Adjutanterilor
 către
Sta 3 H.S.M.

Ordin de Zi

Nr. 14 din 30 Octombrie 1944.

STAT MAJOR
 NOIEMBRIE
 1944

În zilele dela 25 August la 2 Septembrie a. c. când se desfășurau grele lupte de curățirea teritoriului de trupele germane, unități germano-magihiare, au atacat din Ardeal spre Brașov.

Alături de trupele care au luptat pentru respingerea inamicului în zona Prejmer - Domboli, Uzinele Rogifer - Tohanu au intervenit imediat la cererea Corpului de Munte, cu o baterie încadrată cu lucrători și material propriu.

Spontaneitatea cu care a intervenit Direcția Uzinelor, elanul cu care a răspuns personalul acestei întreprinderi și dăruirea cu care au luptat pentru respingerea inamicului, constituie un exemplu de îndeplinirea datoriei față de țară și Tron.

Pentru faptele deosebite arătate mai sus, ordon citarea pe Armată a Direcției Uzinelor Rogifer - Tohanu și a personalului care a încadrat bateria „Rogifer”, după cum urmează:

1. Locot. Năstase M. ofițer recepționar	30. Mița Nicolae Lucrător
2. Georgescu Florea, Șef de serviciu	31. Octavian Ioan
3. Poalelungi Const. Șef de poligon	32. Ciobanu Ioan
4. Ioniță Alexandru, Șef de atelier	33. Mateescu Stelian
5. Marinescu Ioan, Funcționar	34. Marița Vasile
6. Secăreanu Ioan, Lucrător	35. Petrușe Gheorghe
7. Sassu Ioan	36. Pantea Ioan
8. Norea Gavrilă	37. Ungheanu Nicolae
9. Buiculescu D-tru	38. Pandrea Iosif
10. Spirea Gheorghe	39. Bângă Gheorghe
11. Ivan Vasile	40. Nicoră Gheorghe
12. Serban Petre	41. Tican Victor
13. Stroie Gheorghe	42. Pavel Wilhelm
14. Botorog Ștefan	43. Găteji Ilie
15. Dândărău Alex.	44. Drugă Iosif
16. Cotingiu Miron	45. Sucu Mihai Șofer
17. Moja Gheorghe	46. Lazăr Ioan
18. Sperchez Ioan	47. Anghel Ioan
19. Blodan Pavel	48. Micuță Ștefan
20. Măru Ioan	49. Dobre Dumitru
21. Sfetea Ioan	50. Nedelcu Marin Lucrător
22. Obancea Ioan	51. Bănuț Ioan
23. Doros Ioan	52. Băncilă Ioan
24. Marcu Grigore	53. Burtea Petre
25. Briotă Octavian	54. Eftimie Nicolae
26. Galor Petre	55. Druia Traian
27. Ioniță Ioan	56. Teleanu Constantin Funcționar
28. Târnoaveanu Vlad	57. Cornea Gheorghe
29. Blaj Gheorghe	

MINISTRU DE RĂZBOIU
 General de Corp de Armată (ss) **M. FĂCOVITA**

p. Conformitate
 DIRECTOR DE CABINET
 Colonel,

 P. Caramitru

UNICAT:

- Pentru știință: Casa M. S. Regelui, Președinția Comitetului de Miniștri.
- Pentru executare: Subsecretariatul de Stat al: Armatei de Usca, Aerului, Marinei, Înzestrării Armatei și al Marei, Comandamentul Trupelor Motomecanizate, Comandamentul Militar al Capitalei, Inspectoratul General al Marelui Corpuri Teritoriale Divizii, Brigăzi, Direcții și Servicii, din Subsecretariatul de Stat al Armatei de Usca și al Regimentelor și unităților corp aparte, prin grija comandamentelor respective cărora li s'a trimis numărul de exemplare.

Ordinul de zi al ministrului de războiu prin care erau citați luptătorii „bateriei albastre” de la Tohanu Vechi

În centrul și vestul podișului Transilvaniei (zona corpului 6 teritorial, comandat de generalul Gh. Stavrescu) luptele s-au dus îndeosebi în localități și pe căile de comunicație.

Cu multă vigoare au acționat ostașii unor subunități din divizia 20 infanterie-instrucție, aflate la Aiud. Între 26 și 31 august ei au înfrînt rezistența unor fracțiuni din regimentul 23 tancuri german și din alte unități, reușind să facă prizonieri peste 150 de militari germani, să incendieze două tancuri și unul să-l captureze. Alte subunități din această divizie au atacat formațiuni hitleriste în zona Vințul de Jos (sud-vest de Alba Iulia), unde au luat peste 200 de prizonieri. La Ocna Mureșului ostașii români au dezarmat personalul unui tren sanitar german, capturînd întregul material.

De asemenea, hitleriștii dintr-un tren garat în stația Războieni-Aiud au fost somați de o subunitate românească să se predea. La refuzul acestora, muncitorii ceferiști din stație, printre care s-au distins Aurel Băieșan, Arghir Giurgiu și alții, au fragmentat garnitura în trei părți, sub pretextul manevrării trenului. Două din aceste grupuri de vagoane au fost scoase în afara stației, iar altul reținut în gară. Între timp au sosit și locuitori înarmați din comuna Războieni, care împreună cu ostașii români și cu muncitorii feroviari au înfrînt împotrivirea detașamentului dușman, obligîndu-l să depună armele.

Au fost, de asemenea, dezarmați, făcuți prizonieri sau alungați — de către ostași români, tineri premilitari și alți cetățeni — militarii care formau garnizoana germană din Sighișoara.

Acțiuni de luptă împotriva unor formațiuni inamice au mai avut loc la Alba Iulia și Sebeș Alba, unde subunități române diverse (cavaleriști, infanteriști, grăniceri, geniști) au dezarmat ofițeri și soldați aparținînd regimentelor de siguranță-transport Viena, 212 și 574 aprovizionare ; au fost luați aproape 1.300 de prizonieri.

S-au produs ciocniri între mici detașamente românești și unele formațiuni naziste izolate dislocate în diferite comune din podișul transilvan. Astfel, la Agnita a fost capturat depozitul central de echipament și cazarmament al trupelor germane din România ; în comunele Șoarș, Mîndra, Șercaia (jud. Făgăraș) și Băișoara (jud. Turda) a fost dezarmat și făcut prizonier personalul unor posturi de observare și ascultare aeriene germane, iar în localitățile Daneș, Apold, Saschiz (jud. Tîrnava Mare), Cră-

ciunel, Blăjel (jud. Tîrnava Mică), Lupeni, Botiz, Baru Mare (jud. Hunedoara), Oarda de Jos, Petrești (jud. Alba) și Topîrcea (jud. Sibiu)* au fost dezarmați și luați în captivitate militari din diferite alte formațiuni germane. În total, pe raza acestor localități au fost făcuți prizonieri 13 ofițeri, 68 de subofițeri și 229 de soldați.

LA FRONTIERA DE SUD-VEST

Imediat după declanșarea insurecției, organizația regională PCR Banat a asigurat din prima zi eliberarea deținuților politici antifasciști din închisori și lagăre, a organizat paza unor întreprinderi și a mobilizat masele să sprijine armata în luptele contra hitleriștilor. Astfel, avînd concursul populației, forțele române (spațiul geografic de aici se afla, așa cum s-a arătat, în raza corpului 7 teritorial, comandat de generalul Carol Schmidt, iar în partea de sud a Banatului a acționat divizia 19 infanterie) au dus acțiuni energice și pînă în ziua de 27 august au înăbușit focarele de rezistență germane din orașele Lugoj, Caransebeș, Reșița, Anina, Oravița și din comunele Rușchița, Teregova, Topleț și Crușovăț (schema nr. 3) ; au fost făcuți prizonieri aproape 950 de militari și capturate două garnituri de tren încărcate cu materiale militare, două avioane de vînătoare și o importantă cantitate de armament și tehnică de război.

O dată cu acțiunile presărate în interiorul regiunii, vîlvătaia luptelor s-a aprins și în zona frontierei. Un episod notabil a avut loc la Moldova Veche, pe Dunăre. Anume, la 27 august 1944 această localitate a fost atacată de un detașament de 400 de militari ai Wehrmachtului care au trecut granița româno-iugoslavă, sprijiniți de focul navelor germane de pe Dunăre și al Luftwaffeii. Germanii au supus unui bombardament barbar localitatea și portul, incendiindu-le. Au fost întîmpinați la început de cei 22 de grăniceri ai pichetului Moldova Veche. Deosebit de vite-

* Toate referirile la județe au în vedere împărțirea administrativă din 1944.

jește s-a comportat soldatul Aurel Bulza, care, deși împresurat de dușmani, a continuat lupta, dând posibilitate tovarășilor săi să se retragă pe o poziție mai bună. El a tras cu pușca-mitralieră pînă la ultimul cartuș, pînă la ultima suflare. Ulterior, în ajutorul grănicerilor a sosit o subunitate din regimentul 94 infanterie, care a contraatacat și respins pe hitleriști.

Pînă la sfîrșitul lunii august unități din divizia 19 infanterie au curățit de inamic întreaga zonă de pe malul bănățean al Dunării pînă la Baziaș.

În spațiul de sud al Crișanei cele mai puternice înfruntări s-au desfășurat la Arad. Aici hitleriștii organizaseră cîteva puncte de rezistență. Pe aeroport, situat la vest de localitate, se aflau circa 700 de ofițeri și soldați germani, care dispuneau de 27 de mitraliere, numeroase avioane și alte mijloace de luptă. În ziua de 26 august, primind întăriri de la o unitate motorizată de pe teritoriul Ungariei, inamicul a încercat să pătrundă în Arad dinspre vest, pentru a-și consolida punctele de rezistență, a punct stăpînire pe întregul oraș și a înăbuși în sînge lupta forțelor patriotice. Tentativa dușmanului a fost zădărnicită de grăniceri, care au apărat cu îndîrjire localitatea Gai. Nici noile atacuri date de inamic în noaptea de 26 spre 27 august nu au reușit. În dimineața zilei de 27 august trupele diviziei 1 cavalerie-instrucție, întărite cu două batalioane de elevi din Școala de subofițeri de

rezervă Radna și două plutoane de armament greu din Școala de ofițeri de rezervă de infanterie Arad, au obligat gruparea germană să bată în retragere peste frontieră. Totodată au fost lichidate toate celelalte rezistențe inamice din interiorul orașului.

Atacul dat de forțele noastre pentru înăbușirea focarului dușman de aici a fost sprijinit cu însuflețire de muncitori și alți cetățeni din oraș. A atras atenția prin destoinicie și curaj o tânără femeie, Maria Deheleanu, care, în plin foc, a indicat ofițerilor noștri amplasamentele armamentului greu al inamicului, identificate de ea în prealabil, și a însoțit subunitățile la asalt, aducând muniție pînă la lanțul trăgătorilor. Viteaza patriotă a căzut fulgerată de un glonte în plin iureș al luptei.

Spulberînd rezistențele dușmane, forțele române au luat aici 158 de prizonieri, au capturat 34 de avioane și alte materiale de război.

Pînă la 31 august în întreaga zonă de acțiune a armatei 1 (podișul transilvan, sudul Crișanei și Banatul) grupările și formațiunile inamice au fost complet reduse la tăcere; trupele noastre au completat acest succes prin capturarea unui număr apreciabil de prizonieri și mai ales a unor bogate trofee de materiale militare.

Prin urmare, de la începutul lui septembrie 1944 eforturile comandamentelor și marilor unități române din acest spațiu au

putut fi îndreptate în mod exclusiv spre crearea barajului care să împiedice o pătrundere a forțelor dușmane venite din afară și spre pregătirea unor acțiuni ofensive ulterioare care să ducă la eliberarea părții de nord-vest a țării.

ÎN MOLDOVA

O dată cu dezlănțuirea marii ofensive sovietice * de la 20 august, partea de nord-est a țării a devenit un uriaș teatru de bătălie (schema nr. 3). Întregul curs al situației a făcut ca și după actul istoric de la 23 august forțele române aflate în acel spațiu să întâmpine numeroase dificultăți și complicații.

Cu toate acestea, în măsura posibilităților, diverse grupări și unități române aflate în aria geografică dintre Carpații Orientali și Dunărea de jos s-au avîntat la lupta contra cotropitorilor.

Am amintit că unul din primele episoade ale noului capitol deschis în istoria armatei noastre a fost înscris de o grupare de bravi grăniceri către plaiurile de miazănoapte ale țării. Astfel, imediat ce s-a anunțat la radio marele eveniment din seara de 23 august, comandantul unui detașament de grăniceri, de țaria unei brigăzi, aflat în zona Mălini-Valea Seacă (circa 20 de kilometri sud-est de Gura Humorului) a trecut la atacarea unităților germane între care era plasat (acest grup de forțe române era total despărțit de grosul armatei noastre). Potrivit ordinului dat de comandant, colonelul Nistor Teodorescu, subunitățile române aflate în localitățile Drăcenii, Mălini, Valea Seacă, Capu Cîmpului, la mînăstirea Slatina și în alte puncte ale sectorului au trecut concomitent, prin surprindere, de la ora 23.15, protejate de întunericul nopții, la încercuirea și dezarmarea trupelor hitleriste. O atenție deosebită s-a acordat bateriilor de tunuri grele și antitanc germane.

Acțiunea temerară a grănicerilor români a provocat pierderi serioase inamicului. Însuși comandantul marii unități germane lovite (divizia 3 munte), generalul Paul Klatt, menționează într-o carte de amintiri apărută acum cîțiva ani în RFG că datorită acțiunii detașamentului de grăniceri români, care a avut „efectul

* Vezi pag. 33.

unui trăsnet din senin“, divizia germană și-a văzut scoși din luptă în acea noapte 3 ofițeri, 30 de subofițeri, 234 de soldați, 4 piese de artilerie cu întreg efectivul, 5 tunuri grele antitanc, 10 mitraliere, 125 de cai și cantități considerabile de materiale tehnice.

Jertfe dureroase au fost plata de sânge a acestui incontestabil act de bravură militară. Astfel, o subunitate română comandată de căpitanul Vasile Teodoreanu, aflată într-o situație deosebit de grea în mijlocul trupelor germane, a fost curînd contraatacată de covârșitoare forțe de infanterie și de tancuri ale inamicului. Cu toată rezistența opusă, curajosul ofițer a fost prins cu o parte din ostașii săi. Cîțiva prizonieri au fost executați ; căpitanul Teodoreanu a fost schingiuit în mod barbar, mutilat și apoi ucis.

În zilele de 24 și 25 august detașamentul de grăniceri a dat numeroase atacuri și contraatacuri împotriva inamicului. Sectorul central al diviziei germane, cu o dezvoltare frontală de 20 de kilometri, a fost disociat, iar legăturile acestei mari unități au fost grav amenințate.

În toiul luptelor comandantul detașamentului român a luat legătura cu comandamentul corpului 50 sovietic, pe care l-a informat asupra acțiunii grănicerilor români ; ofițerul român a propus colaborarea în lupta contra forțelor hitleriste. Ca urmare, începînd din ziua de 25 august trupele sovietice au trecut rîul

Moldova și au ajuns în sectoarele unde grănicerii români continuau să fie încleștați cu dușmanul. Cei 350 de prizonieri germani luați de ai noștri pînă la acea dată au fost predați primei subunități sovietice sosite în localitatea Valea Seacă. Ulterior acești grăniceri români, încadrați în corpul 50 sovietic, aveau să străbată prin lupte o distanță însemnată a plaiurilor bucovinene.

În aceleași zile principala masă a trupelor române aflate pe frontul sovieto-german se găsea în centrul și vestul Moldovei. Vestea anunțată la radio în seara de 23 august n-a surprins, îndeosebi pe unii comandanți de mari unități (generalii Ilie Crețulescu, C. Niculescu ș.a.) care aveau legături cu persoanele ce participau la pregătirea insurecției. În general desfășurarea situației întetise brusc la toate nivelele animozitățile dintre comanda-mentele române și cele germane.

În noaptea de 23 spre 24 august, potrivit ansamblului de măsuri vizînd intrarea României în războiul antihitlerist, Marele stat major a ordonat celor două armate — 3 și 4 — aflate între Carpații Orientali și Marea Neagră să înceteze imediat operațiile contra trupelor sovietice, să se desfacă din dispozitivul german și să se retragă spre sud în vederea regrupării. În aceeași noapte forțele române s-au desprins din frontul de acolo și au început să se îndrepte spre Ploiești și Tîrgoviște.

O deosebită importanță a avut-o desfășurarea evenimentelor în zona liniei fortificate Focșani-Nămoloasa-Brăila *. Cele 10 divizii din interior care, potrivit ordinului lui I. Antonescu, se pregăteau sau erau în curs de deplasare spre sistemul de fortificații, au fost oprite în noaptea de 23 august și au intrat, acolo unde se găseau, în luptă împotriva Wehrmachtului. Potrivit ordinului comandamentului român, în noaptea de 25 august garnizoana permanentă a fortificațiilor (9 batalioane speciale) a demontat o mare parte a armamentului fix și a plecat cu el spre sud (către Ploiești). Linia fortificată a fost astfel practic dezafectată, „poarta Focșanilor“ rămînînd deschisă.

Marile unități române care mărșăluiau din Moldova spre zonele Ploiești-Tîrgoviște, în vederea reorganizării și deplasării lor pe frontul din Transilvania, au avut ciocniri și lupte cu trupele hitleriste pe parcurs, în funcție de situațiile create. Acțiuni mai importante s-au desfășurat în sudul Moldovei pe Siret, unde formațiuni de servicii ale armatei 4 s-au ciocnit cu forțe hitle-

* Vezi pag. 31-32.

riste dezorganizate, aflate în retragere, și în estul Munteniei *.

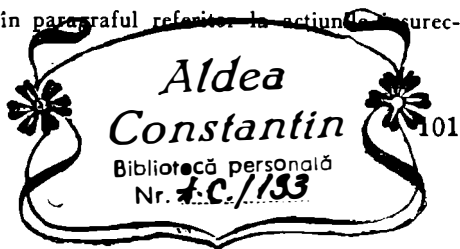
Alte mari unități și unități române din Moldova au reușit să ia contact cu comandamentele sovietice, cărora le-au arătat că vor să lupte împotriva hitleriștilor pentru eliberarea patriei. De exemplu, într-un raport înaintat comandantului frontului 2 ucrainean la 26 august de către armata 7 de gardă sovietică, de sub comanda generalului-colonel M. S. Șumilov, se arăta că au luat legătura cu această armată diferite unități din opt divizii române, în frunte cu comandanții și statele lor majore, și că „aceștia și-au manifestat dorința de a lupta contra germanilor și ungușilor, împreună cu armata roșie... Toate se află sub conducerea comandamentului corpului 1 armată...“.

În zona Bacău s-au reconstituit, potrivit aprobării forurilor sovietice, câteva unități. Astfel, din comandamente și regimente diferite s-a format la 26 august divizia 103 munte, a cărei comandă a fost încredințată generalului Ilie Crețulescu (la organizarea acestei mari unități o contribuție hotărâtoare a adus-o locotenent-colonelul Pantelimon Ivan); din unitățile diviziei 1 blindate s-a încheșat un detașament blindat comandat de locotenent-colonelul Gh. Matei. În aceeași zonă s-a putut regrupa și regimentul 7 artilerie grea (comandant — colonelul Vasile Danacu), care reușise să-și păstreze în mare măsură integritatea organizatorică și tehnică. S-a acceptat ca aceste trupe române să acționeze în cadrul armatei 7 de gardă sovietice, care desfășura lupte în vestul Moldovei și se îndrepta spre Carpații Orientali pentru a pătrunde pe acolo în Transilvania.

La sfârșitul lunii august a primit botezul focului divizia „Tudor Vladimirescu“ **. Dislocată anterior în zona Iampol din URSS, ea a primit ordin la 23 august să pornească în marș către țară. Astfel, între 23 și 31 august 1944 ostașii acestei mari unități s-au aflat în deplasare în cadrul rezervelor frontului 2 ucrainean. Ajunsă la 28 august în orașul Iași, divizia „Tudor Vladimirescu“ a fost împărțită în două eșaloane. Primul, îmbarcat pe mașini, și-a continuat marșul spre București. Pe parcurs a avut pe data de 29 august la Bulboca (lângă Vaslui) o ciocnire cu un detașament hitlerist răzleț (din resturile trupelor

* Ultimele au fost amintite în paragraful referitor la acțiunile insurecționale din acel spațiu.

** Vezi pag. 15.

scăpate din încercuirea de la Iași-Chișinău care căutau să se strecoare spre vest, peste Carpați). Ostașii celui de-al doilea eșalon (mărșăluind pedestru), pornit pe același itinerar, s-au angajat în împrejurări similare la 31 august 1944 într-o luptă pe dealul Ciunța, din apropierea comunei Deleni (lângă Vaslui). În acest botez de foc al mării unități de voluntari, gruparea hitleristă a fost lovită cu impetuozitate, spulberată și anihilată. Au fost luați peste 400 de prizonieri; pe teren se mai găseau circa 300 de morți din rîndurile germanilor. Dintre ai noștri au căzut la datorie 26 de militari. Emoționantă a fost moartea a doi militari — tînărul sublocotenent Nicolae Cehan și caporalul Petre Ciobanu — ambii originari din comuna învecinată, către care i-a purtat ultimul drum după cîțiva ani de despărțire de țară.

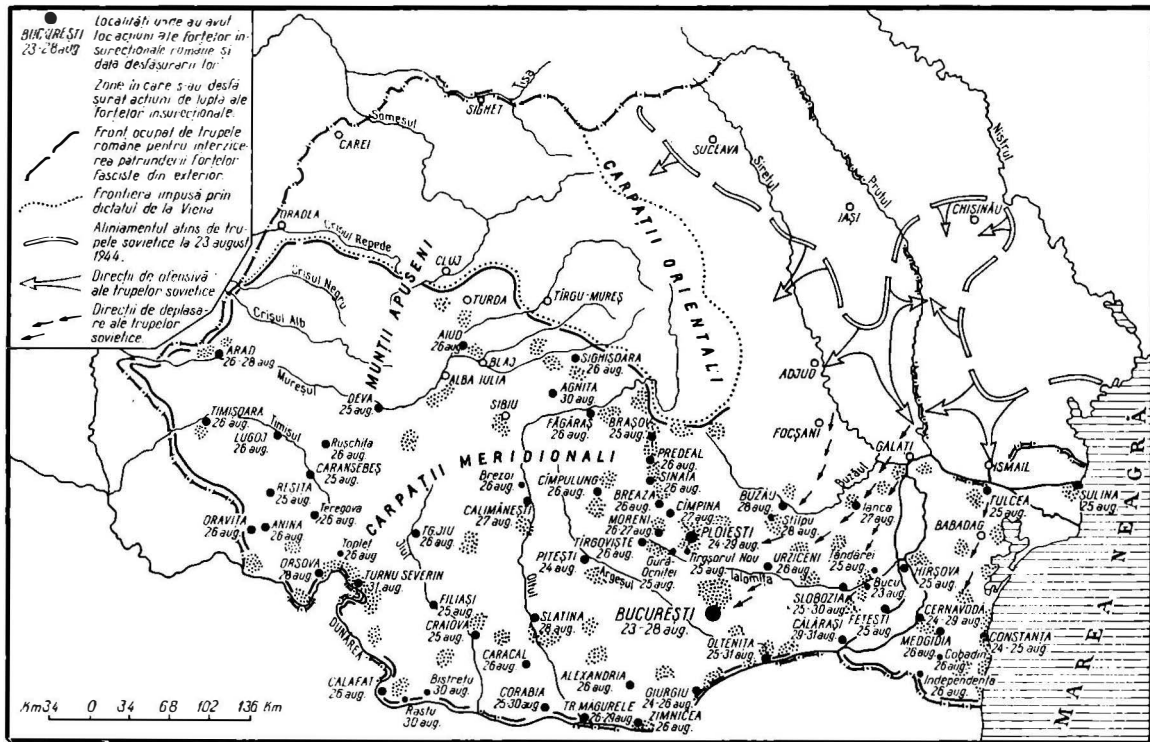
2E A ÎNSEMNAT MAREA IZBÎNDĂ A INSURECȚIEI

Insurecția națională antifascistă, organizată de PCR în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, a ieșit victorioasă. Întreaga desfășurare a evenimentelor a confirmat pe deplin justetea liniei politice a PCR, capacitatea organizatorică și forța sa de mobilizare a maselor.

Insurecția a constituit un eveniment istoric de o deosebită importanță pentru poporul român.

La 23 august 1944 a fost doborât regimul militar fascist, care adusese grele suferințe și imense pierderi poporului român. România a ieșit din războiul antisovietic, a întors armele împotriva Germaniei naziste, s-a alăturat coaliției antihitleriste. La cîrma țării a fost instaurat un guvern care avea ca program obiectivele prevăzute în platforma de constituire a Blocului Național Democrat. Se pășise la îndeplinirea acestor cerințe.

Răsturnarea de situație a fost puternic reliefată de faptul că Partidul Comunist Român nu numai că a ieșit din îndelungata sa ilegalitate, dar a devenit concomitent forță de guvernămînt. În același timp, clasa muncitoare, ceilalți oameni ai muncii au intrat în primul plan al vieții politice românești. Cu acestea, 23 august 1944 marca începutul revoluției populare în România.

3. Desfășurarea acțiunilor militare în timpul insurrecției naționale antifasciste (23-31 august 1944)

Suportul voinței naționale unanime a permis un efort militar desfășurat de toată armata română, inclusiv acele elemente care obișnuit nu participă nemijlocit la luptă. Amploarea acestui efort este ilustrată de faptul că 37 de divizii și alte trupe au acționat în această înclăștare pe viață și pe moarte, efectivele însumând peste 460.000 de militari. Pe lângă armamentul din dotarea acestor divizii, armata română a angajat în acțiune forțe aviatice, artilerie antiaeriană, navele de mare și fluviale ale marinei militare ș.a.

Insurecția a avut urmări imediate și pe plan extern, sub raport militar (strategic), economic, politic și moral.

Ea a dat o grea lovitură Germaniei naziste.

Au fost zădărnicate planurile guvernului antonescian și ale comandamentului german care prevedeau continuarea ostilităților împotriva armatei sovietice, ceea ce însemna ca teritoriul țării să se transforme într-un teatru de război pustiitor. Prin aceasta s-a evitat pierderea a numeroase vieți omenești din rândurile armatei și populației românești cât și din cele ale armatei sovietice.

Prin lupta forțelor insurecționale numeroase obiective industriale, poduri, căi de comunicații, porturile maritime și fluviale și îndeosebi instalațiile bazinului petrolifer din valea Prahovei au fost cruțate de la distrugerile plănuite de comandamentul german, fapt care a permis ca ulterior frontul antihitlerist să primească de aici considerabile cantități de carburanți și alte produse petroliere.

În cursul celor opt zile de lupte forțele insurecționale au zdrobit toate rezistențele dușmane din provinciile Muntenia, Dobrogea, Oltenia, Banat, din sudul Transilvaniei și Crișanei și au zăgăzuit orice încercare a trupelor germane și ungare de a pătrunde de peste granițe sau din partea de nord a Transilvaniei spre interiorul țării.

Forțele române au realizat surprinderea în ansamblu, au excelat prin inițiativă și rapiditate în îndeplinirea ordinelor, au întreprins acțiuni ofensive care au crescut continuu în amploare și intensitate și s-au terminat o dată cu eliminarea forțelor inamice de pe întreaga arie de desfășurare a insurecției.

Între 23 și 31 august armata română, formațiunile patriotice, cu sprijinul larg al populației, au nimicit în lupte peste 5.000 de soldați și ofițeri inamici (potrivit înregistrărilor făcute, care sînt, probabil, mai mici decît cifrele efective) și au

făcut prizonieri peste 56.000 de militari germani, între care 14 generali și aproape 1.500 de ofițeri. Totalul pierderilor Wehrmachtului reprezintă deci valoarea a circa 6 divizii. Au fost capturate mari cantități de armament, tehnică de luptă și materiale de război. Volumul și importanța deosebită ale acestor trofee rezultă chiar dacă menționăm numai faptul că în cursul insurecției au căzut în mâinile ostașilor noștri 438 de nave fluviale și 222 de avioane germane. Dacă la acestea adăugăm cele peste 60 de nave scufundate sau sabordate și cele 60 de avioane inamice doborâte, pierderile provocate Germaniei naziste de forțele insurecționale române apar și mai evidente.

În afară de aceasta — și ceea ce era cel mai important — Reichul fascist a pierdut o bază economică de prim ordin — îndeosebi petrolul și cerealele românești —, peste 500.000 de ostași români care s-au rupt din frontul său și i-au devenit adversari, îngroșând rîndurile forțelor coaliției antihitleriste, o poziție strategică cheie în sistemul defensiv din sud-estul Europei, un vast teritoriu în care comandamentul hitlerist sconta să desfășoare operații îndelungate de uzură. S-a contribuit astfel la mutarea bruscă a frontului cu sute de kilometri pe granițele României cu Bulgaria, Iugoslavia și Ungaria, mult la nord de Carpații Meridionali, în centrul podișului transilvan, creîndu-se astfel un enorm întrînd ce a pus în pericol flancul și spatele dispozitivului german din Balcani și din zona lanțului carpatic oriental.

Prin istoricul act din august 1944 România și-a adus aportul la prăbușirea frontului hitlerist în Balcani și la scurtarea războiului în ansamblul său.

„Importanța ieșirii României din axă* — se scria în „Pravda“ din 28 august 1944 — depășește cadrul României. Presa străină are dreptate să spună că aceasta înseamnă prăbușirea întregului sistem de apărare german din Balcani.“

Într-un comentariu al agenției Reuter din 24 august 1944, transmis de postul de radio Londra, se spunea: „Drumul spre Bulgaria, Iugoslavia de est și Ungaria este deschis. De asemenea, Dunărea este nu mai puțin deschisă armatei roșii, iar cîmpia bulgară și Budapesta sînt acum direct amenințate.“

* Încă înainte de război alianța dintre Germania nazistă și Italia fascistă era numită „axa Berlin-Roma“.

În ziarul „New York Times“ din 25 august 1944 se nota că istoria va consemna actul de la 23 august „ca unul din cele mai hotărâtoare evenimente ale întregului război“. În același sens, ziarul francez „Le Figaro“ din 25 august 1944 relatează: „Este prematur să evaluăm toate consecințele pe care le poate avea răsturnarea de situație produsă de România. În orice caz, este un eveniment de mare importanță care a dat una din cele mai sensibile lovituri celui de-al treilea Reich.“

Înseși căpeteniile hitleriste au fost nevoite să recunoască gravele consecințe pe care le antrena răsturnarea din România pentru situația Germaniei și aliaților săi. Într-un raport către Hitler întocmit de mareșalul Keitel și de generalul Guderian se arată că evenimentele din august din România, „pe lângă consecințele imediate de ordin militar, au produs în același timp și o răsturnare de fronturi extrem de periculoasă, ce va duce la pierderea nu numai a teritoriului României, ci și al Bulgariei, Iugoslaviei și Greciei, punând în pericol toată armata germană din Balcani. Deosebit de pierderea pozițiilor din Carpați, pierderea grâinarului și petrolului românesc constituie o altă mare și grea lovitură, în urma căreia armatele ruse vor putea ajunge în vreo câteva săptămâni în fața Budapestei.“

Insurecția antifascistă din România a însemnat pentru poporul nostru începutul războiului de eliberare a patriei de sub jugul hitlerist, pentru crearea premiselor unei reale independențe și suveranități naționale a țării. De aceea memorabilul eveniment de la 23 august 1944 s-a înscris cu litere de aur în rîndul celor mai strălucite date din istoria aproape bimilenară a poporului român.

FINALUL OPERAȚIEI SOVIETICE IAȘI-CHIȘINĂU

Insurecția antifascistă română s-a dezlănțuit și desfășurat în timp ce pe frontul dintre contraforturile Carpaților Orientali și Marea Neagră armata sovietică continua operația începută la 20 august 1944, operație ce a constituit unul din factorii fundamentali pe care PCR și celelalte forțe antihitleriste i-au avut

în vedere pentru alegerea momentului declanșării acțiunii. Prin puterea și ritmul ei, ofensiva sovietică a sfărâmat apărarea grupului de armate „Ucraina de sud“, i-a dezorganizat întregul sistem, i-a angajat rezervele operative, ținând strâns încheștate forțele dușmane din aceeași zonă. Comandamentul german a fost lipsit astfel de posibilitatea de a întrebuița rezervele sale împotriva insurecției române. În același timp, cele două fronturi sovietice (2 și 3 ucrainene) și-au continuat operațiile după 23 august în condiții cu totul deosebite, datorită evenimentelor petrecute în România.

Presînd convergent forțele germane, la 25 august — după cum menționa comunicatul publicat în „Pravda“ din 26 august 1944 — armatele sovietice au închis brațele marelui lor clește, ceea ce a creat un mare „cazan“ de încercuire în vastul spațiu dintre Iași și Chișinău. Comandamentul sovietic a fost în măsură ca, o dată cu acțiunile energice de lichidare a forțelor încercuite, să dirijeze în interiorul României o cantitate mai mare de forțe decît se întrevăzuse inițial. Totodată, un număr însemnat de mari unități sovietice au fost scoase din acest spațiu și trimise pe alte teatre de acțiuni militare.

Eliberînd orașele Bacău, Bîrlad și Bolgrad, forțele de tan-cură și motorizate sovietice, care precedau acum grosul trupelor pedestre, înaintînd rapid în breșele deschise, au ajuns la 26 august pe linia Adjud-Tecuci-Reni-Ismail; trupele frontului 2 ucrainean continuau să înainteze spre Focșani, iar ale frontului 3 ucrainean spre Galați, pentru a ocupa poziții pe linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Brăila și a-și îndeplini astfel și misiunea ulterioară ce le fusese stabilită prin directiva Comandamentului suprem sovietic.

În situația politică și militară existentă, înaintarea forțelor sovietice s-a accelerat considerabil. În față întîlneau tot mai rar rezistențe organizate. Comandamentul german n-a mai avut posibilitatea de a folosi sistemul de fortificații, cu excepția unor cazemate la nord-vest de Mărășești și spre Tg. Ocna, care au fost ocupate pentru scurt timp de rămășițe ale unor unități hitleriste retrase de pe front. La 27 august trupele sovietice au ajuns la Focșani și Galați.

La 28 august, la Buzău, avangărzile sovietice au acționat la nord de oraș, spre Nehoiașu, împotriva unor resturi ale unităților germane retrase din Moldova. Spre vest și spre sud forțe germane nu se mai găseau; ele fuseseră lichidate în cursul insu-

Populația Capitalei întâmpină sărbătorește trupe sovietice sosite la 30 și 31 august în trecere spre front

recției române, care în aceste zile se afla în faza de desăvârșire. În acest timp, la vest și est de Prutul central fronturile 2 și 3 ucrainene, prin lovituri masive date din toate părțile asupra diviziilor hitleriste care rezistau cu disperare, au lichidat pînă la 29 august grosul grupării încercuite în punga de la Iași-Chișinău. În total au fost complet nimicite sau capturate 18 divizii germane și luată ca trofeu o mare cantitate de material de război. O grupare germană de circa 7.000 de militari, care reușise să ajungă la sud de Bacău, a fost lichidată pînă la 4 septembrie.

În Muntenia progresiunea sovietică dobîndea înfățișarea unui mare marș strategic.

Conform ordinelor date în ultimele zile ale lunii august de comandamentul suprem, frontul 2 ucrainean și-a continuat deplasarea spre regiunea petroliferă Ploiești și spre București, iar frontul 3 ucrainean și-a dirijat forțele de o parte și de alta a Dunării românești, spre frontiera româno-bulgară.

În zilele de 30 și 31 august mari unități sovietice în trecere prin București au fost primite de locuitori cu steaguri și flori, cu nesfîrșite aclamații. La mitingurile ce au avut loc cu acest

prilej oamenii muncii au salutat călduros pe ostașii sovietici ca pe prieteni și frați. La una din aceste manifestații, vorbind în numele CC al PCR, Gheorghe Apostol a spus: „Transmitem recunoștința noastră glorioasei și eroicei armate roșii eliberatoare, care prin luptă unită cu mindra noastră armată română va curăți țara de hoardele barbare hitleriste. Tovarăși eroi ai armatei roșii eliberatoare, prin forțele noastre proprii, ale armatei și patrioților înarmați, am lichidat cuiburile de rezistență, dând liniște Capitalei.“

Din partea tineretului armata sovietică a fost salutăată de Nicolae Ceaușescu: „Dragi comandanți și ostași ai armatei roșii, în numele Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, în numele tineretului român, vă salut și vă urez bun venit... Tineretul comunist a stat tot timpul în fruntea luptei tineretului contra războiului tîlhăresc al lui Hitler și Antonescu... Tineretul român vă primește frățește și va duce lupta alături de voi pînă la nimicirea definitivă a fiarei fasciste.“

După 26 august trupe ale frontului 3 ucrainean au trecut Dunărea în Dobrogea, dinspre nord și apoi dinspre vest, de pe malul muntean. Unele nave ale marinei militare române au colaborat la trecerea forțelor sovietice în această regiune a țării noastre. La Isaccea și Tulcea, aflate în mîinile trupelor noastre, pontoane românești au fost utilizate pentru transporturi de trupe și tehnică de luptă sovietice peste Dunăre. La Hirșova și Cernavoda geniști români au construit în același scop poduri de vase. De asemenea bastimentele „Amurg“, „Gherdap“ și șalupa MR 42 au efectuat dragaj în zonele Galați-Brăila și altele.

Așa cum consemnează arhivele militare românești și lucrarea sovietică „Flota Mării Negre“, apărută în 1967, la 26 august 1944, din ordinul guvernului Sănătescu, contraamiralul Al. Stoianovici, comandantul flotilei fluviale române, s-a prezentat la Ismail, împreună cu generalul Em. Leoveanu, comandantul corpului 3 armată, la comandantul flotilei sovietice de Dunăre pentru a stabili acțiunile ce urmau să fie duse în comun contra forțelor germane. În aceeași zi precum și la 27 august garnizoanele românești din Sulina și Tulcea au întîmpinat sărbătorește forțele sovietice pe care le-au primit ca prietene și aliate.

În după-amiaza de 29 august subunități motorizate sovietice, ce mărșăluiau dinspre Babadag, au ajuns în Constanța, unde populația orașului și reprezentanții autorităților militare și civile le-au făcut o primire călduroasă. În dimineața de 30 august,

la ora 3, au sosit în portul Constanța și nave sovietice din flota Mării Negre, conduse din larg spre port, prin barajele de mine, de către nave românești (vedeta nr. 7, comandată de căpitanul Mircea Papazoglu, canonierele „Dumitrescu” și „Ghiculescu”, comandate de locotenent-comandorul Radu Constantinidi), care primiseră această misiune din partea comandantului flotei maritime militare române, contraamiralul Horia Macellariu.

Continuându-și marșul spre sud, prin teritoriul acestei provincii, forțele sovietice au ajuns în primele zile ale lunii septembrie la frontiera româno-bulgară.

După 31 august trupele sovietice sosite în centrul Munteniei și-au continuat deplasarea prin partea de sud a țării noastre, afluind spre centrul Transilvaniei și frontiera de vest a României.

III

ELIBERAREA PĂRȚII DE NORD A TRANSILVANIEI

AVINT REVOLUȚIONAR AL MASELOR

După victoria insurecției și pînă la 25 octombrie 1944 cursul evenimentelor a avut ca element esențial pe plan militar lupta eroică a armatei române, cot la cot cu glorioasa armată sovietică, pentru desăvîrșirea eliberării teritoriului patriei noastre de sub jugul fascist. Pe plan politic intern, caracteristică a fost dinamica ascendentă a procesului revoluționar.

Insurecția a constituit începutul unei schimbări profunde în viața politică internă a României. Masele populare au obținut libertăți democratice cum niciodată nu au existat în regimul burghez: dreptul la organizare politică și profesională în spirit democratic devenise o realitate vie și nestingherită, organizațiile fasciste au fost interzise, presa comunistă și democratică apărea de acum legal și își desfășura activitatea în mod liber, energiile revoluționare ale poporului au erupt și au început să fie îndrumate de comuniști spre realizarea unor țeluri din ce în ce mai înalte pentru binele patriei.

Potrivit condițiilor de colaborare puse de partidul comunist, o dată cu insurecția s-a proclamat o amnistie generală pentru cei deținuți din cauza activității revoluționare și antifasciste. Astfel, imediat după 23 august au ieșit din închisori și lagăre toți militanții comuniști și antifasciști întemnițați, dintre care unii fuseseră condamnați încă înainte de 1938, sub guvernările conduse de partidele liberal și țărănist.

Încă în timpul luptelor insurecționale, pe lângă mobilizarea tuturor cetățenilor țării la îndeplinirea misiunii de căpetenie a momentului — victoria insurecției și continuarea războiului antihitlerist —, Partidul Comunist Român, prin declarația din 24 august și apelurile din 26 și 28 august, prin cuvîntarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej din 30 august, precum și în alte docu-

Către toată muncitorimea dela orase și sate !

Către întregul popor român

CETATENI ROMANI!

Lupta hotărâtă și tare rezistă cuși de Partidul Comunist din România împotriva războaielor naziste hitleriste a dus la o primă și mare izbândă.

Partidul Comunist din România a reușit înfrângând toate greutățile să unească toate forțele patriotice ale țării, din care țara înțară un singur front de luptă, în Frontul Național Patriotic.

România a fost atacată din războaiul hitlerist. Atăzi, poporul român unit a început lupta pentru desăvârșirea țării de sub jugul și teoporația fascistă hitleristă.

În fruntea acestei lupte stă Partidul Comunist din România avangarda Muncitorilor dela orase și sate. Guvernul războaielor de față și neamul Antonescilor a fost doborât !

Prin aceasta România a rupt defăștă cădnăgia criminoasă hitler.

Acum, sarcina imediată care stă în fața noastră a poporului și guvernului actual este încheierea păcii cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite ale Americii.

Atături de Maria Nașturală Mărie, atături noștri ierari, să ducem lupta pentru alina garea noastră nem țării din țară și din Ordealul de Nord, să dezarmăm și să învinsim hordălele hitleriste și agentii lor cari se pădăsc îned în țară.

Să pedepsim îndrăznețarea pe trădătorii de țară din clica lui Antonescu, și să învinsim războaiul hitlerist de ea.

Să războim pe fil frontală sacrificii în ne țară pentru interesele noastre, să apărăm războaiul hitlerist de ea. Să războim pe fil frontală sacrificii în ne țară pentru interesele noastre, să apărăm războaiul hitlerist de ea. Să războim pe fil frontală sacrificii în ne țară pentru interesele noastre, să apărăm războaiul hitlerist de ea.

rua gădărea victoriei și desăvârșirea unei păci durabile.

Muncitori și Muncitorii Soldați ! Țărani ! Muncitorii și Funcționarii Intelectuali ! Tineri și Femei ! Patrioți Români !

Partidul Comunist din România este partidul Muncitorilor și reprezentantul întregului popor muncitor. Inițiatorul și elementul cel mai activ al Frontului Național Patriotic.

Pe baza platformei comune a celor 4 Partide din Blocul Democratic, de luptă pentru încheierea păcii, redarea drepturilor și libertăților constituționale pentru Uniunea Liberă, Democrată și Independentă Partidul Comunist susține și participă la ei.

Însă P. C. își menține independența ideologică, politică și organizatorică și depina libertate de acțiune în soluționarea tuturor problemelor de față sociale, economice și politice din România.

MUNCITORII

Uniți în Frontul Unic Muncitoresc, puneți-vă în fruntea luptei de câștigarea și pășinării României.

Neîncași imediat organizabilia voastră sindicale !

Organizați comitetele Patrioțice de fabrici, case de țărâni muncitori, pentru recrutarea de luptători, conducerea luptei patriotice și menținerea ordinii în fabrici, uzine și în cartiere !

Demascați și înțărurați din mijlocul voștru agentii hitleristi cari încearcă să vă desăvârșă sau să vă desăvârșă în acta nepatriotică.

Cetățeni Patrioți

Formați comitete patrioțice pentru asigura

rea luptei și ordinii patrioțice în străzi, cartiere și suburbii. Îndăpnați în țară orice încercare de jaf, războimări personale sau de turbare a ordinii de către agenți hitleristi.

Colaborați cu armata și cu unitățile patrioțice la zdrobirea războaielor nemților.

ÎNRO.ATI-VA ÎN DEȚĂSAMENȚELE PATRIOTICE !

Țărani Aderati și scrijiți lupta contra nemților și a trădătorilor din clica lor ! Organizați comitete patrioțice în sate, comune și plăși.

Soldați, subofițeri, ofițeri, generali de pe front ! Întoarceți armele contra nemților ! Luptați alături de armatele sovietice pentru alina garea nemților din țară !

Cetățeni patrioți ! Scrijiți guvernul hitlerist și clica și lupta poporului român în contra nemților.

În lupta noastră de câștigarea ne bazăm pe sprijinul nostru și pe ajutorul aliat și în primul rând pe ajutorul Uniunii Sovietice, Uniunii Sovietice Socialiste și a Uniunii Armatei Regale țară unire și războimări pe pământul țării noastre hordălele nemților cote-pătrunde.

Prin urmare în lupta noastră Armata Regală, ca pe o armată aliată și colaborantă !

Popor Român ! Armata Română ! La luptă îndăpnați pentru încheierea și câștigarea păcii.

Trăiescă România liberă democratică și independentă.

Moarte cote-pătrunde țării, și de trădătorii de țară din clica lor !

Comitetul Central al Partidului Comunist din România.

Intativa de pace ale Bulgariei

LONDRA 26. Le Ambasada britanică în București a primit o telegramă de pace bulgare și de legătură aliată.

Apel al Președintelui Roosevelt

WASHINGTON 24. Radio-ul Președintelui Roosevelt a raportat termentul, cu privire la acțiunea lui împotriva războaielor hitleriste, după toate clichele Muncitorilor din țară.

Planul său de acțiune, menționat în telegramă, este să găsim un mod de a realiza programul nostru în încheierea păcii și să ducem o acțiune pentru a lăsa de țară să războim pe fil frontală sacrificii în ne țară pentru interesele noastre, să apărăm războaiul hitlerist de ea.

În acest scop, pe lângă acțiunile noastre pentru asigurarea păcii durabile, trebuie să ducem o acțiune pentru a lăsa de țară să războim pe fil frontală sacrificii în ne țară pentru interesele noastre, să apărăm războaiul hitlerist de ea.

Președintele Roosevelt conștient și pentru aplicarea legii împotriva războaielor hitleriste și pentru a lăsa de țară să războim pe fil frontală sacrificii în ne țară pentru interesele noastre, să apărăm războaiul hitlerist de ea.

mente, a precizat primele măsuri care se cereau luate în noua perioadă : înlăturarea elementelor legionare, fasciste, care mai rămăseseră în administrația unor întreprinderi și societăți, lichidarea urmelor influenței fascismului, democratizarea aparatului de stat, organizarea clasei muncitoare în sindicate, constituirea de comitete muncitorești pe întreprinderi și comitete de țărani la sate pentru apărarea și dezvoltarea drepturilor democratice cucerite, crearea unor condiții de viață materială și spirituală mai bune pentru toți oamenii muncii. Aceste deziderate corespundeau intereselor mării majorități a poporului român.

Ca niciodată pînă atunci, mulțimi de oameni ai muncii au inundat piețele și străzile orașelor spre a manifesta pentru victoria insurecției, pentru sprijinirea războiului drept dus de armata română, pentru democrație.

La 27 august a avut loc prima adunare liberă a delegaților muncitorilor din principalele întreprinderi din Capitală ; s-a hotărît să se creeze comitete muncitorești, iar în zilele de 30 și 31 august s-au desfășurat mari mitinguri, organizate de comuniști, în piețele centrale, la care participanții și-au exprimat hotărîrea de a sprijini războiul antihitlerist cu toate forțele.

O deosebită atenție a dat CC al PCR organizării partidului potrivit condițiilor de activitate legală. În scurt timp au fost restructurate organele de conducere centrale și locale, au fost întărite organizațiile locale existente și s-au creat altele noi, a sporit considerabil numărul comunistilor, s-a organizat presa de partid pe întreaga țară, munca de propagandă în ansamblul său a căpătat conținutul cerut de noua perioadă.

Concomitent, conducerea PCR s-a preocupat de întărirea Frontului Unic Muncitoresc, de creșterea capacității de acțiune a organizațiilor de masă de sub îndrumarea sau influența sa, de crearea altora noi, de organizarea proletariatului și a țărănimii muncitoare.

La 1 septembrie 1944 a avut loc conferința delegaților comitetelor centrale ale PCR și PSD, la care s-a hotărît, în esență, constituirea de sindicate unice muncitorești pe baza principiului luptei de clasă și al internaționalismului proletar. A fost înființată o comisie centrală pentru aducerea la îndeplinire a acestei măsuri de mare importanță.

În curînd formarea sindicatelor unice muncitorești a luat o mare amploare în toate întreprinderile din țară. Aceasta a mărit capacitatea de luptă a clasei muncitoare, a întărit rolul ei con-

ducător în viața politică a țării. Sindicatele au constituit principalul ajutor al PCR în mobilizarea clasei muncitoare la realizarea sarcinilor istorice care stăteau în fața poporului.

Activitatea de făurire a sindicatelor se împletea cu sporirea randamentului muncii în vederea sprijinirii frontului și achitării obligațiilor asumate prin convenția de armistițiu cu Națiunile Unite, pe care guvernul român o încheiase la 12 septembrie 1944.

Creștea brațul înarmat al clasei muncitoare prin constituirea de noi formațiuni patriotice, care au fost de un real folos în lupta acerbă politică și de clasă ce a urmat.

La sate, unde numărul comuniștilor era mult mai mic decât la orașe, PCR a început să formeze noi organizații de bază și să întreprindă o crescândă activitate de clarificare și mobilizare a țărănimii pentru dezvoltarea cuceririlor democratice obținute prin insurecție și pentru susținerea cu toate forțele a luptei de desăvârșire a eliberării teritoriului patriei de sub jugul fascist.

Totodată, partidul comunist a acordat un sprijin substanțial organizației progresiste țărănești Frontul Plugarilor, care în această perioadă a început să se extindă în toate regiunile țării. Prin toate acestea partidul comunist viza să realizeze rapid alianța dintre proletariat și țărănime, ca forță socială covârșitoare în măsură să asigure victoria revoluției populare.

Concomitent cu larga activitate de organizare și de clarificare a maselor dusă de PCR își dezvoltă rîndurile sale și Partidul Social-Democrat.

Partidele burgheze din Blocul Național Democrat (PNT și PNL), care după victoria insurecției voiau nu numai să oprească cursul schimbărilor la punctul atins, ci să întoarcă lucrurile la vechile rînduieli de pînă în 1938, se împotriveau prin toate puterile și toate mijloacele avîntului revoluționar al maselor. În acest scop, în perioada respectivă au trecut și ele la refacerea și reorganizarea rîndurilor lor.

Exponent al intereselor maselor largi populare, PCR a militat hotărît pentru apărarea și dezvoltarea cuceririlor democratice obținute în urma actului istoric din august 1944. În ziua de 24 septembrie a avut loc pe stadionul ANEF din București o mare adunare sindicală, cu care prilej participanții au susținut aceste deziderate și au cerut un guvern format din reprezentanți ai tuturor partidelor și organizațiilor democratice. Adunarea s-a transformat într-o mare manifestație muncitorească.

Aspect de la marele miting ținut pe stadionul ANEF (în prezent stadionul Republicii) din București la 24 septembrie 1944

În zilele următoare, în majoritatea orașelor din țară s-au desfășurat mitinguri și demonstrații sub semnul aceluiași cerințe.

Vizînd cuprinderea într-un front comun a tuturor partidelor și organizațiilor democratice, PCR a chemat aceste forțe să formeze un organism nou de luptă — Frontul Național Democrat —, pe baza unei platforme-program, al cărei proiect a fost dat publicității la 26 septembrie 1944. Acesta prevedea ca obiective de îndeplinit formarea unui guvern alcătuit din reprezentanți ai partidelor politice, sprijinirea crescîndă a frontului antihitlerist, refacerea economiei naționale, continuarea energică a democratizării aparatului de stat, precum și alte schimbări impuse de necesitatea dezvoltării societății.

Un punct central între ele îl constituia cerința unei reforme agrare revoluționare, care să fie realizată prin exproprierea marilor moșii și împărțirea gratuită a pămînturilor și inventarului la țărani nevoiași.

Prevederile proiectului elaborat de PCR au fost însușite și de PSD, devenind astfel propuneri ale Frontului Unic Muncitoresc. La 12 octombrie 1944, pe baza acestei platforme a luat ființă Frontul Național Democrat (FND) din care făceau parte PCR, PSD, Frontul Plugarilor, Uniunea Patriotilor, Apărarea Patriotică, Madosz și alte organizații și asociații progresiste.

PNT și PNL au refuzat să participe la acest organism, astfel că Blocul Național Democrat și-a încetat existența și ca

Nicolae Ceaușescu, Iosif Ranghet, Chivu Stoica la un miting de masă din toamna anului 1944

atare colaborarea politică ce stătuse la baza formării guvernului de la 23 august s-a destrămat. La 18 octombrie 1944 reprezentanții din guvern ai PCR și PSD au demisionat. S-a declarat astfel o criză de guvern. A doua zi Consiliul național al FND a dat publicității propunerile sale pentru o nouă formație guvernamentală.

Sprijinind platforma FND, masele populare au trecut la înlăturarea elementelor fasciste și reacționare din întreprinderi și, cu sprijinul formațiunilor patriotice, au început să înlocuiască prin forță primarii și prefectii reacționari. Cerința reformei agrare a determinat o efervescență deosebită în lumea satelor. În mari demonstrații și mitinguri forțele democratice, în frunte cu PCR, cereau înlocuirea guvernului. Se desfășura deci șirul luptei crescânde împotriva reacțiunii, pentru cucerirea puterii politice de către aceste forțe, concomitent cu mobilizarea întregului popor pentru ducerea cu succes a războiului antihitlerist.

În cadrul luptei generale pentru democratizarea țării, pentru făurirea unei vieți noi, Partidul Comunist Român a acordat o importanță deosebită armatei, exercitînd o puternică influență

politică asupra militarilor din interiorul țării cât și a celor de pe front.

Ca și în alte compartimente, activitatea sa în acest domeniu pornea de la sarcinile de bază ale revoluției populare. Prin participarea la războiul antihitlerist armata dădea un aport activ la îndeplinirea obiectivelor antifasciste și antiimperialiste ale revoluției. În același timp, PCR a depus eforturi pentru ca masa militarilor să fie alături de oamenii muncii și în lupta pentru rezolvarea celorlalte sarcini ale revoluției, îndeosebi a problemei fundamentale — cucerirea puterii politice.

Monarhul, exponent al burgheziei și moșierimii (care deținea prerogativele de comandant suprem al oștirii), liderii PNT și PNL, toate elementele reacționare făceau eforturi ca armata să fie un instrument de forță în mâinile lor, să zădărnicească procesul alăturării ei la lupta forțelor progresiste. Față de această situație, PCR arăta oamenilor muncii necesitatea întăririi legăturii dintre armată și popor, corelația dintre lupta susținută pentru democratizarea țării, pentru cucerirea puterii și desfășurarea victorioasă a războiului antifascist.

Chemarea PCR „Totul pentru front, totul pentru victorie!” a însuflețit clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea legată de popor să depună eforturi eroice pentru sprijinirea frontului. Oamenii muncii, înfrângând greutățile care le stăteau în cale, organizau și măreau producția în vederea aprovizionării unităților luptătoare, aducându-și contribuția la izgonirea cotropitorilor hitleriști de pe pământul patriei noastre și dincolo de hotarele ei. Partidul se interesa de nevoile zilnice ale ostașilor, de hrana și tratamentul lor în cazărmi și demasca abuzurile, corupția și alte raicile care persistau în unități. El s-a preocupat ca familiile militarilor de pe front să primească din partea statului ajutoare bănești (iar cele de la sate — și sprijin în efectuarea muncilor agricole), răniților din spitale să li se acorde o bună îngrijire etc.

Politica justă a partidului, susținută de mase, apelurile sale către armată, pătrunse de un puternic spirit patriotic, și reliefaarea, cu diferite prilejuri, a vitejiei și eroismului ostașilor români de pe front au avut un răsunet pozitiv și în rândurile corpului ofițeresc. Iată cum caracteriza acest fapt, la 8 septembrie 1944, un raport al unui serviciu secret :

HORIA

Muncitori, Muncitoare, Țărani!

PATRIOȚI, CETĂȚENI!

TUDOR VLADIMIRESCU

La 6 Septembrie 1940 poporul român a primit o lovitură grea, în casa și Antonescu împreună cu legionarii au pus mâna pe puterea de stat. Aduși la putere de Germania fascistă, ei au dat României pe mâna lui Hitler.

La adăpostul balonetelor germane și cu ajutorul bandelor legionare țara a fost jefuită, poporul neșters, umilit, chinat. Orice schimbare de gest de protest era înghițită sau asuprită. Hitler însă nu avea nevoie numai de bogățiile României. El avea nevoie de carne de tun pentru războiul său de jaf și de ocupație. Antonescu și legionarii l-au dat și aceasta.

Muncitori, Muncitoare, Țărani, Patrioți, Cetățeni!

În ziua de 6 Septembrie 1940 Antonescu și legionarii au vândut Ardealul și au dat țara pe mâna lui Hitler.

În ziua de 6 Septembrie 1944 Partidul Comunist vă cheamă la luptă:

Pentru eliberarea Ardealului.

Pentru stăpînirea rămășițelor hitleriste din aparatul de stat, instituții, întreprinderi, presă!

Pentru nimicirea fiarei hitleriste la ea acasă.

Strângeți rândurile pentru atacul hotărîtor. Victoria contra forțelor întinericului este în fața noastră, s'o cucerim sub steagul lui HORIA și TUDOR!

ROMÂNII!

La 6 Septembrie, veniți în intrările patriotice ale Uniunii Patriotice și Blocului Național Democratice. Dovediți, în această zi, că sunteți hotărîți să duceți fără cruțare și până la capăt lupta contra bestiei hitleriste și agenții lor din România.

MOARTE COTROPITORILOR GERMANO-FASCIȘTI!

MOARTE TRĂDĂTORILOR DE ȚARĂ DIN SLUJBA LOR!

TRĂIASCĂ ARMATA ROMÂNĂ ȘI ARMATA ROȘIE ÎN LUPTA UNITĂ PENTRU ELIBERAREA ARDEALULUI!

TRĂIASCĂ PARTIDUL COMUNIST DIN ROMÂNIA!

TRĂIASCĂ ROMANIA LIBERĂ, INDEPENDENTĂ ȘI DEMOCRATICĂ!

COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI
COMUNIST DIN ROMANIA

Chemare la luptă împotriva hitleriștilor și hortiștilor lansată de Partidul Comunist Român pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei de sub ocupația fascistă (extrase)

„Cerourile militare românești au privit... chiar cu mîndrie manifestațiile partidului comunist, care nu a pierdut un prilej să elogieze armata română... Există, chiar, în curs de formare în sînul corpului ofițeresc din București, ca exponent al cadrelor din restul țării, un curent de adeziune la politica socială, în cadrul

național, preconizată de partidul comunist, aceasta și ca rezultat al apelurilor adresate către armată de conducerea acestui partid. În special în rîndurile elementelor tinere din corpul ofițeresc această stare de spirit este evidentă.“

Un bun mijlocitor al legăturii partidului cu masele de militari, îndrumător și apărător al intereselor acestora, erau presa de partid și organizațiile de masă conduse de comuniști.

Un rol important în această privință l-a avut organizația Apărarea Patriotică, care antrena mase largi pentru susținerea voluntară a frontului cu alimente, îmbrăcăminte de iarnă și alte daruri pentru ostași. Ea a organizat cantine și cămine pentru copiii orfani de război, a colectat medicamente și materiale sanitare pentru răniți, a format grupuri de oameni ai muncii care vizitau spitale și împărțeau daruri răniților. Cu prilejul acestor vizite, activiști ai Apărării Patriotice discutau cu militarii despre politica partidului, le distribuiau ziare și cărți, le înfățișau perspectivele ce se deschideau pentru țara noastră pe drumul indicat de partidul comunist.

Activitate asemănătoare se ducea și în rîndurile ostașilor care plecau să completeze unitățile de pe front. Ajunși în linia întâi, aceștia răspundeau în mijlocul luptătorilor noi vești despre lupta partidului și a maselor, vești care îi însuflețeau și îi mobilizau în vârtejul aprigelor bătălii.

PRETUTINDENI NOI ÎNFRÎNGERI GRELE PENTRU GERMANIA

În toamna anului 1944, pretutindeni în Europa evenimentele militare au continuat să se desfășoare cu forță sporită în defavoarea Germaniei naziste. Armatele coaliției antihitleriste și mișcarea de rezistență a popoarelor au provocat noi înfrîngeri usturătoare Reichului. Linia fronturilor se apropia inexorabil — din est, vest și sud — de frontierele Germaniei, atinse acum în unele porțiuni (schema nr. 4).

Pe frontul sovieto-german, principalul în cadrul întregului război mondial, în lunile septembrie-octombrie s-au reliefat două

focare importante de bătălii — la aripa nordică (în spațiul limitrof Mării Baltice) și la cea sudică (în spațiul danubian).

O mare operație ofensivă sovietică desfășurată pe litoralul Balticii s-a soldat cu nimicirea sau decimarea a vreo 30 de divizii germane, cu izgonirea trupelor hitleriste din Estonia, Letonia și Lituania, cu excepția unui restrâns spațiu al Letoniei, unde o mare grupare inamică — 30 de divizii — a fost blocată cu spatele la mare (ea avea să depună armele o dată cu capitularea generală din mai 1945). La extremitatea nordică a frontului sovieto-german, spre Oceanul Arctic, forțele sovietice au înfrînt și izgonit pe germani din zona Petsamo (Pecenga), au trecut hotarele septentrionale ale Norvegiei și au eliberat porțiunea de nord-est a acestei țări.

În acest interval de timp s-a produs și desprinderea Finlandei din alianța cu Germania hitleristă. Situația militară tot mai gravă a Reichului, pierderile suferite de Finlanda, nemulțumirea crescîndă a maselor populare din această țară au determinat în vara anului 1944 cercurile conducătoare finlandeze să inițieze tratative de armistițiu cu URSS. Partea sovietică a cerut ca Finlanda să rupă relațiile cu Germania și să o someze să-și retragă trupele din Finlanda în termen de 15 zile. La 5 septembrie forțele sovietice au primit ordinul de a se opri pe pozițiile atinse și a înceta ostilitățile contra finlandezilor. La 19 septembrie s-a semnat armistițiul dintre cele două țări. Întrucît germanii au refuzat să satisfacă cererea finlandeză ca ei să părăsească pașnic țara, au intervenit ciocniri armate, în urma cărora hitleniștii au trebuit să abandoneze complet spațiul acestei țări, retrăgîndu-se în partea centrală a Norvegiei.

La aripa de sud a frontului sovieto-german forțele sovietice, ajunse, după deplasarea prin partea de sud a României, la frontierele Bulgariei, Iugoslaviei și Ungariei, au desfășurat o serie de noi acțiuni ofensive care le-au implantat adînc în spațiul Europei centrale.

În primele zile ale lui septembrie armatele frontului 3 ucrainean (comandant — mareșalul F. I. Tolbuhin) și-au terminat desfășurarea pe o mare porțiune a frontierei româno-bulgare. La 5 septembrie URSS a declarat război Bulgariei monarho-fasciste, care fusese aliata Germaniei și participase la cucerirea Iugoslaviei și Greciei. Peste trei zile trupele sovietice dezlănțuiau ofensiva, fără a întîmpina practic vreo rezistență din partea armatei bulgare. La 9 septembrie izbucnea în Bulga-

4. Situația militară de ansamblu în Europa în a doua jumătate a lunii august și la sfârșitul lunii octombrie 1944

ria insurecția populară pregătită și condusă de partidul comunistilor. Armata populară de eliberare bulgară, încheșată din detașamentele de partizani, a preluat rapid controlul țării și a spulberat încercări izolate de rezistență; a fost instaurat un guvern al Frontului Patriei, alianță politică inițiată și condusă de comuniști. Noul guvern proclama ruperea oricărei legături cu Germania și trecerea Bulgariei de partea coaliției antihitleriste. Comandamentul sovietic a ordonat forțelor sale să înceteze ostilitățile și să pătrundă mai departe în Bulgaria fără acțiuni de luptă.

Victoria insurecției de la 9 septembrie 1944 a marcat pentru poporul bulgar început de viață nouă.

Trupele bulgare au intrat în subordonarea operativă a frontului 3 ucrainean. În luna octombrie ele au trecut la acțiuni de luptă în estul Iugoslaviei contra forțelor hitleriste. Pînă în noiembrie 1944 au participat la război 16 divizii bulgare. În urma unei reorganizări 6 divizii bulgare au rămas în front și au fost repartizate în sudul Ungariei; ele au acționat acolo, după care în aprilie-mai 1945 au pătruns împreună cu trupele sovietice în Austria, unde se aflau cînd a intervenit capitularea Germaniei.

Către mijlocul lunii septembrie forțele sovietice, traversînd teritoriile României și Bulgariei, au ajuns în spațiul limitrof Iugoslaviei.

Pînă în toamna lui 1944 armata populară de eliberare iugoslavă, creată și condusă de Partidul Comunist Iugoslav, se dezvoltase considerabil, totalizînd aproximativ 400.000 de luptători (principala ei element îl constituiau 15 corpuri de armată articulate în 50 de divizii). Ea a trecut la o nouă fază a luptei purtate cu deosebită energie împotriva ocupanților germani. La sfîrșitul lui septembrie mari unități iugoslave venite din regiunile centrale eliberate au răzbătut prin luptă în estul țării, la sud de Belgrad. În acest timp au pătruns în Iugoslavia din direcția opusă și forțe sovietice.

Înainte de aceasta Comitetul de eliberare națională a Iugoslaviei (organul guvernamental popular instaurat în zonele recuperate de la ocupant) a luat legătura cu guvernul sovietic și a stabilit cu acesta modalitățile trecerii prin Iugoslavia a trupelor sovietice.

La sfîrșitul lui octombrie, în cadrul unei mari ofensive, forțe iugoslave și sovietice au eliberat Belgradul, capitala țării, unde

s-a instalat Comitetul de eliberare națională ca deținător al autorității centrale de stat. În acest timp mari unități iugoslave au desfășurat în sud-estul țării, îndeosebi pe axa de comunicație a Vardarului, intense acțiuni de hărțuire și lovire a forțelor hitleriste care începuseră retragerea din Balcani.

Într-adevăr, în acest timp conducerea militară supremă hitleristă constata că nu mai este în măsură să mențină sub ocupație întreaga zonă a Balcanilor. Pătrunderea inițiată spre centrul Europei de forțele sovietice — în cooperare cu care luptau acum armatele iugoslavă, română și bulgară — amenința Germania să-și vadă izolate și capturate trupele risipite pînă prin arhipelagurile grecești. Mișcarea populară de rezistență intrase în întreg sud-estul european în faza finalizării acțiunii sale armate de eliberare națională.

În septembrie, imediat după operația Iași-Chișinău și insurecția română, Înaltul comandament german a început să-și evacueze garnizoanele de ocupație din insulele grecești ale Mediteranei. Retragerea s-a continuat în acea țară treptat de la sud la nord, sub loviturile patrioților greci. Cele mai viguroase acțiuni au continuat și în această fază să fie îndeplinite de armata de eliberare națională greacă (EAM), creată și condusă de Partidul Comunist Grec.

Întreaga Grecia continentală a trecut sub controlul forțelor populare. La 13 octombrie, a doua zi după plecarea germanilor, au debarcat la Atena trupe engleze, urmate apoi de noi efective.

Toamna lui 1944 a marcat și în Albania începutul etapei de încununare a luptei de eliberare, inițiată, organizată și condusă de Partidul Comunist Albanez. Armata de eliberare națională și-a sporit rîndurile cu noi și noi patrioți, încît efectivele ei au ajuns în această perioadă la 70.000 de luptători. Ea a pășit acum la acțiuni ofensive pe scară mare împotriva ocupanților germani. La sfîrșitul lui octombrie, cînd bătălia era în plină desfășurare, două treimi din teritoriul țării era curățit de invadatori, se afla sub controlul ferm al puterii populare instaurate în procesul izgonirii ocupanților.

Această perioadă a însemnat un punct de răscruce și pentru evoluția evenimentelor din Ungaria, rămasă ultimul aliat al Germaniei naziste. Guvernul de la Budapesta a azvîrlit noi forțe pe front. În rîndurile maselor populare din Ungaria creștea nemulțumirea împotriva hitleriștilor și a conducătorilor reacționari

din țară. În fruntea celor ce militau pentru încetarea războiului și a alianței cu Germania se aflau comuniștii. În septembrie 1944 s-a reînființat Partidul Comunist Ungar (se autodisolvase în 1943). El a chemat poporul la luptă contra ocupanților germani și a guvernanților din interior. În octombrie 1944, la impulsul comuniștilor, s-a încheiat Frontul Unic Muncitoresc.

Evenimentele din România și consecințele lor au avut ecou chiar în cercurile guvernante, cuprinse de temeri și dezorientate. Agravarea situației militare le-a obligat să caute o ieșire. La 15 octombrie regentul Horthy și guvernul, după tratative secrete, au anunțat că doresc să încheie armistițiul cu URSS și celelalte puteri ale coaliției antihitleriste. Berlinul a reacționat violent. Conducătorii burghezo-moșieresti maghiari nu luaseră nici o măsură pentru a-și asigura libertatea de acțiune. Trupele hitleriste, în primul rând unități speciale SS, au intervenit în forță, au preluat controlul asupra țării, au înlăturat guvernul. Horthy a fost ridicat și trimis în Germania. El a fost înlocuit cu Szálasi, șeful partidului fascist „Crucile cu săgeți“. La 16 octombrie toate grupările fasciste au fost reunite în „Partidul Național-Socialist Maghiar“. Teroarea s-a înăsprit. Armata maghiară a fost silită să continue războiul nedrept. Forțele armate ungare au fost dezarticulate și împănate în dispozitivul armatelor germane.

În ultimele zile ale lunii august s-a aprins flacăra răscoalei populare în Slovacia, ruptă de hitleniști în 1939 din cuprinsul Cehoslovaciei și constituită într-un stat separat pus sub „protectoratul“ Germaniei. Sub conducerea comuniștilor, patrioții slovaci au ridicat armele pentru a izgoni pe asupritorii germani, pentru a doborî guvernul clericalo-fascist și a se uni din nou cu cehii într-o Cehoslovacie liberă. Comandamentul hitlerist a aruncat asupra zonei insurecției forțe covârșitoare care au început o oruntă represiune. Pârjolurile și execuțiile nu mai conțineau. O grupare de trupe sovietice, în care era încadrat și corpul de armată cehoslovac constituit pe teritoriul URSS, a întreprins dinspre nord-est o ofensivă pentru a veni în ajutorul insurgenților. Străbătînd prin lupte grele pasul Dukla din Carpații Nordici, ostașii sovietici și oei cehoslovaci au pus piciorul pe pământul Cehoslovaciei. Rezistența înversunată a diviziilor germane n-a permis însă atunci forțelor eliberatoare să străbată bariera munților și să răzbată pînă în zona unde se aflau insurgenții. În bătălia forțelor regulate s-au înregistrat pierderi

grele de ambele părți. Acțiunile militare au căpătat aici caracter de uzură și s-au statonnicit printre catenele muntoase.

În acest timp, copleșiți de superioritatea numerică și tehnică a inamicului, cu rîndurile mult rărîte, răsculații slovaci au trebuit să abandoneze larga zonă pe care o stăpîneau și să se retragă, pe fracțiuni, în munți, unde au continuat lupta ca partizani. Comandamentul sovietic a trimis de asemenea înapoia frontului german formațiuni militare specializate în acțiuni de guerilă, care să dea ajutor patrioților slovaci. În cadrul grupelor și detașamentelor sovietice de partizani din Cehoslovacia se aflau și patrioți români, înrolați voluntar de pe teritoriul URSS.

În Polonia, unde din august frontul se stabilizase aproximativ pe linia Vistulei, ocupații germani au izbutit în octombrie, așa cum s-a arătat, să înăbușe cu ferocitate insurecția de la Varșovia. În acest timp însă pe teritoriul ocupat lua amploare lupta formațiunilor militare ale rezistenței, în primul rînd ale armatei populare. În teritoriul de la est de Vistula Comitetul de eliberare națională de la Lublin, practic guvern popular, iniția largi prefaceri sociale. Pe întreg cuprinsul țării balanța asentimentului popular înclina tot mai mult de partea partidelor și organizațiilor progresiste, în frunte cu comuniștii.

În acest timp evenimentele militare au avut o evoluție rapidă și în vestul Europei. Înfrînte în nordul și sudul Franței de forțele americane, engleze și franceze, trupele germane din această țară au început în ultimele zile ale lui august o retragere generală. Armatele aliate au desfășurat o înaintare impetuoasă. La mijlocul lui septembrie forțele americano-anglo-franceze venite din nordul Franței, dinspre Normandia, au făcut joncțiunea cu cele ce înaintau din sudul țării, dinspre litoralul Mediteranei*. Pînă atunci fusese eliberată cea mai mare parte din Franța și din Belgia, după care înaintarea aliată în esență s-a oprit.

Venit de la Alger, la Paris s-a instalat guvernul provizoriu prezidat de generalul de Gaulle, alcătuit din reprezentanți ai diverselor curente ale rezistenței și luptei naționale, inclusiv comuniștii. În Belgia și ulterior în Olanda au revenit guvernele emigrate de la Londra.

Frontul de vest trecea prin nordul Belgiei, apoi urma aproximativ traseul graniței belgo-germane și luxemburghezo-ger-

* Vezi pag. 29-30.

mane în fața liniei fortificate „Siegfried“, inițial neocupată de trupe germane. Hitleriștii se mențineau în nord-estul Franței (Alsacia și Lorena). În luna octombrie acest front a suferit doar schimbări parțiale. La aripa de nord forțele anglo-americane au desăvârșit curățirea teritoriului belgian, au pătruns în sudul Olandei, angajându-se în lupte de uzură, cu rezultate schimbătoare, în zona vărsării fluviilor Maas și Rin. La aripa de sud forțele franceze și americane au declanșat o ofensivă locală pentru atingerea cursului superior al Rinului (unde el formează granița franco-germană).

Și în vestul Europei trupele de ocupație germane au fost lovite în retragere de detașamentele mișcării de rezistență. În Franța forțele franceze de interior au participat în această fază la acțiunile de curățire generală a teritoriului țării. În Belgia, o dată cu înaintarea armatelor anglo-americane, au avut loc energice acțiuni ale forțelor patriotice. În Italia forțele aliate au înaintat în centrul țării și la începutul lunii octombrie s-au oprit pe extremitatea nordică a Apeninilor în fața cîmpiei Padului. Unitățile și detașamentele armate ale rezistenței antifasciste italiene au raportat succese remarcabile în eliberarea unor întinse porțiuni de teritoriu prin forțele proprii.

CUM S-A AJUNS LA OPERAȚIA DE ACOPERIRE

După victoria insurecției una din misiunile pe care armata română le-a îndeplinit cu succes a continuat să rămână interzicerea pătrunderii forțelor inamice fasciste din partea de nord a Transilvaniei și Crișanei și de peste frontiera cu Ungaria și Iugoslavia (schema nr. 5).

Pînă la 4 septembrie frontul care se întindea de la cotul Carpaților, pe la sud de Cluj și Oradea și în continuare pe frontiere pînă la Turnu Severin a fost păstrat de mari unități ale armatei 1.

De la data de mai sus partea estică a sectorului de front al armatei 1, pînă la munții Bihorului, a fost preluată de armata 4, care se concentra treptat în acest spațiu (venind de la sud de

munți) în vederea trecerii la ofensivă pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei *.

Atît pentru ofensiva proiectată de Marele stat major român cît și pentru întreaga desfășurare a operațiilor de la aripa sudică a frontului german era deosebit de important ca trupele române să mențină vastul spațiu de la nord de Carpații Meridionali și vest de cei Occidentali, care constituia un mare cap de pod strategic **, cu o suprafață de peste 50.000 de kilometri pătrați. Acest cap de pod era învecinat cu zona petroliferă a văii Prahovei, dispunea de bogate resurse materiale, de o rețea de comunicații relativ dezvoltată și era suficient de încăpător pentru concentrarea unor ample forțe militare care să continue ofensiva spre hotarele sud-estice ale Germaniei. Menținînd în stăpînirea lor această arie din platoul Transilvaniei și cîmpia vestică a României, trupele noastre luau astfel posibilitatea germanilor ca după catastrofa suferită în România să-și revină măcar parțial, stabilind frontul pe întregul arc carpatic românesc, unde ar fi putut rezista vreme îndelungată, cu forțe relativ puține, în timp ce acțiunile armatelor române și sovietice ar fi necesitat eforturi și pierderi uriașe.

După lovitura din România, Înaltul comandament german a adus în grabă forțe către noul front, încît pe la mijlocul lunii septembrie se aflau între Carpații Orientali și Dunăre circa 15 divizii germane și ungare.

Comandamentele române au depistat cu exactitate prin organele de cercetare concentrările inamice și au descifrat intențiile comandamentelor adverse, direcțiile probabile de atac ale dușmanului. Pe cît permiteau posibilitățile, forurile noastre militare au luat măsuri pentru a contracara aceste intenții — au fost

* La 4 septembrie 1944 armata 1 română avea în subordine corpul 7 teritorial (cu diviziile 3 munte, 1 cavalerie-instrucție, 1 infanterie-instrucție și 9 cavalerie), divizia 19 infanterie, precum și diferite unități și subunități. Armata 4 dispunea de corpul de munte (cu diviziile 1 munte și 3 infanterie-instrucție), corpul 6 teritorial (cu diviziile 18 și 20 infanterie-instrucție) și, în curs de afluire, corpul 6 armată (cu diviziile 6, 11 și 21 infanterie-instrucție) și corpul motomecanizat (cu diviziile 9 infanterie, 1 și 8 cavalerie și detașamentul motomecanizat). Pe parcurs armatei 4 i s-a dat în subordine și divizia 2 munte, luată de la armata 1.

** În limbaj militar cap de pod este porțiunea de teren cucerită dincolo de un obstacol natural important — curs de apă, lanț muntos —, de unde se dezvoltă apoi mai ușor ofensiva împotriva inamicului.

aduse rapid în spațiile de contact noi unități și detașamente, s-a accelerat transportarea în zonele de operații a marilor unități destinate să acționeze în Transilvania și Banat.

Disponând în aceste părți ale țării numai de trei escadrile de aviație (37 de avioane), care se aflau la dispoziția armatei 1, comandamentul român transfera acum majoritatea forțelor aeriene române pe noile baze aviatice — forțe întrunite în cadrul corpului aerian român.

Comandamentele inamice cunoșteau însă și ele că românii aveau relativ puține trupe la nord de Carpații Meridionali și vest de cei Occidentali, că mare parte din acestea erau în curs de afluire și nu constituiseră încă un dispozitiv de mare densitate. De aceea conducerea militară hitleristă s-a grăbit să ia inițiativa, să atace în forță, sperând să obțină rezultate decisive, în special înainte ca armatele sovietice să ajungă în platoul Transilvaniei și câmpia Banatului.

Acest concurs de împrejurări a făcut ca ofensiva proiectată de Marele stat major român pentru recuperarea părții de nord a Transilvaniei să nu poată avea loc dintr-o dată. A trebuit să se treacă prin faza unei grele acțiuni de apărare, numită operația de acoperire, căci ea a fost menită să creeze barajul viu care să permită trupelor sovietice și române de la sud de munți să iasă în podișul Transilvaniei și în câmpia din vestul României.

Așadar, comandamentul hitlerist a luat hotărîrea de a întreprinde în grabă o ofensivă împotriva României. Scopul : a împinge linia de bătălie pe Carpații Meridionali, a o lega de frontul ținut de germani pe Carpații Orientali, a închide trecătorile, îndeosebi cele importante : Predeal, Turnu Roșu, Lainici.

Configurația geografică a spațiului pe care se întindea noul front creat de ai noștri se caracteriza prin două mari compartimente — delimitate de Apuseni : podișul Transilvaniei și câmpia Tisei din vestul României (Crișana și Banatul). Neavînd posibilitatea să angajeze concomitent bătălia pe întreg acest front, Înaltul comandament german a optat pentru prioritatea sectorului de la est de Apuseni — linia de contact din podișul Transilvaniei —, dat fiind că de aici era cea mai mică distanță pînă la crestele și trecătorile Carpaților Meridionali. Ca urmare, operația română de acoperire a cunoscut două focare succesive : unul în centrul Transilvaniei, celălalt în Crișana și Banat.

COTROPITORII HITLERIȘTI RĂMÎN DEPARTE DE PREDEAL, TURNU ROȘU, LAINICI

La est de munții Apuseni ofensiva germano-ungară a început în ziua de 5 septembrie 1944. Izbitora a fost puternică. După efortul istovitor al insurecției, la numai câteva zile, armata română era silită să facă față unei noi încercări grele.

Atacul inamicului s-a desfășurat într-un spațiu cuprins între Tîrgu Mureș și culmile estice ale munților Apuseni. Din cele 15 divizii amintite anterior, dușmanul grupase aici 6, cuprinzînd și însemnate elemente blindate. Practic lovitura inamică găsea aici în linie o singură divizie română, plus diverse subunități și detașamente de grăniceri, batalioane și companii „fixe” *. Grosul forțelor române aflate în contact cu inamicul se găseau desfășurate în estul Transilvaniei, zonă neafectată de ofensiva vrăjmașă. Această dispunere de trupe se făcuse astfel deoarece acolo granița vremelnică era apropiată de Brașov și trecătorile Predeal, Buzău și Bran, încît o lovitură dată de inamic în acest sector de front ar fi avut sorți să-l aducă dintr-un salt la trecători și poate chiar dincolo de munți, în zona petroliferă învecinată. Însă, după cum am văzut, lovitura forțelor fasciste a gravitat către centrul și vestul podișului.

Deși puține, trupele române din spațiul atacat în forță de armatele fasciste aveau să-și facă cu abnegație datoria.

Dușmanul a presat cu precădere pe câteva direcții. Principalul efort l-a făcut dinspre Cluj, vizînd să răzbească într-o primă etapă pînă la Alba Iulia. Totodată s-au mai conturat câteva axe de presiune : una pe pantele estice ale Apusenilor, inamicul țintind să ajungă pe aici „în scurt” spre Brad și Deva ; alta — dinspre Bistrița spre Luduș și Blaj.

Dificultățile trupelor române se complica pe alocuri și datorită traseului nefavorabil al frontului inițial (granița vremelnică) : îndeosebi între Cluj, Dej și Tg. Mureș acest traseu descria un mare „sac” (cu vîrfurile pe la Sărmașu) intrat în teritoriul deținut de hortiști. Porțiuni ca acestea ar fi cerut, pentru a fi menținute,

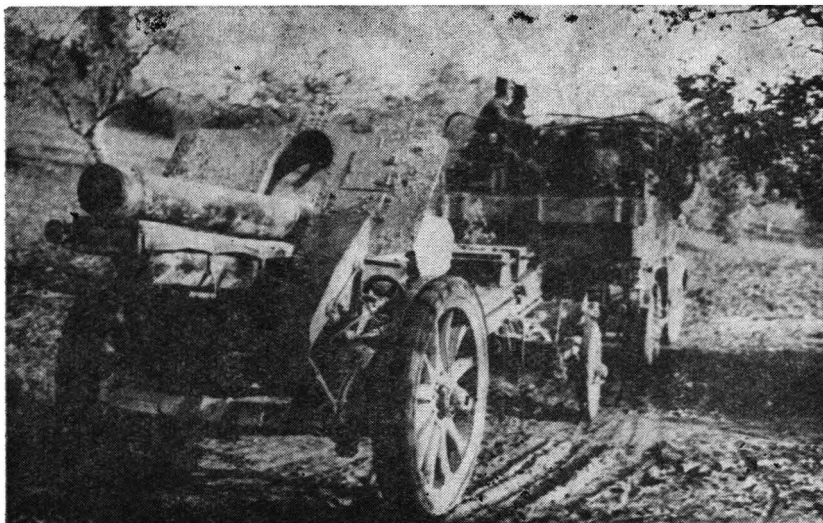
* Batalioanele fixe, constituite încă anterior, erau compuse din localnici, care, fără a-și părăsi îndeletnicirile obișnuite, erau instruiți și organizați militarmente.

trupe multe, în timp ce, așa cum s-a arătat, se ducea lipsă de efective pe linia de contact cu dușmanul.

Potrivit indicațiilor armatei 4 române, comandată de generalul Gh. Avramescu, și soluțiilor adoptate cu ingeniozitate de eşaloanele de conducere subordonate, s-a căutat ca loviturile inamicului să fie stăvilite treptat, printr-o apărare pe poziții succesive, întrucît marea lui superioritate în oameni și tehnică nu îngăduia să se încerce a-l opri de la început. Între unitățile și subunitățile române, dat fiind frontul prea întins față de efective, existau și s-au creat goluri mari. Totodată și trupele inamice nu au putut presa omogen pe întregul front și au trebuit să-și canalizeze presiunea pe comunicațiile importante și pe văile accesibile ale cursurilor de apă.

De partea noastră s-au folosit larg detașamente înaintate constituite ad-hoc, care au rezistat inamicului pe direcțiile mai importante, i-au produs pierderi, l-au întîrziat, l-au contraatacat cu îndîrjire, după care se retrăgeau pe o nouă poziție. Caracteristic este că la adăpostul acestei rezistențe încordate, în spatele unităților române aflate în luptă se instalau — în majoritate aduse cu trenul — și se desfășurau diviziile armatei 4 venite din Muntenia. Li se fixaseră spațiile unde să se instaleze în apărare (se urmărea în general să se constituie un front compact pe Mureș în intervalul sud de Tg. Mureș-Luduș și mai departe pe Arieș pînă la Apuseni). Totul era ca forțele române ce veneau de la sud să ajungă cît mai repede pentru a face față ofensivei germano-ungare. În multe părți, sub acoperirea detașamentelor noastre inițial angajate în bătălie, diviziile sau regimentele române nou sosite au ocupat porțiunile de teren („aliniamentele”) prescrise. Alteori înaintarea inamică depășise aceste aliniamente. Acolo trupele noastre care veneau dinspre sud și-au deschis prin luptă drum către zonele fixate. Pe alocuri însă unitățile noastre au fost nevoite să se desfășoare mai la sud decît se scontase.

În această situație diviziile fasciste au cîștigat ceva teren în centrul și vestul Transilvaniei, au depășit către sud granița vremelnică: pe versantul estic al Apusenilor ele au forțat trupele noastre să se replieze către munții Trascăului; la sud de Cluj au cucerit Tunda și au ajuns pe Mureș în dreptul orașului Ocna Mureș; în spațiul de la vest de Tg. Mureș au realizat cîștiguri de teren mai substanțiale, reducînd „sacul” de la Sărmașu (abandonat de români pentru motivele arătate mai sus), au cucerit

Piesă dintr-o subunitate română de artilerie grea schimbând poziția în timpul bătăliei din zona Tîrnăveni

Ludușul și au presat spre Tîrnăveni, oraș pe care l-au ocupat, dar n-au putut să se mențină aici decît cîteva ore.

Multe din grelele pierderi pricinuite dușmanului în înaintarea sa vremelnică s-au datorat vitejiei și iscusinței militarilor din unitățile sau subunitățile detașamentelor înaintate.

Ostașii regimentului 82 infanterie-instrucție, comandat de locotenent-colonelul Ioan Rusu, s-au distins printr-o apărare îndrăzită. Aflată pe o poziție la circa 15 kilometri sud-vest de Tîrgu Mureș, unitatea a trebuit să facă față ofensivei diviziei 8 cavalerie SS germane, care era puternic întărită cu tancuri.

Infanteriștii noștri au lăsat inamicul să se apropie de pozițiile lor și, prin surprindere, l-au prins într-o puternică pînză de foc. În unele sectoare ale regimentului forțele hitleriste au trebuit să cucerească terenul pas cu pas. Au fost pierderi sensibile de ambele părți. La adăpostul rezistenței ostașilor regimentului 82 infanterie-instrucție, unități române sosite din interior au putut să-și ocupe aliniamentele dinainte stabilite.

Detașamentul de grăniceri (comandant — locotenent-colonelul Vladimir Simionescu) care se afla amplasat în bucla făcută

de front la Sărmașu, neavînd alte forțe române pe flancuri, a adoptat tactica apărării în „arici“, rezistînd vitejește atacurilor repetate date de dușman și apoi și-a deschis drum spre sud, către forțele proprii. Semnificativ în această privință este cazul unuia din elementele sale componente — batalionul de instrucție al regimentului 6 grăniceri (comandant — maiorul Emilian Ionescu). În ziua de 5 septembrie, cînd inamicul s-a năpustit cu blindatele și infanteria asupra poziției grănicerilor de pe dealul Șăulia, ei nu au dat un pas înapoi. Bombardamentele dușmane, deși le-au produs pierderi, nu le-au zdruncinat moralul și nici încercuirea realizată de inamic nu i-a înspăimîntat. Toată ziua românii au rezistat, întîrziind înaintarea adversarului. Cînd s-a lăsat întunericul nopții, batalionul a rupt încercuirea și a început să se retragă spre Mureș. Aflîndu-se încă în spatele pozițiilor dușmane, ziua el stătea ascuns prin păduri și culturile de porumb, iar noaptea mărșăluia sau hărțuia formațiunile de aprovizionare ale inamicului. Ajuns în imediata apropiere a frontului, la 9 septembrie, batalionul a atacat din spate pozițiile dușmane din satul Deag, înlesnind acțiunile diviziei 9 infanterie române, care venea din direcția opusă și trecuse la ofensivă în aceeași zi. Astfel, după patru zile și patru nopți de lupte și istovitoare eforturi, ostașii acestui batalion, însuflețiți de voința nezdruccinată de a învinge dușmanul, au reintrat în liniile noastre.

Acceași tactică au adoptat-o două plutoane din batalionul fix regional Cluj (comandant — maiorul Ilarion Boldișor), aflat în compunerea unui detașament înaintat care fusese instalat pe dealul Feleacului.

Fiind așezate la distanțe mari una de alta, din cauza lărgimii frontului de apărat, subunitățile detașamentului — îndeosebi plutoanele — au trebuit să acționeze mai mult independent. Trei ore a rezistat în încercuire plutonul comandat de sergentul Dumitru Tăuțan ; a ținut în loc atacurile repetate ale unui inamic mult mai numeros și mai puternic înzestrat. Un alt pluton, dispus pe valea Ierii, a continuat să reziste pînă în seara primei zile de lupte împiedicînd inamicul să pună mîna pe defileul Surduc*. Noaptea, fiind depășit de subunități motorizate dușmane,

* Nu este vorba de defileul cunoscut din Carpații Meridionali, ci de un loc îngust, cu același nume, situat pe unul din afluenții Arieșului, în Apuseni.

plutonul s-a retras pe un versant împădurit, de unde, în zilele următoare, avea să atace spatele frontului inamic de acolo.

După cum se vede, în zona estică a Apusenilor înaintarea cotropitorilor a avut de înfruntat o adevărată guerilă a localnicilor — moții — organizați militărește, în spiritul străbunelor tradiții ale lui Horia și Avram Iancu.

În pozițiile înaintate din fața trupelor dușmane care au atacat pe văile Someșului Rece și Someșului Cald, în munții Gălăului, s-a apărat eroic batalionul fix regional Someș, comandat de locotenent-colonelul Ambrozie Boca. Rămași într-o situație de semiîncercuire și fără legătură cu unitatea direct superioară, ostașii acestui batalion, care erau țărani localnici și cunoșteau fiecare potecă și fiecare stîncă din zonă, au folosit cu iscusință terenul, au reușit să contraatace frecvent inamicul din flancuri sau din spate, să-i oprească de cîteva ori înaintarea și să-i provoace pierderi sîngeroase.

La succesele batalionului o contribuție de seamă a adus-o sprijinul neprecupețit al celorlalți locuitori din satele aflate în imediata apropiere a cîmpului de bătaie. Astfel, femeile au format echipe de aprovizionare și preparare a hranei pentru ostașii din linia întii; țărani au dăruit zilnic luptătorilor produsele alimentare necesare. Pe tot timpul luptelor efectivul batalionului s-a îmbogățit cu voluntari din teritoriul ocupat de dușman. Aceștia treceau prin liniile inamice în rîndurile subunităților noastre, cereau arme și participau vitejește la luptă. Numai între 8 și 14 septembrie 1944 au venit ca voluntari, într-o singură companie, 60 de locuitori, iar ulterior, în luptele din zona localității Poieni, peste 100.

Acest mod de manifestare a patriotismului populației, a devotamentului ei față de țară și-a găsit numeroase expresii și în alte părți. Astfel, la 1 septembrie ostașii unei subunități din regimentul 7 grăniceri, executînd o cercetare prin luptă spre localitatea Urmeniș, au fost întîmpinați de țărani din sat, care i-au sprijinit în acțiunea întreprinsă. Unii dintre acești săteni, care făcuseră serviciul militar la artilerie, au completat numărul ostașilor de la un tun antitanc, alții au transportat muniție.

O exemplară faptă patriotică a săvîrșit săteanul Ion Deac din comuna Tăurenii (aproape de Luduș). Aflînd într-una din seri că inamicul va face toate eforturile să atace și să nimicească batalionul 7 grăniceri-instrucție, ce se afla încercuit într-o pădure din apropierea localității, Ion Deac, împreună cu fiul său,

s-a strecurat pînă la comandantul acestei subunități și, în noaptea respectivă, prin locuri puțin supravegheate de dușman, a scos-o din încercuire, grupă cu grupă. Apoi, cîteva nopți în șir a călăuzit ostașii români pe poteci și prin păduri, pînă i-a trecut în liniile noastre la sud de râul Mureș.

Pentru această faptă Ion Deac a fost citat atunci prin ordin de zi pe națiune, iar mai tîrziu i s-a conferit ordinul „Steaua Republicii Socialiste România”.

De sentimente patriotice similare au fost animați mecanicii de locomotivă Ion Lazăr și Nicolae Predeș. Pentru salvarea unor cantități importante de combustibil, care era atît de necesar transporturilor feroviare, primul a lucrat cufundat în păcură pînă la gît ca să repare rezervoarele depoului Teiuș lovite de gloanțe în timpul unui atac aerian. Al doilea și-a riscat viața pentru salvarea unui tren încărcat cu muniție și explozivi, stingînd incendiul apărut la osia unui vagon, ceea ce crea pericolul ca întreaga garnitură să sară în aer.

Printre faptele deosebite care au pus în relief dăruirea patriotică a cetățenilor — civili și militari — se înscrie următorul episod : într-o pădure de lîngă satul Dîmbu (la nord-est de Luduș) se ascuseseră — surprinși de înaintarea inamică — cîteva grăniceri. Unul din ei, soldatul Alexandru Badea, era grav rănit. Pădurarul Ion Moldovan l-a luat în casa lui. Acolo doi medici din grupul de militari — Ilie Neamțu și Liviu Morariu — au făcut o operație la lumina unui felinar, cu mijloace improvizate. Ostașul nostru a fost salvat datorită acestui gest de înaltă ținută umană și ostășească.

După patru zile de lupte crîncene energiile forțelor hitleriste și hortiste erau epuizate datorită loviturilor aplicate de trupele române, rezistenței lor crescînde. Pe principala direcție de efort a inamicului, la nord de Aiud, bătălia și-a înclinat definitiv cumpăna de partea noastră. Pretutindeni se simțea efectul sosirii noilor trupe române ; ele cîștigaseră „cursa de viteză” intrînd în acțiune înainte ca inamicul să fi putut obține rezultatele scontate. S-a remarcat prin promptă intervenție, la vest de Tîrnăveni, pe Tîrnava Mică, un detașament motomecanizat, comandat de generalul George Nicolescu (aceste forțe participaseră la bătălia Bucureștilor). Blindatele și motorizatele acestei grupări române au lovit eficient în sectorul respectiv unitățile fasciste și le-au întrerupt înaintarea. Între Tîrnăveni și Sighișoara valurile de atac

fasciste au fost destrămate de trupele corpului 6 armată, comandat de generalul N. Tătăranu.

Își făceau tot mai simțită prezența și forțele corpului aerian român (comandant — generalul Emanoil Ionescu), care își concentra și el rapid mijloacele în această parte a țării. Numai în zona Luduș zburătorii noștri au distrus 8 blindate și ucis numeroși ostași ai unităților dușmane ce înaintau. Aviatorii români au întreprins totodată îndrăznețe și importante misiuni de cercetare. Alături de alți piloți s-a remarcat prin curaj și mândrie ostășească adjutantul Dragomir Popescu. Avînd avionul lovit de artileria antiaeriană adversă, a fost nevoit să aterizeze forțat în spatele pozițiilor germane. Cu toată stăruința organelor represive hitleriste de a-l prinde, îndrăznețul pilot a reușit, cu sprijinul populației locale, să ajungă în liniile noastre și să continue apoi, cu același elan, participarea la lupta împotriva Germaniei naziste.

Pînă în seara de 8 septembrie nicăieri unitățile dușmanului nu mai puteau face un pas înainte; erau oprite. Linia generală pe care au fost stopați invadatorii trecea pe la mijlocul podișului transilvan, de-a curmezișul Tîrnavelor și Mureșului central — pe la nord de Sighișoara, Tîrnăveni, Ocna Mureșului — și mai departe prin munții Trascăului spre crestele principale ale Apusenilor.

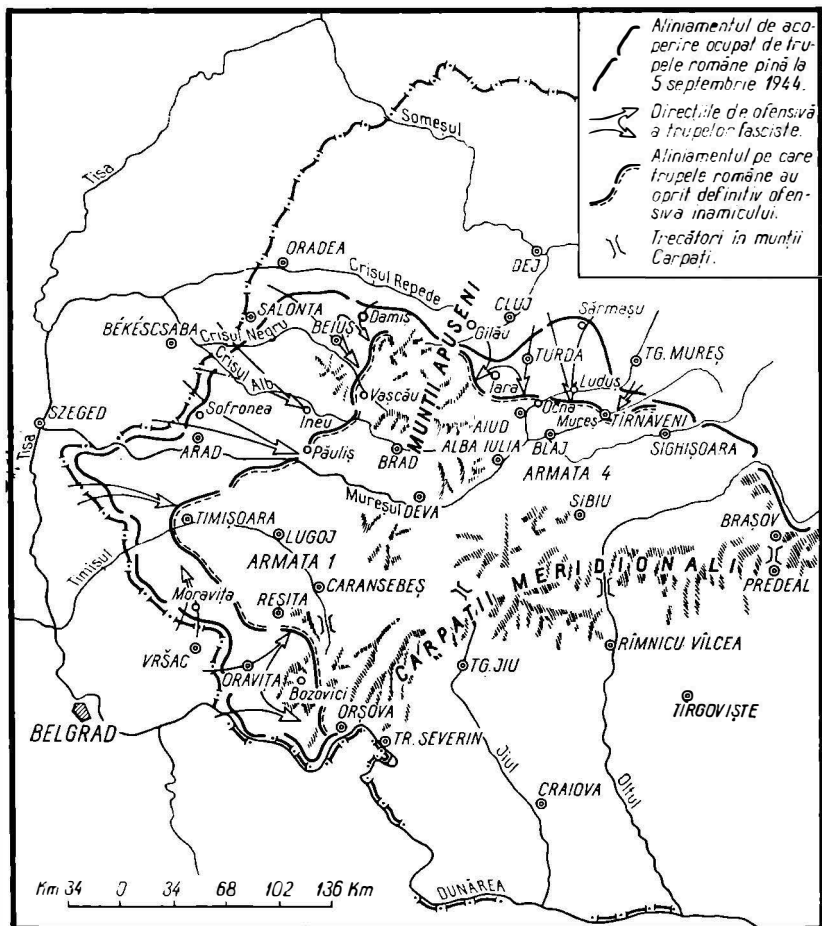
Fostul comandant al grupului de armate german „Ucraina de sud“ sintetiza astfel în amintirile sale bilanțul operației

române de acoperire din Transilvania : „În următoarele zile (după 5 septembrie — n.a.) ofensiva noastră s-a împotmolit ca urmare a rezistenței tot mai intense a inamicului.“

Dincolo de rezultatul — decisiv în sine — concretizat în sfârșirea valurilor de atac dușmane se schimbaseră pînă la 8 septembrie în favoarea părții românești înșiși factorii fundamentali ai situației. Armata 4 ajunsese să aibă 10 divizii în contact cu inamicul sau în imediata apropiere, în spațiul unde acesta atacase, în timp ce adversarul rămăsese cu aceleași 6 divizii ce întreprinseseră ofensiva, în plus diminuate ca forță și moral. În aceste condiții comandantul armatei a apreciat că se poate trece la ofensivă, cu scopul imediat de a recuceri aliniamentul fixat prin hotărîrea inițială.

O reevaluare a situației și a posibilităților de viitor a făcut și comandamentul german, conștient de schimbarea raportului de forțe și mai ales de faptul că acesta avea să evolueze și mai defavorabil, întrucît începeau să afluiască în podișul Transilvaniei trupe sovietice și continuau să sosească noi mari unități române. Față de aceasta, adversarul a fost nevoit nu numai să renunțe la reluarea ofensivei, ci să amorseze și o retragere, dat fiind că ofensiva sa fusese zăgăzuită pe un aliniament suspendat în plin podiș, printre dealuri și văi, nesprijinit continuu pe vreun obstacol de teren favorabil apărării. Drept care, în noaptea de

5. Acțiunile trupelor române pentru zdrobirea ofensivei forțelor fasciste în centrul Transilvaniei, Crișana și Banat (5-20 septembrie 1944)

Infanteriști și tanchiști români în marș spre o nouă poziție de luptă

8 spre 9 septembrie forțele germane au început să abandoneze pozițiile cucerite în timpul ofensivei în spațiul dintre Mureș și Tîrnava Mică, pentru a-și stabili frontul pe linia tare a Mureșului și Arieșului.

Cercetarea română a informat asupra acestei mișcări, iar comandamentul armatei 4 a ordonat trupelor sale să treacă imediat la ofensivă pentru a împiedica pe inamic să se desprindă nestingherit. Diviziile române au pornit impetuos la atac în dimineața de 9 septembrie. Pînă în seara de 10 ofensiva noastră a reușit să recupereze o parte din spațiul cucerit anterior de adversar, îndeosebi între Tîrnăveni, Luduș și Ocna Mureș, unde frontul s-a stabilit pe cursul Mureșului.

Chiar fără această recuperare, rezultatele ofensivei germano-ungare erau cu totul altele decît ceea ce urmărise Berlinul. Ofensiva eșuase total. Defileurile Oltului și Jiului rămăseseră departe — la 100-120 de kilometri — în adîncimea teritoriului deținut de români. Marele cap de pod din platoul Transilvaniei a fost folosit cu succes de trupele române și sovietice în operațiile ce au urmat.

NICI PRIN CRIȘANA ȘI BANAT NU S-A PUTUT TRECE

În spațiul din vestul țării ofensiva fascistă avea să înceapă la 11 septembrie 1944. Ca să-și mascheze concentrările de trupe, să cerceteze tăria forțelor noastre și să nu le dea posibilitatea de a interveni în sprijinul celor care se apărau în centrul podișului transilvan, comandamentul german a executat aici, între 5 și 10 septembrie, o serie de acțiuni locale.

Așa cum s-a arătat, latura de vest a noului dispozitiv român revenea armatei 1* (comandant — generalul N. Macici), care, ca și vecina sa din dreapta (armata 4), descoperise din timp, prin cercetarea aeriană și terestră, concentrările de trupe adverse și direcțiile principale de ofensivă. Ca atare, cu forțele de care dispunea (6 divizii, în general cu efective reduse, plus diverse unități și formațiuni), comandamentul armatei 1 a căutat să bareze îndeosebi aceste direcții.

Prin ofensiva proiectată partea germană viza ca obiectiv minimal cucerirea creștelor Carpaților Occidentali și închiderea trecătorilor lor. În felul acesta s-ar fi ocupat o zonă industrială și agrară românească de prim ordin și s-ar fi asigurat o poziție puternică pe munți, în scopul de a zăgăzui pătrunderea forțelor sovietice și române în câmpia Tisei și de acolo pe valea Dunării spre centrul Ungariei.

Pentru a atinge aceste țeluri comandamentul hitlerist a masat în fața trupelor noastre 8-9 divizii germane și ungare, dintre care o divizie blindată și trei motorizate (efectivele inamice întreceau pe ale noastre de circa două ori, iar în mijloace tehnice superioritatea adversă era și mai accentuată).

* La dispoziția armatei 1 erau: grupul Bihor, format din 5 batalioane, instalat în munții Gilăului; grupul Crișuri — cu diviziile 3 munte și 1 infanterie-instrucție — închidea văile Crișului Negru și Crișului Alb; corpul 7 teritorial — cu diviziile 1 cavalerie-instrucție, 9 cavalerie și diferite unități și formațiuni — apăra valea Mureșului și orașele Arad și Timișoara; divizia 19 infanterie și centrul de instrucție Tirol apărau zona industrială Reșița și văile Carașului și Dunării. Pe graniță existau subunități din regimentele 4 și 9 grăniceri. În rezerva armatei se afla divizia 14 infanterie-instrucție. În unele perioade armata 1 a avut în subordine și divizia 2 munte.

În dimineața de 11 septembrie dușmanul a început acțiuni relativ restrânse în sudul Banatului, care, extinzându-se spre nord, au crescut în intensitate și amploare pînă în ziua de 13 septembrie, cînd au atins punctul culminant printr-o puternică năvală de forțe în Crișana.

Elementele noastre înaintate formate din grăniceri au ripostat energetic, dar, copleșite de superioritatea numerică a inamicului, au început să se replieze, rezistînd succesiv pe diferite aliniamente

Populația din zonă a acordat un larg sprijin acțiunilor militarilor aflați în luptă. În ajutorul unui pluton de grăniceri din satul Damiș (situat în vestul Apusenilor), care fusese încercuit de o unitate hortistă la 13 septembrie, au sărit numeroși săteni. Unii au cerut arme și au luptat cot la cot cu soldații, alții i-au aprovizionat cu muniție și hrană, iar alții au alergat după ajutor la punctul de comandă al batalionului de grăniceri aflat peste munți la Roșia. Pînă seara plutonul a fost despresurat, dar după plecarea lui inamicul s-a răfuit crunt cu locuitorii, pe unii dintre ei omorîndu-i. O dramă cumplită a trăit locuitorul Gheorghe Baloj. Soldații fasciști i-au împușcat fetița de trei ani pe care o ținea în brațe.

Ajunse în cîmpia Banatului și Crișanei, forțele germano-maghiare au început să-și dozeze și mai mult eforturile pe direcțiile de înaintare dinainte stabilite. Acestea se axau în lungul văilor Crișului Negru, Crișului Alb, Mureșului, Timișului, Carașului și Nerei, care conduceau spre defileuri și trecătorile din munți.

În fața dușmanului ce înainta pe valea Crișului Negru se apăra divizia 3 munte română. Instalați pe pantele înălțimilor de la nord-vest de Beiuș, ostașii acestei divizii au izbutit să țină în loc, aproape 5 zile, atacurile furibunde ale unor forțe inamice de trei și pe alocuri de patru ori mai numeroase.

Patriotismul vînătorilor noștri de munte — mulți dintre ei bihoreni, care-și apărau locurile natale — și-a găsit expresia în numeroase fapte de arme. La 17 septembrie, pe înălțimile de la nord-vest de Beiuș a căzut în luptă maiorul Nicolae Cristescu, comandantul batalionului 11 vînători de munte, în timp ce se afla în fruntea rezervei batalionului care contraataca pentru a cincea oară în scopul de a scoate din poziție infanteria inamică pătrunsă prin breșa făcută de tancuri. În noaptea următoare alte două batalioane de vînători de munte, fiind încercuite de inamic, au contraatacat puternic și — lucru mai neobișnuit cînd te găsești în defen-

sivă — au revenit în dispozitivul diviziei cu numeroși prizonieri și capturi.

După mari eforturi și pierderi inamicul a intrat în Beiuș în seara de 17 septembrie. Dar în dimineața următoare ofensiva sa a fost definitiv oprită în fața noii poziții ocupate de forțele regrupate ale diviziei la sud de Vașcău.

Pe axa Crișului Alb, aflată în grija diviziei 1 infanterie-instrucție, principalele lupte s-au dat în defileul de la Sebiș. În situația excepțională creată, marea unitate română a luat sub comandă și angajat în bătălie efectivele școlilor de ofițeri de rezervă Bacău și Botoșani, dislocate cu câteva luni înainte în acea zonă.

La Carand și Prunișor au căzut eroic căpitanii Grigore Andrei și Eugen Dobrilă și, o dată cu ei, opt din cei mai buni elevi ai lor.

Progresiunea înregistrată de dușman în zona de șes de la frontieră l-a costat pierderi grele. Până la 8 septembrie el a fost oprit la gura defileului.

Imediat la sud de Apuseni (unde se apărau trupele corpului 7 teritorial român) un principal centru de greutate al ofensivei fasciste a fost axa Mureșului inferior, ultimul său defileu (între munții Zarandului și Poiana Ruscăi) înainte de ieșirea în câmpia unde se varsă în Tisa. Reușita unei pătrunderi inamice operate pe aici ar fi permis trupelor adverse nu numai să astupe defileul, să ajungă pe Carpații Occidentali, ci, eventual, să continue înaintarea de-a lungul Mureșului, ieșind în Transilvania, pe la Deva, în spatele întregului nostru dispozitiv de acolo.

Două divizii fasciste (una era blindată) au izbit în zona de graniță de la Arad efectivele cu totul reduse ale diviziei 1 cavalerie-instrucție. Puhoiul inamic nu s-a putut însă revărsa spre est înainte de a întâmpina replica severă, deși disproporționată, a unor mănunchiuri de luptători români.

Un episod rămas notoriu în epopeea jertfelor date de armata română în această perioadă este cel de la Șofronea (nord de Arad). La marginea satului era amplasat un tun destinat să tragă împotriva tancurilor. Fiind o direcție sensibilă, echipa era nemijlocit condusă de căpitanul Romulus Pete, comandant de baterie. Grupului i s-a adăugat un elev de liceu, Virgil Iovănaș, surprins în drum spre comuna natală de năvala inamică. Duelul tun-blindate a durat șase ore. Pierderile dușmane au însumat 45 de morți, 7 tancuri și un camion distruse. Asupra românilor s-a revărsat focul concentrat al multor tancuri și guri de artilerie

dușmane, care nu puteau depăși locul din cauza acestui tun izolat. Inamicul n-a putut trece aici înainte de a fi ucis sau rănit pînă la unul pe vitejii apărători, printre care bravul ofițer comandant și inimosul adolescent devenit luptător în acel moment grav.

Nu departe, la Gaiul Mic, un grup de ostași dintr-o baterie antiaeriană au rămas încercuiți. Două zile s-au bătut, pînă și-au terminat muniția. Dar nici atunci n-au îngenucheat. Cu ultimele gloanțe și-au deschis drum către sat, de unde cîțiva locuitori i-au călăuzit spre trupele proprii.

Totuși forța izbiturii a permis dușmanului să cîștige teren (la 13 septembrie a cucerit Aradul, unde ocupanții au început imediat obișnuitele samavolnicii și jafuri). Dar în fața defileului Mureșului, la Păuliș, îl aștepta o nouă și decisivă încercare. Aici fusese instalat în apărare un detașament combinat, a cărui osatură o forma școala de subofițeri de la Radna (comanda detașamentul colonelul Alexandru Petrescu). La 14 septembrie s-a angajat lupta. Atacanții erau de vreo șase ori mai numeroși. Bravii români au frînt valuri după valuri asalturile cotropitorilor. Cele cîteva zile de aspră înfruntare au scos în relief minunatele calități ale ostașilor noștri. În jurul trupului elevului sergent Mircea Fota, care a acoperit cu prețul vieții retragerea grupei comandate de el, au fost găsite 23 de cadavre de militari

dușmani. Elevul sergent Alexandru Băbălău, plecat în a cincea incursiune la inamic, a fost grav rănit ; dar printr-un efort supraomenesc a revenit în liniile proprii. Nu singur, ci aducând doi prizonieri. A căzut mort în fața comandantului, după ce îi șoptise ultimele cuvinte ale raportului.

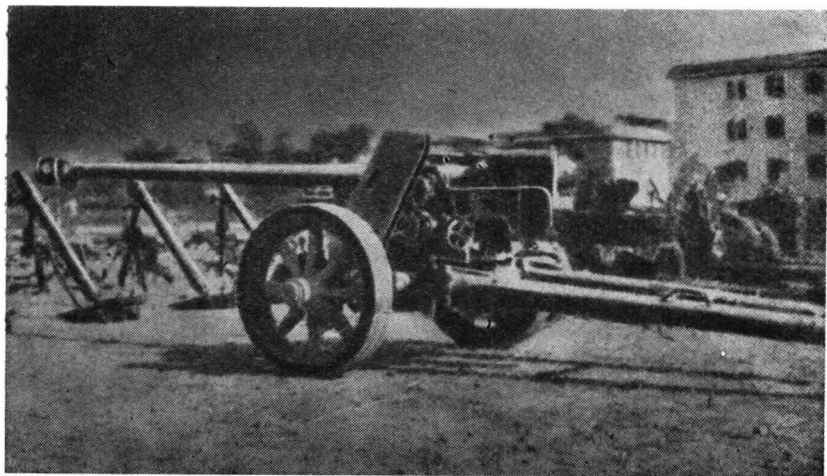
Cei de prin părțile locului au sărit cu mic cu mare în ajutorul ostașilor noștri : au transportat muniții, au evacuat și îngrijit răniții. Ceferiștii de la stația apropiată au izbutit să aducă o garnitură cu muniție pînă aproape de linia de luptă. Locomotiva, intrată pînă sub focul inamic, era condusă de curajosul Teodor Pavica.

Dureroase au fost pierderile noastre — circa 350 de militari (printre care 150 de elevi ai școlii amintite). Dar înfrîngerea inamicului a fost îndoită : detașamentul Păuliș dăduse din nou viață — ca multe unități românești — devizei înaintașilor : „Nici pe aici nu se trece“. Dușmanul n-a putut pătrunde în defileul Mureșului. Pe lîngă aceasta pierderile suferite de el erau — comparativ — considerabile : 1.300 de morți și prizonieri și peste 20 de tancuri distruse.

Ca și pe văile Crișurilor, forțele noastre terestre încleștate într-o luptă inegală au văzut cu însuflețire abătîndu-se asupra puzderiei atacatorilor inamici avioanele românești. Numai la vest de Păuliș grupul 8 asalt a contribuit la bilanțul general al bătă-

Capturi făcute de detașamentul Păuliș

lei cu 25 de autovehicule și 8 tanchete distruse, în afara răririi și disocierii rîndurilor invadatorilor.

De cealaltă parte a Mureșului (la sud) ai noștri au oprit regimentele fasciste în cîmpie, în fața dealurilor Lipovei.

Tot atît de strînsă a fost încleștarea în zona Timișoarei. Două divizii motorizate germane (una era SS) s-au năpustit, la 13 septembrie, să ia dintr-un singur salt marele oraș și să pătrundă apoi mai departe — spre Lugoj și Caransebeș. De la frontieră — la Jimbolia, Moravița și în alte părți — grănicerii și diverse formațiuni militare mai mici, puțini la număr și ca armament, au luat în primire și au întîrziat înaintarea cotropitorilor. La vest de Timișoara forțele adverse s-au izbit de unitățile diviziei 9 cavalerie române, comandată de generalul Dumitru Popescu. Pătrunzînd mai adînc la sud de oraș, dușmanul profila o mișcare de învăluire. Regimentul 13 călărași român a izbutit aici să zădărnicească atacurile unor forțe mult superioare; 12 tancuri dușmane au încremenit lovite de proiectilele noastre. Dar amploarea jertfelor românești era reliefată de faptul că au căzut o parte însemnată a ofițerilor unității, în frunte cu comandantul — locotenent-colonelul Ion Enescu.

Populația orașului, însuflețită de comuniști, a dat un larg ajutor trupelor noastre — numeroși cetățeni au ridicat baricade antitanc la marginea orașului, au pus mîna pe arme și au luptat

alături de ostași pentru lichidarea unor infiltrații inamice, au preluat paza unor obiective din oraș etc. Manifestele partidului comunist au informat continuu pe cetățeni asupra situației și i-au îmbărbătat. Și în zona ocupată vremelnic de invadatori patrioții români au continuat să-i lovească. În Deta, riscându-și viața, telefonista Elena Ghenescu, rămasă la oficiul local, a păstrat legătura cu Timișoara și a informat comandamentul nostru asupra mișcărilor inamice. După eliberare ea a fost decorată și citată pe armată.

La 17 septembrie încercarea germană era frântă la porțile Timișoarei. Orașul rămânea ferm în stăpînirea forțelor noastre. Eșecul inamic a avut proporții strategice, ceea ce își găsea expresia și în faptul că forurile militare supreme ale Germaniei naziste — Hitler, OKW și OKH — și-au manifestat nemulțumirea și îngrijorarea pentru acest rezultat al bătăliei, defavorabil lor.

În sud-vestul Banatului cîștigurile teritoriale ale inamicului au fost de asemenea plătite cu grele pierderi, care i-au scăzut considerabil forța ofensivă. S-au izbătut aici cu deosebită pricepere și abnegație trupele brigăzii 19 infanterie române, comandate de generalul Ernest Weber. Către 20 septembrie unitățile hitleriste erau ținute pe pantele vestice ale munților Semenicului. Tentativa sa de a cucerii Reșița a fost înfrîntă de trupele române.

Muncitorimea din această zonă industrială a sprijinit lâng efortul militar și era pregătită să-și apere cu orice preț întreprinderile.

De asemenea, numeroși țărani s-au opus sub diferite forme invaziei inamice. La Văliug, în spatele frontului nostru, mai mulți locuitori au descoperit și prins o echipă de parașutiști hitleriști lansată pentru spionaj și diversiune.

De-a lungul Dunării bănățene, unde hitleriștii veneau și direct de peste fluviu, frontul s-a stabilizat la vest de Orșova. Esențial era că inamicul nu putuse intercepta culoarul Cerna-Timiș, rămas în spatele frontului nostru ca important ax de comunicație.

Astfel, la circa zece zile după ce armata română a făcut să eșueze ofensiva germano-ungară din podișul Transilvaniei aceeași soartă o avea și cea întreprinsă în fișia armatei 1 române, la vest de Carpații Occidentali. Și aici trecătorile pe care invadatorii vizaseră să le străbată sau măcar să le ocupe au rămas departe în spatele frontului apărât de români. Dacă la cele două extremități ale ariei bătăliei câștigurile teritoriale realizate de armatele germano-ungare le aduseseră pe pantele vestice ale Carpaților Occidentali, în schimb — lucru foarte important — la centru ele fuseseră oprite în plin șes — trupele române mențineau înapoia lor un vast spațiu de câmpie, zona Timișoara-

Lugoj, în care puteau fi acumulate masive forțe blindate și motorizate care să pornească prin cîmpia Dunării mijlocii asaltarea părții sudice a dispozitivului german.

Pe ansamblul spațiului transilvan și bănățean marele cap de pod păstrat de forțele române la nord de Carpații Meridionali și vest de cei Occidentali constituia o presantă amenințare pentru acel sector al frontului german ce rămăsese pe Carpații Orientali. Pozițiile române înaintate din cîmpia Tisei erau o invitație la o pătrundere care să determine prăbușirea întregii linii adverse de pe catenele Carpaților Orientali.

La 18 septembrie 1944 postul de radio New York comenta : „Prin trecerea României de partea aliaților Germania este amenințată dinspre sud-est, iar Ungaria se află în pragul prăbușirii. Drumul... care duce la Budapesta, Praga, Viena este deschis... Este o contribuție pentru care poporul român poate să se felițice.”

Reușita operației române de acoperire a permis și antrenat noi schimbări considerabile la aripa de sud a dispozitivului militar german.

Deplasîndu-se după 31 august la vest de București, coloanele de marș sovietice au străbătut cîmpia din sudul României. Prin toate orașele pe unde au trecut populația a continuat să întâmpine

trupele sovietice ca pe aliați și prieteni. Când în platoul Transilvaniei s-a dezlănțuit marea bătălie determinată de ofensiva germană din 5 septembrie, armatele sovietice (din frontul 2 ucrainean) care treceau prin Muntenia au început a fi dirijate peste munți, prin trecătorile libere datorită insurecției și luptei ulterioare a armatei române. Treptat, de la est la vest, diviziile sovietice au ajuns în zonele unde forțele române erau încleștate în luptă cu invadatorii hitleristo-hortiști : la 6 septembrie — în colțul sud-estic al Transilvaniei (zona Brașov) ; la 10-12 septembrie — în centrul podișului ; pînă la 20 septembrie — în Crișana și Banat. La acoperirea aeriană a trecerii munților au contribuit aviația și antiaeriana română. Împiedicînd pătrunderile aparatelor inamice, numai brigada 1 artilerie antiaeriană (comandant — colonelul Horia Roman) a doborât în această perioadă 28 de avioane ale adversarului.

Datorită operației române de acoperire mare parte din transferurile de trupe române și sovietice efectuate spre Transilvania și Banat s-au putut face pe calea ferată.

Ostașii români au primit cu bucurie sosirea și intrarea în front a forțelor sovietice. Campania căpăta aici un curs nou. Sosirea trupelor sovietice pe frontul din Transilvania, Crișana și Banat a schimbat considerabil raportul de forțe în defavoarea

cotropitorilor hitleriști și hortiști. Se creau condiții pentru generalizarea ofensivei împotriva armatelor fasciste în partea de nord-vest a României.

În Transilvania forțele sovietice s-au intercalat în fișile de acțiune ale marilor unități române, aflate în ofensivă de la 9 septembrie, după sfârșimarea asaltului dușman. În Crișana și Banat trupele noastre zăgăzuiău ultimele pâlpiiri ale ofensivei inamice. Deseori elementele precursorare ale coloanelor sovietice s-au angajat imediat în luptă, contribuind considerabil la lămurirea situațiilor în favoarea noastră. Un episod de acest fel a avut loc la Păuliș, unde primele subunități sovietice sosite au intrat din marș în acțiune și au sprijinit forțele eroicului detașament român trecut la contraatac.

Consemnând semnificația înfrîngerii provocate de trupele române ofensivei germane, generalul sovietic Managarov, comandantul unei armate sovietice care s-a desfășurat în Crișana și Banat, arăta într-un ordin de zi dat în septembrie 1944: „Unitățile române..., rezistînd presiunii trupelor germane și ungare, au acoperit mișcarea trupelor roșii spre câmpia Ungariei... În aceste lupte, unitățile și subunitățile române, în condiții grele de regrupare, au dovedit bărbăție și dîrzenie și și-au îndeplinit cu cinste misiunea înaltă ce li s-a încredințat.”

Trupele române au acoperit și susținut și concentrarea unor mari unități din frontul 3 ucrainean care își dirija grosul forțelor spre Bulgaria. S-a remarcat în această privință regimentul de pontonieri român. Inițial el a asigurat trecerea peste Dunăre a acelor trupe sovietice care, în virtutea misiunilor lor, ocoliseră bucla fluviului de la Galați și Brăila și, conform noilor ordine, urmau să treacă în Dobrogea, de unde să ajungă la granița româno-bulgară. În acest scop pontonierii români au construit succesiv două poduri de vase — unul la Giurgeni-Vadul Oii (nord de Hirșova), celălalt în apropiere de Călărași.

După îndeplinirea acestor misiuni pontonierii au continuat să coopereze cu trupele sovietice legând malurile Dunării cu poduri de vase la Silistra, Oltenița și Calafat, folosite de comandamentul sovietic pentru aprovizionările și evacuările frontului 3 ucrainean. Pentru stăruința, pricepera și timpul record în care pontonierii români au construit aceste poduri, șeful trupelor de geniu al armatei 46 sovietice le-a adresat călduroase mulțumiri.

În perioada bătăliei de acoperire prezența română pe frontul antifascist a însumat 28 de divizii, un corp aerian, două brigăzi antiaeriene, alte unități și formațiuni, totalizând aproape 280.000 de militari. Tributul de sânge plătit de noi în acest răstimp s-a ridicat la peste 16.000 de militari.

Potrivit cerințelor Comandamentului suprem sovietic, la 7 septembrie se hotărîse ca forțele române de pe frontul antihitlerist să treacă din punct de vedere operativ în compunerea frontului 2 ucrainean, ceea ce s-a realizat treptat în săptămânile următoare*.

* În acest mod Marele stat major român a încetat din a doua jumătate a lunii septembrie de a avea atribuții operaționale în conducerea forțelor noastre armate. El a rămas cu misiunea de a dirija instruirea unităților din interior în vederea completării celor de pe front, de a coordona utilizarea militară a resurselor economice rămase la dispoziția statului român, de a menține legătura cu autoritățile militare și comandamentele sovietice.

Din octombrie 1944 (vezi pag. 40) șef al Marelui stat major a fost generalul N. Rădescu. În decembrie a fost numit în locul lui generalul C. Sănătescu, care a deținut funcția pînă la sfîrșitul războiului.

DE LA INTORSURA BUZĂULUI LA TIRGU MUREȘ

Încă în timp ce în centrul Transilvaniei se desfășura ofensiva germano-ungară, forțele noastre din extremitatea sud-estică a podișului treceau la ofensivă*.

În Țara Bîrsei și la cotul Carpaților frontul descria un pronunțat întrînd spre noi, dat fiind că el urma aproximativ linia de demarcație vremelnică; apoi traseul său se încovoia trecînd pe Carpații Orientali. Aici germano-ungurii aveau în față forțe sovietice; în interiorul podișului transilvan, la cotul Carpaților, la începutul lui septembrie fasciștii erau înfrunțați de unități române.

În această situație dispozitivul armatelor inamice din estul Transilvaniei putea primi o dublă lovitură: una avînd direcția sud-nord, pornită de români din interiorul podișului, de la nord de Brașov, cealaltă, declanșată de sovietici dinspre est, peste Carpații Orientali.

Telul ofensivei noastre pornite din Țara Bîrsei era de a reduce marele întrînd inamic, de a lichida amenințarea pe care o reprezenta pentru zona Brașov-Predeal, de a alinia în estul Transilvaniei frontul cu cel de pe linia Mureșului central, din porțiunea mediană și vestică a spațiului transilvan.

Așa cum s-a arătat, la nord de Brașov, pe cotul Oltului, se aflau, ațintite spre Sf. Gheorghe, trupele conșului de munte român**. De la începutul lunii septembrie ele au presat necon-

* În paginile anterioare, înfățișînd ca un întreg operația română de acoperire, expunerea a trebuit să părăsească parțial firul cronologic: pentru centrul și vestul Transilvaniei s-au arătat evenimentele din perioada 1 septembrie-10 septembrie (ofensiva dușmană și completa ei înfrîngere), în timp ce pentru spațiul de la vest de Apuseni — Crișana și Banat — expunerea a mers pînă pe la 20 septembrie (căci aici ofensiva dușmană s-a desfășurat mai tîrziu, după ce eșuase cea din interiorul podișului transilvan). În acest timp acțiunile militare din sud-estul Transilvaniei aveau alt caracter — aici inamicul n-a putut dezlănțui ofensiva și, dimpotrivă, noi am atacat de la început. De aceea zona n-a fost cuprinsă în desorierea operației de acoperire. Astfel paragraful de față sintetizează evenimente care la început au avut loc concomitent cu operația de acoperire.

** Vezi pag. 66 și 90.

tenit asupra forțelor dușmane din față, astfel încât au înregistrat unele progresiuni, au oucerit înălțimi favorabile continuării ofensivei. Pentru a se compensa insuficiența artileriei de câmp au tras asupra pozițiilor terestre ale dușmanului câteva baterii de antiaeriană, ai căror ostași și ofițeri s-au dovedit tot atât de preciși și eficienți ca și în combaterea aeronavelor.

La 6 septembrie au ajuns în zonă, venind din Muntenia, primele forțe ale armatei sovietice — o divizie, împreună cu divizia de voluntari români „Tudor Vladimirescu“, formînd ambele un corp. Acesta s-a instalat la dreapta corpului de munte român, care și-a concentrat astfel forțele pe o porțiune de teren mai redusă. Gruparea de trupe din acest spațiu, alcătuită deci din români și sovietici, a făcut la început efortul principal de-a lungul Oltului, spre Sf. Gheorghe și Miercurea Ciuc.

Bătălia a început în dimineața de 7 septembrie 1944. Deși lovit puternic de pregătirea de artilerie, dușmanul rezista cu îndârjire, ba, dispunînd de blindate, întreprindea și contraatacuri.

O înverșunată înclăstare a avut divizia „Tudor Vladimirescu“, comandată de colonelul N. Cambrea, la Ilienii (sud de Sf. Gheorghe). Un regiment al acestei divizii a fost puternic contraatacat de infanterie și tancuri adverse, sprijinite de focul intens al artileriei. Cîteva tancuri au fost distruse de tirul țintit

al românilor. Dar altele au pătruns în poziția lor, provocând însemnate pierderi. În acel moment critic sublocotenentul Gheorghe Turturică s-a urcat dintr-o săritură pe unul din coloșii de oțel, a ridicat capacul turelei și a aruncat ultima-i grenadă. Explozia violentă a cauzat moartea acestui viteaz. Dar tancul inamic și-a încheiat și el drumul. Curînd întregul asalt advers a fost dat peste cap.

La 8 septembrie ostașii diviziei „Tudor Vladimirescu” și vînătorii noștri de munte izgoneau complet pe dușman din Sf. Gheorghe — primul oraș eliberat dincolo de granița vremelnică.

Forțele corpului de munte român au continuat înaintarea pe firul Oltului spre nord (divizia „Tudor Vladimirescu” și divizia sovietică vecină fuseseră între timp deplasate în altă parte a Transilvaniei). Într-un moment greu a căzut, pe oînd se avînta cu șirurile din față ale ostașilor săi, generalul Grigore Bălan, comandant secund al diviziei 1 munte. Era primul nostru general care și-a dat viața în războiul antifascist. Contururile personalității vedeau sensul jertfei sale. Se remarcase ca patriot fervent, legat profund de locurile natale transilvănene, ca ofițer cu înalte calități militare. Fusesse unul din apropiații doctorului Petru Groza. În august 1940, cînd s-a cedat partea de nord-vest a țării, Grigore Bălan, pe atunci colonel, trimitea familiei o scri-

Vinători de munte îndreptându-se spre frontul din podișul Transilvaniei

soare concepută sub imperiul profundeii răscoliri produse de mutilarea teritoriului național: „De când am aflat dureroasa veste stau încremenit de durere și mintea mea nu poate să perceapă această groaznică tragedie care a lovit din nou scumpa noastră țară. În calitate de comandant, durerea mea este și mai mare, când văd jalea și fețele încremenite în spasmurile durerii ale ostașilor mei dragi pe care îi am sub comandă.” Avusese fericirea de a mai trăi momentul când țara întreagă a pășit pe drumul înlăturării nedreptului verdict din vara lui 1940.

În a doua decadă a lui septembrie axa înaintării corpului de munte s-a abătut spre nord-vest, la apus de bucla Oltului și de căptușeala muntoasă a Câmpaților Orientali — reprezentată de masivii Harghita și Gurghiului —, avînd direcția generală Odorhei-Tg. Mureș. Această deplasare s-a datorat și faptului că mai la nord, în valea Oltului superior, pătrundeau de peste munții Ciucului alte forțe sovietice și române. Situația trupelor fasciste s-a înrăutățit astfel și datorită evoluției intervenite pe cele două laturi ale acestui sector de front: în centrul podișului Transilvaniei, după zdrobirea ofensivei germane, diviziile române

erau de la 9 septembrie în înaintare către Mureș; pe latura estică, după cum s-a arătat mai sus, depuneau eforturi susținute de a străbate Carpații Orientali armatele sovietice din Moldova și Bucovina (în cadrul cărora acționau și trupe române). Presiunea intensificată a sovieticilor și românilor amenința să strângă la gură sacul format de front în sud-estul Transilvaniei. Comandamentul fascist a început să-și retragă în grabă unitățile amenințate cu încercuirea, începând cu cele instalate pe cotul Carpaților și în bucla superioară a Oltului. Înaintarea vânătorilor de munte români s-a precipitat. Inamicul era lovit și urmărit cu impetuozitate. La 13 septembrie trupele noastre au eliberat orașul Odorhei și au continuat să alunge pe dușman spre nord-vest. Abia pe cursul Nirajului (afluent dinspre sud al Mureșului) unitățile germano-ungare au izbutit să înjghebeze o apărare organizată, pe care au întărit-o cu înfrigurare.

În acest timp la dreapta corpului de munte român au răzbit aproximativ pe linia Nirajului, în spațiul dintre Sovata și Tg. Mureș, forțe sovietice și române venite dinspre est, de peste Carpații Orientali. Ce se întâmplase cu aceste trupe de la începutul lunii septembrie?

Articulate în două armate sovietice — 40 și 7 de gardă, prima se afla în Bucovina și nord-vestul Moldovei, a doua, în vestul Moldovei —, ele au angajat lupte grele împotriva unor forțe germane care, deși restrânse numeric, dispuneau de mult armament adecvat și erau favorizate în apărare de terenul muntos și împădurit, de barierele repetate ale masivelor carpatini.

În primele zile ale lui septembrie forțele sovietice din vestul Moldovei au ieșit la trecătorile principale și au început să pătrundă în Transilvania, îndeosebi pe la Ghimeș-Palanca și Bicăz.

În zona primei trecători a acționat și grupul de trupe române încadrat în armata 7 de gardă sovietică*. Divizia 103 munte a rămas câteva zile în urmă, avînd misiunea să participe la lichidarea rămășițelor trupelor hitleriste cuibărite prin înălțimile din vestul Moldovei (forțe în general fugite din cazanul de la Iași-Chișinău, care căutau să treacă în Transilvania evitînd comunicațiile principale și trecătorile). De aceea între 6 și 9

* Vezi pag. 101.

septembrie divizia 103 munte română (comandant — generalul Ilie Crețulescu) a avut de acționat în acest spațiu, la sud-vest de Bacău, în munții Berzunț. Ea a lovit cu energie elementele inamice, a „pieptănat“ strâns spațiul repartizat, a făcut peste 300 de prizonieri și a capturat un însemnat material de război.

Cu deosebită eficiență s-a bătut în zona trecătorii Ghimeș detașamentul blindat român de sub comanda locotenent-colonelului Gh. Matei. Unitatea avea 16 tancuri și autotunuri, 33 de guri de foc de artilerie, aproape 150 de mașini de transport. Caracteristic e că mașinile blindate de care dispunea detașamentul au urcat crestele munților Ciucului (pe alocuri s-au escaladat cu vehiculele înălțimi de peste 1.500 de metri) și au căzut în coasta unităților fasciste ce apărau defileul. Performanța tanchiștilor români (într-o singură zi au străbătut 25 de kilometri în teren muntos cu diferență de nivel de peste 800 de metri) a ușurat considerabil pătrunderea prin trecătoare a unor forțe sovietice de infanterie. În luptele din zona vârfului Hegieș numai o subunitate a detașamentului a provocat o severă înfrângere inamicului, soldată cu peste 350 de prizonieri rămași în mâinile ostașilor noștri. A murit aici, pe când asalta în fruntea militarilor săi, căpitanul Alexandru Vasiliu.

În același spațiu au produs ravagii în pozițiile întărite ale inamicului proiectilele expediate cu precizie, masat, de tunurile

regimentului 7 artilerie grea român (comandant — colonelul Vasile Danacu), care a fost repartizat să sprijine trupe sovietice.

După aceste înclăștări sovietici și români au răzbit în depresiunea Ciuoului, pînă aproape de izvoarele Oltului.

Românii au continuat înaintarea spre nord, conlucrînd cu diviziile sovietice alături de care luptau. Eliberarea satelor Frumoasa și Herăstrău a punctat parte a succeselor raportate aici de ai noștri. Apoi acești tanchiști, artileriști și infanteriști români au străbătut laolaltă cu sovieticii prin munții Gurghiului și pe la izvoarele Tîrnavei Mici drumul pînă pe Niraj, unde, după cum s-a arătat, unitățile dușmane stabiliseră o linie întărită.

Bătălia de pe Niraj, de la sfîrșitul lui septembrie, se înscria într-o nouă etapă a acțiunilor militare desfășurate în spațiul transilvan. Comandamentul suprem sovietic inițiasse o nouă mare operație, menită să scoată armatele fasciste din nord-vestul României. Efortul principal urma să fie făcut din interiorul podișului Transilvaniei, peste Apuseni, către cotul Tisei superioare în Ungaria.

Începînd de la 18 septembrie forțele sovietice și române de pe Niraj, aproximativ în intervalul Sovata-Tg. Mureș, au angajat puternic diviziile fasciste din față. Împreună cu ostașii detașamentului blindat și ai regimentului 7 artilerie grea s-au bătut aici cu îndrăjire și unitățile diviziei 103 munte. Vînătorii

acestei mari unități, deschizându-și pas ou pas drum, în grele încleștări, au înaintat spre Mureșul superior, pînă aproape de Reghin.

Un episod emoționant a avut loc pe o înălțime dintre satele Chiherul de Jos și Nădașa (contraforturile vestice ale munților Gurghiului, la sud-est de Reghin). Un ostaș român zăcea grav rănit între linii. Germanii îl foloseau ca momeală spre a omorî pe toți cei ce s-ar fi încumetat să vină să-l salveze. Înfruntînd orice risc, dar dovedind și excepțională dibăcie, comandantul său, caporalul Petre Luchian, s-a tîrît pînă la el și l-a readus în dispozitivul propriu. Era un impresionant gest de omenie și de tovarășie ostășească.

Tot pe aceste meleaguri s-a înregistrat un frumos act de frăție de luptă între sovietici și români. Comandamentul sovietic repartizase diviziei 103 munte române ca întărire un regiment antitanc sovietic (114). La un moment dat, în timpul unui contraatac inamic, blindate dușmane au pătruns într-o parte a dispozitivului diviziei române și au încercuit o subunitate antitanc sovietică a regimentului amintit mai sus. Sovieticii s-au bătut cu o îndîrjire exemplară, împiedicînd carele de luptă germane să lărgescă pătrunderea în pozițiile românilor. Ulterior albe trupe române și sovietice au pus definitiv capăt acestui contraasalt advers.

Tot în această perioadă s-au înregistrat treceri însemnate de partea noastră a unor ostași din unități hortiste — români și maghiari din nordul Transilvaniei. Într-o singură zi, în sectorul detașamentului blindat au venit în rândurile noastre 30 de asemenea ostași, care au cerut să fie primiți ca voluntari în armata română.

În ultimele zile ale lui septembrie, cînd au ajuns la Mureș în zona de la sud de Reghin, unitățile române din cadrul armatei 7 de gardă sovietică au fost regrupate înapoia frontului și repuse la dispoziția forurilor militare române. Comandamentele și trupele sovietice cu care colaboraseră și-au luat un călduros rămas bun și au exprimat frumoase aprecieri (la adresa ofițerilor și ostașilor acestor unități române.

Către confluența Nirajului cu Mureșul s-au bătut trupele corpului de munte român*, comandat de generalul Ion Dumitru.

* În paginile anterioare s-a arătat cum au luptat pînă aici, venind dinspre Sf. Gheorghe și Odorhei, trupele corpului de munte român.

trache. La 28 septembrie, după ce au frânt rezistența inamicului, vânătorii de munte români au eliberat importantul oraș Tîrgu Mureș. În zilele următoare ei au „forțat” (trecut prin luptă) Mureșul. După îndârjite înfruntări, pînă în primele zile ale lui octombrie, corpul de munte realizase la nord-vest de Tg. Mureș un important cap de pod ce avea să folosească în operațiile ulterioare.

Luna septembrie a însemnat un interval de eroice eforturi și pentru unitatea de grăniceri care intrase în acțiune din noaptea de 23 august în zona dintre Fălticeni și Gura Humorului*.

Încadrați într-un corp al armatei 40 sovietice, ei au străbătut prin lupte grele spațiul dintre Gura Humorului și Cîmpulung Moldovenesc, apoi, virînd spre nord, au luat cu asalt pozițiile inamice de pe obcinele adiacente Bistriței Aurie. Aici s-a distins o companie comandată de locotenentul Eugen Gozman, care și-a dat viața pe cîmpul de luptă. La 25 septembrie grănicerii acestei unități române au eliberat localitatea Cîrlibaba, aproape de cumpăna apelor dintre Bucovina și Maramureș.

Retrimși în garnizoana de pace (Suceava), grănicerii români au primit mulțumirile și elogiile comandamentului sovietic superior.

* Vezi pag. 98-99

Contribuția lor este reliefată de dificultatea luptelor la care au participat. În Bucovina înaintarea a fost deosebit de anevoioasă. Hitleriștii au opus rezistență deal cu deal, obcină cu obcină. Până la începutul lui octombrie diviziile armatei 40 sovietice străbătuseră zona centrală a Bucovinei, ieșiseră acolo la trecători, la creasta principală a Carpaților (Prislop, Rodna), însă în sud-vestul Bucovinei germanii reușiseră să mențină depresiunea Dornelor cu orașul Vatra Dornei, ca un „reduit” sprijinit pe pilonii muntoși din jur (extremitatea sudică a Obcinei Mestecănișului, cea nordică a munților Bistriței și munții Călimani). Această împotrivire furibundă se datora și existenței minelor de mangan de la Iacobeni, a căror stăpânire a fost expres prescrisă de Hitler și colaboratorii săi din înaltul comandament al Wehrmachtului.

În ansamblu însă, așa cum s-a arătat, în luna septembrie bariera Carpaților Orientali a fost larg depășită. Înaintarea forțelor venite din Moldova a fost considerabil ușurată de ofensiva pornită la 7 septembrie din interiorul podișului Transilvan, din apropiere de Sf. Gheorghe.

Prin loviturile convergente date de cele două grupări de forțe sovietice și române întrîndul făcut de frontul german în sud-estul Transilvaniei a fost redus, linia de bătaie s-a rînduit aproximativ pe traseul Mureșului superior, la nivelul aceleia din centrul podișului transilvan.

Și acest din urmă sector a fost de la mijlocul lui septembrie teatrul unor violente bătălii.

ZILE ÎNSÎNGERATE LA DEALUL SÎNGEORGIU ȘI LA OARBA DE MUREȘ

La 10 septembrie, cînd primele unități sovietice au ajuns în acest spațiu, forțele armatei 4 române (compuse acum din aproape 5 corpuri de armată) se aflau în ofensivă. Printre ele s-au introdus mari unități sovietice — din armata 27 și din armata 6 de tancuri. În văzduh a început să acționeze treptat armata 5 aeriană sovietică, venită în Transilvania în aceeași perioadă.

Români și sovietici au continuat ofensiva. Curînd înaintarea a fost însă stopată. În fața lor inamicul se apăra pe înălțimile dintre Tîrnava Mică și Mureș și dintre Mureș și Arieș, rîurile respective fiind bune obstacole naturale care îl protejau.

Ca să străbată acest spațiu, ostașii noștri și cei sovietici au trebuit să ducă lupte sîngeroase timp de șase zile, să înfrîngă multiplele contraatacuri ale dușmanului, să treacă prin apa rîurilor sub ploaia de gloanțe și obuze, să iucerească pas cu pas prin eforturi mari fiecare înălțime.

Referindu-se la caracterul operațiilor duse în această perioadă de trupele sovietice și române împotriva inamicului comun, zianul „Pravda” din 17 septembrie 1944 relatează: „...Agățîndu-se cu disperare de orice întăritură naturală a terenului, fasciștii luptă pentru fiecare sat, pentru fiecare înălțime. Li s-a ordonat să stăvilească prin orice mijloace înaintarea armatei roșii, care luptă umăr la umăr cu trupele române... Dar toate acestea n-au putut opri înaintarea noastră. Românii luptă alături de noi cu aceeași dîrzenie, cucerind cu vitejie fiecare metru de pămînt, fiecare nod de cale ferată, fiecare sat. Deseori duelurile de artilerie sînt urmate de lupte corp la corp. Pămîntul Transilvaniei arde sub picioarele ocupanților germani și unguri.”

Așa cum s-a amintit în paragraful trecut, după ce forțele sovietice și române din sud-estul și din centrul Transilvaniei au ajuns în jur de 15 septembrie pe Niraj, Mureș și Arieș, comandamentul frontului 2 ucrainean a hotărît să treacă la o operație prin care să se elibereze partea de nord-vest a României și să se ajungă pe Tisa în Ungaria. Acțiunile circumscrise în această operație au pornit din zona centrală a podișului transilvan în jurul lui 20 septembrie 1944. Armata 4 română trebuia să pătrundă pe direcția Dej și apoi peste Apuseni, iar armata 27 sovietică — în componerea căreia acționau și trupe române (un corp de armată plus o divizie) — spre Turda-Cluj și mai departe tot peste Apuseni spre cîmpia Tisei.

Apele Mureșului și ale Arieșului, precum și gîlia mănoasă a șesului din zona Turzii au cunoscut atunci unele dintre cele mai înverșunate înclăștări. Eforturi uriașe și vitejești au făcut trupele române și mult sînge au vărsat pentru cucerirea dealului Sîngeorgiu. Acesta era cheia întregului sistem defensiv de pe Mureș constituit de ocupanții fasciști. Dealul, înalt și masiv (aflat

în intervalul dintre Tg. Mureș și Luduș), are forma unui uriaș amfiteatru, cu o deschidere de 5 kilometri și cu laturile sprijinite pe Mureș. La poale se află într-o parte localitatea Oarba, în cealaltă Iernut. Pe o distanță de circa un kilometru panta crește ușor, apoi se ridică brusc ca un zid pînă la creasta străjuită de înălțimile ou cotele 463 și 495. Trupe SS transformaseră acest pilon într-o puternică redută, reușind să opună o rezistență înversunată și prelungită. În spatele mării înălțimi se aflau camuflurate subunități de tancuri germane, gata să contraatace. Cu focul tunurilor și al armelor automate inamicul bătea metru cu metru trecerile noastre peste Mureș, îndeosebi la Oarba, și toată panta dealului.

Ostașii corpului motomecanizat român, care s-au războit pentru această masivă înălțime, au dat zilnic repetate atacuri și tot de atîtea ori au fost respinși sau țintuiți la teren de perdeaua de foc dușmană. Potrivnice unităților române se arătau și condițiile atmosferice. Plouase mult; țărîna eroziunilor dealului îngrămădită la piciorul părții abrupte a pantei crease un adevărat potmol în care ostașii moștri se afluiau pînă la genunchi, iar armele automate, cu mecanismele pline de noroi, erau împiedicate să funcționeze.

Cu toate acestea, ei au reușit să pună stăpînire pas cu pas pe dealul Sîngeorgiu.

În dimineața de 26 septembrie valea Mureșului era învăluită într-o ceață compactă. Batalionul 3 din regimentul 36 infanterie, oprit în fața înălțimii cu cota 463 sub focul intens al inamicului, trebuia să reia atacul pentru a treia oară. Din cauza exploziilor proiectilelor dușmane legătura telefonică a batalionului cu artileria fusese ruptă, astfel că aceasta se găsea, deocamdată, în imposibilitate de a interveni în sprijinul batalionului. Atunci, împins de un avînt nestăvilit, fruntașul Gheorghe Lungu s-a ridicat în picioare și pășind hotărît spre inamic a început să sune semnalul de atac cu goarna. Acest fapt a electrizat întreaga unitate, care s-a aruncat asupra hitleriștilor, cucerindu-le poziția prin lupte corp la corp. Viteazul ostaș a continuat să sune atacul pînă cînd, ajuns pe înălțime, a căzut doborît de gloanțele vrăjmașului.

Un important succes a obținut aici regimentul 34 infanterie (comandat de colonelul Ion Botea), care a pus stăpînire pe înălțimea cea mai mare a dealului, marcată prin cota 495. Pentru

cucerirea și apoi pentru menținerea ei militarii acestei unități au dat repetate atacuri și au respins multe contraatacuri dușmane sprijinite de tancuri.

În aceste aprige încleștări au căzut numeroși ostași și ofițeri români, printre care și maiorul Vasile Dumbravă, răpus într-o luptă corp la corp.

Apa Mureșului și pantele de la nord de el au fost purpurate și de sângele multor ostași din corpul 2 armată. Această mare unitate, omandată de generalul N. Dăscălescu, a reușit să realizeze un cap de pod important peste Mureș.

În împrejurările amintite batalionul 2 din regimentul 11 dorobanți a cucerit o înălțime pivot din poziția de apărare a dușmanului. La un moment dat situația acestui batalion devenise critică, ceea ce a făcut neoesară intervenția comandantului de regiment. Legăturile telefonice fuseseră însă întrerupte în vîltoarea bătăliei, iar agenții trimiși cu un ordin nu reușiseră să ajungă în dispozitivul batalionului. Atunci s-a oferit să transmită acest mesaj urgent sergentul Constantin Panciu. Folosind cu iscusință terenul, el s-a strecurat spre înălțime sub ploaia de gloanțe și schije de artilerie. În drum picioarele i-au fost retezate de explozia unei mine de aruncător. Hotărît să-și îndeplinească misiunea, s-a tîrît pînă la punctul de comandă al batalionului; a murit în timp ce preda plicul trimis de comandantul de regiment.

Marele tribut de sânge plătit de români la Sîngeorgiu și Oarba de Mureș se exprima prin cifra de aproape 7.000, din care 900 reprezintă numărul morților găsiți pe cîmpul de luptă.

În acest timp marile unități române (aproape 5 divizii) care acționau în cadrul armatei 27 sovietice au forțat Arieșul, au respins numeroase contraatacuri date de inamic cu infanterie și tancuri, au pătruns adînc în cîmpia din jurul Turzii și au ocupat înălțimile de la Viișoara, care constituiau obiectivele cele mai importante ale apărării dușmane din zona respectivă. Prin aceste rezultate trupele române nu numai că au scos forțele fasciste din niște poziții puternice, dar au ușurat acțiunea unităților sovietice în grelele lupte pentru eliberarea orașului Turda, realizată la 4 octombrie.

La forțarea Arieșului și la respingerea puternicelor contraatacuri dușmane din zona Viișoara, alături de infanteriști s-a distins bateria de artilerie antiaeriană a diviziei 18 infanterie.

Trecînd prin barajul sutelor de explozii ale proiectilelor inamicului, artileriștii acestei subunități au împins tunurile pînă pe malul Arieșului, de unde, prin trageri directe, au distrus numeroase cuiburi de arme automate ce secerau rîndurile atacatorilor noștri care forțaseră rîul. Apoi, înhămați la tunuri, ei le-au trecut prin apă și, urmînd îndeaproape lanțul infanteriștilor, au combătut prin tirul lor precis un contraatac al tanourilor germane. În focul acestui duel au căzut eroic caporalul Ion Hăbeanu, frunțașii Nicolae Flucus și Ion Prică.

În buzunarul tunicii lui Ion Prică s-a găsit o poezie închinată mamei sale. Răzbătea în ea fiorul sincer al acelor simțăminte care îl mînaseră — ca pe toți ceilalți români — să se bată pînă la jertfa supremă :

*„Crezînd că poate-întimplător
Afla-vei de-a mea soartă.
Tu pasul ți-l îndrepti ușor
De-atîtea ori spre poartă :
Dar n-aștepta de mine vești.
Că viața nu mă lasă :
La datorie simt că sînt
Cit zece de acasă.“*

În acest răstimp, pe înălțimile estice ale Apusenilor trupele române au reușit să recupereze în mare măsură terenul pierdut în cursul

ofensivei dușmane precedente și au ajuns pînă la sud de localitatea Gilău.

Sîngeroasele înfruntări de pe pămînt au fost însoțite de tot atît de îndrîjite ciocniri în văzduh. Unitățile corpului aerian român, încadrat în armata 5 aeriană sovietică, au intervenit aproape zilnic în zona centrală a Transilvaniei, au angajat mereu lupte cu aviația adversă și au lovit din aer trupele și instalațiile terestre ale germano-ungurilor. În cursul bătăliei pornite la 20 septembrie aviației române i s-a fixat misiunea să acționeze mai ales în sprijinul armatei 6 de tancuri sovietice. Pînă la 5 octombrie zburătorii noștri au scos din luptă, în special în zona Turda-Cluj, 30 de tancuri, numeroase autovehicule, au răscolit și dezorganizat două masive poziții de artilerie inamice; 12 avioane adverse, lovite din aer sau de la sol, au făcut ultimul drum în flăcări, sfărîmîndu-se de pămînt.

La verticala dealului Feleacului o formație din grupul 8 asalt aerian român a fost întîmpinată în văzduh, în timp ce lovea o coloană inamică, de 8 avioane de vînătoare germane. Mai puțini la număr, ai noștri au primit lupta. Au căzut vitejește echipajele comandate de locotenentul Ion Ștefănescu și de sublocotenentul Vasile Năstunaș. Dar pierderile dușmanului au fost mai mari și el a trebuit să abandoneze acea porțiune a spațiului aerian. La 16 septembrie și-a dat viața adjutantul aviator Iosif Ciuhulescu, în timpul unei temerare acțiuni a vî-

nătorii noastre care proteja bombardiere române ce loveau obiective din zona nodului de cale ferată Apahida (est de Cluj).

Un episod emoționant — totodată act de mare măiestrie militară — a avut loc la 22 septembrie. Un avion român lovit a căzut între pozițiile celor două părți. Grupe de ostași fasciști se îndreptau în fugă spre locul respectiv pentru a pune mâna pe pilotul român rănit. Comandantul escadrilei, locotenentul Lazăr Munteanu, care urmărea scena din aer, a executat o aterizare fulger, de mare clasă, în răstimp de secunde și-a tras subordonatul în avion și a decolat, în pocniturile armelor infanteriștilor dușmani, furioși că le-a scăpat prada din mâini.

Acțiunile ofensive întreprinse în centrul Transilvaniei de forțele române și sovietice au fost deosebit de sângeroase și cu progresiuni relativ mici datorită rezistenței îndârjite a inamicului și îndeosebi condițiilor de teren care îl favorizau în apărare. Cu toate acestea ostașii români și sovietici au reținut și măcinat aici numeroase forțe fasciste, au înlesnit înaintarea frontului nostru pe ambele flancuri ale acestui spațiu și au realizat capete de pod peste râurile Mureș și Arieș, favorabile unei viitoare ofensive.

Succese mult mai importante au obținut la sfârșitul lui septembrie și începutul lui octombrie trupele sovietice și române în partea de câmpie din vestul României. Aici s-au conturat trei compartimente mari de luptă, în care au acționat armata 1 română, armata 53 sovietică și albe mari unități. Primul era situat în Crișana, în zona Beiuș-Oradea-Salonta, unde s-au bătut împotriva fasciștilor 4 divizii române și 3 sovietice.

Pozițiile de pornire ale acestui ansamblu ofensiv erau cele pe care armata 1 română stăvillise puhoiul inamic revărsat la 13 septembrie. Prin lupte aprige, la 22 septembrie divizia 3 munte română comandată de generalul Leonard Mociulschi, trecută la ofensivă, a eliberat orașul Beiuș. În zilele următoare, în strînsă cooperare cu o divizie sovietică, ea a înaintat de-a lungul Crișului Negru, a scos aici pe germani dintre înălțimile Apusenilor și a ieșit în câmpie la vest de Oradea. La 27 septembrie divizia „Tudor Vladimirescu” (adusă în Crișana din interiorul podișului transilvan, după ce străbătuse cu eforturi supraomenești într-un marș record 250 de kilometri, inclusiv masivul Bihor) a ocupat printr-o acțiune fulgerătoare aerodromul Oradea (cu peste 10 avioane inamice la sol) și a ajuns la periferiile sudice ale orașului.

Generalul Leonard Mociulschi la punctul de comandă al unei unități subordonate (fotografie din iarna anului 1945)

Pe valea Crișului Alb corpul de cavalerie român și o divizie sovietică, trecînd la ofensivă în ziua de 20 septembrie, au respins succesiv unitățile dușmane pînă în apropierea frontierei; apoi, îndreptîndu-se spre Salonta (către sfîrșitul lunii), au pătruns, după sîngeroase acțiuni, cîtiva kilometri pe teritoriul Ungariei.

În acest timp, obsedat de vechea intenție de a împinge frontul pe Carpații Meridionali sau cel puțin de a astupa trecătorile Carpaților Occidentali, comandamentul german a organizat o contralovitură (efectuată cu un corp de tancuri și 6 divizii). Izbirea avea să se facă de pe cele două laturi ale unghiului format de front la sud de Oradea. La această dată însă tentativa de a ajunge la pasurile Vulcan sau Turnu Roșu era disproporționată față de situația trupelor hitleriste, purta pecetea aventurii. Nu mai puțin adevărat era totuși că, acumulînd pe un spațiu restrîns o cantitate relativ masivă de forțe, hitleriștii puteau crea

în sectorul respectiv o situație grea unităților sovietice și române, care în plus erau oboseite după efortul ofensiv din zilele precedente, iar altele, după marșul lung care le adusese de la est de Apuseni în Crișana.

La 28 septembrie gruparea dușmană amințită, sprijinită intens de aviație, și-a pornit atacul. La început șocul a fost dur resimțit de sovietici și români. Unitățile pătrunse zilele trecute pe teritoriul ungar limitrof au fost respinse peste graniță, înapoi în Crișana. La un moment dat blindate inamice au pătruns în spatele diviziei „Tudor Vladimirescu” (dar n-au reușit să completeze un inel al încercuirii cu trupe pedestre). Printre numeroasele acte de eroism care au jalonat aceste zile de încercare s-a reliefat cel făptuit de sergentul-major Ion Topuz. Deși subofițer însărcinat cu aprovizionarea, a cerut comanda unui pluton de pușcași rămas fără ofițer ; și-a condus ostașii cu pricepere pînă a fost lovit mortal de un proiectil, la Nojorid.

Asaltatorii au fost crunt loviți de sovietici și români pe măsură ce au înaintat. Cu tot valul de foc și mulțimea tehnicii angajate hitleriștii n-au izbutit să progreseze decît 10 pînă la 15 kilometri. Ofensiva lor și-a dat răsufarea. Un rol esențial în zădărnicierea acestei lovituri a fasciștilor l-au avut marile unități ale armatei 6 de tanouri sovietice, ce veneau tocmai în această perioadă în Crișana, de la est de Apuseni, pentru a fi folosite în bătălia ce avea să vizeze estul și centrul pusteii ungare.

În fața Oradei a căzut eroic, îmbărbătîndu-și ostașii care înfruntau blindatele germane, locotenent-colonelul Ion Buzoianu, comandantul regimentului 2 infanterie din divizia „Tudor Vladimirescu”. Au fost răniți colonelul Nicolae Cambrea, comandantul acestei mari unități, și locotenent-colonelul Iacob Teclu, șeful ei de stat major.

Un alt compartiment mare de luptă s-a cristalizat de-a lungul văii Mureșului, spre vărsarea acestuia. Aici s-a desfășurat armata 53 sovietică. În noaptea de 21 spre 22 septembrie mari unități ale acestei armate au reeiberat orașul Arad și pînă la 5 octombrie au alungat inamicul dincolo de frontiera româno-ungară în sectorul respectiv ; la sud de Mureș, în Banat, trupele sovietice au ajuns în apropierea graniței româno-iugoslave.

În sfîrșit, în cel de-al treilea compartiment, marcat de zonele Timișoara, Reșița, Anina, Orșova, a acționat corpul 7 ar-

mată român*. Prin lupte dârze, el a împins forțele dușmane (unități făcând parte din grupul de armate german „F”, instalat în Iugoslavia) pînă la frontiera sud-vestică a României, înlăturînd astfel, definitiv, pericolul ce amenința centrele industriale Timișoara și Reșița, unde inamicul, cu toate eforturile depuse, nu putuse să ajungă.

Îndeplinindu-și misiunea în această parte a țării, corpul 7 armată a fost regrupat, în vederea altor acțiuni, iar sectorul său de luptă a fost preluat de forțe sovietice. După ce au lichidat unele rezistențe hitleriste pe teritoriul român în zona Moldova Nouă, acestea au trecut frontiera în Iugoslavia. Împreună cu o unitate sovietică — așa cum rezultă din documentele arhivelor noastre militare — a luptat și o companie românească (din brigada 19 infanterie) comandată de căpitanul Ion Ciocîrlan, care a ajuns pînă la Pančevo pe Dunăre, în Iugoslavia. Pe parcursul înfruntărilor cu dușmanul, această companie a cooperat deseori cu partizani iugoslavi.

În porțiunea sud-vestică a Dunării românești au participat la această fază a bătăliei diferite nave ale marinei noastre

* Comandamentul respectiv, transferat de peste munți, a luat în subordine parte din trupele care fuseseră coordonate de corpul 7 teritorial. Acesta din urmă și-a reluat atribuțiile ce-i reveneau normal în zona din spatele frontului.

militare*. Ele au acționat îndeosebi în sprijinul trupelor frontului 3 ucrainean care pătrundea în Iugoslavia spre a angaja, laolaltă cu forțele armate iugoslave, bătălia Belgradului. Navele noastre au transportat în repetate rînduri trupe sovietice peste fluviu, au bătut cu foc pozițiile germane de pe malul sudic spre a acoperi debarcarea subunităților sovietice. Apele fluviului au fost de multe ori înroșite de sîngele unor militari români și sovietici, căzuți jertfă împreună în aceste împrejurări. Rămas cu ultimii pe vas potrivit tradițiilor marinărești, a fost înghițit de adîncuri căpitanul Pascu Teodorescu. A fost grav rănit șeful tunar al vedetei blindate nr. 7, sergentul-major Aurel Albiș.

În aceeași perioadă comandamentul sovietic a fixat marinei române misiunea de a curăți fluviul de mine pe porțiunea de la intrarea lui pe teritoriul nostru pînă la Calafat; ele se acumulaseră din anii precedenți datorită importanței Dunării ca ax de comunicație continentală. În acest cadru — în septembrie și octombrie — marinarii români au deblocat cursul apei de vasele germane sabordate în dreptul localității Prahovo din Iugoslavia** și au remorcat nave sovietice care se îndreptau spre porțiunea iugoslavă a fluviului. În pofida aparenței liniștite, ca acțiune desfășurată fără luptă directă, de la început dragajul și-a avut sacrificiile sale — umane și materiale. Au fost sfărîmați de o explozie căpitanul Nicolae Iovanelli, sergentul-major Ion Mocanu, soldatul de marină Ion Marin, mecanicul șef V. Constantinescu și alții din echipajul dragoarelor „Gherdap” și „Amurg”, scufundate. Cînd s-a produs explozia navei „Amurg”, de la mal (pe teritoriul iugoslav) s-a desprins o bancă; se aflau în ea ofițerul sovietic M. Anadenkov, sergentul Leonid Elkim, organizator de partid al unei subunități sovietice, și un pescar iugoslav. Bravii ostași sovietici și patriotul iugoslav au salvat din apă nouă marinarii români și doi sovietici.

Aruncînd o privire sumară asupra ofensivei începute de frontul 2 ucrainean și armata română în septembrie (la date di-

* Pînă la 5 septembrie cooperarea cu forțele sovietice s-a făcut de întreaga flotă maritimă și fluvială română. După această dată comandamentul marinei române a avut în subordine numai artileria apărării litoralului și vase auxiliare fluviale, întrucît cele de mare, precum și navele de luptă ale forțelor fluviale au fost preluate de comandamentul sovietic.

** Vezi pag. 87.

ferite, în diferite zone geografice) și încheiată la 4 octombrie, rezultă că trupele sovietice și române care au acționat în Carpații Orientali au străbătut în partea de nord aproximativ jumătate din lățimea acestor munți, iar în segmentul sudic i-au depășit, ajungând pe cursul superior al Mureșului. Forțele aflate inițial în interiorul platoului Transilvaniei împreună cu cele venite de peste munți au eliberat partea de est a acestei provincii, iar în centrul și vestul ei, precum și în Banat și în sudul Crișanei au azvîrlit dușmanul aproximativ pe pozițiile lui inițiale (din timpul insurecției din România) și au ocupat aliniamente propice pentru plecarea la noi acțiuni ofensive.

Luptele au îmbrăcat un aspect extrem de îndârjit, iar pierderile au fost sensibile de ambele părți adverse. Astfel, între 20 septembrie și 6 octombrie 1944 pierderile forțelor române s-au cifrat la circa 29.000 de morți, răniți și dispăruți, fapt care subliniază atât eroismul și spiritul înalt de sacrificiu al ostașilor noștri, cât și caracterul necruțător al bătăliilor purtate.

Scopul final pe care comandamentul frontului 2 ucrainean îl urmărise prin această ofensivă a fost realizat numai parțial, el urmînd să constituie obiectivul principal al unei noi operații, de proporții mai mari și dusă pe baza altor planuri.

ÎNCEPE ULTIMUL ASALT DE PE TERITORIUL ROMÂNESC

La începutul lunii octombrie 1944 frontul din România întins din munții Bucovinei pînă la Dunăre, acolo unde ea curge în spațiul limitrof graniței sud-vestice a României, reprezenta aproximativ un „Z” orizontal — trei mari linii frînte: două cu direcția generală nord-sud, pe laturi, între care era o lungă latură est-vest, brăzdînd platoul Transilvaniei: un colț se forma pe la sud de Vatra Dornei, cu deschiderea spre teritoriul deținut

de inamic, și un al doilea colț prin extremitatea vestică a României, cu deschidere spre teritoriul nostru * (schema nr. 6).

În aceeași perioadă frontul 4 ucrainean era angajat în lupte grele în zona trecătorilor din Carpații Păduroși, iar frontul 3 ucrainean care acționa în Bulgaria ajunsese la frontiera bulgaro-ugoslavă.

Comandamentul suprem sovietic a hotărât să dea o nouă lovitură de amploare care să ducă la zdrobirea grupărilor inamice din Ucraina Subcarpatică, din partea de nord-vest a României, din estul Ungariei și al Iugoslaviei. În acest cadru strategic trupele frontului 2 ucrainean au executat, între 6 și 28 octombrie, operația Debrețin, numită astfel după focarul principal al complexului ei de bătălii.

De această dată concepția operației strategice era de a rupe frontul advers la unghiul făcut în vestul României, astfel ca lovitura principală să se dea prin cîmpie, pe la vest de munții Apuseni, pornind din largul spațiu menținut aici de armata 1 română în cursul operației de acoperire din septembrie și lărgit spre sfîrșitul acelei luni de forțele sovietice în cooperare cu cele române. În acest fel se creau premise pentru a ieși direct prin șesul Tisei spre pusta ungară. Totodată lovitura principală a frontului 2 ucrainean urma să fie combinată cu o alta, pomită din interiorul podișului Transilvaniei. În acest fel urma să se lichideze marele intrînd descris de traseul liniei de bătaie în partea nordică a României — între Oradea și Vatra Dornei.

Potrivit cu acest nou plan, frontul 2 ucrainean a transferat de la sfîrșitul lui septembrie în cîmpia din vestul României importante forțe — în special blindate și motorizate — aduse mai ales din Transilvania.

Înaltul comandament hitlerist, aplicînd strategia temporizării războiului și menținerii îndârjite a marilor armii cucerite în afara Reichului, a prescris și grupărilor sale de pe frontul românesc o rezistență neabătută, apărarea fanatică a liniilor existente, chiar riposte ofensive desperate. În plus, pînă la primele zile ale lunii octombrie 1944 concentrarea de forțe inamice

* Traseul mai amănunțit era următorul: culmile estice ale munților Maramureșului, ale munților Rodnei și Călimani, aproximativ linia Mureșului și Arieșului, munții Bihorului, sud de Oradea, apoi cam pe frontiera româno-ungară și o parte a celei româno-iugoslave, după care frontul intra în teritoriul iugoslav ajungînd pe Dunăre la est de Belgrad.

Începută imediat după insurecția română dusese la o considerabilă acumulare de efective și mijloace tehnice în România și spațiul limitrof. Forțele sovietice și române aveau acum în față în această arie circa 35 de divizii germane și ungare, cu considerabile cantități de armament perfecționat și variate alte materiale moderne.

Aceste mari unități erau astfel amplasate: în munții Bucovinei și pe Mureșul superior, pînă pe la Turda — armata 8 germană; între Cluj și Huedin — armata 2 ungară; călare pe Apuseni și în Crișana pînă dincolo de Oradea — armata 6 germană*; în sectorul sudic al frontierei româno-ungare — armata 3 ungară; toate armatele enumerate pînă aici țineau de grupul de armate „Sud“ (care se numise pînă la sfîrșitul lui septembrie „Ucraina de sud“); de la granița româno-iugoslavă erau aliniate divizii ale grupului de armată „F“ (desfășurat încă anterior în Iugoslavia).

Forțele coordonate de frontul 2 ucrainean aveau următoarea repartizare generală: din munții Bucovinei pînă pe la Reghin — armata 40 sovietică; mai departe pînă dincolo de Tg. Mureș — armata 7 de gardă sovietică; în continuare pînă în apropiere de Turda — armata 4 română; în spațiul Turda-Cluj, apoi peste Apuseni pînă la Oradea — armata 27 sovietică; mai departe pînă pe la Salonta — armata 6 de tancuri sovietică; apoi, aproximativ de-a lungul frontierei româno-ungare și al unei părți din cea româno-iugoslavă — armata 53 sovietică; de pe la Jimbolia, aproape în întregime în Banatul iugoslav — armata 46 sovietică.

Armata 1 română nu se mai afla în prima linie. Potrivit dispozițiilor comandamentului sovietic se găsea în curs de completare cu noi forțe primite din interior, de regrupare și transport către spațiul de la nord de Arad, urmînd a intra în bătălie prin breșa ce avea să fie creată de forțele sovietice de aici.

Ambele armate române aveau cîteva divizii încadrate nemijlocit în corpuri și grupări sovietice — așadar dețineau porțiuni

* Armata 6 germană fusese practic nimicită de sovietici în încercuirea de la Iași-Chișinău. Comandamentul hitlerist recuperase și regrupase în Transilvania doar rămășițe neînsemnate ale acestei armate care avea o tradiție a înfrîngerilor totale (la Stalingrad grosul forțelor germane încercuite făceau parte tot din armata 6). Astfel că în octombrie ceea ce se numea armata 6 germană era o a treia „ediție“ a acestei mari unități operative, constituită din forțe cu totul noi, aduse de pe alte fronturi.

de teren din sectoarele arătate înainte ca aparținând unor armate sovietice. Aceste divizii ale noastre au operat deci pe direcții separate de ale grosului trupelor noastre.

În total au fost angajate în operația Debrețin 22 de divizii române. De asemenea, în afara celor două armate terestre, au luat parte la această parte a campaniei antihitleriste corpul aerian român, marina militară, diverse unități speciale.

Și în această fază configurația geografică se caracteriza prin două mari compartimente separate de bariera muntoasă și ramificată a Apusenilor. Practic la începutul operației Debrețin grupările sovietice și române din câmpia de la vest de Apuseni au acționat fără îmbinare nemijlocită cu cele din podișul Transilvaniei.

La 6 octombrie, din aria graniței din sudul Crișanei s-a abătut asupra liniilor inamice uraganul de foc al aviației și artileriei sovietice. Frontul dușman (repartizat aici armatei 3 ungare) a fost răvășit, rupt. În Ungaria*, prin câmpia Tisei, au irupt de la sud spre nord, dinspre Arad spre Debrețin, mase compacte de cavalerie, motorizate și infanterie sovietice, iscusit dirijate.

S-au aprins luptele și pe teritoriul român, în spațiul Oradei.

PE CRIȘURI, PRIN ORADEA PÎNĂ DINCOLO DE HOTAR

Aici dușmanul (armata 6 germană) a rezistat cu înverșunare. Cîteva zile în câmpia de la sud de oraș frontul a fost relativ staționar, cu toată presiunea forțelor sovietice și române. Se îndrepta spre Oradea un corp sovietic, alcătuit din două divizii române („Tudor Vladimirescu“ și 3 munte) și două sovietice. Prima era dirijată direct spre oraș. La 11 octombrie situația s-a schimbat în favoarea noastră. Pentru a sfărîma acest nod defensiv inamic comandamentul frontului 2 ucrainean a arcut din

* Operația Debrețin s-a desfășurat astfel de la început concomitent pe teritoriile României și Ungariei. În acest capitol se vor expune numai acțiunile legate de desăvîrșirea eliberării României de sub ocupația fascistă.

Ungaria în România o parte a forțelor sale mobile, vizînd Oradea dinspre nord. Unitățile dușmane de aici au fost astfel prinse între două focuri. O mare parte a lor a luat-o la fugă prin culoarul pe care îl mai păstrau spre vest. Asaltul de la sud a căpătat spor. Vinătorii de munte români au dat peste cap unități dușmane la vest de aglomerarea urbană. În acest timp divizia „Tudor Vladimirescu” a pătruns spre și în oraș, în timp ce dinspre nord intrau cavaleria și motorizatele sovietice aduse din Ungaria prin manevra amintită mai sus. Astfel a fost eliberat la 12 octombrie acest important centru industrial și nod de comunicații din vestul României.

Bătălia pentru Oradea, desfășurată de la sfîrșitul lui septembrie pînă spre mijlocul lui octombrie, a fost plătită cu viața a numeroși ostași români și sovietici. Locuitorii orașului au ridicat cîte un monument pentru cinstirea memoriei acestor eroi.

Continuîndu-și înaintarea, cele două divizii române au fost dirijate spre nord-vest, au atins repede frontiera și au trecut în Ungaria, spre Debrețin.

În acest timp, așa cum s-a arătat, forțele armatei 1 române intrau în țara vecină, începînd de la 8 octombrie, prin marea breșă făcută de armata sovietică ; ele aveau să fie direct angajate pe pămîntul Ungariei.

Partea nordică a Crișanei a mai rămas cîteva zile sub stăpînire dușmană, căci focarul principal al luptelor de la vest de Apuseni se deplasase acum pe teritoriul maghiar. Curățirea cîmpiei din extremitatea nord-vestică a țării avea să intervină în ultimele zile ale lunii octombrie, ca urmare a evoluției operațiilor din interiorul podișului transilvan.

DE LA BISTRITA ȘI CLUJ LA POARTA SOMEȘULUI

Aici, unde se afla aripa dreaptă a frontului 2 ucrainean, rolul principal a revenit armatelor 4 română și 27 sovietică ; ele trebuiau să contribuie la reducerea intrîndului inamic din nordul României pătrunzînd dinspre Turda, peste culmile nordice ale Apusenilor, spre Carei și Satu Mare și apoi pe teritoriul Ungariei.

În sprijinul celor două armate a acționat corpul aerian român (iar spre sfârșitul lunii octombrie aviația română și-a concentrat eforturile pentru lovirea forțelor dușmane din fișa de ofensivă a armatei 40 sovietice).

În interiorul podișului transilvan atacul general a pornit cu câteva zile mai târziu (la 9 octombrie) decât lovitura din câmpia Crișurilor și Tisei. Acest decalaj se datora și faptului că în spațiul Mureșului central ofensiva precedentă, punctată de sîngeroasele înfruntări de la dealul Sîngeorgiu, Oarba de Mureș și Turda, se prelungise practic pînă în primele zile ale lui octombrie. Trupele române și sovietice de aici aveau de executat regrupări și schimbări în dispozitivele de luptă, potrivit noii concepții a operației strategice în care aveau să fie angajate.

De aceea câteva zile după începerea ofensivei din câmpia Crișurilor forțele noastre din podișul transilvan și-au continuat strîns pregătirile și restructurările necesare. În ce ne privește, a fost o perioadă de activitate organizatorică intensă, febrilă a statului major al armatei 4. El a conceput și dirijat transferarea rapidă a unei părți considerabile din trupele subordonate (patru divizii și două regimente de artilerie grea); ofițeri din comandamentul armatei au condus la teren aceste mișcări complicate, executate concomitent cu aducerea spre front a coloanelor de aprovizionare necesare ofensivei de anvergură ce avea să înceapă. Trupele s-au deplasat 60-80 de kilometri în 1-2 zile, pe un timp de toamnă înaintată, cu ploi sîcîtoare, neîncetate, care pătrundeau prin veșmintele ostașilor grăbiți să ajungă fără zăbavă către noile zone de dispunere. Pionierii români au muncit cu abnegație pentru a croi drumuri prin terenul mocirlit, îndeosebi peste podețele și porțiunile de comunicații unde urmau să treacă tunurile grele, autovehiculele cu muniții și materiale de tot felul, mai ales că în zona repartizată armatei 4 române existau foarte puține comunicații de mare capacitate, și acestea deteriorate în mare parte în cursul luptelor precedente.

În multe părți ostașii au ajutat cu brațele, cu umerii și spinările trecerea acestor materiale grele peste sectoare de comunicații inundate. Artileria noastră antiaeriană, deplasîndu-se în punctele cele mai vulnerabile, proteja meru aceste intense mișcări de trupe împotriva loviturilor aviației dușmane.

Militarii noștri de toate gradele au făcut față acestor eforturi supraomenești, mînați de profunđa însuflețire care înaripa cugetele tuturor românilor: se apropia ceasul cînd partea de

nord a țării avea să fie complet eliberată. Masele populare din spațiul amintit, asuprite și terorizate de ocupanții fasciști, jinduiau după clipa eliberării. Fugarii care reușeau să se strecoare în teritoriul liber dădeau grai acestei arzătoare dorințe, relatau despre atrocitățile comise de cotropitori, ceea ce îndârjea și mai mult pe ostașii noștri.

Marea majoritate a forțelor române erau grupate în armata 4, care ocupa un front de vreo 70 de kilometri în porțiunea centrală a podișului transilvan, în intervalul Turda-Tg. Mureș. Două divizii ale acestei armate fuseseră repartizate de comandamentul sovietic unor corpuri sovietice: divizia 2 munte, instalată pe creasta principală a Apusenilor, pe la punctul de îmbinare interioară a dispozitivului armatei 27 sovietice, desfășurată de o parte și alta a versanților; divizia 18 infanterie, repartizată să acționeze imediat la est de Cluj (la dreapta ei începea sectorul armatei 4 române, astfel încât, de fapt, prin această divizie, care-i aparținea organic, armata 4 prindea în zona ei și spațiul limitrof Clujului).

În zorii zilei de 9 octombrie trupele române din centrul Transilvaniei au pornit bătălia, o dată cu armatele sovietice din celelalte părți ale podișului și din Bucovina.

Datorită pătrunderii masive a forțelor sovietice în pusta ungară, inițiată la 6 octombrie, trupele germano-ungare începuseră o retragere precipitată în special la extremitatea „sacului” format de frontul lor în nordul României. Dar în unele zone marile unități inamice au opus o rezistență îndârjită, sensibil mai puternică decât acțiunile de hărțuire și întârziere desfășurate pretutindeni pentru a temporiza și îngreua înaintarea sovieticilor și românilor. Principalul focar de rezistență dușman din podișul transilvan a fost la început zona Turda-Cluj. Comandamentul grupului de armate german „Sud” se sforța să păstreze cât mai îndelungat aria din două motive: pentru a împiedica diviziile sovietice și române pornite dinspre Turda spre nord-vest să atingă pe drumul cel mai scurt Poarta Someșului și să astupe ieșirea din Transilvania a armatelor germane ce începeau retragerea din Bucovina, Maramureș și nord-estul Transilvaniei; pentru a menține deschisă principală comunicație ce ferestruiește Apusenii — cea Cluj-Oradea (Oradea nu căzuse încă la 9 octombrie) —, pe la Huedin și defileul Ciucea.

Pretutindeni tunurile noastre au bătut puternic liniile inamice. În fața armatei 4 române stoluri de avioane ale corpului

aerian român s-au năpusit asupra coloanelor inamice aflate în retragere, au distrus depozite de muniții și materiale ale adversarului, au contribuit la deschiderea drumului pentru înaintarea trupelor noastre terestre.

Biruinđ rezistența îndârjită a unităților inamice care se agățau de fiecare cută de teren, sfărâmând repetatele contraatacuri dușmane, sovietici și români au ajuns pînă în fața Clujului. Asupra orașului presau nemijlocit, deschizîndu-și calea prin lupte grele, mari unități sovietice. La dreapta lor, printr-un orîncen efort, divizia 18 infanterie română a răzbit pînă la Someș la est de marea aglomerare urbană. Fără oprire, subunități au fost lansate să atingă malul rîului. Un pod a fost surprins intact. Divizia 18 infanterie a trecut la nord de Someș, a creat un cap de pod (aici și-a trecut ulterior forțele și divizia sovietică vecină la stînga). Totodată la est de Cluj, după o înverșunată ciocnire cu dușmanul, trupe din divizia 9 infanterie și batalionul blindat al armatei 4 române (constituit prin contopirea tancurilor și motorizatelor detașamentului ce venise din Muntenia* și ale celui ce străbătuse Carpații Orientali**), comandat de locotenent-colonelul Gh. Matei, au luat Apahida, important nod de cale ferată, placa turnantă a comunicațiilor feroviare ale Clujului.

Apahida a constituit un obiectiv pe care forțele dușmane au căutat să-l mențină cu dîrzenie. Duelul de foc s-a desfășurat aici cu înverșunare atît înainte de intrarea trupelor noastre în localitate cît și pe dealurile de la vest de ea.

Era în ziua de 11 octombrie către amiază. Cerul mohorît, cu norii zdrențuiți și leneși, își scutura monoton burnița rece de toamnă peste frunzele arămii ale copacilor, peste spicurile pleoștite ale lanurilor de porumb rămase neculese, peste mantalele ostașilor. Regimentul 40 infanterie din divizia 9 infanterie română, după ce curățise Apahida de ultimele rezistențe, se îndrepta, înaintînd în lanț de trăgători, spre înălțimile amintite. Printr-o acțiune de învăluire el reușește să facă inofensive avansposturile dușmane și să ia peste 40 de prizonieri. Cînd însă focurile au încetat pentru cîteva minute, iar ostașii români își săpau amplasamente, dintr-o perdea de pădure au apărut ca niște coloși trei tancuri dușmane urmate de infanteriști, împroșcînd din flanc pe ai noștri cu mii de gloanțe și schije de obuze.

* Vezi pag. 136.

** Vezi pag. 159.

Într-o secundă compania antitanc a regimentului a întors tunurile în acea direcție și a dezlănțuit un înverșunat tir împotriva tancurilor. Un proiectil bine ochit a străpuns pîntecul de oțel al unui tanc. O scurtă mișcare pe loc și namila a înmărmurit. Un fir de fum alb-verzui i-a ieșit pe „nări“, iar apoi un nor învolburat și neguros a acoperit-o complet. Un alt tanc, „ciupit“ la șenilă, a făcut cale întoarsă în grabă, urmat îndată de al treilea. Tancarii noștri au ieșit victorioși.

Înfuriat de insucces, nu după multă vreme inamicul a dat un alt contraatac cu tancuri. Încăierarea a fost și mai puternică. Au căzut morți și răniți de ambele părți. Dar și de data asta blindatele dușmane au suferit avarii.

Pe seară două santinele române duceau spre comandamentul diviziei un lanț tăcut de prizonieri, care își țirau picioarele prin noroiul cleios al drumului. Erau ultimii din cei 115 luați aici în ziua aceea.

Depășite dinspre est și nord de români, lovite puternic de sovietici dinspre sud, unitățile fasciste au fost nevoite să abandoneze Clujul, unde, de asemenea, muncitori și alți cetățeni trecuseră la acțiune spre a împiedica distrugerile intenționate de ocupanții fugăriți. În oraș au intrat unități sovietice. În același timp în spațiul situat imediat la est de importanta localitate au pătruns trupe române (divizia 18 infanterie comandată de colonelul Demostene Gheorghiu).

La 11 octombrie întreaga țară lua cunoștință cu profundă bucurie de eliberarea marelui centru administrativ, economic și cultural din nord-vestul României. Ministrul de război român, generalul M. Racoviță, a felicitat călduros ostașii români care au contribuit cu pricepere și vitejie la acest mare succes și a adus profunde mulțumiri forțelor sovietice care au făcut încoardate eforturi pentru dezrobirea acestui colț de pământ al României.

Gruparea dușmană înfrîntă la Cluj a pornit retragerea spre nord-vest, către Zalău, prin coclaurile din marea buclă a Someșului, și nu pe drumul cel mai scurt către vest, prin defileul de la Ciucea, spre Oradea. Această direcție defavorabilă de retragere i-a fost impusă inamicului de evoluția luptelor de la vest de Cluj : într-un spațiu mai depărtat, în câmpia Crișurilor, lângă Oradea, sovietici și români erau pe punctul de a lua orașul și a intercepta acolo comunicația ce vine de la est de Apuseni : de altă parte, aproape de Cluj, la vest, străbătînd în sus și în jos

Cercetași români și sovietici după executarea unei misiuni de luptă

munte cu munte, vânătorii diviziei 2 munte române l-au izgonit pe dușman spre nord și, cucerind localitatea Gilău, au tăiat „în sourt” axa de comunicație Cluj-Oradea.

În acest timp grosul diviziilor române (armata 4) — pornite la atac de la nord de Luduș și nord-vest de Tg. Mureș — au dat peste cap pozițiile inamice din față și au pornit o înaintare susținută. Acum au fost răsplătite — măcar parțial — singeroasele jertfe făcute cu aproape o lună înainte la Sîngeorgiu și Oarba de Mureș. Ostașii noștri nu au mai trebuit să treacă prin luptă Mureșul, ci au pornit din capetele de pod realizate atunci. În spațiul dintre Tg. Mureș și Luduș s-a făcut simțită și retragerea generală începută de inamic în nord-estul Ardealului. Ai noștri n-au dat însă răgaz unităților dușmane; ele au fost continuu lovite, împiedicate să zăbovească pe anumite porțiuni de teren, dezorganizate, silite să sufere pierderi umane și materiale.

Deosebit de important a fost faptul că forurile militare germane nu au putut scoate din fața diviziilor române forțe pe care să le azvîrle spre Debreșin, în Ungaria, unde se dădea în acest

timp bătălia decisivă. În 3-4 zile trupele armatei 4 române au străbătut distanța dintre Mureșul central și Someșul Mic ; ritmul înaintării a fost de peste 20 de kilometri pe zi.

În acest ansamblu ostașii corpului de munte român au eliberat orașul Ghenla.

Pe intervalul dintre Cluj și Ghenla ai noștri au forțat Someșul, au creat capete de pod în bucla râului. La Jucul de Mijloc (nord-vest de Cluj) s-au distins ostașii diviziei 21 infanterie, comandată de generalul Polihron Dumitrescu ; ei au trecut râul prin vad, împroșcați de gloanțele și obuzele dușmanului. După ce au pus piciorul pe malul opus, au respins furibunde contraatacuri date de infanterie și blindate inamice. Mai mult, ei au lovit atât de crunt unitățile adverse, încît au luat 700 de prizonieri și au capturat un bogat material, care cuprindea în special 30 de guri de foc de artilerie. Un monument ridicat în centrul localității reprezintă omagiul cetățenilor pentru eforturile și sacrificiile acestor bravi luptători români.

Capetele de pod ale unităților și marilor noastre unități au fost dezvoltate și unite într-unul mare, de la Gherla la Cluj. Forțele armatei 4 române au pornit fără zăbavă către nord-vest, spre Poarta Someșului. Înaintarea lor a fost mult ușurată de podurile construite în toila luptelor de pontonierii români, peste Someșul Mic (la Apahida și Bonțida) și peste apa Agrișului.

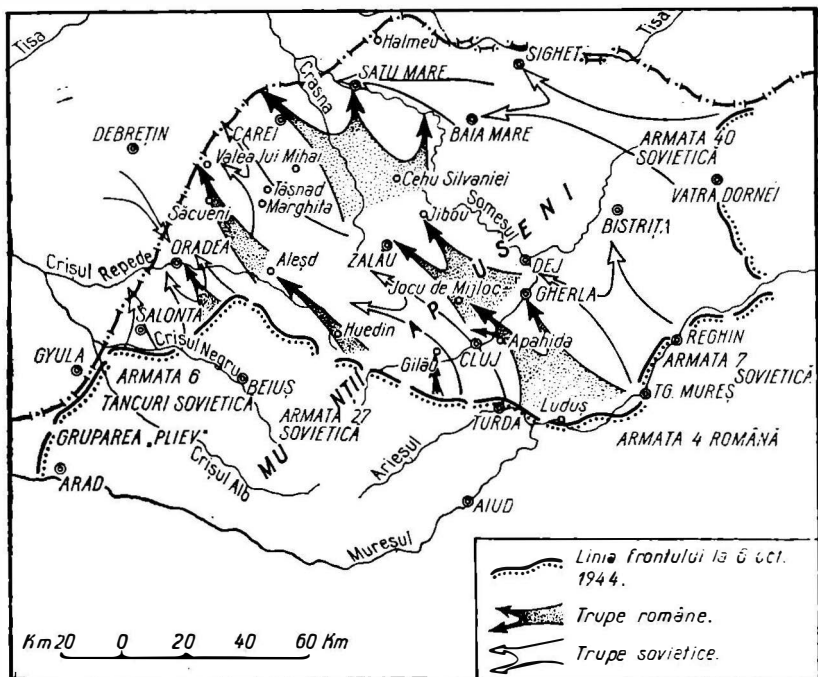
Unitățile dușmane din față erau bătute și fugărite. Dar ele minaseră comunicațiile, aruncaseră în aer poduri și alte lucrări de artă. Eforturi deosebite au trebuit să depună în special pionierii noștri pentru a înlătura obstacolele, a deschide treceri. De două ori însă comandamentul advers a încercat să mai oprească sau întârzie pătrunderea trupelor române : prima dată — pe lanțul de înălțimi dintre râurile Almaș și Agriș (afluenți dinspre sud ai Someșului). Dat peste cap de aici, inamicul a încercat să transforme într-o linie durabilă de rezistență munții Mezeș (în zona de acțiune a armatei 4 române se afla porțiunea lor nordică, cea mai mare parte a catenei se găsea în calea armatei 27 sovietice). Rezistențele fasciștilor au fost date peste cap. Prin păduri, pe pante abrupte, desfundate de ploii, ostașii noștri și-au deschis drum spre munții Mezeș, i-au străbătut în sectorul atribuit. La capătul lor nordic, în valea Someșului, trupele noastre au izgonit pe dușman de la Jibou, răscruce a comunicațiilor feroviare (spre vest, spre Carei, și spre nord, spre Baia Mare).

Pătrunderea realizată aici de diviziile române a înlesnit forțelor sovietice de la stînga lor să ia orașul Zalău.

Direcția de înaintare a diviziilor armatei 4 române s-a curbat acum tot mai pronunțat spre nord. Înaintea cîmpiei Tisei în calea lor se mai afla un ultim obstacol de înălțimi — culmile Făgetului. Trei zile s-au desfășurat susținute înfruntări pe creste și prin viroage. Experimentați în acțiuni de luptă prin teren carpatin, ostașii noștri au sfărîmat pas cu pas împotrivirea inamicului. În acest timp divizia 1 cavalerie (comandată de colonelul Vladimir Constantinescu) a izbutit să facă o pătrundere temerară prin Poarta Someșului, pe la sud de rîu, să ocolească pe la miez-noapte înălțimile Făgetului. Progresiunea diviziilor române încleștate în lupte în zona muntoasă s-a accelerat. La 20 octombrie unitățile dușmane bătute erau împinse spre vale pe pantele vestice ale munților Făgetului, ai noștri ieșeau din podișul Transilvaniei, coborau în cîmpia largă a Someșului și Tisei.

În timpul cît armata 4 română a străbătut spațiul de la Mureșul central la Poarta Someșului, frontul s-a aflat în mișcare în întreaga parte de nord a României. Armatele hitleristo-hor-tiste demaraseră retragerea spre a nu fi prinse în brațele cleștilor fronturilor 2 și 4 ucrainean, care se întindeau spre cotul Tisei superioare, în Ungaria. Urmărind forțele inamice, diviziile sovietice au redus ieșindul german de la Vatra Dornei, au trecut

6. Eliberarea părții de nord-vest a României (6-25 octombrie 1944)

Compania fixă regională din comuna Măguri (pe valea Someșului Rece — în Apuseni) se întoarce la 16 octombrie 1944 în localitatea de reședință după participarea victorioasă la grelele lupte pentru izgonirea ocupanților fasciști

munții în depresiunea Maramureșului, iar în nord-estul Ardealului și-au axat înaintarea în special pe comunicația Someșului Mare. Trupele sovietice au eliberat orașele Sighet, Bistrița, Dej. Fugărind unitățile germane, sovieticii au ieșit din munții Gutiiului și au început să coboare în cîmpia Someșului superior.

Înaintarea convergentă a acestor forțe sovietice dinspre est spre vest, pe direcția generală Baia Mare, și a românilor dinspre sud-est spre nord-vest, tot spre Baia Mare, a redus considerabil „sacul” format de frontul inamic. De aceea pe la mijlocul lui octombrie comandamentul frontului 2 ucrainean a putut scoate din podișul Transilvaniei armata 7 de gardă sovietică, pe care a transferat-o în Ungaria, în cîmpia Tisei. Vecină la dreapta armatei 4 române a ajuns armata 40 sovietică (pînă la sfîrșitul războiului cele două armate aveau să acționeze în strînsă cooperare).

În acest mod, în a doua jumătate a lunii octombrie au continuat să acționeze pe teritoriul român două armate sovietice — 40 și 27 (ultima parțial) — și o armată română (armata 4).

Dacă grosul forțelor române a coborît în partea de nord a Crișanei peste bariera Făgetului și prin Poarta Someșului, un grup de trupe ale noastre a pătruns și direct, prin defileul de la

Ciucea, care răzbate prin Apuseni spre Oradea. Este vorba de divizia 2 munte română. Încadrată într-o grupare sovietică, ea și-a canalizat pătrunderea, după căderea Clujului, pe acel ax de comunicație, a eliberat orașul Huedin, a dat peste cap rezistențele inamice și a ieșit la 14 octombrie la gura defileului, în Crișana, la Tileagd. Oradea fusese luată de români și sovietici cu două zile înaintea. Astfel acești vânători de munte români au răzbătut în Crișana cu câteva zile înaintea forțelor sovietice și române venite peste Mezeș, Făget și Gutii.

ULTIMELE TRUPE FASCISTE SÎNT IZGONITE DE PE PĂMÎNTUL ROMÂNESC

După aproape două luni de lupte duse într-un teren muntos și deluros, trupele române și sovietice care acționau în această parte a României au ieșit în cîmpia Someșului inferior. Întinsă ca o masă, această porțiune de șes este străbătută de numeroase râuri, canale, de căi ferate, șosele și drumuri, de-a lungul și de-a latul, este presărată cu sate mari și străjuită parcă de orașele Carei și Satu Mare.

Pentru luptătorii noștri, ca și pentru dușman, se ridicau probleme noi în ducerea operațiilor. Pe plan strategic s-a produs o schimbare sensibilă : pînă acum Apusenii se interpunea ca o mare barieră între trupele sovietice și române din podișul transilvan și cele din cîmpia Tisei ; acum toate forțele frontului 2 ucrainean se aliniau neîntrerupt, acționau în directă legătură. Artileria de toate genurile putea să intre în acțiune cu toate posibilitățile ei de lovire. Cooperarea între unități era ușurată.

Zvirlit în cîmpie, inamicul pierduse ultima barieră muntoasă din România, pozițiile tari pe care i le oferise natura terenului. Cu toate acestea localitățile mari de la șes, precum și râurile și canalele constituiau obstacole importante pe care comandamentele și trupele inamice le-au folosit din plin. Pe de altă parte, îngustarea rapidă a frontului a făcut să crească simțitor densitatea forțelor dușmane pe spațiile de luptă și, ca urmare, capacitatea lor de foc.

Adaptîndu-se noilor condiții, trupele armatei 4 române și ale armatelor 27 și 40 sovietice și-au continuat ofensiva.

O importantă misiune a revenit diviziei 2 munte române*. Ieșită din Apuseni la est de Oradea, ea și-a recurbat pătrunderea spre nord-vest, astfel că la 14 octombrie a acoperit cu rapiditate spațiul central al Crișanei, la nord de importantul oraș. Continuând înaintarea, a întărit o puternică unitate dușmană în localitatea Păulești. Ocolind cu o parte din forțe rezistența, iar cu alta atacând-o de front, vânătorii noștri au reușit să pătrundă în sat și să determine trupele fasciste să se retragă precipitat și în dezordine.

În zilele următoare ostașii diviziei 2 munte, în colaborare cu trupe sovietice, au făcut un adevărat tur de forță. Ei au înaintat fulgerător, încât la 17 octombrie, urmând aproximativ traseul căii ferate ce duce de la Oradea la Carei, au ajuns aproape de localitatea Valea lui Mihai. Reușiseră să creeze un fel de pană în spatele dispozitivului dușman care para înaintarea trupelor sovietice ce coborau dinspre est, din zona deluroasă a prelungirilor Mezeșului. Această situație a determinat în bună măsură ca inamicul să-și canalizeze retragerea mai mult spre Carei. În ziua următoare această divizie de munte a trecut frontiera româno-ungară și s-a îndreptat spre Debrețin.

Din zona de deal — contraforturile munților Făgetului — pe direcția principală Carei își desfășura ofensiva armata 4 română.

Inamicul avea aici, în mod succesiv, aproximativ trei linii de rezistență menite să-i asigure stăpânirea în regiunea Carei-Satu Mare. Ele constau dintr-o țesătură întreagă de cuiburi de foc amplasate în jurul fermelor, cantoanelor de cale ferată, șirelor de paie ce păreau pe întinsul câmpului ca niște movile, pe marginea perdelelor de păduri proteguitoare și pe malurile râurilor și canalelor.

La 22 octombrie, pe o vreme cețoasă și umedă, ostașii armatei 4 au reluat înaintarea. Străbătând întinsul prin noroiul cleios al arăturilor și uneori prin băltoace, biciuiți de vânt și ploaie, împinziți de gloanțele unor elemente înaintate ale dușmanului, ei au ajuns, în ziua următoare, să asalteze prima linie de foc. Ore în șir nu au încetat duelul de proiectile, de gloanțe și grenade, infiltrările de subunități, înverșunarea atacurilor și

* La această dată divizia 2 munte continua să fie repartizată armatei 27 sovietice.

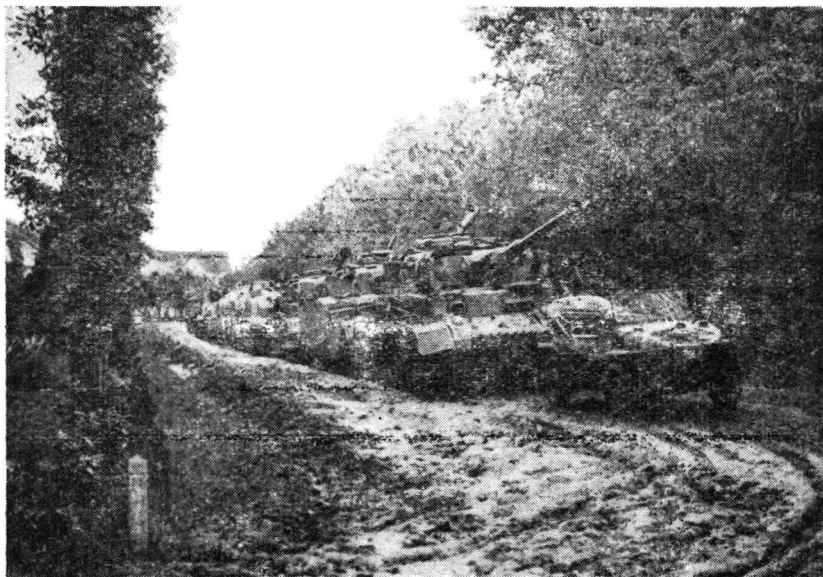

contraatacurilor date din ambele părți. Rînd pe rînd punctele de foc ale dușmanului cădeau în mîna atacatorilor noștri.

La 24 octombrie lupta a continuat cu aceeași intensitate. În această zi, într-o puternică înclăștare au fost angajate marile unități ale corpului 6 armată, care se băteau pentru cucerirea penultimei centuri de rezistență din fața orașului Carei. Aici s-au petrecut numeroase acte de curaj și vitejie din partea infanteriștilor noștri. Merită relevat cel făcut de soldatul Ion Cercel și caporalul Andrei Zbarcea din regimentul 40 infanterie. În timp ce compania lor se pregătea să asalteze, inamicul din față a dezlăntuit un viguros contraatac susținut de un intens bombardament de artilerie și trageri de arme automate. Cea mai amenințată cu învăluirea era grupa caporalului Andrei Zbarcea. Dar cînd contraatacanții înaintau sub protecția focului armelor lor de susținere, soldatul Ion Cercel, pușcaș-mitralior, a descoperit cu ochi de vultur cîteva cuiburi de arme automate dușmane și rînd pe rînd le-a redus la tăcere prin rafalele armei sale care păcănea fără încetare. Acest lucru a dat posibilitate grupei caporalului Zbarcea și întregii companii să-și concentreze focul asupra infanteriei hitleriste și să-i oprească contraatacul. Cînd inamicul se instala la teren, caporalul Zbarcea a strigat la ai săi să sară la atac. Într-un iureș de foc și strigăte de „ura“ ei au reușit să pună pe fugă dușmanul. În focul luptei caporalul Zbarcea a căzut străpuns de un glonte vrăjmaș. Încetase să mai tragă și pușca-mitralieră a soldatului Ion Cercel. El înmărmurise cu ochii țintă la dușman.

În aceeași zi s-au distins regimentul 4 dorobanți, care, prin lupte îndîrjite, a eliberat localitățile Ciumești și Marna Nouă, și regimentele 1 vînători și 30 dorobanți, care au eliberat satele Berea și respectiv Sanislau.

În noaptea de 24 spre 25 octombrie s-a lăsat o liniște profundă aproape pe întreg frontul din partea de nord a șesului Crișanei (zona Carei). În acest timp unități ale diviziei 9 infanterie s-au apropiat de oraș și au ocupat poziții prielnice pentru plecare la atacul decisiv. La 25 octombrie, cînd zorii începeau să mijească, o scurtă pregătire de artilerie a dat semnalul de înaintare. Cu strigăte de „ura“ și în răpăit de mitraliere ostașii noștri au pătruns pe străzile orașului. Aflat în retragere, inamicul își lăsase amiergărzi (detasamente de acoperire a neplierii) în diferite puncte importante; dar ele au fost date peste cap de la primul asalt. În spațiul limitrof s-au distins în spargerea

Coloană blindată românească lângă Carei după eliberarea orașului

pozițiilor dușmane subunitățile batalionului blindat al armatei 4 române*.

O dată cu ostașii diviziei 9 a pătruns în oraș, pe altă direcție, un detașament din corpul 2 armată român, ai cărui ostași, ajungând pînă în centru, au arborat drapelul românesc ca semn al biruinței și eliberării.

Către ora 9.30 întreaga localitate era eliberată. În aceeași zi, pe toată fișia ei de ofensivă, armata 4 română a atins granița româno-ungară.

În luptele din zona Carei marile unități române au făcut numeroși prizonieri. Numai corpul 6 armată a luat în captivitate 1.200 de soldați și ofițeri inamici.

La 25 octombrie au ajuns la frontiera țării noastre și mari unități din armata 27 sovietică vecine la stînga cu trupele ro-

* După puțin timp, ajuns pe teritoriul ungar, această unitate de tancuri a trebuit să fie desființată datorită consumului unei părți însemnate a materialului său. O nouă forță blindată română a reintrat pe front în martie 1945. Vezi mai departe pag. 363.

mâne. Concomitent armata 4 sovietică a înfrînt inamicul prin lupte dîrze și a eliberat orașul Satu Mare. La aceasta și-a adus contribuția și divizia 11 infanterie română, care a lovit pozițiile inamice de la sud-vest de oraș.

Astfel în ziua de 25 octombrie forțele inamice au fost în întregime alungate de pe teritoriul țării noastre, iar armatele sovietice și române au pătruns — și prin această parte — pe pămîntul Ungariei.

Cu acest prilej comandantul armatei 4 române arăta într-un ordin de zi dat pentru marile unități în subordine :

„Ofițeri, subofițeri și ostași ai armatei 4, la chemarea țării pentru dezrobirea Ardealului rupt prin dictatul de la Viena ați răspuns cu însuflețire și credință în izbînda dreptății poporului nostru. Tineri și bătrîni, ați pornit spre hotarele sfinte ale patriei și cu piepturile voastre ați făcut zăgaz neînfricat dușmanului, care voia să ajungă la Carpați. Apoi, alături de marea armată sovietică ați trecut la atac și, după lupte grele, de zi și noapte, fără răgaz, ați înfrînt dîrza apărare a Mureșului. Zdrobit de focul năprasnic al artileriei și de mecontenitele voastre asalturi, inamicul a fost izgonit din Ardealul scump. Prin ploii, prin noroaie și drumuri desfundate, zi și noapte ați luptat cu un dușman dîrz și hotărît și l-ați învins. Pe cei care au căzut la datorie îi vor pomeni urmașii și numele lor va fi înscris în cartea de aur a poporului român. Luînd pildă de la cei care au pus patria mai presus decît viața, continuăm lupta.“

TOTI PENTRU DESĂVÎRȘIREA ELIBERĂRII PATRIEI

În perioada septembrie-25 octombrie 1944 o contribuție de seamă la bătăliile purtate pe teritoriul României de către ostașii români și sovietici a adus-o și populația din zonele de operații și cea dinapoia frontului inamic.

Insurecția națională antifascistă, caracterul drept, eliberator al războiului antihitlerist, dragostea de patrie și dorința vie de a o vedea liberă și independentă au stîrnit un puternic suflu patriotic în rîndurile poporului, au dat un avînt de nestăvilnit maselor din nordul Transilvaniei pentru alungarea ocupanților fasciști de pe această parte a pămîntului românesc.

Animatorul cel mai fervent și mai dinamic al ostașilor și populației în această măreață luptă a continuat să fie partidul comunist. El a adresat mereu populației de la orașe și sate chemarea de a sprijini frontul prin toate mijloacele.

Dacă cetățenii rămași la vatră în regiunile depărtate de liniile de foc sprijineau armata cu toate cele necesare ducerii operațiilor, mulți din cei aflați în imediata apropiere a frontului n-au pregetat la nevoie să îndeplinească în mod voluntar și diferite misiuni de luptă. Ei au furnizat ostașilor eliberatori informații despre inamic, s-au oferit călăuze în incursiuni, au transportat muniție sub bombardamentele aviației dușmane la zeci de kilometri de localitățile lor, au dat adăpost, îngrijiri și hrană răniților și, uneori, au participat direct la lupte.

Numeroase exemple de acest fel ne-au fost oferite de locuitorii satelor moldovenesti și bucovinene din Carpații Orientali și de cei din centrul Transilvaniei, din Banat și Crișana în timpul bătăliilor din luna septembrie 1944.

Astfel, cetățenii locurilor au acordat un sprijin substanțial regimentului 3 grăniceri care a acționat în zona Cîmpulung Moldovenesc. De exemplu, muncitorii Gheorghe Tanu și Traian Jalbă s-au oferit să meargă în cercetare cu un grup de ostași români și sovietici. Era necesar să se cunoască pozițiile dușmanului în apropiere de localitatea Ostra. Cercetarea s-a făcut într-un mod original: Folosind o cale ferată forestieră, comandantul grupului și-a instalat o pușcă-mitralieră pe o locomotivă, iar într-un vagon și-a introdus ostașii, care, cu țevile pistoalelor automate pe ferestre, supravegheau terenul, gata oricînd de tragere. Cei doi muncitori au condus locomotiva în direcția în care inamicul se retrăsese. După un timp de mers, mica garnitură feroviară a ajuns în apropierea liniilor dușmane. Alarmăți de zgomotul ei, dar nebănuind din primul moment ce scop putea să aibă prezența acesteia, ostașii germani au ezitat să tragă. Văzînd însă prudența cu care era condusă, ei au deschis atunci un puternic foc. Grupul de cercetare a ripostat energic determinînd dușmanul să-și descopere întreaga poziție. Misiunea era îndeplinită. În duelul de gloanțe unii ostași și-au pierdut viața. Muncitorul Gheorghe Tanu a fost rănit. Cu toate acestea, el a condus locomotiva din nou în liniile noastre.

O cercetare la inamic, împreună cu o patrulă de ostași români, au făcut și sătenii Alistor Cutureanu și Nicolae Tîmpău

din comuna Capra Cîmpului. În timpul misiunii Alistor Cutureanu a fost grav rănit.

Numeroși cetățeni au însoțit trupele sovietice și române pe potecile și înălțimile Carpaților Orientali, ajutându-le să scurteze calea, să ocolească ambuscadele inamicului și să asigure surprinderea în acțiuni. De exemplu, bătrînul Nicolaie Borșa din satul Ceahlău a călăuzit o unitate sovietică ca să iasă la Tulgheș, să cadă în spatele pozițiilor dușmane care închideau defileul cu același nume și să provoace panică și derută în rîndurile trupelor fasciste. La fel au procedat locuitori din satele Asău, Goioasa, Ciobănuș și Straja care au călăuzit o altă unitate sovietică, ajutînd-o să ocupe tunelul de la Goioasa și să deschidă comunicația din valea Troțușului.

O atitudine cu totul contrară au avut cetățenii față de ocupanți, chiar și atunci cînd aceștia îi amenințau cu moartea pentru refuz de a îndeplini cerințele lor. Un caz s-a petrecut în satul Ardeuța de pe valea Tarcăului (în județul Neamț) : Mecanicul Ion Petcu, fiul său Dumitru, fochist, și tînărul frînar Haralambie Pricop, forțați să conducă un tren încărcat cu trupe germane aflate în retragere, au defectat la un moment dat locomotiva pentru ca acestea să nu mai ajungă la destinație. Acțiunea lor temerară a fost plătită cu viața. Hitleriștii nu au mai putut însă să-și îndeplinească misiunea. Ei au fost nevoiți să se împrăstie și să fugă prin munți de teama armatei sovietice care înainta.

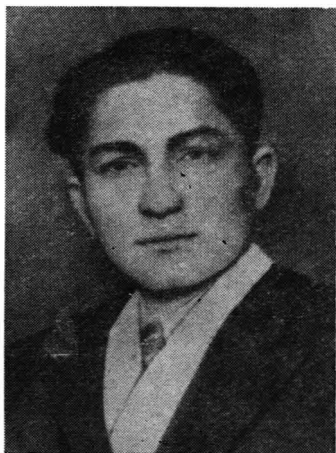
În unele locuri cetățenii români au dat trupelor române un eficient sprijin genistic. Astfel, în luptele de pe valea Arieșului minierii de la Baia de Arieș au ajutat batalionul fix regional să reziste pînă la venirea altor forțe române. Folosind dinamita destinată mineritului, ei au creat obstacole de netrecut în fața blindatelor dușmane. În acest scop au aruncat în aer un pod și au prăvălit o stîncă la un loc obligatoriu de trecere, pe o comunicație principală din regiune.

La 14 septembrie o subunitate din batalionul fix regional Someș împreună cu muncitori de la hidrocentrala „Someșul Rece” au interceptat comunicația pe care un batalion inamic se îndrepta dinspre valea Ierii spre Răcățău. În lupta care s-a angajat ostașii români au provocat inamicului pierderi însemnate, între care peste 100 prizonieri. De mult curaj a dat dovadă aici muncitorul Dumitru Cadiș, care a participat alături de ostași la asaltul rezistențelor inamice și a căzut vitejește pe cîmpul de luptă.

Au dat sprijin forțelor române și sovietice și cetățenii satelor din zona Turda.

Într-o noapte, în Copăceni s-a strecurat o grupă de cercețași sovietici; s-a îndreptat spre casa țaranului Ion Crișan. Acesta le-a dat informații prețioase asupra inamicului. La înapoiere grupa a fost descoperită de dușman și întâmpinată cu foc puternic. Parte din militarii sovietici au căzut loviți de gloanțele inamicului, câțiva au reușit să ajungă în pozițiile proprii, iar cinci dintre ei s-au înapoiat la locuința lui Ion Crișan, care i-a ascuns într-o șură cu snopi de grâu. Deși torturat și amenințat cu moartea de ocupanții fasciști, care văzuseră înotro se îndreptaseră ostașii sovietici, acest patriot dârz nu i-a destăinuit. Arestat și închis împreună cu alți oameni din sat, Ion Crișan a fugit. Nu l-a trădat nimeni, deși întreaga populație a satului a fost interogată și amenințată de hitleriști. Drept represalii au fost deportați în Germania 30 de locuitori, dintre care puțini s-au mai întors acasă. La 4 octombrie, când localitatea a fost eliberată de trupe sovietice, Ion Crișan s-a prezentat unui ofițer sovietic și îl-a condus în șura în care se aflau cei cinci militari. Timp de douăsprezece zile el îi ocrotise și aprovizionase, părăsindu-și asunczătoarea numai noaptea pentru a le duce hrană.

Și locuitorii din Crișana și Banat nu au precupețit nimic pentru a contribui la înfrângerea hitleriștilor.

La 29 septembrie, când batalionul 22 vânători de munte român a primit misiunea să forțeze Crișul Repede, un grup de săteni din Toboliu și Cheresig a dat comandantului acestei unități informații despre inamic și s-a oferit totodată să participe la lupte. Printre voluntari se afla și tânărul Ioan Bojani, care, înrolat într-o subunitate constituită din militari și civili, a trecut râul în satul Cheresig și a deschis foc prin surprindere asupra adversarului. A început atunci o scurtă dar aprigă înclăștare, în care comandantul subunității respective a căzut la datorie. În locul său a trecut la pușoa-mitralieră Ioan Bojani, care a continuat să tragă cu îndârjire, răind rîndurile dușmanilor. După un timp, el a fost rănit și înconjurat. Urînd de moarte pe cotropitori și neîmpăcîndu-se cu gîndul de a cădea viu în mîinile lor, Ioan Bojani și-a adunat ultimele forțe și s-a năpustit asupra primului venit pe care l-a doborît cu patul armei la pămînt. În aceeași clipă însă un snop de gloanțe de la inamic i-a curmat și lui viața.

În regiunea industrială bănățeană muncitori de la minele din Anina au acționat alături de unități ale brigăzii 19 infanterie române. Pentru vitejia și patriotismul de care au dat dovadă în acele împrejurări grele, ostașii acestei mari unități precum și muncitorii care i-au ajutat au fost oitați prin ordin de zi pe armată de către ministrul de război al României.

În situația grea de la mijlocul lunii septembrie au înfruntat pe dușman laolaltă lucrătorii și ostașii de la atelierele de confecții ale armatei, surprinși de evenimente în localitatea Ciacova (sud de Timișoara). De asemenea ei au participat, împreună cu o companie de grăniceri, la luptele pentru eliberarea comunei Deta.

Numeroase fapte de patriotism au săvârșit locuitorii din partea de nord a Transilvaniei.

Timp de patru ani populația românească de aici fusese supusă unei duble exploatare — socială și națională —, teroarei exercitate de regimul fascist-hortist și de hitleriști. Însemnate bogății au fost jefuite, iar starea materială a masei ajunsese deosebit de grea. Masacre și atrocități dintre cele mai sângeroase au îndoliat sute și mii de familii. Zeci de mii de muncitori, țărani și intelectuali au fost ridicăți de la vetrele lor și trimiși în lagăre și închisori, în detașamente de muncă, unde o mare parte și-au pierdut viața din cauza foamei și a muncilor istovitoare, sau au fost răpuși de gloanțele plutoanelor de execuție.

Cu toată silnicia fascistă, masele populare din nordul Transilvaniei n-au conțenit lupta împotriva asupritorilor, pentru libertate națională și socială.

În fruntea mișcării de rezistență au stat comuniștii. În perioada luptelor de eliberare Partidul Comunist Român, adresându-se populației din această parte a țării, o mobiliza la acțiuni din ce în ce mai energice: „Patrioți români din Ardealul cotropit! — glăsufia un apel al partidului —. Distrugeți căile de comunicație în spatele cotropitorilor, dezarmați-i, predați-i armatei române și armatei roșii sau nimiciți-i... Țărani români și maghiari din Ardealul cotropit! Nu dați vite și căruțe pentru retragerea hitleriștilor, nu-i găzduiți în satele voastre, loviți-i din toate părțile.“

Muncitori, țărani, intelectuali — români, maghiari și de alte naționalități — s-au opus sub diferite forme dușmanului fascist. Mii de locuitori, sustrăgându-se de la corvezi și rechiziții, s-au refugiat cu o parte din avuții lor în pădurile din munți. Nesupunerile la ordinele de chemare și dezertările din armata hortistă iluaseră, de asemenea, un caracter de masă. Astfel, în lunile august-septembrie 1944, numai în pădurile de pe raza comunelor Trip, Comărzana și Bixad (la nord de Baia Mare) se aflau 500 de dezertori din unitățile maghiare, mulți din ei români din nordul Transilvaniei, iar în pădurile din zona Ne-

greși se găseau 2.000 de locuitori care nu se supuseseră ordinelor de chemare.

Deși guvernul fascist ungar și comandamentul german trecuseră după 23 august 1944 pe ostașii români transilvăneni din unitățile maghiare în detașamente de muncă (supravegheați îndeaproape și sub pază severă), mulți dintre aceștia au reușit să fugă sau să treacă la partizani.

Semnificativă era din acest punct de vedere și starea de spirit a ostașilor din unitățile de securi. Așa cum declara generalul german H. Friessner, comandantul grupului de armate „Sud“, în acțiunile din Transilvania, într-un timp scurt „au dezertat 700 de securi... Ei nu voiau să abandoneze casa și gospodăria lor.“

În nordul Transilvaniei unii muncitori și țărani au acționat ca partizani împotriva fasciștilor. Grupele de partizani din această zonă au dus lupte cu forțele de represiiune ale inamicului, au săvârșit sabotaje pe căile de comunicații, au cules numeroase informații de ordin militar. Populația din această parte a țării noastre a acordat un substanțial sprijin partizanilor. Pe baza informațiilor date partizanilor români de locuitorii din satul Cehal, transmise mai departe, aviația noastră a putut să bombardeze debarcările de trupe inamice din gara Bobota (pe axul feroviar Zalău-Carei), iar cea sovietică, aerodromul german din apropierea comunei Ghenci, depozitul de muniții de lângă localitatea Cehăluț (ambele la sud-est de Carei).

Numeroși muncitori și țărani din satele Remetea și Săpînța (în munții Gutâiului) au ajutat cu însuflețire pe partizani, unii dintre ei au îngroșat rândurile patrioților înarmați. De sprijin multilateral s-au bucurat și cercetașii sovietici parașutați în zonă. Într-o zi, când circa 60 de jandarmi hortiști încercuiseră niște cercetași, doi români originari din Șugatag, care fugiseră din armata maghiară, s-au furișat în spatele liniei jandarmilor și, deschizând foc cu arme automate, au provocat în rândurile acestora panică; cercetașii sovietici, profitând de această situație, au reușit să scape din încercuine.

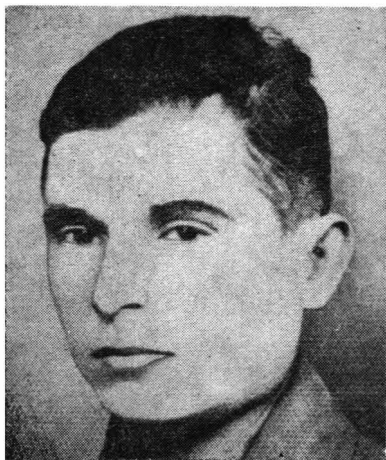
În timpul înaintării trupelor române și sovietice mulți cetățeni s-au opus jafurilor săvârșite de fasciști, acțiunii lor de distrugere a lucrărilor de artă, a obiectivelor industriale sau evacuarii instalațiilor unor întreprinderi, au atacat diferite formații militare fasciste aflate în retragere.

În ajunul fugii fasciștilor din Cluj, muncitorii au zădărnicit aruncarea în aer a unor întreprinderi și a altor obiective importante, printre care și atelierele feroviare. Muncitorii fabricii de încălțăminte „Dermata“ (azi „Clujana“), refuzând să încarce vagoanele, au împiedicat autoritățile fasciste să evacueze utilajul întreprinderii. Cei de la fabrica de produse din oțel (azi „Unirea“), forțați să demonteze întreprinderea, au defectat vagoanele sau le-au încărcat cu piese fără valoare și au ascuns mașinile importante. Printre cei care s-au distins în sabotarea evacuării acestei întreprinderi a fost și tânărul Aurel Suci. După eliberarea Clujului acest patriot s-a înscris voluntar în armata română și a căzut la datorie în luptele din Cehoslovacia.

În noaptea de 10 spre 11 octombrie garda muncitorească a uzinei electrice Aghireș, intervenind cu armele, a zădărnicit intenția unui detașament hontist de a arunca în aer uzina care alimenta cu energie electrică atât orașul Cluj cât și alte numeroase localități din nordul Transilvaniei.

În luptele duse de divizia 21 infanterie pentru a ajunge pe malul stîng al Someșului Mic, batalionul 1 din regimentul 35 infanterie, întreprinzînd o îndrăzneată incursiune în spatele pozițiilor inamice, a fost călăuzit de locuitorii Ion Bereschi și Vasile Simionăș (ciobani ai satului Corpadea) și de Alexandru Soabo și Irimie Peșteanu din cătunul Valea Broaștei. Cu ajutorul ultimilor doi, subunitatea noastră a pătruns în spatele unui divizion de artilerie inamic, amplasat în apropierea satului Jucul de Sus. și a reușit să captureze toate tunurile fasciștilor și cîteva sute de adversari. În luptă a căzut locuitorul Irimie Peșteanu. La forțarea Someșului Mic s-a distins și locuitorul Valentin Imbuza din satul Jucul de Jos, care a acționat ca pușcaș-mitralior în cadrul unei companii românești.

Temeritatea și ingeniozitatea românească și-au găsit o vie expresie în fapta de arme colectivă realizată de sătenii din Salva (lîngă Năsăud). Într-una din seri în localitatea lor au poșosit cîteva companii inamice ; se găseau în retragere spre vest. Aflînd că acestea se pregăteau să arunce în aer podul de peste riul Sălăuța, sătenii au hotărît să zădărnicească planul dușmanului. Au capturat prin surprindere în mijlocul satului o mașină militară inamică, au pus mîna pe armele aflate în ea, patru oameni au pornit în plină noapte spre apă pentru a ataca pe fasciștii de la pod. În timpul acesta însă podul a fost incendiat. Cuprinși de mînie că nu au putut să-l salveze, cei patru, cărora

li s-au alăturat și alți locuitori, au plănuit să dezarmeze trupele ocupante staționate în localitate. După ce au lichidat santinela de la primul cantonament, sătenii au pătruns în casă strigînd soldaților să se predea, deoarece pe ulițe au intrat trupe române și sovietice. Buimăciți de somn și cuprinși de spaimă, ostașii vrăjmași au ridicat mîinile în sus. La fel au procedat sătenii și la celelalte cantonamente, izbutind să dezarmeze toate subunitățile din sat. Cu armamentul capturat de la acestea — puști, două mitraliere, cîteva aruncătoare și un tun antitanc — sătenii s-au instalat în poziție de luptă, pe marginea satului, de unde au deschis foc asupra unei coloane hitleriste care se îndrepta dinspre comuna vecină, Coșbuc, spre satul lor. Crezînd că sînt atacați de sovietici, militarii Wehrmachtului au făcut cale întoarsă fugînd în panică. La ora 11, cînd trupele sovietice au sosit în sat, sătenii le-au predat prizonierii și armamentul capturat.

La Coșbuc fasciștii minaseră unele clădiri și poduri cu scopul de a le arunca în aer pentru a întîrzia înaintarea trupelor sovietice. Un grup de țărani înarmați, descoperind plutonul de pionieri inamic care rămăsese acolo ca să efectueze distrugerile stabilite, a atacat pe dușmani și i-a pus pe fugă. În ziua următoare locuitori au atacat cu grenade și automate ultimele resturi ale unei formațiuni hitleriste ; dușmanii au abandonat numeroase bunuri jefuite, printre care și o turmă de 600 de oi.

În comuna Dăbica (la sud-vest de Ghenla) bătrînul comunist Augustin Meseșan a tăiat de mai multe ori firele telefonice ale comandamentelor militare fasciste și a convins peste 100 de soldați din armata hortistă să dezerteze. Cînd frontul s-a apropiat, fasciștii n-au putut să-și pună în aplicare planul, de a distruge poduri și alte obiective, deoarece echipele lor de geniu n-au primit ordinul de executare, legătura telefonică fiindu-le întreruptă de patrioții din comună. După eliberarea localității o parte dintre tineri au plecat voluntari pe front.

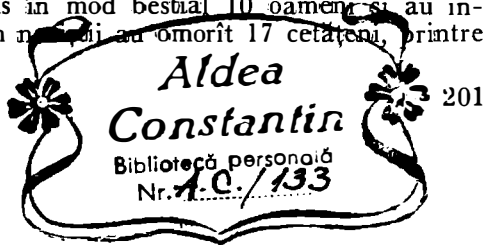
Acțiunile întreprinse de patrioții români sînt cu atît mai meritorii cu cît ele s-au petrecut în condițiile unei crunte terori exercitate de ocupanții fasciști. La crimele și samavolniciile săvîrșite de aceștia în cei patru ani de ocupație s-au adăugat multe altele în timpul luptelor duse împotriva lor după 23 august 1944.

Astfel, în retragerea prin trecătorile Carpaților Orientali hitleriștii au jefuit și incendiat o serie de localități din vestul Moldovei. Dintre acestea, satele Preluci, Brusturoasa și Palanca, de pe valea Troțușului, Poiana Sărată de pe valea Oituzului au fost distruse aproape în întregime.

În cursul ofensivei începute în Transilvania la 5 septembrie 1944 fasciștii au ocupat — după cum s-a arătat — și localitatea Sărmașu. Aici, alături de români și maghiari locuiau 126 de evrei. Aceștia din urmă, ridicați de la vetrele lor de către autoritățile de ocupație, au fost duși în noaptea de 16 spre 17 septembrie 1944 pe dealul Suscut de lîngă comuna Cămăraș. Aici fasciștii i-au ucis cu cruzime — i-au împușcat, i-au lovit cu lopeți și topoare. Victime ale acestui groaznic masacru au fost 31 de bărbați, 52 de femei și 43 de copii.

Atrocități de același gen au săvîrșit cotropitorii împotriva populației din zonele ocupate vremelnice în sudul Crișanei și vestul Banatului.

La Checea, nu departe de Jimbolia, hitleriștii au ridicat toți membrii familiei locuitorului Ștefan Ștefan, i-au dus peste graniță în Iugoslavia și i-au pus să-și sape gropile, după care i-au împușcat pînă la unul. La Beregsăul Mare soldații germani au zdrobit capul țaranului Dobrici Sima cu paturile armelor și i-au împușcat soția, deoarece ea a ascuns faptul că prin grădina locuitorului s-au retras doi ostași români. La Pesac subunități ale Wehrmachtului au ucis în mod bestial 10 oameni și au incendiat 15 case. La Periam năpăstii au omorît 17 cetățeni, printre

care câțiva copii, iar la Giroc 14 prizonieri români au fost împușcați în ocază. De asemenea hitleriștii au ucis 12 săteni la Biled, 8 la Jimbolia, 4 la Ferendia, 3 la Șagu, 2 la Deta etc.

O statistică sumară ne arată că numai în comunele ocupate din județul Timiș Torontal cotropitorii au omorât, în acele zile, 82 de persoane.

Numeroși locuitori din partea de nord a țării au căzut victime represaliilor comise de ocupanți.

Țăranii Vasile Onișa (tată a opt copii) și Gligor Costache din satul Iapa, de lângă Sighetul Marmăției, au fost torturați prin diferite închisori și apoi executați lângă Budapesta, pentru motivul că au găzduit și hrănit partizani. Același inoniminare a dus la executarea a 11 țărani strânși din diferite sate de lângă Novicior pe râul Vaser (lângă Vișeu de Sus).

Printre asasinările în masă făptuite de fasciști tristă notorietate a căpătat cel de la Moiseiu, în Maramureș (aproape de Vișeu de Sus). Nevoia să părăsească în toamna lui 1944 și ultima parte a pământului nostru, sub loviturile zdrobitoare ale ostașilor sovietici și români, hitleriștii și autoritățile hortiste au adunat din diferite sate 30 de țărani români, care sprijiniseră pe partizani sau încercaseră să se împotrivească jafurilor săvârșite de ocupanți, și i-au adus în satul amintit mai sus. Aici deținuții au fost închiși în două case; călăii au început să tragă pe ferestre cu puștile-mitraliere. Pe cei care fuseseră numai răniți de gloanțe i-au sfârtecat cu baioneta. Singur locuitorul Vasile Ivașcu a reușit să scape. De la primul foc el s-a trântit la pământ, fiind acoperit de corpurile oelorlalte. Cutremurat de groază. Ivașcu a ieșit de sub cadavre abia noaptea târziu, când criminalii părăsiseră satul. Dar ochilor săi le-a fost dat să vadă un alt spectacol înspăimântător. Satul fusese incendiat de fasciști. 260 de case se mistuiau în flăcări.

În comuna Sabișa au fost ucise 9 persoane dintr-un detașament de muncă care voiseră să fugă în păduri la partizani. Ca și comuna Moiseiu, satele Sabișa și Lubei au fost incendiate de cotropitori.

Crimele și silniciile naziste n-au înfricoșat populația din zonele ocupate. Dimpotrivă ele au sporit ura contra fasciștilor și setea de a lovi în ei. Masele de cetățeni și ostași sorbeau reciproc bravură din faptele de arme săvârșite pentru eliberarea patriei, pentru înfrângerea odiosului fascism. Această unire în cuget și simțiri exprima caracterul popular al războiului anti-

hitlerist, dorința vie, nestrămutată a poporului român de a se elibera de sub jugul fascist și a păși spre o viață nouă, unitatea de nezdruccinat a fiilor săi pentru refacerea fruntariilor țării. De aceea, la 25 octombrie 1944, când în Transilvania a fost eliberată de sub stăpânirea fascistă ultima brazdă a pământului românesc, în toată țara acest mare eveniment a produs o imensă bucurie, a constituit o înălțătoare sărbătoare.

La marile mitinguri ce au avut loc cu acest prilej cetățenii și-au exprimat entuziasmul pentru marea izbândă cucerită, au glorificat vitejia ostașilor români și sovietici, au adus prinos de recunoștință și cinstit pentru eroii căzuți.

La 25 octombrie poporul român se prezenta cu un bilanț de luptă rodnic. De la începutul ultimei ofensive eliberatoare armata română a avut în front 27 de divizii, un corp aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană și alte unități, totalizând un efectiv de peste 265.000 de ostași. Între 1 septembrie și 25 octombrie armata română a eliberat aproape 900 de localități între care 8 orașe, a provocat inamicului pierderi în oameni cifrate la peste 11.000 (morți și prizonieri — în afară de morții ridicați și răniții evacuați de dușman), a cucerit numeroase și importante trofee de război. La aceste rezultate se adaugă cele obținute de aviația și artileria antiaeriană română: 40 de avioane inamice doborâte, 50 de tancuri, 92 de mașini auto și 29 de trenuri distruse, numeroase poziții de artilerie și concentrări de trupe lovite.

Eforturile trupelor din linia întâi au fost asigurate și potențate de unitățile din imediata apropiere a frontului. Astfel formațiile de aprovizionare au alimentat zi și noapte pe luptători cu provizii, muniție, echipament și armament. În același timp serviciul sanitar și-a reorganizat forțele formând o rețea de asistență medicală ce se întindea de la cîmpul de bătaie și pînă în interiorul țării: posturi de prim-ajutor la unități, ambulante de divizii, trenuri și automotoare sanitare pentru corpuri și armate, infirmerii de gară, echipe chirurgicale volante, spitale de campanie, depozite sanitare și farmaceutice, spitale de zonă interioară. În acest cadru armata 1 dispunea de 24 de spitale de zonă interioară, iar armata 4 de 22. Toate acestea au asigurat o bună evacuare și îngrijire a răniților.

Un aport însemnat l-a adus brigada de căi ferate. Ea a refăcut podurile de peste râurile Putna Seacă, Rîmna și Buzău precum și cele de peste Prut (în zona Reni) și de peste Siret, la

Monumentul eroilor patriei din București

Monumentul din Capitală ridicat în memoria ostașilor sovietici căzuți pe pământul patriei noastre în lupta împotriva fascismului

Barboși. În apropierea frontului militari feroviari au refăcut în acest timp principalele căi ferate distruse de inamic, asigurând în bună măsură transporturile pe calea ferată.

Luptând cu vitejie și eroism, ostașii noștri au dat numeroase jertfe pentru eliberarea părții de nord-vest a României. Între 1 septembrie și 25 octombrie 1944 pierderile forțelor armate române s-au oifnat la aproape 50.000 de oameni (morți, răniți și dispăruți).

Poporul român cinstește amintirea vitejilor ostași români și sovietici care și-au dat viața pentru eliberarea patriei noastre. „Lupta ostașilor români și sovietici pe frontul antihitlerist — arăta Nicolae Ceaușescu, secretarul general al CC al PCR — a dezvoltat și întărit prin sîngele vărsat în comun prietenia de arme româno-sovietică, a pus temelia relațiilor de colaborare frățească care s-au statornicit între țările și popoarele noastre. Vor rămîne veșnic neșterse în istoria României memoria eroilor căzuți în lupta contra fascismului, nemuritoarele fapte de arme ale ostașilor români și sovietici pe frontul antihitlerist, contribuția tuturor patrioților români care au luptat împotriva fascismului, pentru eliberarea patriei.“

Eliberarea teritoriului național de sub jugul fascist a constituit o confirmare a justetei politicii Partidului Comunist Român, care a luptat cu consecvență pentru libertatea și independența patriei, pentru ca poporul nostru să-și făurească o viață mai bună.

Ca semn al păstrării și cultivării tradițiilor de luptă înaintate ale armatei române, al prețuirii eroismului ostașilor noștri în lupta pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist și al contribuției aduse la înfrîngerea Germaniei naziste, 25 octombrie a devenit ziua Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România.

IV

ACȚIUNILE DESFĂȘURATE DE ARMATA ROMÂNĂ PE TERITORIUL UNGARIEI

SFÎRȘIT DE AN ÎN VIAȚA POLITICĂ TUMULTOASĂ A ROMÂNIEI

Ultimele două luni ale aceluia învolburat an 1944. Armata română de pe frontul antihitlerist trecuse în întregime, în cursul luptelor, hotarele țării, angajase noi și crâncene înfruntări, participând la marile operații ale forțelor armate sovietice care înfrîngeau și azvârleau armatele fasciste din cîmpia Dunării mijlocii către ținuturile meridionale ale Reichului hitlerist. Hotărîrea cu care masele de ostași români au continuat să se bată și după ce au depășit fruntariile țării era o expresie a voinței națiunii române de a-și aduce pînă la capăt contribuția la înfrîngerea hitlerismului. Forțele revoluționare ale țării, în frunte cu comunistii, purtătoare de cuvînt ale destinelor istorice ale națiunii române, explicau maselor sensul și necesitatea unor cît mai cuprinzătoare eforturi pentru ducerea războiului, organizau aceste eforturi spre o cît mai eficientă finalizare.

De aceea unul din punctele principale ale programului de acțiune al Frontului Național Democrat era tocmai largă contribuție a țării, a armatei la purtarea războiului antifascist.

La 27 octombrie 1944 ziarul „Scînteia“, după ce arăta că întregul teritoriu al României fusese eliberat de sub jugul fascist, sublinia : „Dar războiul nu s-a terminat. Trebuie să luptăm mai departe, să nimicim în birlogul său fiara hitleristă, să nimicim din rădăcini imperialismul german și uneltele sale criminale, de felul lui Szálasi. Înainte, spre Budapesta, spre Berlin !“

Aceste sfortări se suprapuneau și se împleteau cu mersul ascendent al revoluției populare. Ieșirea oștilor române din cuprinsul teritoriului național a coincis cu o nouă fază a vastei bătălii politice și sociale care opunea moșierimii și marii burghezii reacționare masele largi populare din orașele și satele

General Constantin Sănătescu, președintele Consiliului de Miniștri, și doctor Petru Groza, vicepreședinte al Consiliului, la o ședință a guvernului format la 4 noiembrie 1944

României. Această bătălie viza cu precădere guvernarea țării, puterea în stat.

După cum s-a arătat în capitolul anterior, sfârșitul lui octombrie cunoaște cea dintâi criză de guvern de după 23 august. În primele zile ale lui noiembrie ea s-a soluționat într-un fel care vădea progresiunea constantă a forțelor democratice populare. Se realiza un obiectiv preconizat de PCR încă din perioada pregătirii insurecției — noul guvern, avînd ca președinte tot pe generalul C. Sănătescu*, era alcătuit din reprezentanți oficiali ai partidelor politice; grupările reacționare nu mai aveau astfel putința să se camufleze în spatele unor persoane care nu făceau parte formal dintr-un partid politic, trebuiau să apară deschis în fața țării și să-și ia răspunderea actelor întreprinse de reprezentanții lor. În al doilea rînd, noul cabinet cuprindea ca atare

* În acest guvern generalul Sănătescu deținea și funcția de ministru de război.

și reprezentanți ai Frontului Național Democrat, ceea ce consacra pentru prima dată ca for de guvernământ această alianță a partidelor și organizațiilor revoluționare progresiste constituită cu câteva săptămîni înainte din inițiativa comuniștilor. Frontul Național Democrat a preluat: funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, nou creată (titular a devenit doctorul Petru Groza, președintele Frontului Plugarilor), șase ministere și trei subsecretariate de stat*. Acum s-a creat în guvern o reprezentanță masivă a alianței forțelor progresiste. Acțiunea de transformare a țării era și mai puternic propulsată din două direcții convergente: de jos, de către masele populare tot mai mult atrase la viața politică, la activitatea cetățenească; de sus, din Consiliul de Miniștri, de către reprezentanții FND.

Imediat s-au manifestat tot mai aspre disensiuni în guvern între reprezentanții partidelor reacționare — PNT-Maniu și PNL-Brătianu —, care precumpăneau, și reprezentanții forțelor democrat-populare. Divergențele s-au concentrat îndeosebi asupra câtorva probleme esențiale: primenirea vieții publice, reforma agrară, repartizarea greutăților determinate de război. Exponenții celor două partide burgheze se împotriveau reformelor democratice cerute de mase, de necesitățile obiective ale dezvoltării societății românești. Ei târăgăneau luarea unor măsuri practice de pedepsire a criminalilor de război, se opuneau înlăturării acelor elemente fasciste care mai rămăseseră în diferite funcții publice.

Manifestațiile și demonstrațiile populare s-au ținut de fapt lanț și după instaurarea celui de-al doilea guvern Sănătescu. În diverse comune și județe manifestații au izbutit — pe alocuri ciocnindu-se cu forțele aparatului de represiune oficial, aflate în subordinea ministrului de interne, un fruntaș național-țărănist — să înlătore pe titularii administrațiilor locale, să impună prefecți și primari ai FND.

În acest climat disensiunilor din guvern s-au accentuat considerabil. Astfel viața celui de-al doilea cabinet Sănătescu a fost foarte scurtă: la sfîrșitul lui noiembrie el a demisionat.

* Potrivit organizării administrației publice și denumirilor de atunci, titularii departamentelor ministeriale se numeau miniștri secretari de stat; adjunctii lor, miniștri subsecretari de stat.

Regele a însărcinat cu formarea noului guvern pe generalul Nicolae Rădescu. Căutînd să inducă în eroare opinia publică, să frîneze elanul de luptă al poporului, generalul Rădescu a declarat că guvernul pe care îl va alcătui va întreprinde măsuri pentru satisfacerea principalelor doleanțe ale maselor — pedepsirea criminalilor de război, primenirea aparatului de stat, reforma agrară etc.

Noul cabinet s-a constituit în primele zile ale lunii decembrie 1944. În esență el avea aceeași structură ca și cel precedent*. În plus, spre a se da satisfacție forțelor revoluționare care îndreptaseră în noiembrie principalele atacuri împotriva titularului național-țărănist de la interne, acest minister n-a mai fost atribuit PNT, ci preluat ad-interim de primul ministru. Era deci o concesie formală, căci acesta avea să promoveze politica partidelor reacționare.

Ca și în formația precedentă, reprezentanții FND au avut ca o preocupare principală luarea unor măsuri care să susțină efortul de război. Cu toate dificultățile de tot felul a continuat o masivă aprovizionare a frontului antihitlerist cu muniții, armament, echipament, alimente, medicamente, s-au trimis noi efective care să împrăspăteze unitățile și să recupereze pierderile suferite.

Cu toate că ieșirea armatelor noastre combatante din cuprinsul hotarelor naționale lungise și complicase legăturile cu interiorul, pulsul frământărilor din orașele și satele patriei se simțea, pe diferite căi, în linia de luptă. Masele de ostași, în mare majoritate țărani și muncitori, se preocupau tot mai intens de problemele politice și sociale, meditau asupra sensului și rezultatelor de perspectivă pe care le va avea sacrificiul lor de pe front. În rîndurile combatanților a avut un ecou deosebit de favorabil cerința unei reforme agrare masive, ridicată de comuniști și aliații lor din FND. O puternică impresie a produs în rîndurile ostașilor prevederea programatică a FND că la împărțirea pămîntului expropriat de la moșieri va trebui să se țină seama cu precădere de luptătorii de pe frontul antihitlerist, de văduvele și orfanii de război.

* Ca ministru de război a fost numit generalul I. Negulescu.

Militarii care veneau sau reveneau pe front erau tot atîția mesageri ai frămîntărilor sociale ce plămădeau noi rînduieli în cuprinsul patriei.

În cursul lunii decembrie, după instalarea noului guvern, Frontul Național Democrat și-a orientat activitatea îndeosebi spre consolidarea succeselor obținute în lunile precedente, spre adîncirea pătrunderii în mase, spre explicarea răbdătoare, temeinică a țelurilor politicii sale, spre cîștigarea și lămurirea treptată a acelei părți a straturilor populare care se mai afla sub influența partidelor marii burghezii și moșierimii. În acest scop s-au organizat întruniri, discuții publice, cercuri de studii, fie în comun, fie separat de către partidele și organizațiile componente ale FND ; s-a procedat mai departe la lărgirea mijloacelor de propagandă — îndeosebi a presei — ale partidului comunist și aliaților săi. Pe aceste căi se continua disputa de idei cu partidele reacționare, care făceau eforturi susținute să-și salveze audiența publică, influența pe care o mai aveau.

Astfel, sfîrșitul anului 1944 găsește forțele revoluționare din România într-o fază de sistematică pregătire și organizare a unei noi ofensive politice și sociale, care avea să înceapă curînd.

PE FRONTURILE EUROPEI SPRE SFÎRȘITUL ANULUI 1944

În ultimele două luni ale anului 1944 s-au pregătit pe plan militar general loviturile finale care aveau să se abată asupra Germaniei hitleriste în 1945. În est ca și în vest trupele coaliției antihitleriste ajunseseră pe largi porțiuni la frontierele Reichului. Pe fronturile din apusul și sudul Europei nu s-au mai înregistrat în cea mai mare parte a intervalului amintit evenimente militare de anvergură ; oomandamentul americano-englez desfășura reorganizări și preparative. Abia în a doua jumătate a lunii decembrie are loc un fapt notabil : germanii dezlănțuie o contraofensivă cu 24 de divizii, pornind din zona graniței bel-

giano-germane, pătrund adînc din nou în Belgia prin platoul Ardeni, disociază serios frontul american; la sfîrșitul anului aliații depun eforturi susținute pentru a zăgăzui această pătrundere și a remedia situația.

Pe frontul care lovea dinspre est Germania bătălii de amploare s-au dat în aria sudică — pusta ungară și zona balcanică. Forțele sovietice, alături de care acționau trupele române și bulgare, străbat spațiul dintre Tisa și Dunăre, încercuiesc Budapesta, unde la sfîrșitul anului se dă una din hotărîtoarele bătălii ale războiului antinazist.

Armata populară de eliberare iugoslavă zădărnicește ultimele încercări ale germanilor veniți din Grecia de a se menține în sud-estul Iugoslaviei. Pentru prima oară se delimitează în Iugoslavia un front aproximativ continuu, între Dunăre și Marea Adriatică, rămas relativ staționar pînă în primăvara lui 1945. Dar spatele trupelor hitleriste care ocupă centrul și nord-vestul Iugoslaviei este continuu hărțuit și lovit de partizanii iugoslavi.

Armata populară albaneză desăvîrșește în noiembrie eliberarea propriei țări.

ELIBERAREA DEBREȚINULUI

Înfățișînd eforturile și sacrificiile făcute de armata română în Ungaria, ne întoarcem cu o lună înapoi, căci, așa cum s-a arătat în capitolul anterior, la începutul lui octombrie 1944 comandamentul sovietic a declanșat operația denumită Debrețin, care s-a desfășurat concomitent pe teritoriul României și pe cel al Ungariei.

Pe pămîntul ungar s-au proiectat trei compartimente mari ale cîmpului de bătăie în care au participat trupele noastre. Unul la centru, cuprinzînd nemijlocit aria orașului Debrețin, altul pe Tisa mijlocie, iar al treilea în bucla nordică a Tisei (schema nr. 7).

Din prima zi a operației (6 octombrie) trupele sovietice care au atacat spre Debrețin (grupul hipomecanizat comandat de ge-

neralul Pliev) au rupt apărarea adversarului și l-au azvîrlit spre noi poziții. Urmînd grupul Pliev, înainta corpul de cavalerie român, aparținînd organic de armata 1 română; el trebuia să facă față eventualelor lovituri dinspre nord-est, căci se crease în această direcție un mare gol în front. După 3 zile sovieticii au interceptat și depășit calea ferată Debrețin-Budapesta, întreprînd astfel principala legătură dintre cele două orașe care constituiau pilonii apărării dușmane în pusta ungară.

Inamicul era pus în mare primejdie. De aceea el a concentrat în grabă la sud de Debrețin 5 divizii de infanterie și blindate, cu care a dat la 9 octombrie o contralovitură. Scopul urmărit de comandamentul german era de a tăia în două „pana” pătrunsă spre Debrețin și a încercui forțele sovietice care se apropiau de oraș. Concomitent dinspre Oradea a izbit de la est spre vest o altă grupare de trupe fasciste. Aici eforturile ei s-au soldat cu ocuparea a două localități — Nagybjom și Nagy-rábé — (oam la jumătatea distanței între Oradea și Szolnok) și cu interceptarea unor comunicații de care pînă atunci se folosiseră unitățile sovietice și române. Pentru înfrîngerea dușmanului și deschiderea drumului spre Debrețin comandamentul frontului 2 ucrainean a organizat o triplă acțiune. Astfel, o parte din marile unități ale grupului Pliev au fost arcuite din Ungaria înapoi spre România, în direcția Oradea, și, împreună cu cele române și sovietice care înaintau de la sud de oraș, au învăluit forțele dușmane din acest spațiu, le-au silit să fugă și — așa cum s-a mai arătat — au eliberat orașul român*. Totodată corpul de cavalerie român, întărit cu o unitate de artilerie antitanc sovietică, a combătut încercările blindatelor dușmanului de a lărgi pătrunderea făcută în dispozitivul sovietic și totodată a trecut la atac pentru alungarea hitleriștilor din cele două sate pe care le ocupaseră. Vîrfurile grupului Pliev au continuat lupta țintind să depășească pe la vest orașul Debrețin spre a învăluit trupele fasciste din sistemul defensiv de acolo.

Degajate după victoria de la Oradea, forțele sovietice și române (diviziile „Tudor Vladimirescu” și 3 munte, precum și

* Vezi pag. 178.

divizia 2 munte, care acționase în altă zonă) au trecut frontiera în Ungaria cu misiunea de a ataca pe direcția Debrețin* Trupele române au întâmpinat rezistențe dușmane, însoțite de dese contraatacuri date cu tancuri, pe Crișul Repede și pe Bereteu. În timp ce ostașii români și cei sovietici înaintau spre poziția principală de apărare a orașului Debrețin, care includea în aria ei și satele Monostorpályi, Hosszúpályi și Sáránd, comandamentul german a întreprins, la 14 octombrie, o nouă contralovitură, de data aceasta dinspre Tisa. Dar și această acțiune dușmană a eșuat complet după lupte grele.

Începînd de la 16 octombrie trupele române, împreună cu cele sovietice, au dat cele mai aprige lupte pentru cucerirea Debreținului. Comandamentul german căuta să mențină orașul cu orice preț. El aruncase în bătălie tanouri, aviație, un mare număr de guri de foc de artilerie, transformase pădurile și satele din jur în adevărate fortărețe.

În acele zile de toamnă târzie satele Monostorpályi, Hosszúpályi (spre care acționa divizia „Tudor Vladimirescu”) și Sáránd (din sectorul diviziei 3 munte) au fost martore a numeroase și sîngeroase atacuri date de români pentru alungarea inamicului ce folosea cu îndîrjire fiecare casă, fiecare uliță.

Rezistența adversă a fost zdrobită complet la 19 octombrie. În dimineața acelei zile divizia „Tudor Vladimirescu”, comandată de colonelul Mircea Haupt, a dezlănțuit un atac viguros în întreaga ei zonă de acțiune. Foarte îndîrjite au fost înfruntările pentru Hosszúpályi, unde ostașii români au respins numeroase contraatacuri ale fasciștilor și au capturat mai multe tunuri.

Concomitent vînătorii diviziei 3 munte române, prin lupte tot atît de îndîrjite, au înfrînt trupele hitleriste care apărau localitatea Sáránd.

* Aceste forțe erau : mari unități din grupul Plicv care în apropiere de Debrețin s-au reîntors la grosul lor ; corpul 33 sovietic (din care făceau parte două mari unități sovietice și primele două divizii române amintite) și corpul 35 sovietic (din care făceau parte două divizii sovietice și divizia 2 munte română).

General
CONSTANTIN IORDĂCHESCU
(fotografie din anul 1939)

În cadrul corpului 35 sovietic divizia 2 munte, comandată de generalul Constantin Iordăchescu, a dat rînd pe rînd peste cap rezistențele dușmane și a pătruns laolaltă cu diviziile sovietice adînc la est de Debrețin, amenințînd cu învăluirea apărarea inamicului din această parte a orașului. În aceeași zi, după ce anterior ca rezultat a patru atacuri deosebit de sîngeroase cucerise localitatea Nagybajom, corpul de cavalerie a ajuns la vest de Debrețin.

După zdrobirea principalelor bastioane ale apărării inamicului din sectoarele atribuite cele două divizii române (3 munte și „Tudor Vladimirescu“) care aveau misiunea de a ataca direct spre oraș au urmărit pas cu pas trupele hitleriste ce se retrăgeau cu intenția de a-și reface apărarea pe marginea de sud a mării aglomerări urbane. Urmărirea a fost însă atît de impetuoasă încît rezistențele inamice n-au putut stăvili înaintarea trupelor române, care au intrat în Debrețin pe mai multe direcții concomitent cu trupe sovietice. Imediat ele au început să curețe orașul de cuiburile de rezistență dușmane. În noaptea de 19 spre 20 octombrie la periferiile nordice ale localității bubuituri infernale prevesteau retragerea ultimelor detașamente dușmane. Echipe de geniști ale Wehrmachtului aruncau în aer depozitele de muniții pe care nu putuseră să le evacueze, creau obstacole

pe diferite comunicații prin dărîmarea cu exploziv a unor stîlpi de telegraf, copaci și chiar clădiri.

În dimineața de 20 octombrie tot orașul era eliberat. Trupele sovietice și române raportaseră o mare victorie.

Zdrobirea forțelor inamice din zona Debrețin a avut urmări hotărîtoare pentru întreg sistemul defensiv fascist din estul Ungariei.

Această importantă reușită a fost plătită cu sîngele a numeroși viteji. Printre cei ce și-au înscris numele în letopisețul eroilor căzuți pe aceste meleaguri se numără căpitanul Constantin Chicoș, comandantul unei companii din batalionul 22 vînători de munte. Conducînd un atac dat prin surprindere, a reușit ca ostașii săi să pătrundă primii în satul Sărând. Subunitatea a ocupat clădirile importante din localitate și a barat încrucișările de drumuri, dînd posibilitate întregului batalion să înainteze. Dar în timp ce se pregătea pararea unui contraatac dușman, viața bravului ofițer a fost curmată de explozia unui proiectil de artilerie ce l-a învăluit în foc și fum.

În încheștarea de la Debrețin s-a distins din nou comunistul locotenent Ion Stancu (locuitor politic al unui batalion din divizia „Tudor Vladimirescu”) *. Pe rambleul unei căi ferate

* Ion Stancu era profesor în învățămîntul secundar, membru al PCR din ilegalitate.

inamicul opunea o rezistență puternică. Repetatele încercări ale ostașilor noștri de a-l scoate din poziții s-au dovedit infructuoase. Atunci locotenentul Ion Stancu a trecut în fruntea subunității. Ca întotdeauna ostașii l-au urmat fără preget. Cu strigăte de „ura“ ei au pornit prin ploaia de gloanțe la asaltul poziției dușmane, pe care în scurtă vreme au și cucerit-o. Dar a fost ultima acțiune la care a luat parte ofițerul. În iureșul asaltului un snop de mitralieră i-a retezat picioarele. S-a stins din viață în drum spre postul sanitar. Pentru faptele sale de vitejie, pentru voința lui dîră și spiritul de jertfă dovedit pe cîmpul de luptă a fost decorat cu ordinul sovietic „Steaua Roșie“.

Poporul nostru urmărea cu legitimă mîndrie eforturile combative ale ostașilor și ofițerilor români desfășurate cot la cot cu trupele sovietice pentru înfrîngerea cotropitorilor fasciști. Frontul Național Democrat, în frunte cu PCR, adresînd militarilor români felicitări pentru eforturile depuse și rezultatele obținute în bătălia pentru eliberarea Debreținului, a arătat că exemplul lor „însuflețește forțele armate române legate de popor... în lupta necruțătoare împotriva hitlerismului, pentru o Românie liberă, democratică și neatîrnată“.

Divizia „Tudor Vladimirescu“ a fost citată de Comandamentul suprem sovietic și a fost distinsă adăugîndu-i-se la titlatură numele orașului.

Populația Debreținului păstrează vie amintirea eroilor care și-au vărsat sîngele pentru eliberarea sa. Pe monumentul închinat ostașilor români stă scris: „Ridicat cu pioasă recunoștință în memoria ostașilor români căzuți pentru eliberarea Debreținului“.

SPRE BUCLA SUPERIOARĂ A TISEI

După pierderea orașului Debrețin trupele germane și maghiare s-au retras pe o nouă linie de apărare, jalonată de pădurile de la nord de oraș. Comandamentul hitlerist a adus aici noi forțe, în special blindate, din alte sectoare ale frontului strategic, cu care a reușit pentru moment să oprească înaintarea trupelor sovietice și române.

Dar în spațiul de la est de oraș grupul Pliev (adus aici în urma unei regrupări) a rupt dispozitivul de apărare al inamicului printr-o lovitură îndrăzneată și, înaintînd viguros spre nord și nord-vest, a ajuns cu forțele principale în zona Nyiregyháza, a eliberat orașul, iar cu o parte din trupe a atins Tisa.

Pentru adversar se crease o situație deosebit de periculoasă. Frontul său, care se rezemase aici cu un umăr pe Tisa iar cu celălalt pe pantele vestice ale Carpaților Păduroși, fusese tăiat în două. Principala comunicație a trupelor germano-maghiare care mai luptau încă în nord-vestul României era acum barată, iar primejdia încercuirii lor devenise acută. De aceea comandamentul german, pentru a-și salva forțele de la nimicire totală, a hotărît ca ele să reziste cu orice sacrificii în spațiul dintre localitățile Tiszafüred (pe cursul superior al Tisei) și Hajduhadház (nord-est de Debrețin) și, cu forțele care se retrăgeau din nord-vestul României, să-și deschidă drum prin spatele grupului Pliev, pe care să-l încercuiască.

Concomitent, comandamentul frontului 2 ucrainean, urmărind să nimicească masa mare de unități dușmane ce fuseseră înghesuite pe un spațiu restrîns în acest colț nord-estic al Ungariei, a îndreptat spre Nyiregyháza toate forțele din zona de la nord de Debrețin (între care și 5 divizii române) precum și pe cele ajunse în această perioadă în colțul nord-vestic al României (între care și armata 4 română cu 8 divizii).

Ca și în alte părți ale pusteii ungare, pentru trupele fasciste localitățile, pădurile, canalele, terenurile mlăștinoase, viile pe sîrmă, care constituiau adevărate cîmpuri de rețele, au reprezentat principalele locuri de organizare a unei apărări puternice.

În ziua de 21 octombrie marile unități sovietice și române au reluat ofensiva. Divizia 2 munte română a angajat lupte grele cu inamicul instalat în apărare pe marginea de sud a localității Hajduhadház. După ce unitățile noastre au realizat oarecare progrese, trupe inamice de infanterie, însoțite de tancuri, ieșind din localitate, au contraatacat prin surprindere infanteria română lipsită de adăposturi și de mijloace suficiente de apărare antitanc. Vinătorii de munte s-au oprit și au deschis un foc ucigător asupra infanteriei adverse, iar artileria noastră și-a îndreptat loviturile asupra tancurilor. Luptătorii români au fost sprijiniți de o subunitate sovietică de tancuri. Dușmanul a fost silit să se retragă precipitat în interiorul localității, lăsînd pe teren 4 tancuri distruse. Unitățile diviziei 2 munte române, urmărind îndeaproape

Ostași români în atac

pe inamic, au intrat în Hajduhadház. Populația, bucuroasă că a scăpat de tirania fascistă, a ieșit cu flori în întâmpinarea trupelor române eliberatoare.

În acest timp alte mari unități române și sovietice duceau lupte ofensive pentru curățirea pădurilor de la nord de Debrețin. Infiltrându-se cu dibăcie prin dispozitivul trupelor fasciste, ostașii diviziei 3 munte române împreună cu cei ai diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin” au zdrobit punctele de sprijin ale inamicului de pe direcțiile lor de înaintare, au ajuns la marginea de nord a zonei împădurite și au eliberat orașul Hajduböszörmény.

Mai la vest o grupare sovietică (din care făcea parte și corpul de cavalerie român) a înfrînt rezistența înverșunată a inamicului și, respingînd numeroase contraatacuri, a eliberat orașul Balmazújváros.

În urma pierderii celor două localități comandamentul hitle-rist își vedea forțele de la nord de Debrețin în pericol de a fi încercuite și nimicite. Pentru acest motiv el le-a retras mai la

nord. Hotărîrea inamicului de a menține cu orice preț acest nou aliniament rezulta limpede din faptul că el a concentrat aici 7 divizii și un mare număr de alte unități pe un front de numai 50-60 de kilometri.

Încercările trupelor sovietice și române de a rupe din mișcare noul aliniament ocupat de inamic nu au reușit, luptele soldându-se cu pierderi pentru ambele părți.

La 23 octombrie, urmărind să lichideze o parte a „penei” realizate de grupul Pliev, comandamentul german a dat pe la sud de Nyiregyháza o convergență contralovitură dinspre nord-est și vest, masînd aici un număr însemnat de divizii de infanterie și tancuri. Contralovitura a izolat o parte a grupării sovietice, a determinat ca aceasta să părăsească Nyiregyháza și să sufere pierderi.

Marile unități sovietice și române au făcut grele eforturi pentru a lichida această nouă ripostă ofensivă a dușmanului. Astfel, cele care veneau din partea nord-vestică a României, trecînd la 25 octombrie pe pămîntul ungar, au dat peste cap — în calea lor spre Nyiregyháza — numeroase linii de apărare dușmane. De exemplu, armata 4 română, înaintînd pe un spațiu larg de circa 60 de kilometri prin cîmpia Someșului superior, a zdrobit rezistența îndîrjită — mult favorizată de teren — din zona mlăștinoasă situată între canalul Crasna și rîul Someș, a alungat trupele inamice ce se apărau pe marginea unor păduri și în diferite localități, a eliberat orașul Mátészalka, nod de comunicații în partea de nord-est a Ungariei (în apropierea confluenței Someșului cu Tisa).

În fața armatei 40 sovietice, care a pătruns tot spre Tisa superioară și a reluat Nyiregyháza, obiectivele dușmane au fost bătute și de focul avioanelor corpului aerian român. Pe același traseu aparatele sale de vînătoare au înfruntat în aer pe cele cu zvastică, participînd la acoperirea acestor forțe terestre sovietice.

Și în aceste acțiuni ostașii noștri au săvîrșit numeroase fapte de vitejie. S-a remarcat prin înalte virtuți ostășești sergentul Nicolae Boeriu.

Într-una din ultimele zile ale lunii octombrie grupul de cercetare al diviziei 18 infanterie a trimis o patrulă călare sub comanda acestui gradat într-o misiune în dispozitivul inamic. După ce a cules unele date despre dușman, patrula a fost descoperită și

întîmpinată cu un puternic foc de mitralieră. Sergentul Boeriu a fost grav rănit în regiunea abdominală. Pentru a nu cădea în mîna dușmanului și pentru a comunica la timp rezultatele cercetării, cu un suprem efort gradatul a parcurs călare o mare distanță, a ajuns la unitate și, după ce a raportat informațiile culese, a căzut mort în fața comandantului.

Ca urmare a presiunii generale a ostașilor sovietici și români la 29 și 30 octombrie dușmanul a cedat și în zona Tisei superioare și a început să se retragă spre râu. Urmărindu-l, forțele sovietice și române au ieșit astfel și aici pe malul stîng al Tisei, în afara unei mici porțiuni în bucla nordică.

PE CURSUL MIJLOCIU AL TISEI

Concomitent cu bătăliile amintite în paginile anterioare operația Debrețin a cuprins ca un focar important înfruntările desfășurate ceva mai la sud, de o parte și alta a porțiunii mijlocii a cursului Tisei. Dacă în șesul de la nord de Criș a predominat ofensiva aproape continuă a forțelor sovietice și române ațintite spre Debrețin și Nyiregyháza, pe Tisa mijlocie cam toată luna octombrie diviziile sovietice și române au desfășurat cu precădere grele și complexe acțiuni defensive. Această trăsătură dominantă a eve-

nimentelor militare din spațiul amintit a rezultat din situația creată încă în primele zile ale marii operații inițiate de frontul 2 ucrainean. Spărgînd frontul armatei 3 ungare la nord și vest de Arad, principalele forțe ale frontului 2 ucrainean (în special cele motorizate și blindate) au pornit la 6 octombrie, așa cum s-a arătat, spre nord-vest, către Debrețin. Totodată o altă grupare sovietică a fost dirijată direct către apus, spre cursul mijlociu al Tisei. Spulberînd rezistențele inamice întîlnite în cale, ea a ajuns în timp record la rîu aproximativ între orașul Szolnok și confluența Mureșului. Frontul s-a stabilit în acest spațiu. Diviziile acestei grupări sovietice trebuiau să se extindă în evantai, spre a cuprinde o porțiune cît mai largă a rîului și a forma un tampon cu fața spre vest, pînă cînd aveau să se hotărască bătăliile decisive din spațiul Debrețin și Nyiregyháza. Această extindere în evantai a creat însemnate discontinuități în front. Situația mai era complicată în virtutea următoarei împrejurări : pe de o parte, în cursa lor impetuoasă către Tisa, unele mari unități sovietice nu numai că atinseseră rîul, dar trecuseră fulgerător prin luptă și dincolo de el în unele locuri, creaseră așadar capete de pod la vest, ce erau un ghimpe în noul aliniament pe care comandamentul fascist se străduia cu înfrigurare să-l înjghebeze : totodată în alte sectoare diviziile germane și ungare păstrasera ele unele capete de pod la est de rîu, unde rezistau cu înverșunare furibundă. În această situație fluidă, profitînd de răirirea densității trupelor adverse ajunse pe Tisa mijlocie, comandamentul fascist, aducînd în grabă aici noi trupe, a întreprins repetate și puternice riposte ofensive, care ținteau să realizeze pătrunderi către est, spre granița României, cu scopul de a cădea pe la sud în coasta și spațele marii grupări sovietice și române care lua cu asalt Debreținul și apoi Nyiregyháza. Grupul de armate hitlerist „Sud” sconta astfel să restabilească situația în favoarea sa, să repună stăpînire pe pusta de la est de Tisa, să provoace o gravă înfrîngere armatelor sovietice și române intrate în acest spațiu. Evenimentele de pe Tisa mijlocie aveau să influențeze deci considerabil rezultatul bătăliilor din focarele principale ale operației Debrețin.

O parte a forțelor române angajate pe frontul antihitlerist (patru divizii) a fost repartizată să acționeze în acest cîmp de bătălie. Aceste patru divizii aparțineau armatei 1, regrupată în sudul Crișanei la începutul lui octombrie. Dacă forțele române care au înaintat spre Tisa superioară au fost utilizate în general compact, majoritatea fiind întrunite în armata 4, cele grupate

inițial în armata 1 au fost folosite mai mult fragmentat, pe cor-puri de armată sau chiar divizii, încadrate, la distanțe mari unele de altele, în grupări sovietice. S-a arătat astfel că spre Debrețin au pornit o dată cu începerea operației câteva divizii ale arma-tei 1. Celelalte, împreună cu comandamentul armatei, au fost dirijate spre vest, în urma grupului de forțe sovietice pătruns către Tisa mijlocie. Această grupare română urma să înlocuiască la rîu forțele sovietice ce stabileau frontul acolo, astfel încît ace-s-tea din urmă să întregească trupele care se băteau pe direcția Debrețin. Pe parcursul acțiunilor diviziile amintite ale armatei 1 române au fost deseori schimbate în diverse sectoare, combi-nate și alăturate în mod diferit.

Situația cerea ca trupele române în cauză să urmeze cît mai repede înaintarea rapidă a sovieticilor. În această parte a fron-tului diviziile noastre au trecut în Ungaria la 8-9 octombrie ; ele au străbătut pedestru, cu toată organizarea cerută de război; spa-țiul pînă la Tisa ; în unele zile unitățile au făcut 80 de kilometri pe drumuri desfundate sau în parte distruse de inamic.

În seara de 11 octombrie primele elemente au ajuns la rîu în zona Mindszent (localitate între Szolnok și Seghedin). Fără răgaz au și fost angajate în luptă. O divizie sovietică făcuse acolo un cap de pod. Dușmanul ataca cu forțe superioare.

Încă în cursul nopții trupele diviziei 19 infanterie română, comandată de generalul M. Lăcătușu, au început să treacă rîul

sub focul puternic dezlănțuit de adversar, care respinsese pînă aproape de apă unitățile sovietice de pe malul vestic.

Dificila acțiune a adăugat alte jertfe pentru noi ; a fost lovit mortal căpitanul Octavian Novac, pe cînd organiza îndeaproape la mal depășirea rîului.

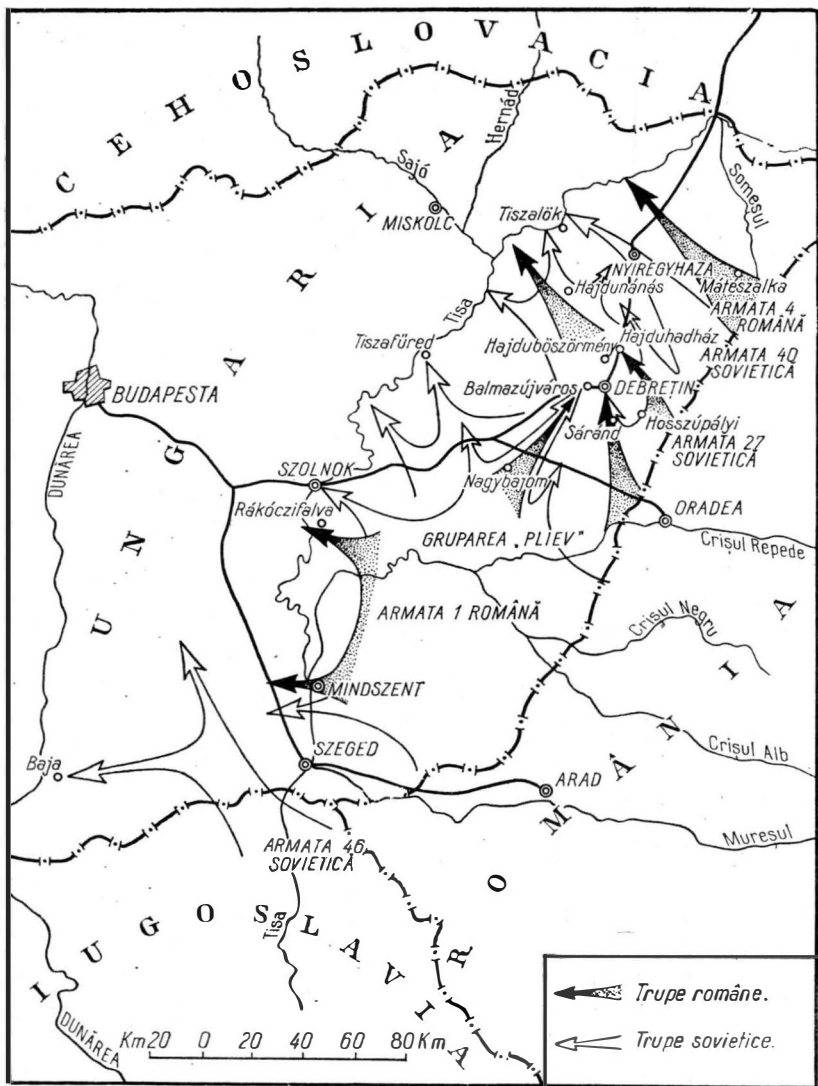
A produs însuflețire printre militarii noștri frumoasa acțiune întreprinsă de o echipă de transmisioniști condusă de sergentul Ion Condan. N-au așteptat, după regulă, să ajungă dincolo forțe mai puternice de ale noastre, la adăpostul cărora să întindă rețeaua instalațiilor telefonice. Și-au încărcat aparatura pe ambarcațiuni și au pornit-o cu primii asaltatori. În jur alte bărci au fost scufundate de explozii ; moartea și-a cules recolta. Băieții lui Condan au izbutit să pună piciorul pe malul opus. Unii trăgeau, alții în plin foc au pus în funcțiune centrala. Aceasta a ușurat considerabil conducerea acțiunii diviziei române.

Pe măsură ce ajungeau dincolo subunitățile române treceau fără răgaz la atac. De pe malul estic acțiunea românilor a fost acoperită de focul concentrat al unei mase de artilerie — atît cea proprie a diviziei 19 infanterie cît și a altor mari unități ale armatei 1 care soseau în acel timp la rîu, precum și de o întreagă brigadă de artilerie grea sovietică, care laolaltă cu bateriile române au revărsat cu precizie grindină de proiectile asupra pozițiilor de unde dușmanii împroșcau cu foc pe infanteriștii noștri.

Asaltul blindatelor și infanteriei fasciste a fost nu numai zăgăzuit, ci și dat peste cap. Porțiunea ocupată aici la apus de Tisa a fost chiar lărgită. Era ziua cînd în vestul României ai noștri, împreună cu sovieticii, eliberau Oradea.

Aprecierea sovieticilor pentru rapiditatea, tenacitatea și priceperea ostășească a românilor veniți la Tisa a fost deosebit de călduroasă : „...toți ofițerii, subofițerii și soldații au arătat un curaj excepțional... Merită atenție deosebită curajul și măiestria militară a ofițerilor din această divizie (19 infanterie română — n.a.), care, disprețuind moartea, au demonstrat soldaților, prin exemplul lor, cum trebuie înfrînt inamicul“ — se poate spicui într-un document emanat de divizia sovietică din zonă.

Ulterior acest cap de pod a rămas exclusiv în atribuția românilor. Alături o altă divizie română a forțat rîul, sprijinită de pe malul răsăritean de tragerile unei unități sovietice de infanterie. Noi încleștări, noi asalturi dușmane zăgăzuite de români cu încordare, grămezi de morți din rîndurile dușmanului,

7. Acțiunile desfășurate de trupele române în estul Ungariei între frontieră și râul Tisa (octombrie 1944)

dar și pierderi dureroase în rîndurile noastre. Tisa era însă pe ambele maluri ținută aici de români.

Și mai dramatice au fost în aceste zile evenimentele din altă parte a rîului, cam la vreo 20 de kilometri spre nord, la Szolnok. Aici sovieticii trecuseră la sud de oraș dincolo de rîu ; la nord de oraș însă fasciștii dețineau pe malul răsăritean o întindere considerabilă de teren. La 14 octombrie două divizii germane (una blindată, alta motorizată) izbesc din capul lor de pod în forțele sovietice subțiri și răsfirate (lovitură pe care am amintit-o și în paragraful referitor la luptele din zona Debrețin)*. Germanii înaintează spre sud-est. Gîndeau să ajungă pînă spre Oradea, ca să taie la bază gruparea sovietică și română ce pornise spre Debrețin. Spre zonă sînt dirijate în grabă cîteva divizii sovietice și una română (2 infanterie). Sovieticii și ai noștri barează asaltul blindatelor adverse. Imediat apoi românii sînt scoși din acest sector și trimiși mai la sud, la rîu. Alături, în capul de pod realizat anterior de sovietici, încep să fie aduse elemente din altă divizie română — 4 infanterie. Se află încă cu forțele împărțite pe ambele maluri, fără un front încheșat cu unitățile sovietice, cînd, la 19 octombrie, dușmanul pornește cu două divizii blindate și alte forțe o nouă lovitură — a treia din acest octombrie — și mai furibundă ; în aer avioane cu zvastica potopesc cu foc pe ai noștri.

Puținele subunități române aflate dincolo de rîu sînt covîrșite, forțele dușmane trec puhoi apa. Împreună cu sovieticii vecini, ai noștri se bat cu vitejie. Lîngă satul Rákóczi două piese antitanc române, comandate de sublocotenentul Nicolae Vrînceanu, rămîn pe loc și înfruntă opt „Tigri“ cu crucea teutonică. Fiecare proiectil, cîte un tanc dușman străpuns. Dar celelalte șase prăvălesc o avalanșă de foc asupra mănunchiului de români, care pier pînă la unul.

Tot pe aici are loc un episod destul de rar ca gen în anele războiului. Revărsarea de tancuri inamice prin pusta Tisei întîlnește și un șir de tunuri grele — piesele regimentului 1 artilerie grea român. În față ai noștri nu mai aveau infanterie proprie. Dar artileriștii comandați de colonelul Alexandru Dobriceanu nu-și pierd cumpătul. Angajează „piept la piept“, oțel la oțel, lupta cu blindatele germane. O parte din tunuri varsă foc, în

* Vezi pag. 215-216.

Tun românesc la forțarea Tisei

timp ce alta se trage pe poziții mai înapoi, și așa mai departe. Obuzele grele ale românilor fac prăpăd în blindatele germane. În acest mod artileriștii amintiți au dat o serioasă contribuție la stăvilirea străpungerii dușmane. Dar forțele noastre care au primit prima lovitură lângă Szolnok au avut pierderi foarte grele. Divizia 4 infanterie era în mare parte distrusă ; ea înceta să mai existe ca mare unitate.

Divizia 2 infanterie, deși greu încercată, izbutise să-și mențină integritatea, după ce tăiasse cărări largi în rîndurile atacatorilor dușmani.

Între timp comandamentul sovietic a adus în grabă noi forțe în acest focar de bătălie : printre ele, trupele române de la sud, de la Mindszent, scoase acum din capul de pod în vederea rezolvării noii situații (pozițiile lor au fost preluate de alte forțe sovietice). Sovietici și români se rînduiesc pe Criș (spre vărsare, în pusta ungară) cu fața la nord. Lovite și slăbite pe drum, diviziile germane sînt silite să se oprească la noul zăgaz. Pînă la 22 octombrie, în spațiul dintre Tisa, Bereteu și Criș mari unități sovietice, cu care cooperează și cele trei divizii ale armatei 1 române amîn-

tite mai sus, lovesc și asediază pe dușman din toate părțile. Fasciștii sînt azvîrliți înapoi la rîu, la Szolnok.

Din nou cele trei divizii amintite ale armatei 1 (de astă dată întrunite) sînt trimise în alt sector. Repede ajung la Alpár (între Szolnok și Mindszent), unde angajează cu succes o nouă forțare a Tisei ; creează și aici un cap de pod.

Alte acte de vitejie jalonează traseul de luptă. La Ókéscke cîțiva pionieri din regimentul 31 dorobanți trag vîrtos în timp ce infanteria trece apa. Comandantul grupei, sergentul Ioan Bejenaru, e rănit. Atunci sublocotenentul Aurelian Gama sare din adăpost ca să-și salveze subordonatul. Un proiectil de aruncător ciuruiește pe ofițer și ostaș, care mor îmbrățișați.

Complicata bătălie de pe cursul mijlociu al Tisei, desfășurată între 11 și 28 octombrie, s-a încheiat prin eșecul tentativelor germane. Succesul frontului 2 ucrainean a avut partea de contribuție a armatei 1 române. Dinamismul și varietatea mare a situațiilor, schimbările bruște de front și de sector, acțiunile pe spații largi fără legătură uneori la dreapta sau la stînga și-au găsit rezolvarea corespunzătoare din partea comandamentelor române — care au dovedit multă pricepere, suplețe, stăpînire a meseriei armelor —, din partea trupelor române — care au arătat mare rezistență la eforturi fizice grele, inițiativă, ingeniozitate, curaj.

Forțele germano-ungare angajate în acest spațiu au fost nu numai bătute pînă la urmă, dar, ceea ce era tot atît de important, împiedicate să intervină în focarul hotărîtor al operației strategice, spre bucla superioară a Tisei.

Capetele de pod realizate de trupele sovietice, pe alocuri și de unitățile române, au constituit bune puncte de plecare pentru noua operație la care s-a trecut, fără întrerupere, chiar în ultimele zile ale aceluia furtunos octombrie 1944 : spre Budapesta.

SPRE BUDAPESTA

În urma succesului deplin reputat de frontul 2 ucrainean în bătăliile începute la 6 octombrie, armatele hitleriste și hortiste, după ce pierduseră masiv forțe și mijloace, fuseseră din nou azvîrlite spre apus. O dată cu desăvîrșirea eliberării teritoriului

român fusese smulsă fasciștilor și partea de est a Ungariei. În momentul pornirii asaltului spre Budapesta frontul, instalat acum adânc în Ungaria, avea următorul traseu: din Ucraina Subcarpatică el trecea prin bucla superioară a Tisei, apoi urma aproximativ cursul râului pînă pe la confluența Crișului; după aceea făcea un mare înrînd spre vest, căci, utilizînd faptul că germano-ungurii își concentraseră atenția și forțele principale în focarul bătăliei de la Debrețin, armatele de la stînga frontului 2 ucrainean înaintaseră susținut prin nordul Iugoslaviei încă în cursul operației precedente, trecuseră Tisa inferioară, atinseseră Dunărea și făcuseră chiar un cap de pod pe malul vestic în extremitatea sudică a Ungariei.

Se profila astfel o largă învăluire a centrului pusteii ungare, a capitalei țării, care putea fi atacată convergent dinspre sud, de-a lungul Dunării, și dinspre est, pornind de pe Tisa.

Tocmai această pătrundere convergentă a constituit esența noii mari operații ofensive concepute de Comandamentul suprem sovietic și declanșate de frontul 2 ucrainean (comandat de mareșalul Uniunii Sovietice R. I. Malinovski) la 29 octombrie 1944 (ulterior avea să participe la ea și frontul 3 ucrainean). Operația, denumită Budapesta după ținta și focarul ei principal, a debutat printr-o masivă pătrundere a forțelor sovietice venite spre capitala ungară dinspre sud. S-au pus în mișcare la cîteva zile și armatele sovietice de pe Tisa. În sfîrșit, forțele române și sovietice din bucla Tisei superioare au primit misiunea de a azvîrii complet peste rîu diviziile fasciste care se mai mențineau în acest colț și a înainta prin nord-estul Ungariei, în cooperare cu trupele sovietice din Ucraina Subcarpatică, astfel încît să nu se lase descoperită aripa dreaptă a grupării ce viza direct Budapesta.

Trupele române au fost angajate în operație în două focare distincte: trei divizii ale armatei 1 române (întrunite în corpul 7 armată) au fost încadrate într-o grupare sovietică dirijată prin centrul Ungariei de pe Tisa, dinspre sud-est spre nord-vest, către capitala maghiară. Grosul diviziilor române a luptat în partea nord-estică a țării.

Dacă în această perioadă armata 4 română a continuat să acționeze întrunit, diviziile armatei 1 române au fost repartizate în zone diferite: unele spre Budapesta (după cum s-a văzut), altele spre nordul Ungariei, deci la distanțe de zeci sau sute de kilometri. De aceea pentru o perioadă comanda-

mentul armatei 1 a încetat de a avea atribuții de conducere operațională.

De asemenea, trebuie menționat că forțele de uscat ale armatei române intrau în operația Budapesta cu o nouă organizare care avea să se păstreze în linii mari pînă la sfîrșitul războiului. Astfel, pe timpul bătăliilor precedente au fost desființate diviziile de instrucție, ce fuseseră aduse în luptă datorită condițiilor specifice ale insurecției și acoperirii. Personalul și materialele acestor trupe au fost repartizate diviziilor operative rămase pe front, încît cele din urmă s-au consolidat ca mari unități cu efective și dotare potrivită condițiilor de atunci. Fiecare din cele două armate (1 și 4) aveau în compunere cîte două corpuri de armată, iar acestea un număr variabil de divizii (diviziile erau repartizate cînd unui corp de armată cînd altuia).

Iată situația corpului 7 armată română în dimineața de 29 octombrie 1944^{*}. Se afla în cadrul armatei 7 de gardă sovietice cu care trebuia să acționeze în marea bătălie de la Budapesta. Era o zi nouroasă, cu o pînză densă de ceață care se vâlătucea de-a lungul văii Tisei. Vreme prielnică pentru ca marea noastră unitate să-și desăvîrșească aducerea trupelor în capul de pod ce-l deținea la vest de rîu aproape de localitatea Alpár^{**}.

Acest lucru s-a efectuat treptat pînă după miezul nopții. A doua zi corpul trebuia să plece la ofensivă prin pusta de la apus de Tisa pe direcția localităților Tiszaug-Törtel. În fața lui un cîmp de tranșee și amplasamente de tot felul adăposteau 5 regimente inamice întărite cu tancuri, care erau gata să reverse un val de foc asupra atacatorilor noștri.

Cînd zorii dimineții lui 30 octombrie mijeau încă, mai mult de o sută de tunuri și-au ridicat țevile și într-un bubuit infernal au trimis necruțător vijelii de proiectile asupra pozițiilor dușmanilor. Exploziile răscoleau pămîntul învîlvîndu-l în flăcări și fum. La adăpostul acestui baraj, ostașii noștri, cu baionetele la puști, au pornit la atac. Dezmeticit, dușmanul a reac-

* Corpul 7 român avea în subordine diviziile 2 și 19 infanterie și divizia 9 cavalerie. Spre jumătatea lui ianuarie 1945 i s-a trimis temporar și divizia 10 infanterie.

** Vezi pag. 230.

Cooperare de comandament româno-sovietică la un punct de observare în Ungaria

ționat cu toate armele. S-a dezlănțuit vacarmul sălbatic al mitralierelor, automatelor și grenadelor. Răniți și morți de ambele părți, dar atacul nostru nu a încetat. Frontul dușman era împins treptat-treptat spre nord.

Cînd amurgul acelei zile își arăta licărind printre nouri o geană vișinie la orizontul apusean al cîmpiei maghiare, infanteriștii corpului 7 român își săpau vremelnice tranșee la peste 10 km de locul de unde plecaseră. Tisa rămăsese în urmă. La stînga și la dreapta mării unități române se aflau forțe sovietice, ajunse acolo în același mod.

În zilele următoare vîrtejul atacurilor a continuat fără răgaz. La 3 noiembrie luptătorii români au ajuns la cîțiva kilometri în fața căii ferate Cegléd-Abony — tronson din magistrala Szolnok-Budapesta. Aici inamicul își organizase o apărare puternică. Avea nevoie să mențină linia feroviară întrucît era artera cea mai importantă de comunicație dintre capitală și spațiul Tisei mijlocii.

Pilonii apărării îi constituiau cele două orașele, pe care trupele germane le pregătiseră din timp pentru rezistență.

Acțiunile de aici au prilejuit din nou o frumoasă și rodnică cooperare între trupele române și cele sovietice. Comandamentul armatei 7 de gardă sovietice a dirijat prin sectorul trupelor române o brigadă de tancuri*. Ostașii noștri aveau acum alături de ei o forță blindată. Împreună cu tanchiștii au făcut o pană adâncă în pozițiile dușmane, eliberând câteva localități, printre care și orașelul Töntel.

Diviziile sovietice vecine și cele române și-au îndreptat apoi eforturile pentru cucerirea orașelor Abony și Cegléd. Învaluite pe rând și strânse ca într-un clește, ambele garnizoane dușmane au căzut. La Cegléd o grupare de trupe a adversarului a fost încercuită și luată în prizonierat. Prin eliberarea celor două orașe și depășirea căii ferate dintre ele în drumul forțelor sovietice și române spre Budapesta fusese sfărâmată încă o barieră.

Se înaintase în 6 zile de luptă aproape 50 de kilometri, dar situația pentru noi devenea tot mai grea. Inamicul adusese în zona operațiilor numeroase unități de tancuri, infanterie și aviație. Pe de altă parte, cu cât se avansa spre Budapesta, cu atât pozițiile dușmane erau mai bine organizate, mai puternice și deci mai greu de cucerit. Ca urmare, comandantul armatei 7 de gardă sovietice a oprit pentru moment înaintarea corpului român și a unor mari unități sovietice și le-a dat misiunea de a fi în măsură să parăze eventualele izbiri ale blindatelor inamicului și concomitent să se pregătească temeinic pentru reluarea ofensivei. Într-adevăr, contraatacurile dușmane nu s-au lăsat așteptate. Trei zile de-a rândul unități dușmane sprijinite de numeroase tancuri au încercat să împingă înapoi trupele noastre. De câteva ori șenilele blindatelor au mușcat din poziția noastră, dar tot de atâtea ori, sub loviturile infanteriștilor, pionierilor și tunarilor antitanchiști români, au fost nevoite să se retragă și să lase în urma lor morți, răniți, mașini fumegânde.

Pentru eroismul de care au dat dovadă ostașii și ofițerii noștri în zdrobirea acestor contraatacuri, comandantul armatei 7 de gardă sovietice, generalul-colonel M. S. Șumilov, scria comandantului corpului 7 român, generalul de corp de armată Nicolae Șova: „Vă rog să transmiteți generalilor, ofițerilor,

* Brigada 27 tancuri care a fost introdusă prin zona atribuită diviziei 9 cavalerie române.

subofițerilor și soldaților mulțumirile mele pentru lupta pe care au dus-o în ultimele zile ca să respingă atacurile ocupanților germano-maghiari”.

Întrucît corpul român se găsea pe direcția principală de luptă a armatei 7 iar reluarea ofensivei împotriva blindatelor inamice impunea întăriri similare, comandantul acestei armate a dat în sprijinul românilor un corp mecanizat sovietic.

În zorii zilei de 11 noiembrie sovietici și români, după ce peste 200 de tunuri și-au aruncat timp de 20 de minute valul de foc și schije asupra tranșeelor dușmane, au trecut din nou la ofensivă. Au urmat zile de crâncene lupte : se înfruntau atacuri și contraatacuri, stoluri de avioane dușmane își descărcău în vuet sinistru bombele, mine ascunse în pământ aruncau în aer oameni și mașini, grindina de gloanțe și obuze împânzea întinsul cîmpului de bătaie. Dar priceperea, elanul și focul luptătorilor români și sovietici au fost mai puternice și au învins. Pînă la 17 noiembrie, cînd corpul mecanizat sovietic a ieșit din sectorul de luptă român, ostașii noștri au eliberat numeroase localități, printre care Tápiószűly, luată prin surpriza încercării corp la corp.

Trecuseră 20 de zile de la începerea operației. Tisa rămăsese la peste 100 de kilometri în urmă. În fața trupelor române și sovietice apăruse acum zona de apărare fortificată a Budapestei. Trei poziții, avînd laolaltă o adîncime de peste 30 de kilometri, se întindeau în fața orașului ca niște semicercuri uriașe rezemate cu capetele pe malul stîng al Dunării. Tranșee continue cu șanțuri de comunicații între ele, baraje din rețele de sîrmă, cîmpuri de mine, cazemate de beton, obstacole antitanc, clădiri ale unor ferme, transformate în adevărate redute, acopereau sau brăzdau tot acest cîmp imens pînă pe străzile Budapestei. Zona Isaszeg-Gödöllő de la est de oraș (la circa 15 kilometri) dădea acestor fortificații un plus de tărie, întrucît terenul deluros, împădurit, deci mai ușor de apărat, constituia un obstacol contra tancurilor și oferea posibilitatea camuflării unor mari concentrări de trupe.

În calea ostașilor noștri se făcea tot mai simțit și un alt dușman : frigul și vremea de sfîrșit de toamnă și început de iarnă. Deseori ziua ploua sau cădea lapoviță, udînd ostașii pînă la piele, iar noaptea se lăsa ger încît mantalele și tunicile înghețau pe ei. Avînd adăposturi făcute din timp, inamicul era în mare măsură scutit de acest apăsător inconvenient. Așadar

pentru ostașii sovietici și români se prevesteau lupte deosebit de grele și sîngeroase.

Timp de 12 zile corpul 7 armată român a dat atacuri locale prin care a cucerit aliniamente de plecare mai favorabile.

Dacă în bătăliile precedente ai noștri pătrunseseră dinspre Szolnok spre nord-vest, acum, ajunși la înălțimea Budapestei, axul înaintării lor a fost schimbat direct spre apus.

La 30 noiembrie au început pregătirile pentru reluarea ofensivei pe întreg sectorul său, iar peste 5 zile aceasta s-a dezlănțuit tumultuos. Aproape o oră artileria de toate calibrele a bătut neîncetat rețelele de sîrmă, cazematele, bateriile — cîte fuseseră descoperite dinainte —, cîmpurile de mine, tranșeele dușmane. După înverșunate lupte, după respingerea a numeroase contraatacuri adverse date cu tancuri, în acea zi luptătorii români au pătruns în pozițiile inamice pe o adîncime de peste 3 kilometri.

În zilele următoare luptele au continuat din ce în ce mai aprig. În cadrul unităților noastre s-au format detașamente combinate de șoc din tunari antitanchiști, pionieri și infanteriști. Acestea asaltau cazematele, făceau breșe în cîmpurile de mine și rețelele de sîrmă, combăteau deseori cu tunuri, mine, sticle incendiare acțiuni ale tancurilor dușmane. Vitejia ostașilor noștri îngrozea inamicul. Nu puține au fost luptele la grenadă și chiar corp la corp.

Prin asemenea războiri, prin folosirea eficace a focului și terenului și prin manevre iscusite, pînă la 11 decembrie corpul 7 a cucerit masivul deluros și împădurit Isaszeg-Gödöllő. A doua zi a fost eliberat satul Isaszeg. El însă a trecut de cîteva ori dintr-o mîină în alta, căci dușmanul a dat numeroase contraatacuri. La un moment dat rezistența adversanului era atît de îndîrjită, încît nu se putea înainta mai mult de 200-300 de metri pe zi, iar contactul cu el devenea atît de strîns, încît distanțele dintre linii ajungeau la o sută de metri și chiar pînă la o zvîrlitură de grenadă. Cu toate acestea voința ostașilor noștri de a învinge a înfrînt toate barierele inamice. Ei au străpuns zona fortificată, au eliberat numeroase localități, printre care Czinkota, Rákosliget și Mátyásföld, pentru care zile și nopți s-au dus înverșunate lupte și au căzut numeroși morți și răniți de o parte și de alta.

În cea din urmă zi a anului 1944 corpul 7 armată și trupele sovietice vecine au ajuns în contact cu ultima centură de

apărare a Budapestei, cea care trecea chiar prin periferiile marelui oraș.

În tot acest timp a acționat în văzduhurile pusteii ungare, alături de subele de avioane ale armatelor aeriene sovietice, și conpul aerian român. Deosebit de intense au fost bombardamentele executate de români în zona Hatvan, la est de Budapesta, în fața unor forțe sovietice care înaintau pe acolo spre capitala maghiară.

Aripile românești au fost prezente și în alte focare ale uriașei bătălii încinse în cîmpia Dunării mijlocii. Susținute lovituri aeriene au dat zburătorii noștri la Székesfehérvár, oraș de la sud-vest de Budapesta, precum și în zona Komárom (la nord-vest de Budapesta), pe cînd armatele sovietice străpungeau pozițiile hitleriste învâluind și pe acolo gruparea germano-ungară ce rezista în capitala maghiară.

ÎN LUPTE PE STRĂZILE CAPITALEI MAGHIARE

Așadar cumpăna anilor 1944-1945 vede pe ai noștri ajunși la marginea marelui oraș de pe Dunărea mijlocie. La sud ca și la nord întreaga cîmpie panonică pare un ocean de flăcări. Se înfruntă forțe uriașe. Germano-ungurii au cam 55 de divizii, între care aproape 15 blindate și motorizate, și o masivă aviație. Sovieticii au angajat pe ansamblul Ungariei echivalentul a vreo 90* de divizii (plus două armate aeriene), cărora li se adaugă 20 române și bulgare. Dar numeric diferența nu e mare. Tancurile și aviația celor două părți sînt aproximativ egale. Continuă să-și spună însă cuvîntul superioritatea de concepție a comandamentului sovietic asupra celui hitlerist, măiestria superioară de execuție a trupelor sovietice în comparație cu cele germane.

În cursul lui noiembrie și decembrie forțele sovietice din sudul Ungariei (frontul 3 ucrainean) prăvăliseră armatele fas-

* Vezi pag. 17. Deci efectivele celor 90 de divizii sovietice de mai sus, traduse în etalon german, ar da tot circa 55 de divizii.

ciste de pe Dunăre pe lacul Balaton. În ultimele zile ale anului 1944 are loc un eveniment capital: armatele sovietice venite dinspre sud sparg liniile fortificate germane și ajung la cotul nordic al fluviului, pe la Vác și Esztergom (acolo unde el curge de la vest la est). Concomitent armate ale frontului 2 ucrainean, pătrunzînd în forță dinspre nord, din zona limitrofă cu Cehoslovacia, ajung și ele la acel cot al Dunării. Cele două grupări de forțe sovietice fac joncțiunea. Budapesta este încercuită. E prinsă în clește aici o uriașă grupare inamică de aproape 200.000 de militari.

Dar înaltul comandament hitlerist, redus la o strategie a disperării, prescrie rezistența, cu prețul devastării complete a capitalei ungare. Aducînd noi și noi forțe (se află acum în Ungaria grosul blindatelor Wehrmachtului), comandamentul german dă în tot cursul lui ianuarie 1945 lovituri după lovituri în spațiul central al acestei țări, la vest de Budapesta, pentru a reface legătura cu forțele încercuite aici și a împinge înapoi frontul pe linia Dunării mijlocii. Zeci de divizii sovietice, după grele încercări, stăpînesc aceste zvîrcoliri furibunde ale dușmanului fascist.

În acest timp corpurile sovietice care asediază partea de la vest de Dunăre a orașului (Buda) trebuie să stea mai mult în defensivă. Este luată însă sistematic cu asalt partea estică a capitalei maghiare — Pesta. Are misiunea de a o cucerii o grupare formată din două corpuri sovietice și unul român (corpul 7 armată). Românii atacă pe centru, avînd ca ax marele bulevard Rákóczi, care străbate orașul de la est la vest, pînă la Dunăre (schema nr. 8). Sovieticii urmează să acționeze în cartierelor de nord și, respectiv, de sud ale Pestei.

Bătălia se anunța mai mult decît dificilă. Nu numai că se aflau aici strînse mase mari de trupe dușmane, cu armament numeros și mijloace tehnice moderne, cu provizii colectate din vreme, dar și zidurile de clădiri masive ale orașului — multe durate ca adevărate cetăți — au fost repede transformate de inamic într-un întreg sistem de bastioane de rezistență. În plus, pentru ai noștri era prima dată în războiul antifascist cînd întâlneau în cale și aveau să asalteze un oraș de aceste proporții.

Se puneau nu numai problemele de natură strict militară, ci și cele ridicate de faptul că obiectivul din față cuprindea mase uriașe de populație civilă, valori culturale și artistice, care trebuiau luate sub protecție, conform spiritului umanist ce ne

călăuzea în acea gravă înfruntare. O vădea printre altele ordi-
nul dat atunci ostașilor săi de comandantul corpului 7 armată
român, generalul Nicolae Șova : „Prin lupte grele și cu sacrificii
însemnate unitățile corpului 7 armată au ajuns în marginea
Budapestei și de pe acum au început să pătrundă în inima ora-
șului... Populația civilă care nu ia parte la rezistență va fi cru-
țată și luată sub protecție... Monumentele și obiectele de artă,
instituțiile culturale și așezămintele de interes public vor fi cru-
țate cu grijă... Cer trupelor corpului 7 armată să se bată cu în-
dârjire pentru a învinge, dar pretind în același timp să se poarte
loial, cu demnitate și omenie, pentru a nu micșora cu nimic mă-
reția victoriei obținute...”.

Dimineața anului nou 1945—1 ianuarie. Ostașii noștri își
fac apariția în periferii, trag, pătrund prin străzile mărginașe,
scot pe dușman din primele case. Se dau și primele jentle din
seria cuprinzătoare a celor care vor reprezenta contribuția de
sînge a românilor pentru eliberarea capitalei maghiare.

Explozia unui proiectil de artilerie brăzdează nemilos trupul
delicat al unei fete tinere îmbrăcate — prin contrast — în asprele
haine militare : Elena Chiriță. Era o întregă istorie cu această
față puțină la trup dar multă la suflet ; cînd se dăduse în sep-
tembrie 1944 greaua bătălie din defileul Mureșului, de la Păuliș,
n-a pregetat să vină pe poziție să dea o mîină de ajutor : infir-

mieră, îngrijitoare, curieră. A rămas apoi scurt timp la un spital de zonă interioară. Într-o bună zi însă a plecat după ostașii ale căror încordări și suferințe le împărtășise. Careva de la spital a și dat-o... dezertoare. Lucrurile au fost lămurite de fostul ei comandant de la Păuliș. A urmat drumul greu al frontului. Nu de puține ori și-a lăsat la o parte trusa de sanitar pentru a pune mâna pe pușcă în momentele grele și a trage laolaltă cu frații ei buni — soldații. I s-au acordat primele grade militare, pînă la cel de sergent. Pe piept purta „Virtutea Militară”. Rana de la Budapesta i-a fost fatală. Intra în cartea neamului, în capitolul războiului antifascist, o altă pilduitoare eroină româncă.

Zilele următoare. La români se creează mici detașamente și echipe combinate de asalt — infanteriști, artileriști cu tunurile lor, îndeosebi cele antitanc, care trag direct asupra clădirilor unde sînt baricadați fasciștii ; geniști cu explozive, care se strecoară pînă sub nasul dușmanilor și îi aruncă în aer cuiburile de rezistență ; transmisioniști cu aparatele și firele lor. Se înaintează încet, casă cu casă, curte cu curte, stradă cu stradă. Se bat românii prin subsoluri și pivnițe, se trage pe scările spre etaje, ai noștri și dușmanii își aruncă cu grenade ; se sparg geamurile, sar bucăți întregi de ziduri. Undeva o subunitate română a luat un grup de case ; mare parte din fasciști au fost uciși în luptă, alții au fugit, cînd, deodată, dintr-o curte din spate trag

Ostași români în luptele de stradă din Budapesta

asupra românilor alte grupe de dușmani. Au ieșit din galeriile metroului sau au venit pe rețeaua canalizării. Nu se poate merge mai departe. Subunitatea noastră se întoarce ca să curețe iar terenul înapoi.

Apare în fața alor noștri un întins teren deschis : este marele hipodrom din estul Budapestei. Aici unitățile române atacă iar compact : o întreagă divizie — 9 cavalerie —, comandată de generalul Ilie Antonescu. Începe o bătălie ca în câmp. Trage artileria noastră din poziții camuflate. Trupele fasciste rezistă cu o îndârjire deosebită. Explicația : spațiul era folosit ca aerodrom — ultimul de care dispunea comandamentul inamic pentru legătura cu exteriorul. Ostașii noștri se bat cu iscusință, sfârteacă pozițiile dușmane. Pe pistele aerodromului răzbat irezistibil militarii regimentului 13 călărași, comandat de locotenent-colonelul Alexandru Ioan — am mai amintit această unitate în bătălia de la porțile Timișoarei. De câteva ori tancuri cu crucea teutonică se reped spre a-i da înapoi. Tunarii unui regiment antitanc român, prezenți în primele linii, fac să amuțească multe din mașinile blindate. Până seara întreg spațiul hipodromului e înapoi unităților române. O victorie însemnată, o nouă contribuție

a românilor la pecetluirea soartei marii grupări fasciste încercuite în Budapesta.

Mai departe trupele noastre întâmpină un adevărat oraș în oraș : sistemul de clădiri al marii cazărmi Franz Joseph. Primul obstacol, ca un dig : terasamentul unei căi ferate ce brăzdează cartierele industriale. Sublocotenentul Nicolae Belerciu, dintr-un regiment al diviziei 2 infanterie, suie personal o mitralieră pe rambleu și, așa, aproape descoperit, trage cu sete. Este ucis de un glonte. Dar între timp ostașii subunităților din jur s-au putut revărsa și au ajuns la zidurile compacte ale cazărmi. Sare primul împrejmuirea sublocotenentul Aurel Budeanu. Se trezește în fața unui grup de mitraliori germani și unguri instalați într-un adăpost săpat. Situație imposibilă. Surprins și neavînd altceva la îndemînă, aruncă asupra lor cu pistolul automat. Fasciștii, zăpăciți, cred că e o grenadă și izbucnesc din adăpost fugind. Iar în momentul cînd ofițerul punea în bătaie mitraliera abandonată, ostași din subunitatea lui escaladau zidul. Totul a durat doar cîteva clipe. Fuga adversarilor e urmărită acum de un grup mai compact de români. Alte subunități și unități pătrund în perimetrul complexului de clădiri. Cîteva zile de lupte înverșunate și ai noștri reduc la tăcere bastionul dușman de aici. În această parte trupele române au trebuit să înfrunte nu numai forțe germane și ungare regulate, ci și deta-

șamente compacte de civili fanatizați — formațiunile paramilitare ale partidului hitlerist maghiar. Numai aici, la cazarma Franz Joseph, printre prizonieri se numără aproape 350 de indivizi din această ultimă categorie.

În alt cartier unități române se află tot în fața unei adevărate oștăți: edificiul poștei centrale. Nici tunurile grele nu izbutesc să destrame zidăria. Străbătînd ploaia de plumbi, o companie, comandată de locotenentul Constantin Marinescu, ajunge pînă la intrarea principală. Ofițerul, avîntat în frunte, este ciuruit de gloanțe. Ostașii săi se îndirjesc și mai cumplit. Grupa caporalului Ilie Voinescu pătrunde prima în clădire. Pe calea deschisă de ea, cu prețul singelui, vin alți și alți luptători români. Ceasuri întregi se bat ai noștri cu fasciștii pentru fiecare cămăruță, fiecare sală, fiecare coridor. Mulți hitleriști sînt prinși. Dușmanul a trebuit să cedeze și aici.

Înaintarea merge tare amevoios prin zonele clădite compact. Dar într-o parte a sectorului atribuit corpului român există spații goale — stadioane, parcuri, piețe, locuri vinane; comandantul corpului 7 armată lasă mai puține forțe în alte părți și aduce aici trupe masive. Ciocane de foc de artilerie, asalturi impetuoase și unitățile acestea pătrund în forță, adînc, în oraș, se răsfireă, taie în felii grupuri întregi de case, cartiere întregi, care sînt astfel luate relativ mai ușor.

Pe alocuri se plătește însă tot un preț greu de sînge. La o fabrică de cauciuc mor pînă la unul ofițerii și subofițerii unei companii. În plin foc ia comanda cel mai destoinic gradat — sergentul Gheorghe Anghelache; conduce ostașii la cucerirea a două blocuri, îmbinînd curajul cu destoinicia militară.

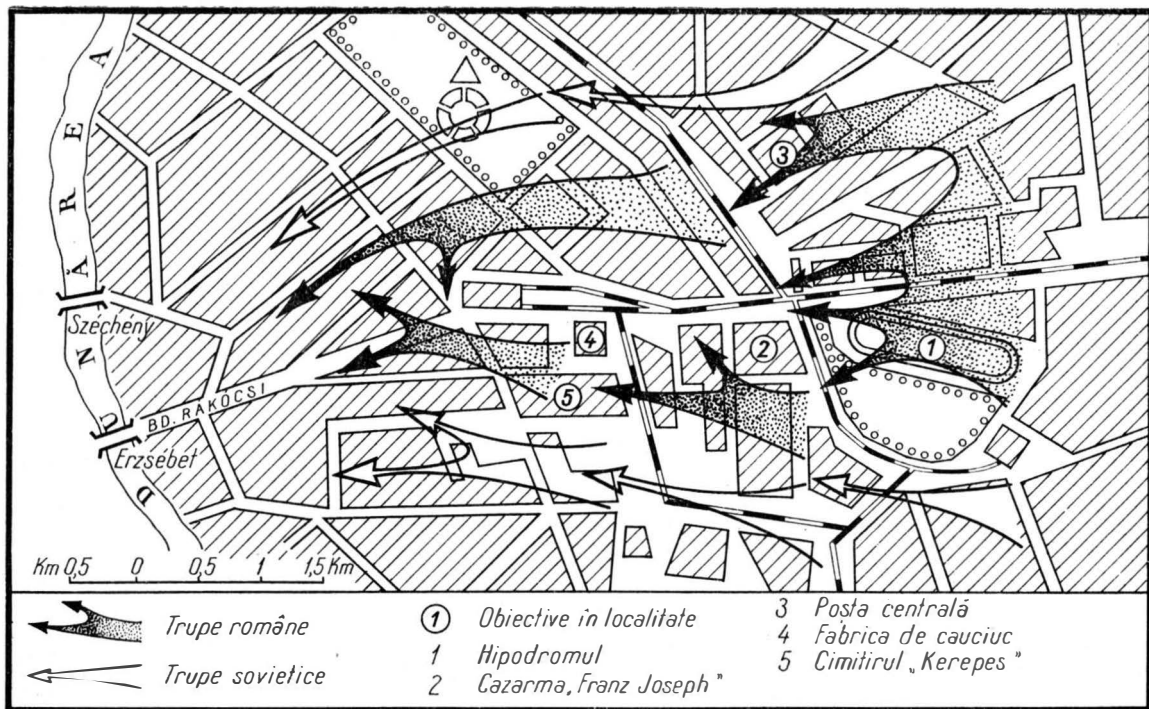
Cimitirul Kerepes. Zid gros. De după el fasciștii zădărnicesc cu foc orice încercare de escaladare. Ingenios, caporalul Ion Moraru face o gaură în împrejmuirea de cărămidă. Pune prin ea pușca-mitralieră. Trage cu sete. În față la hitleriști se face un gol. Ostașii sar peste zid și pătrund pe acolo. Ore întregi încheștare de moarte printre morminte. Dușmanii folosesc ca parapet marmura monumentelor. Dar românii răzbesc peste tot.

În aceste zile văzduhul vuieste și de înfruntările din cuprinsul lui. Împreună cu aviația sovietică, escadrilele române se încaieră cu cele dușmane, se abat asupra bastioanelor fasciste, deschizînd drum unităților terestre sovietice și române. Uneori bombardierele noastre sînt protejate de formații de vînătoare sovietice. Zburătorilor români li se repartizează mai cu seamă podurile mari de peste Dunăre. Își strecoară avioanele cu deosebită măiestrie prin infernul de foc al antiaerienei germano-ungare și lovesc cu bombe grele la mare precizie. Sînt aruncate în apă vehicule, materiale, trupe. Se cască găuri largi, se întortochează grinzile de oțel, se rup bucăți din construcțiile masive. Acțiunea corpului aerian contribuie apreciabil la întreruperea legăturilor dintre forțele dușmane aflate pe cele două părți ale fluviului.

15 ianuarie. Românii cuceresc alte vreo 200 de blocuri (de la început au luat 1.000 — tot atîtea cetățui de foc dușmane). Se află la vreo 2 kilometri de Dunăre. Au făcut peste 6 de la marginea orașului.

Seara primesc ordin de la comandamentul sovietic că misiunea lor în oraș, îndeplinită pînă atunci cu atîta destoinicie și sacrificii, a încetat. Corpul 7 român remite sectorul unor mari unități sovietice. Ai noștri ies din Budapesta urmînd a fi deplasați acolo unde acționează grosul armatei române.

În acel moment militarii corpului 7 își iau rămas bun de la ostașii regimentului 114 artilerie antitanc sovietic, care fusese dat de comandamentul sovietic ca întărire corpului român. Despărțirea este emoționantă. Sentimentele frăției de arme închegate și aici între români și sovietici își găsesc expresia și în ordinul de zi dat cu acest prilej de generalul român comandant al tru-

8. Acțiunile trupelor române în interiorul Budapestei (1-15 ianuarie 1945)

pelor noastre de la Budapesta : „Regimentul 114 anticar sovietic s-a afirmat ca o unitate de elită, perfect instruită și disciplinată, foarte îndemnatică în luptă, bravă și însuflețită de cel mai înalt spirit de sacrificii... aduc mulțumiri locotenent-colonelului Pavlik, ofițerilor, subofițerilor și trupeii sale pentru spiritul de sinceră camaraderie și bună prietenie în care au înțeles să conlucreze și să se comporte cu ostașii români, care le vor păstra cea mai caldă și trainică amintire.“

Ieșirea din capitala maghiară — moment de bilanț al drumului străbătut de români de la Tisa pînă la Dunărea mijlocie, în centrul Budapestei. Peste 50 de localități eliberate, mai mult de 6.500 de prizonieri luați, o mare cantitate de armament și alte materiale, printre care peste 310 autovehicule. Dar acest traseu a însemnat și o dîră de sînge pentru corpul 7 armată român. Din cei circa 40.000 de luptători cu care pornise la Tisa, aproape 11.000 s-au înscris la capitolul tragic — morți, răniți și dispăruți.

După trei zile, la 18 ianuarie, forțele sovietice desăvîrșeau sfărîmarea rezistențelor dușmane din Pesta. O lună mai tîrziu era lichidată și gruparea rămasă în Buda. Se încheia cu o severă înfrîngere pentru fasciști marea bătălie din capitala ungară.

STRĂBĂTIND NORD-ESTUL UNGARIEI PRIN HEGYALJA

Am lăsat grosul forțelor armatei române (13 divizii) în bucla Tisei superioare, la sfîrșitul lui octombrie 1944. Împreună cu două armate sovietice (40 și 27) ele au primit misiunea să participe la operația Budapesta azvîrlind pe dușman din partea de nord-est a Ungariei, astfel încît aceste grupări sovietice și române să țină strîns angajate trupele fasciste din față, să le împiedice de a îngroșa rezistența din focarul principal al operației, la Budapesta, sau de a lovi din coastă, dinspre nord, forțele sovietice și române ce urmau să pătrundă în marele oraș și să concure la progresiunea trupelor sovietice ce străbăteau zona dificilă a Carpaților Păduroși în extremitatea estică a Cehoslovaciei.

Majoritatea forțelor de uscat române din bucla Tisei superioare erau grupate în armata 4. Zburătorii — corpul aerian — prin natura armei lor au putut fi concomitent prezenți în nord-estul Ungariei și în focarul central al operației. Vecinii din dreapta și din stânga ai armatei 4 române au fost mari unități sovietice din frontul 4 ucrainean și, respectiv, din armata 40*.

La începutul operației trupele germane își mai păstrau pe o mică porțiune de teren capete de pod pe malul stîng al Tisei (schema nr. 9). Pînă la 3 noiembrie două divizii române au nimic aceste rezistențe și s-au aliniat și ele în apărare pe Tisa superioară. Trecerea de moment la defensivă a fost determinată de numărul mare de trupe pe care inamicul îl avea pe malul opus al rîului și mai ales de preparativele în vederea desfășurării cu succes a operației mai sus amintite.

Potrivit planului de luptă armata 40 sovietică a trecut în ziua de 7 noiembrie la forțarea Tisei. În același timp armata 4 română, pentru a nu da posibilitatea dușmanului să-și maseze forțe în sectorul de acțiune al sovieticilor, a executat în mai multe locuri treceri demonstrative peste rîu (care să înșele inamicul asupra adevăratelor intenții), ușurînd astfel ajungerea armatei 40 pe malul opus și stăpînirea terenului cucerit în zonele Tiszalök și Tiszadada (sud de Tokaj). La rîndul său, succesul trupelor sovietice a fost de un real ajutor armatei 4 române. Într-adevăr o parte din trupele ei** au fost trecute peste rîu prin capul de pod realizat de sovietici. În acest fel s-a desfășurat o acțiune dublă: forțele rămase pe malul de est au bătut inamicul de dincolo cu foc din față, iar unitățile trecute peste rîu l-au atacat de flanc, de-a lungul cursului de apă, ca să scoată pe dușman din întreaga poziție aflată în fața armatei 4.

Inițial forțele fasciste au fost surprinse de această manevră dar, dîndu-și seama de primejdia ce se crease, și-au concentrat toate eforturile asupra trupelor din capul de pod. S-au

* În nord-vestul României armata 40 sovietică se găsisse la dreapta armatei 4 române. La sfîrșitul lui octombrie frontul 2 ucrainean, în cadrul schimbărilor de dispozitiv operate, a trecut armata 40 la stînga armatei 4, astfel că ultima a ajuns vecină la dreapta cu frontul 4 ucrainean.

** La început divizia 11 infanterie, iar ulterior diviziile 3 și 9 infanterie.

dus aprige lupte, cu succese și înfrîngeri de ambele părți. De cîteva ori satul Csobaj a fost luat cu asalt de ostașii noștri, și tot de atîtea ori recucerit de inamic. În cele din urmă el a rămas în mîinile noastre.

În ziua de 13 noiembrie o unitate germană a declanșat un contraatac deosebit de puternic. Respingerea acestuia s-a datorat în cea mai mare parte iscusinței tunarilor antitanc ai diviziei 11 infanterie. După ce au lăsat inamicul să se apropie de pozițiile lor, servanții tunurilor comandate de sergenții Ilie Popescu și Victor Lisaru au deschis focul prin surprindere. Ei au lovit două tancuri dușmane și pe infanteriștii care le însoțeau. Descoperind în cele din urmă locul de unde trăgeau românii, hitleriștii au concentrat împotriva lor o grindină de proiectile de aruncătoare și tancuri. Sfidînd moartea, servanții celor două tunuri au continuat să tragă pînă ce contraatacul a fost respins. În timpul luptei a fost rănit grav sergentul Lisaru, iar caporalul Ștefan Neacșu a fost ucis.

În ziua de 15 noiembrie trupele române au progresat considerabil, apropiindu-se de Tokaj. Îndreptîndu-și toată atenția în zona acestei localități, comandamentul advers a fost puternic derutat cînd peste 4 zile o divizie română* de pe malul opus al Tisei a început să forțeze rîul ceva mai la nord.

Între primele elemente pătrunse peste apă a fost și o grupă din regimentul 18 infanterie, comandată de sergentul Nicolae Zelea. Ostașii ei au reușit să ajungă neobservați pe malul celălalt. Datorită iscusinței și îndrăznelii lor ei au capturat mai mulți hitleriști; între aceștia un ofițer de la care s-au obținut informații prețioase. Panica produsă în rîndurile vrăjmașilor de apariția surprinzătoare a acestui mînunchi de români a ușurat traversarea rîului întreprinsă concomitent de alte și alte subunități. Dar porțiunea de teren cucerită succesiv de divizia română pe malul drept al Tisei nu a putut fi menținută decît două zile, întrucît forțe superioare dușmane aduse în grabă din alte părți au obligat pe ostașii noștri să revină pe vechile poziții.

În schimb trupele române care acționau spre orașul Tokaj au reușit să elibereze localitatea** și să dea peste cap pozițiile dușmane de pe înălțimile ce o dominau.

* Divizia 18 infanterie.

** Divizia 11 infanterie a intrat în oraș.

Îndreptîndu-se apoi spre apa Hernádului (afluent dinspre nord al Tisei), pe care armata 40 sovietică o trecuse în cîteva locuri, diviziile corpului 6 armată, comandat de generalul Gh. R. Gheorghiu, presînd energic unitățile adverse, au atins și ele rîul nu după multă vreme.

Se crease o situație favorabilă pentru atacarea inamicului cu forțe masive de-a lungul acestui curs de apă. De aceea armata 4 română și-a scos majoritatea forțelor de pe Tisa și le-a trecut spre valea Hernádului. Pentru contact și acțiuni frontale cu inamicul de pe Tisa au fost lăsate diviziile 1 și 8 cavalerie.

Și în aceste lupte virtuțile ostășești ale românilor s-au manifestat din plin. Din multitudinea lor trei fapte ilustrează în mod pregnant tovarășia pe cîmpul de bătaie și grija față de armament :

În timp ce divizia 18 infanterie realizase capul de pod peste Tisa *, forțele adversarului au declanșat un puternic contra-atac cu tancuri. Compania antiaeriană a mării unități, îndreptînd țevile tunurilor la orizontală, a deschis un tir precis asupra blindatelor. După un timp însă inamicul a descoperit amplasamentul tunurilor și a concentrat asupra lor un foc puternic de artilerie și aruncătoare. Văzînd că mai mulți servanți au fost

* Vezi pag. 248.

General
GH. R. GHEORGHIU
(fotografie din anul 1940)

scoși din luptă, fruntașul Ioan Ivan, șofer pe o mașină de tracțiune, a trecut la una din piese pentru a înlocui pe cei căzuți. Bombardamentul artileriei inamice continuând, ostașii noștri au fost nevoiți să se adăpostească. Fruntașul Ivan, deși fusese rănit, s-a repezit la mașină și, conducând-o numai cu o mână, sub focul inamicului, a adus-o lângă baterie pentru a transporta la postul sanitar pe tovarășii săi răniți mai grav. El a reușit să-i îmbance, dar pe parcurs a fost rănit a doua oară, de data aceasta foarte grav. Prin curajul său însă a salvat de la moarte pe toți tovarășii săi de luptă, care au fost în curând preluați de sanitari.

Tot în urma unui contraatac al inamicului, care a avut loc în apropiere de orașul Szerencs, la vest de Tokaj, un tun anti-tanc din regimentul 36 infanterie a rămas între linii. Încercările ce s-au făcut timp de mai multe zile pentru a-l recupera au fost zădărnice de dușman. Într-una din zile însă sergenții Ioan Alexandru și Ioan Năstase s-au tîrît pînă la tun, dar au fost descoperiți de inamic care a deschis focul. Cei doi ostași români s-au adăpostit prin pîlniile de obuz din apropiere. După încetarea focului s-au înhămat la tun și, tîrîș, cu prețul unor eforturi crîncene, au reușit după opt ore să-l tragă pînă la liniile proprii. Ei l-au folosit în continuare și, pînă la sfîrșitul războiului, au produs cu el încă multe pierderi dușmanului.

O faptă de neuitat au săvârșit pontonierii români Eftimie Croitoru și Gheorghe Stan. După ce lucraseră cu destoinicie în cadrul companiei lor la construirea unui pod de vase peste Tisa, lângă localitatea Tiszalök, cei doi ostași erau împreună cu alții angajați în misiunea de a face protecția podului împotriva buștelor aduși de apă și a minelor lansate de inamic, căci mai la nord trupele fasciste dețineau încă în această perioadă porțiuni de teren pe malul Tisei, încât lansau acolo mine, care erau aduse în jos de curentul apei.

Într-una din zile, pe când se aflau de pază, ei au văzut că se apropia pe pod o mină plutitoare. Ar fi avut loc grave urmări. Podul era folosit de importante grupări sovietice și române care treceau în câmpia Dunării mijlocii. Chiar în acel moment trupe cu materiale importante îl străbăteau. Fără nici o clipă de ezitare, călăuziți de sentimentul datoriei ostășești, cei doi militari aflați într-o ambarcație pe apă au izbit mina cu cangea înainte de a ajunge la pod. În explozia asurzitoare Eftimie Croitoru și-a pierdut viața, iar Gheorghe Stan a fost grav rănit, rămânând invalid pentru toată viața. Dar sute de vieți omenești au fost salvate. Construcția durată peste apă, atât de importantă pentru mersul operațiilor, a rămas intactă. În amintirea lui Eftimie Croitoru și a faptei sale de eroism o unitate a armatei noastre socialiste îi poartă numele.

Intrucît trupele sovietice și române au ajuns pe valea Hernádului, care mărginește pe la vest înălțimile Hegyalja, frontul s-a extins; conturul său dădea perspectiva unei largi învăluri a fasciștilor. Într-o atare situație, comandamentul german și-a retras ultimele forțe lăsate pe Tisa, aducându-le pe râul Bodrog, care ource pe la poalele estice ale masivului muntos.

Cele două divizii de cavalerie ale armatei 4 (am arătat că ele mai rămăseseră peste râu) au trecut îndată la urmărire. Traversînd Tisa, ele au zdrobit rezistențele succesive ale ariergărzilor dușmane și cu toate că terenul era mlăștinos, uneori ostașii fiind nevoiți să treacă prin apă și potmol pînă la brîu, au ajuns pe Bodrog. La 28 noiembrie toate trupele române se găseau și aici cu mult la vest de Tisa.

Obiectivul principal de cucerit erau acum munții Hegyalja. Acest masiv constituia o barieră naturală în calea trupelor sovietice și române care trebuiau să intre pe această direcție în Cehoslovacia. Culmile sale, acoperite de păduri bătrîne, ating înălțimi de peste 750 m. Era foarte dificil ca ele să fie cucerite printr-o acțiune frontală, întrucît inamicul își avea aici poziții bine organizate, iar pădurile și desigurile, terenul accidentat și lipsa de comunicații îl favorizau în mod deosebit. De aceea s-a hotărît ca trupele dușmane din acești munți să fie azvîrlite prin două acțiuni concomitente. O parte mică din forțele armatei 4 române (cele două divizii de cavalerie) trebuia să atace frontal munții — mai mult cu scopul de a reține grosul unităților adverse —, iar cea mai mare parte a armatei să răzbească prin valea Hernádului, pentru a realiza pe la vest o largă învăluire și a determina pe dușman să părăsească masivul.

Acțiunea de pe Hernád a fost începută de trupele române și sovietice la 29 noiembrie; primele au presat de-a lungul malului stîng al râului, iar celelalte pe malul drept.

După o luptă crîncenă, care a durat din zori și pînă la apusul soarelui, unități din divizia 6 infanterie română, comandată de generalul Mihail Corbuleanu, au cucerit satul Megyaszó și înălțimile din apropierea lui din care inamicul făcuse un adevărat reduct al apărării sale. În acea zi s-au înaintat circa 6 kilometri.

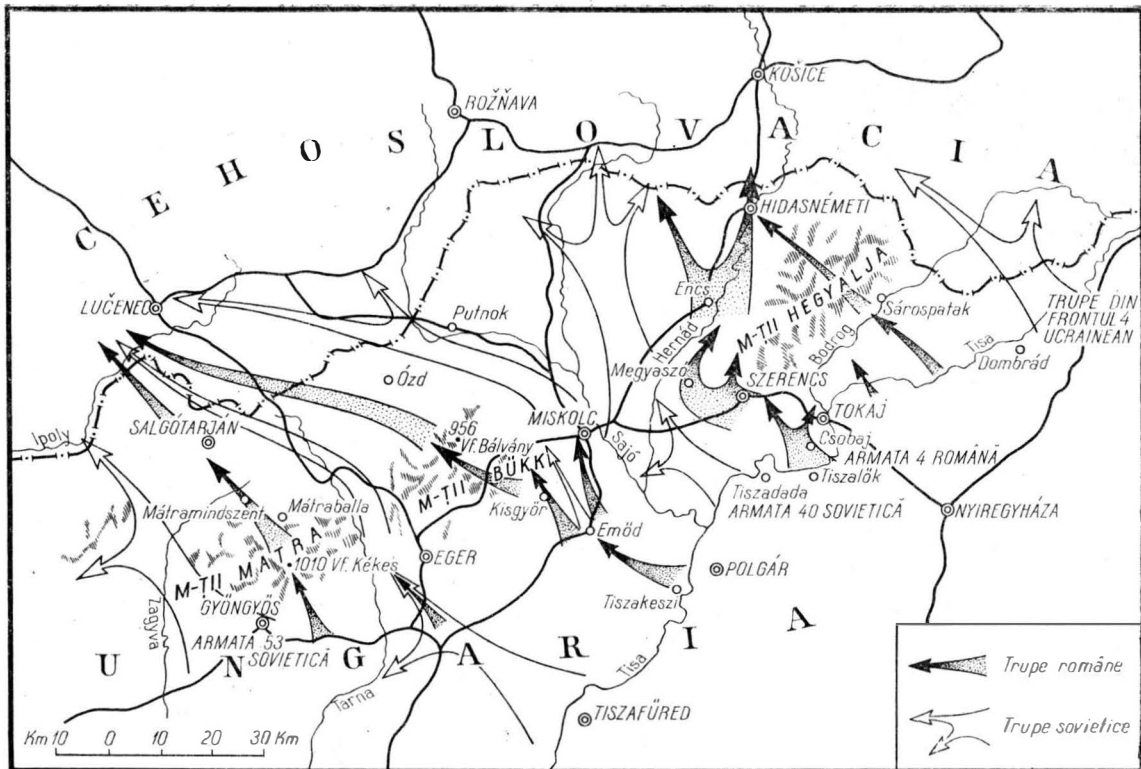
Apoi armata 4 română și-a extins sectorul de luptă pe ambele maluri ale Hernádului. Întrucît rezistențele întîmpinate

erau deosebit de puternice, comandamentul armatei 4 a alternat atacurile celor două corpuri ale sale (2 și 6) asemănător cu mișcarea pașilor unui om : în timp ce un „picior“ înainta, celălalt stătea pe loc sprijinindu-i avântul, și așa mai departe. Rîul fiind ca un ax de despărțire între cele două corpuri dădea posibilitate trupelor care reprezentau „pasul“ făcut înaintea să bombardeze cu artileria sau să secere cu mitralierele unul din flancuri și zona dinapoia liniilor dușmane care se opuneau unităților noastre ce constituiau „piciorul“ rămas în urmă. În felul acesta, ajutîndu-se reciproc, marile unități române au răzbit mereu dușmanul, încît, spre 15 decembrie, acesta a început să cedeze tot mai mult și să-și retragă treptat forțele din munții Hegyalja, urmînite îndeaproape de diviziile 1 și 8 cavalerie române care, așa cum s-a mai arătat, atacau frontal masivul.

Joncțiunea acestor divizii cu cele șase care acționau de-a lungul Hernádului s-a făcut în apropierea localității Hidasnémeti, la 17 decembrie 1944. Aici a avut loc o acțiune plină de iscusință militară și vitejie. Peste Hernád era un mare pod de cale ferată al unei importante artere feroviare. Obiectivul era păzit de inamic și pregătit pentru a fi aruncat în aer, cu scopul de a împiedica transporturile de război sovietice și române și în același timp pătrunderea blindatelor pe principala cale ce

9. Acțiunile trupelor române în nord-estul Ungariei.

ducea din Ungaria la Košice în Cehoslovacia. Un detașament român din divizia 1 cavalerie, comandat de maiorul Dumitru Nițescu, s-a strecurat neobservat pînă în apropierea podului și, tot în taină, a încercuit garnizoana inamică și a asaltat-o prin surprindere din toate părțile. A fost o încăierare sîngeroasă în care ai noștri au învins; podul a rămas intact în mîna lor, servind atît transporturilor militare cît și celor pentru nevoile populației maghiane. Apreciînd importanța acestei bravuri a militarilor noștri, generalul Jmacenko, comandantul grupului de armate sovieto-român din acea zonă, i-a citat prin ordin de zi. „Detașamentul din divizia 1 cavalerie, comandat de maiorul Dumitru Nițescu, acționînd minunat, a dat un exemplu rar de vitejie și eroism. Acest detașament a cucerit podul de peste rîul Hernád din zona Hidasnémeti, care era apărat de germani și pregătit pentru distrugere. Garnizoana inamică care apăra podul a fost în întregime nimicită, iar podul a fost capturat în perfectă stare... Adresez mulțumirile mele ofițerilor și soldaților precum și întregului detașament.“

În seara de 17 decembrie 1944 munții Hegyalja și întreaga vale a Hernádului ungar se aflau în stăpînirea trupelor române și sovietice. O parte a unităților de aici atinseseră granița ungaro-cehoslovacă.

Se deschidea un nou capitol în istoria luptelor lor.

INCLEȘTĂRI ASPRE ÎN MUNȚII BÜKK ȘI MÁTRA

Concomitent cu acțiunile arătate mai sus alte forțe române străbăteau prin trăsnete de obuze și vijelii de gloanțe munții Bükk și Mátra din nordul Ungariei (la apus de zona amintită în paragraful precedent). Împreună cu Hegyalja și cu cîmpul de fortificații de la Budapesta, acești munți constituiau un puternic lanț de poziții de apărare ale forțelor fasciste la vest de Tisa (schema nr. 9).

Înălțimile Bükk, împădurite și cu multiple creste orientate în diferite direcții, se află la sud-vest de orașul Miskolc. O mică depresiune îi taie în două părți. Partea de est are culmi ce depășesc 700 de metri, iar cea de vest, cu pante repezi și chiar abrupte, atinge altitudini de peste 900 de metri. În acești munți existau numai

două comunicații importante care permiteau comandamentului german să-și manevreze cu ușurință forțele de la un capăt al masivului la altul în scopul acoperirii direcțiilor ce erau cel mai mult amenințate. Una dintre șosele trece prin depresiunea amințită și face legătura între Miskolc și Eger, iar alta, pe la vest de masiv, străbate valea râului Szilvás.

În munții Bükk s-au bătut diviziile române 2 și 3 munte. După ce se distinseseră în bătăliile pentru Debrețin și Nyiregyháza, aceste mari unități, acționând în cadrul armatei 27 sovietice, ajunseseră pe Tisa superioară, în zona satului Tiszakeszi (la vest de Polgár — cam la vreo 50 de kilometri mai la sud de spațiul unde trecuse râul armata 4 română). Între 6 și 8 noiembrie 1944, pe timp de noapte, ele au trecut apa și, progresând energic, au eliberat localitatea de pe mal. Ofensiva lor a continuat în direcția orașului Miskolc. În cursul acesteia, ca și în alte acțiuni, vânătorii noștri de munte s-au remarcat creînd pene adînci în spațiul apărării adversarului și rezolvînd cu sînge rece și dibăcie situațiile grele create în unele împrejurări cînd s-au găsit temporar în încercuire. Așa s-a petrecut cu batalionul 10 din divizia 2 munte în acțiunea pentru eliberarea localității Emöd (circa 15 km sud de Miskolc). La 12 noiembrie el a reușit să rupă apărarea trupelor fasciste de aici și să pătrundă adînc înapoia pozițiilor lor. Contraatacați în repetate rînduri, vânătorii români nu au cedat terenul cucerit. Fiind încercuiți, ei s-au bătut eroid timp de trei zile fără hrană și cu muniția pe terminate, pînă cînd au fost despresurați de alte subunități ale diviziei. Forțele fasciste, în mare parte decimate, au fost nevoite să se retragă în grabă.

Cele două divizii române au participat la marile înfruntări pornite pentru eliberarea centrului industrial Miskolc; una din ele a ajuns prin grele eforturi și sacrificii pînă la 2 kilometri de oraș; după aceasta și ea a fost trimisă de comandamentul sovietic să ia parte la asaltarea munților Bükk. Acum au fost re-partizate alăturat și au format din nou corpul 4 armată român, comandat de generalul Nicolae Stoescu.

Începînd de la poalele estice ale munților, comandamentul germano-maghiar organizase pe toată lățimea lor o perdea succesivă de linii de apărare. În fața corpului 4 armată român și a trupelor sovietice vecine terenul se prezenta mai mult cu culmi perpendiculare pe direcția de înaintare și cu comunicații reduse la poteci și drumeaguri pe care ploile abundente din acel sfîrșit de toamnă le desfundaseră făcîndu-le aproape nefolosibile.

La 23 noiembrie 1944 dimineța un trăsnet prelung de proiectile a zguduit văzduhul și primele creste ale munților Bükk s-au acoperit de pînii de foc și de fum. Începuse asaltul trupelor române și sovietice. Românii își concentraseră eforturile asupra culmii cu cota 718. Era prima mare înălțime pe care trebuiau s-o escaladeze. Cinci zile și cinci nopți, aproape fără întrerupere, ei au dat aici numeroase atacuri și fiecare petec de pămînt l-au cucerit cu eforturi mari și cu multă sîngerare. Progresiunea lor de front nu a fost prea mare, dar două pătrunderi pe laturi, înfipte ca dinții unei furci în dispozitivul dușmanului, i-au fost fatale. Astfel la 29 noiembrie, printr-un efort general, corpul 4 armată a învăluit gruparea hitleristă de pe creastă și a nimicit-o în cea mai mare parte. Resturi ale ei s-au retras în grabă spre vest. Fasciștii au avut mulți morți și răniți, au pierdut prizonieri. De pildă, plutonul comandat de sergentul-major Marin Constantin, atacînd prin surprindere o subunitate dușmană ce se apăra cu îndîrjire, a înfrînt-o printr-o încăierare la baionetă și a luat prizonieri 25 de ostași.

Silite să se retragă, forțele adverse s-au postat pe crestele care acopereau șoseaua Miskolc-Eger, arteră pe care comandamentul lor voia s-o mențină cu orice preț. Dar toate eforturile lui au fost zadarnice. Pînă la 12 decembrie ostașii noștri, bătîndu-se pentru fiecare vale, pentru fiecare stîncă, pentru fiecare pantă, au reușit să intercepteze această șosea. Succesul obținut a dus la întreruperea legăturii dintre Miskolc și frontul german de la Budapesta precum și la crearea unor condiții mai bune de aprovizionare pentru trupele noastre în vederea cuceririi părții celeilalte a munților Bükk.

Aici în fața corpului 4 armată român, la comanda căruia trecuse generalul Ion Boițeanu, apăreau înălțimi din ce în ce mai mari și prăpăstii tot mai adînci. În plus zăpada, care albise pămîntul și îmbrăcase în zale de geruală cetina brazilor, contribuia și ea la încetinirea înaintării. Pentru a se apropia de adăposturile inamicului mai puțin observați, mulți dintre soldați s-au camuflat cu cearșafuri și chiar cu schimbul doi de rufe, făcîndu-se una cu albul omătului. Conduși cu pricepere de comandanți, ei au atacat această parte a munților folosind o tactică iscusită prin care, deseori, au derutat pe dușman și l-au constrîns să se retragă. Mici subunități înfruntau apărarea vrăjmașă din față, în timp ce altele, cățărîndu-se pe stînci, strecurîndu-se prin viroage sau pe margini de prăpăstii, ajungeau pe flancuri sau în spatele pozițiilor deți-

nute de fasciști. Atunci, la o rachetă care lumina văzduhul, treceau la asalt din mai multe părți în strigăte înspăimântătoare de „ura“, în tunet de grenade și în răpăit ucigător de mitraliere. Așa a fost cucerită înălțime după înălțime pînă la vîrfurile Bálvány, cel mai înalt din munții Bükk. Pentru această cetățuie a naturii la 15 decembrie s-au dat repetate atacuri și contraatacuri de ambele părți. Dar seara, cînd vîntul înțepător de iarnă, cu spic de zăpadă, șuiera printre crengi, pe vîrfurile Bálvány făceau de strajă vînătorii români dintr-o grupare comandată de colonelul Ion T. Constantinescu.

A doua zi ei au coborît victorioși în valea rîului Szilvás putînd să facă o mai strînsă legătură cu unitățile sovietice. Munții Bükk erau pe deplin cucerți. Prin pierderea lor forțele fasciste din acest sector al frontului au fost izolate de cele din regiunea Budapestei, neputînd să mai intervină împotriva marilor unități sovietice și române care atacau acolo spre capitala maghiară.

La 26 decembrie diviziile de vînători de munte române au atins granița cehoslovacă. Succesul obținut de ele în munții Bükk a fost plătit cu pierderea a peste 150 de ofițeri, cam tot atîți subofițeri și aproape 5.000 de soldați — morți, răniți și dispăruți. Pentru bravura lor cele două divizii române au fost citate prin ordin de zi pe întreaga noastră armată.

În zona munților Bükk românii au asaltat în acele zile de iarnă nu numai crestele împădurite și stîncoase ci și înaltul văzduhului.

Pe valea râului Sajó, care trece pe la nord-est de acești munți, inamicul se întărise puternic și împiedica înaintarea armatei 27 sovietice. Escadrile de bombardament, de asalt și vânătoare române au bombardat timp de o săptămână și au mitraliat intens, cu rezultate eficiente, tranșeele dușmane, baterii de artilerie, concentrări de trupe. De exemplu, numai la 16 decembrie aviatorii unei formații de bombardament au atacat gara Putnok și au distrus 3 trenuri cu muniții și carburanți. Aviatorii români deveniseră în acest spațiu stăpîni ai cerului. Sprijinul dat de ei a contribuit substanțial la înfrîngerea forțelor adverse de pe valea râului Sajó.

În timp ce vînătorii români asaltau munții Bükk, iar aviatorii băteau puternic din văzduh pe fasciști de-a lungul apei Sajó, o altă mare unitate română — divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin“ (care acționa în cadrul armatei 53 sovietice) — înfrunta urgia focului dușman în munții Mátra (la vest de zona precedentă).

După ce în prima parte a lunii decembrie organizaseră o poziție de apărare în zonele Eger și Gyöngyös, ostașii acestei mari unități române au fost aduși în regiunea muntoasă. În zorii lui 20 decembrie ei au trecut la ofensivă.

Cucerind vitejește pantă cu pantă, în după-amiaza zilei au ajuns în fața vârfului cel mai înalt al munților Mátra, cotel 1010. Aici germanii aveau trei linii de apărare așezate în terase: una la poalele mamelonului, alta pe la jumătatea lui, și ultima chiar pe vîrf. Se trăgea concomitent din toate, îndeosebi cu arme automate.

Înălțimea a fost cucerită de regimentul 3 infanterie. Cu o parte din subunități el a făcut o largă învăluire, iar cu altele a ținut de front inamicul. Apoi a înaintat pas cu pas spre vîrf. Liniile terasate erau bătute sistematic de aruncătoare întrunite în baterie sau „nomade“*. S-au făcut eforturi grele și în vârtejul

* Este vorba de una sau două aruncătoare care erau aduse chiar pe lanțul de pușcași cu scopul de a trage la indicațiile acestora asupra obiectivelor descoperite la dușman.

aprig al luptei au căzut morți și răniți. În seara zilei de 20 decembrie înălțimea era cucerită.

Continuând ofensiva, ostașii noștri au pus stăpânire în perioada următoare pe alte înălțimi, au eliberat localitățile Mátraballa, Mátramindszent și Nagyfalu (unde au zdrobit un batalion de elită german și au luat 90 de prizonieri, în frunte cu comandantul subunității), iar la 25 decembrie, după o luptă crâncenă care a durat fără întreruperi timp de 24 de ore, au eliberat orașul Salgótarján, important centru minier în nordul Ungariei. Muncitori din acest oraș au sprijinit sub diferite forme trupele noastre.

La sfârșitul lui decembrie, divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin” a ajuns prin lupte la granița Cehoslovaciei. După cum s-a arătat, alte grupări române atinseseră în zilele precedente frontiera septentrională a Ungariei. Cincisprezece zile mai târziu, când a încetat și misiunea diviziilor române de la Budapesta, se încheia victorios capitolul bătăliilor purtate împotriva fascismului în această țară de armata română.

RETROSPECTIVĂ UNGARĂ

Așadar, circa patru luni pământul Ungariei vecine a fost martor strădaniilor aspre și sîngerării datorite de români pentru izgonirea cotropitorilor fasciști.

Graul cifrelor sintetizează astfel prezența română în etapa ungară a participării noastre la războiul antihitlerist: forțele noastre de uscat au avut angajate aici în bătălii 17 divizii de infanterie, cavalerie, munte; aeronautica — corpul aerian cunoscut și două brigăzi de artilerie antiaeriană; trupele speciale au cuprins o brigadă de căi ferate și diverse alte unități și formațiuni militare. Efectivele însumate ale tuturor acestor forțe românești au depășit 210.000. În expresia numerică a rezultatelor dobîndite de militarii români în cursul celor cîteva luni de dure înfruntări cu dușmanul intră 3 masivi muntoși cucerți, 4 cursuri de apă mai importante forțate, peste 1.200 de localități eliberate, între care 14 orașe. Se adăugau importante pierderi umane provocate inami-

cului (peste 20.000 de prizonieri și aproape 10.000 de morți lăsați la teren — cifra efectivă e, probabil, cu mult mai mare), ca și cele afectând mijloacele lui tehnice de război (armament distrus sau avariat, muniție distrusă sau capturată, instalații diverse scoase din uz sau abandonate de fasciști etc.).

Adăugându-și efortul la cel consumat de zecile de divizii sovietice în cadrul ampleror operații strategice Debrețin și Budapesta, forțele române s-au bătut în câmpia de la est de Tisa și pe cursul acestui mare râu, au răzbit prin centrul pusteii ungare pînă la Budapesta și au înfruntat cu succes pe dușman înăuntrul capitalei ungare, au luat cu asalt pilonii muntoși din nord-estul Ungariei (Hegyalja, Bükk, Mátra) și au străbătut-o de-a curmezișul prin acea parte.

Aeronautica noastră a acționat în acest timp în general în sprijinul unor trupe sovietice aflate în spații de luptă diferite — între Budapesta și lacul Balaton, în bucla de nord a Dunării mijlocii. Zburătorii noștri și-au înscris la palmaresul lor din Ungaria 5 stații de cale ferată scoase din funcțiune, 3 trenuri cu muniție și carburanți aruncate în aer, 2 aerodromuri făcute inutilizabile, cîteva poduri de mare tonaj distruse și alte numeroase obiective inamice lovite cu eficiență, în special trupele de uscat dușmane ce se opuneau armatelor a căror progresiune era acoperită și susținută de unitățile aviatice românești.

Artileria antiaeriană, aflată la început pe teritoriul român, și-a deplasat treptat piesele și instalațiile în Ungaria, pe măsură ce frontul se îndepărta spre apus. Unitățile antiaeriene au acoperit împotriva loviturilor aviației inamice în special trecerile de pe Tisa în jur de Szolnok și diverse aerodromuri ale aviației sovietice. A continuat să fie vigilent străjuită pe teritoriul român regiunea industrială a Banatului*.

Trupele române specializate pentru lucrări feroviare — un grup special compus din mai multe unități, comandat de colonelul Traian Panaitescu — și-au înscris mărturia materială a trudei lor în diverse porțiuni ale teritoriului țării vecine. Cam pe toate liniile din estul și centrul Ungariei tronsoane întregi au fost refăcute și redat circulației de ostași români de căi ferate — în

* În ianuarie 1945 a intervenit o întărire organizatorică a acestor trupe: s-a înființat divizia 1 de artilerie antiaeriană, care a întrunit sub comandă cele două brigăzi de artilerie antiaeriană aflate dinainte pe front.

pînza feroviară ce pleacă de la Debrețin, pe liniile din jurul Miskolcului și Hatvanului, pe cea care pleacă de la Budapesta spre nord-vest, către Dunăre, la Komárom; aici feroviarii militari români au ajuns cu lucrările pînă la Győr, în nord-vestul Ungariei. Necesitatea acută a restabilirii grabnice a transporturilor de căi ferate a făcut ca deseori, împreună cu militarii feroviar sovietici, ai noștri să fie aduși în imediata apropiere a frontului: astfel la nodul feroviar Hatvan o subunitate de ceferiști a lucrat la refacerea liniilor stației sub focul artileriei și aruncătoarelor de mine inamice.

Cifric contribuția acestor unități se exprimă în 170 de kilometri de cale refăcută, 35 de poduri feroviare, 260 de kilometri de linii de telecomunicații feroviare, ca să menționăm doar cîteva laturi.

Notabil a fost aportul adus în bătăliile din Ungaria de o altă ramură a trupelor speciale — pontonierii. Au realizat cîteva poduri de vase în diverse puncte pe Tisa — și cea mijlocie, și cea superioară (am pomenit anterior impresionantul episod de la Tiszalök) — și unul peste Hernád, în cursul pătrunderii prin partea de nord-est a țării. La un moment dat o parte din pontonierii români au fost repartizați în cu totul alt spațiu geografic decît cel unde au acționat trupele de uscat române — anume au trecut la dispoziția frontului 3 ucrainean și au venit la Dunăre la sud de Budapesta. În cooperare cu pontonieri sovietici acești mi-

litari români au construit, întreținut și reparat câteva mari poduri stabile — sute de metri — peste fluviu. Era vremea amplelor bătălii din spațiul de la vest de Dunăre, a furibundelor contra-lovituri și contraofensive germane dintre Balaton și Dunăre, când pentru forțele sovietice supuse la grele încercări permanența comunicațiilor peste fluviu era vitală. Această grupare de pontonieri români — un regiment, comandat de colonelul Vasile Andreescu — a preluat ulterior exclusiv poduri construite în cooperare cu sovieticii și a rămas aici în cadrul frontului 3 ucrainean pînă la sfîrșitul războiului.

Și, ca o încheiere a sumarei înșiruirii a contribuției aduse în operațiile din Ungaria de alte trupe române decît cele combătute terestre, vom aminti de marina militară română. Nemijlocit ea nu a fost prezentă pe teritoriul țării vecine. Dar, cu navele rămase la dispoziție, a continuat să dragheze fluviul și să-l întrețină pentru navigație în țară. În octombrie i s-a lărgit sfera misiunilor, primind în grijă întregul traseu românesc al Dunării — de la Sulina la Baziaș (înainte avusese repartizată numai porțiunea olteană și bănățeană). Vasele noastre (flotila de dragaj a fost comandată de locotenent-comandorul C. Uceanu) au îndeplinit acțiuni de o vădită importanță în complexul strategic general, dat fiind că asigurarea navigabilității Dunării era de mare preț acum cînd fluviul constituia o axă de pătrundere spre sudul Reichului nazist, cînd navele de luptă cu echipaje

sovietice, grupate într-o flotilă specială, însoțeau și sprijineau îndeaproape trupele luptătoare din zona Dunării mijlocii.

Curățirea fluviului de minele și epavele rămase din bătăliile anterioare și de piedicile puse ulterior de dușman a ridicat cele mai diverse dificultăți. Deseori această misiune — îndeplinită de marina română pînă la sfîrșitul războiului și desăvîrșită în anii postbelici — și-a cerut și tributul de vieți omenești, în pofida aparenței ei de însărcinare rezolvată liniștit în spatele adînc al frontului. De exemplu, într-o noapte de la sfîrșitul lui decembrie 1944 avioane hitleriste au lansat mine magnetice pe la Bechet. Imediat subunitatea navală din sectorul respectiv a pornit la dragarea canalului navigabil (căci abia tîrziu a putut fi curățită întreaga albie a apei). Marinarii au muncit cîteva zile și nopți, au detectat și scos mai multe mine. Dar una, așa cum se întîmplă, nu fusese încă identificată. O explozie asurzitoare. O jerbă uriașă de apă. Două șalupe dragoare cu pereții sfărîmați. S-au scufundat. Au pierit în adîncuri și o parte din echipaje: comandantul în frunte, locotenentul Lupu Dinescu, caporalul Mihail Cazacu, marinarii soldați Constantin Stoianovici, Cezar Corodescu și alții.

Se adăugau jertfelor făcute în acest timp de militarii români pe meleagurile Ungariei. Graiul cifrelor vădește și în această privință impresionant prinosul contribuției aduse de armata noas-

tră în această fază a războiului antifascist — peste 40.000 de soldați, subofițeri și ofițeri (morți, răniți, dispăruți).

Efortul de luptă și sacrificiile implicate nu au fost singura formă de ajutorare a poporului maghiar. Unitățile române au dat hrană unor sinistrați de război, în special femei, copiii și bătrâni. Numai armata 1 a distribuit 275.000 de mese calde, 37.000 de kilograme de pâine, mari cantități de cartofi și legume. Coloane hipo și auto, pe cât au permis posibilitățile, au transportat mii și mii de refugiați înapoi acasă, au adus iarna lemne de foc pentru populație. Serviciile sanitare militare românești n-au pregetat să vină în ajutorul localnicilor. A fost de asemenea un fenomen larg: tot la armata 1 română — care a ținut o oarecare evidență — s-au prestat 65.000 de consultații și tratamente, 1.850 de analize și s-au făcut pentru cetățeni ai locurilor 750 de intervenții chirurgicale. Comandamentele noastre au sprijinit pretutindeni redeschiderea școlilor, a instituțiilor culturale. Pe alocuri, unde ai noștri au zăbovit mai mult, s-au dat mijloace de tracțiune și chiar oameni pentru munca câmpului.

Numeroase misive și alte mărturii scrise atestă ecoul avut în Ungaria de comportarea trupelor române. Primăria orașelului Abony menționa la 17 decembrie 1944: „Armata română... a binemeritat dragostea, stima și recunoștința populației maghiare.” Spitalul Crucii Roșii din Nagykatá ruga să fie ajutat cu ben-

Monument ridicat la Debrețin în cinstea ostașilor români căzuți pentru eliberarea orașului

zină, petrol, chibrituri și sare ; i s-a satisfăcut solicitarea. În altă parte se consemnează că la Rákoskeresztes unitățile române au găsit și înapoiat muzeului local obiectele prădate de trupe ale

Wehrmachtului. Și fel de fel de alte documente revelatoare în această privință.

La rîndul lor, oameni ai muncii maghiari au dat sprijin trupelor noastre, furnizîndu-le informații despre inamic, contribuind la repararea unor drumuri și poduri necesare și trupelor noastre, ajutînd la amenajarea unor poziții.

Ca o expresie a cinstirii românilor care și-au dat viața pe pămîntul Ungariei, într-o scrisoare adresată unui comandament de-al nostru corpul didactic de la liceul din Miskolc se angaja să îngrijească mormîntul adjutantului aviator Vasile Scripcaru, căzut în luptele pentru eliberarea orașului. „...Vă asigurăm — se arăta printre altele — că vom anunța an de an părinții și rudele eroului despre starea și soarta mormîntului luat în îngrijirea noastră. Sperăm că intenția noastră sinceră și nobilă va contribui la adîncirea relațiilor de prietenie dintre poporul român și poporul maghiar.“

Unii din românii căzuți în bătălia din Budapesta au fost înhumați într-un cimitir frumos amenajat în împrejurimile capitalei — la Rákosliget. Monumente sau însemne consacrate ostașilor români care au participat la bătăliile date în Ungaria pentru zdrobirea fascismului au fost ridicate la Debrețin, Miskolc, Győr, Nyiregyháza și în alte localități.

V

**5 LUNI DE ÎNFRUNTĂRI
PE PĂMÎNTUL CEHOSLOVACIEI**

VICTORIE HOTĂRITOARE PE FRONTUL POLITIC INTERN

Ritmul și amploarea bătăliei date de forțele populare pentru cucerirea puterii politice s-au intensificat din prima lună a anului 1945.

Îmbinând acțiunea reprezentanților lor din guvern cu cea nemijlocită a maselor, forțele democratice, în frunte cu comuniștii, au obținut satisfacerea unora din cerințele ridicate imediat după insurecție. S-au adoptat astfel decrete legi care prevedeau sancționarea celor vinovați de grava situație creată țării în urma regimului fascist, recunoșteau dreptul de organizare sindicală și rolul important al sindicatelor în întreaga viață publică, proclamau egalitatea în drepturi a minorităților naționale etc.

Un eveniment important pe plan național l-a constituit congresul general al sindicatelor unice, ținut la București în ultima decadă a lui ianuarie 1945. El a consfințit și încununat reorganizarea mișcării sindicale pe bazele și în condițiile create de descătușarea proletariatului și celorlalți oameni ai muncii după insurecția victorioasă și eliberarea țării de sub jugul fascist. La acea dată sindicatele reuneau peste 500.000 de membri, cifră neatinsă vreodată în România. Dincolo de această cuprindere cantitativă — prin ea însăși grăitoare —, mișcarea sindicală își impunea tot mai puternic cuvântul în viața întreprinderilor și instituțiilor, reprezenta tot mai eficient pe salariați în relațiile cu patronii capitaliști sau cu conducerile întreprinderilor publice, începuse să exercite, prin comitetele de fabrică, unele atribuții de supraveghere a producției. Erau tot atâtea expresii ale creșterii rolului și dinamismului clasei muncitoare pe arena națională.

Tot la sfârșitul lui ianuarie Frontul Național Democrat a publicat un nou document de mare importanță: programul de guvernare. Acesta dezvolta și concretiza unele prevederi ale plat-

formeii inițiale și îi modifica unele puncte spre a găsi soluții mai adecvate momentului.

Lansarea acestui nou program constituia de fapt un semnal al noii crize politice, al imposibilității de a se continua existența unui guvern cu majoritate reacționară cum era acela prezidat de generalul Rădescu.

Într-adevăr, trecuseră două luni și factorii principali din cabinet împiedicaseră și târăgănaseră rezolvarea principalelor deziderate imediate ale maselor. Șeful guvernului împreună cu reprezentanții PNT-Maniu și PNL-Brătianu se sfortăseră ca și acele măsuri pozitive adoptate sub presiunea forțelor democratice, a miniștrilor FND să nu-și găsească înfăptuirea practică.

Deosebit de semnificativ era ceea ce se întâmpla cu „comisia de studiere a reformei agrare” înființată pe lângă Ministerul Agriculturii; ea își târăgăna la nesfârșit conciliabilele. Comuniștii și ceilalți exponenți ai forțelor progresiste au denunțat public această practică înșelătoare. Chiar și acel sector al opiniei publice — în special din țărănime — care, mai puțin experimentat politiceste, nutrise nădejdi pe tema rosturilor acestei comisii și-a dat seama că oamenii muncii de la sate nu vor putea căpăta pământul rîvnit, muncit de ei, cîtă vreme rezolvarea problemei va depinde de exponenții claselor exploatoare, cîtă vreme aceștia vor avea cuvînt hotărîtor în guvernarea țării.

Partidul Comunist Român și Frontul Plugarilor au dat cuvînt de ordine țărănimii muncitoare, către mijlocul lui februarie 1945, să intre cu de la sine putere în marile moșii și să le împartă potrivit normelor cuprinse în programul de guvernare al Frontului Național Democrat.

Au fost reluate, cu intensitate sporită, manifestațiile, demonstrațiile de stradă, mitingurile în care se reproba poziția fracțiunii reacționare a guvernului, se protesta împotriva piedicilor puse de cercurile retrograde în calea înfăptuirii năzuințelor populare.

O cuvîntare publică ținută acum de primul ministru a întetit o situație și așa incendiară. Anume, abandonînd înfățișarea de „arbitru” între cele două tabere, generalul Rădescu și-a manifestat fățiș apartenența sa reacționară și, mai mult, a amenințat că va folosi armele împotriva mulțimilor care își cereau și își făceau dreptate.

Înverșunații scutieri ai claselor exploatoare își greșiseră însă socotelile. Forțele democratice, revoluționare, conduse de

PCR, erau în avînt, în plină ofensivă, își lărgeau considerabil audiența publică, cîștigaseră adeviziunea majorității poporului. Ele ținteau nu numai să obțină o cotitură în exercitarea puterii de stat, dar și să procedeze astfel încît această schimbare politică hotărîtoare să nu aibă loc, în măsura posibilă, cu prețul unei vărsări generale de sînge, al unui război civil, mai ales acum cînd țara trebuia să sprijine clipă de clipă efortul de război depus cu abnegație de oștirea română departe de hotare.

Ciocnirea politică devine tot mai aspră. În diferite comune, orașe și județe, din ordinul guvernanților reacționari, organele de represiune fac uz de forță, provoacă victime în rîndurile demonstranților. Încordarea atinge punctul culminant la 24 februarie 1945. Se trage împotriva unei mari manifestații a FND ținute la București, care a întrunit sute de mii de participanți. Cad morți și răniți.

Dar încercarea primului ministru, a liderilor PNT-Maniu și PNL-Brătianu de a folosi pe scară largă violența a eșuat.

Influențate tot mai puternic de ideile înnoitoare ale comuniștilor și aliaților lor, de năzuințele maselor populare, puținele trupe — unități și formațiuni de instrucție, împrăștiate și deservite — aflate în țară nu au dat în general curs ordinelor guvernanților reacționari, ci au trecut în multe locuri de partea demonstranților. În acele zile un grup important de generali și ofițeri superiori, cu funcții de seamă în ierarhia militară — unii din ei conlucraseră cu partidul comunist la pregătirea și îndeplinirea insurecției* — au dezavuat public fracțiunea antidemocratică din guvern.

Eșecul tentativei reacționare de a împinge lucrurile spre o ciocnire armată pe scară mare se datora într-o măsură considerabilă faptului că, neputincioase de a rezista singure asaltului popular, principalele grupări ale claselor exploatare n-au putut beneficia de ajutor armat din partea sprijinitorilor din afară,

* Generalul C. Vasiliu-Rășcanu, comandantul corpului 5 teritorial, din zona Prahovei; ambii subșefi ai Marelui stat major — generalii Ilie Crețulescu și Ștefan Bardan; generalul Dumitru Dămăceanu și colonelul Radu Rusescu, foști adjutanți regali; generalii Constantin Popescu, comandantul pieței (organul de menținere a ordinii militare) București, Septimiu Prețorian, din Marele stat major; colonelul Alexandru Batcu, ajutorul comandantului pieței București; colonelul Ion Lupașcu de la comenduirea pieței București și maiorul Nicolaie Popescu din Marele stat major.

cercurile imperialiste americano-engleze, deoarece în România se aflau trupe ale primului stat socialist din lume, URSS.

În aceste condiții deznodământul crizei politice a fost determinat de ofensiva energetică a maselor conduse de comuniști. Încă în săptămânile trecute se reluaseră pe scară tot mai largă — în cadrul unor adunări populare, care aveau în frunte pe muncitori, însoțite de ocuparea primăriilor și prefecturilor — înlăturarea elementelor reacționare din conducerea organelor administrative locale și înlocuirea lor cu împuterniciți ai partidelor și organizațiilor din FND. În momentul crizei politice de la sfârșitul lui februarie-începutul lui martie 52 din cele 58 de județe ale țării aveau în frunte prefecți instalați pe cale revoluționară. Cea mai mare parte a organelor administrative locale nu mai executa deci dispozițiile fracțiunii antipopulare din guvern.

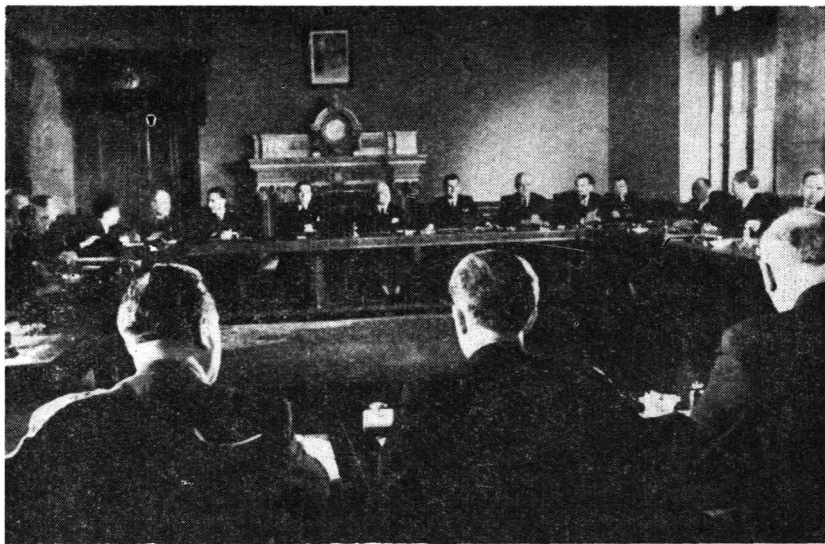
Detășamentele înarmate ale partidului comunist — formațiunile de luptă patriotice — își sporeau rapid rîndurile, ajungînd să totalizeze pe țară efective de peste 70.000, își perfecționau capacitatea combativă ; pe alocuri ele au rețezat din fașă încercările unor organe de represiune de a lovi acțiunile forțelor democratice.

La sate, cu sprijinul muncitorilor, uneori chiar al formațiunilor de luptă, țărani împărțeau pe scară largă pămîntul moșieresc. Bătălia pentru reforma agrară limpezise definitiv masele rurale asupra necesității de a-și conjuga eforturile cu cele ale oamenilor muncii de la orașe. În acest climat s-a realizat alianța dintre proletariat și țărănimea muncitoare, ceea ce a creat o forță socială căreia minoritatea posedantă nu-i mai putea face față.

În însăși tabăra reacționară își făcea loc un proces de slăbire precipitată și descompunere. Dacă în lunile precedente rîndurile principalelor partide reacționare erau părăsite de diverse persoane sau mici grupuri, acum întregi organizații comunale, orașenești sau chiar județene s-au scindat din PNT-Maniu sau PNL-Brătianu.

Pe plan central acest fenomen și-a găsit expresia în faptul că o grupare însemnată, condusă de Anton Alexandrescu, s-a desprins din PNT, a format un partid aparte sub aceeași denumire și a aderat la FND.

În același timp Partidul Național-Liberal condus de Gh. Tătărescu, care exprima mai ales pozițiile unei părți a burgheziei industriale, s-a arătat dispus să conlucreze cu Frontul Național Democrat ; aceasta a creat o breșă în frontul claselor avute.

Aspect de la prima ședință a guvernului democratic instaurat la 6 martie 1945

În complexul de împrejurări creat, primul ministru a fost silit să prezinte demisia cabinetului și s-a refugiat la reprezentanța engleză.

După târăgănări neputincioase, regele a trebuit să confirme la 6 martie 1945 lista guvernului propus de FND. Noul președinte de consiliu era doctorul Petru Groza. Titularii majorității departamentelor ministeriale erau reprezentanți ai Frontului Național Democrat. Cîteva portofolii au fost atribuite PNL-Tătărescu.

Se produsese astfel o schimbare radicală în puterea de stat ; pentru prima oară în istoria României pozițiile ei cheie erau cucerite de exponenții clasei muncitoare și aliaților ei, sub conducerea comuniștilor.

Instaurarea unui guvern democrat-popular a fost întâmpinată de masele largi ale poporului cu entuziasm, cu speranța unor înnoiri care să schimbe în bine viața oamenilor muncii, cu hotărîrea de a sprijini prin muncă îndîrjită noua conducere de stat.

Guvernul de la 6 martie găsea o moștenire deosebit de grea : consecințelor acumulate în deceniile de regim burghez-moșieresc

Manifestație populară în București la 6 martie 1945 în cinsta instaurării guvernului democratic

li se adăugau ruina și privațiunile aspre aduse de război. Încrăzători în capacitățile creatoare ale poporului român, stimulându-le și îndrumându-le, forțele democratice progresiste, conduse de PCR, au pășit neabătut la înfruntarea greutăților, la realizarea operei de guvernare.

A căpătat amploare generală primenirea — acum dirijată de guvern — a aparatului de stat începută de forțele democratice încă anterior. Mii și mii de muncitori, țărani, intelectuali progresiști au fost promovați la toate nivelele activității publice, paralel cu înlăturarea masivă a elementelor compromise prin comportarea din timpul regimului fascist sau ostile intereselor oamenilor muncii. S-a trecut practic la judecarea și pedepsirea celor vinovați de crime de război sau contra umanității.

Deschizând un capitol nou în țara noastră și pe tărîmul unității dintre vorbă și faptă, noul guvern a legiferat imediat reforma agrară, desăvârșită în săptămânile de după 6 martie.

Totodată s-au luat măsuri pentru continuarea și intensificarea aprovizionării și înzestrării trupelor luptătoare aflate pe frontul

Delegație din partea organizației democratice de femei în vizită la răniții dintr-un spital

antihitlerist, pentru mai buna asistență și îngrijire a răniților, pentru ajutorarea — pe măsura posibilităților acelor vremuri grele — invalizilor și familiilor celor căzuți pe câmpul de onoare.

Eliberată de piedicile puse anterior de către participanții reacționari la guvernare, legătura forțelor populare cu trupele de pe front s-a lărgit și adâncit.

Pentru prima oară de la intrarea României în războiul antinazist a plecat pe front o delegație guvernamentală. Ea era condusă de noul ministru de război, generalul C. Vasiliu-Rășcanu. Au venit pe front și câteva caravane cu daruri pentru ostași, organizate de Apărarea Patriotică. În afara obolului material, activiștii sosiți cu ele, străbătînd unitățile, au explicat programul noului guvern și eficiența primelor măsuri luate în folosul popoului. Grija noului guvern, a partidelor și organizațiilor democratice pentru oștirea combatantă a determinat și mai mult masele de militari de toate gradele să înțeleagă necesitatea încordării ultimelor eforturi pentru zdrobirea inamicului fascist și

totodată să privească cu încredere marile prefaceri inițiate în țară de noul regim, să-și dea seama că după terminarea victorioasă a războiului, întorși în țară, ei vor trebui să se înregimenteze într-o nouă uriașă bătălie, a refacerii României pe noi temelii sociale.

În acest sens, referindu-se la abnegația cu care s-a bătut armata română pe frontul antihitlerist, Nicolae Ceaușescu arăta în august 1968 : „Putem spune că în această luptă armata noastră s-a legat pe veci cu socialismul, cu comunismul.“

Un deosebit ecou pozitiv l-au avut în rîndurile armatei noastre — alcătuită în majoritate din țărani — înfăptuirea și legiferarea reformei agrare. Printre numeroasele mărturii de acest gen era semnificativă însemnarea făcută atunci în jurnalul de operații al regimentului 26 infanterie (aflat în bătălie în centrul Slovaciei) : „Guvernul Groza a hotărît să satisfacă una din cele mai arzătoare năzuințe ale țărănimii : reforma agrară... Vor avea înțietate la împrumutarea ostașii de pe front și toți cei ce au luptat împotriva Germaniei hitleriste. Vestea aceasta a umplut de bucurie inimile bravilor noștri ostași, care sînt aproape toți țărani lipsiți de pămînt.“

Mulțumind pentru darurile aduse de Apărarea Patriotică, comandantul regimentului 40 infanterie din divizia 9 infanterie arăta în scrisoarea trimisă organizației : „Eforturile dv. se adaugă la cele ale noastre pentru binele patriei, a cărei pulsație o simțim astăzi mai vie ca oricînd.“

Printre importantele măsuri ale noului guvern s-a înscris aceea de a introduce în armată un organism special destinat să se ocupe cu educarea politică a militarilor, în sensul legării puternice a oștirii de năzuințele poporului, îndeplinirii conștiente a datoriei ostășești, sprijinirii active a acțiunii înnoitoare desfășurate de forțele democratice, combaterii și izolării elementelor reacționare legate de interesele claselor exploatare. Acest organism — aparatul de educație și cultură — a fost de la început îndrumat efectiv de PCR. Ofițerii educatori (în general combatanți rechemați atunci în țară pentru o scurtă perioadă de pregătire) au fost trimiși înapoi în cadrul trupelor luptătoare spre sfîrșitul ostilităților, avînd în față în special sarcina de a pregăti politicește înapoierea armatei în țară.

Ostași români de pe front, într-un moment de repaus, citind presa sosită din țară

În același timp forțele democratice, partidul comunist, și-au lărgit considerabil acțiunea în rîndurile formațiunilor militare staționare aflate în interiorul României. În cadrul organelor centrale și locale ale PCR au luat ființă organisme speciale mandatate să coordoneze activitatea desfășurată de partid în rîndurile armatei. Tot mai mulți militari (inclusiv ofițeri și subofițeri legați de popor) intrau în rîndurile partidului comunist sau sprijineau sub diferite forme acțiunea lui.

Instaurat într-o perioadă cînd sfîrșitul mării încleștări de pe fronturi se apropia, guvernul democrat, paralel cu preocupările legate de purtarea războiului antihitlerist, a inițiat măsuri pregătitoare vizînd reîntoarcerea la viața normală, începerea lecurii grelelor răni provocate de război. Partidul comunist și celelalte forțe progresiste au început să stabilească ce va fi de făcut pentru refacerea economică, îmbunătățirea grelei situații a maselor muncitoare, abordarea prefacerilor radicale cerute de viitorul neamului.

PE FRONTURILE EUROPENE PÎNĂ LA DOBORÎREA REICHULUI NAZIST

Începutul lui 1945. În întreaga lume se înstăpînise convingerea că, peste toate marile eforturi și greutăți, noul an va aduce zdrobirea Germaniei fasciste, va înscrie în cuprinsul său terminarea îndelungatului război din Europa. Asupra Reichului urmau să se abată din toate părțile loviturile finale. Forurile de conducere ale URSS, SUA și Marii Britanii — principalele puteri ale coaliției antihitleriste — coordonasera liniile mari ale operațiilor militare ce aveau să fie întreprinse.

Dar zdrobirea completă a agresorilor hitleriști pretindea încă eforturi și sacrificii ample. Căci, cu toate înfrîngerile și pierderile uriașe suferite pînă atunci, Germania mai dispunea totuși de considerabile forțe și resurse militare, economice și tehnice.

La începutul anului forțele americano-engleze izbutesc să stăvilească pătrunderea operată de germani în Belgia către Marea Nordului prin platoul Ardeni*. Dar criza aliaților de pe frontul de vest nu s-a terminat. Germanii lovesc în nord-estul Franței. Comandamentul american (care avea în subordine trupele franceze) intenționează să părăsească Strasbourgul cu zona înconjurătoare și să replieze frontul pe munții Vosgi. Conducerea de stat franceză refuză să dea curs acestei decizii și ordonă armatei franceze o rezistență neabătută.

Anterior premierul englez Churchill, în numele Comandamentului suprem americano-englez, adresase șefului guvernului sovietic, Stalin, solicitarea ca armata roșie să declanșeze înainte de termen operațiile de amploare prevăzute pe frontul ce lovea dinspre est pe hitleriști.

La 12 ianuarie forțele armate sovietice pornesc astfel noua campanie din 1945. O ofensivă gigantică, de amploare nemaiîntîlnită — se pune în mișcare concomitent întregul front dintre Marea Baltică și Carpații Nordici. În pofida masivelor grupări germane aflate la fațada estică a dispozitivului hitlerist — grosul Wehrmachtului continuă pînă în ultimele clipe să fie folosit contra

* Vezi pag. 213.

armatelor URSS * — diviziile, escadrele aeriene, marina sovietică sfărîmă rezistența forțelor hitleriste de pe Vistula și din Baltica. Varșovia martiră este eliberată. Grupările de trupe germane sînt sfîrtecate, aruncate spre vest, parțial încercuite, bătute. Hitleriștii sînt alungați de pe pămîntul Poloniei **.

În partea nordică a teatrului de bătălie forțele sovietice frîng rezistența disperată a armatelor germane și cuceresc în cîteva luni Prusia Orientală. În aprilie cade Königsbergul. Resturile trupelor germane de aici sînt hăituite pînă la sfîrșitul războiului prin peninsulele și promontoriile litoralului sud-estic al Balticii și prin mlaștinile gurilor fluviilor ce se varsă aici.

În spațiul întins al cîmpiei Europei centrale armatele sovietice pătrund larg din ianuarie pe teritoriul de atunci al Reichului. În februarie 1945 ele ating linia Oderului, la cîteva zeci de kilometri de Berlin. După sutele de kilometri străbătuți într-un ritm impetuos, Comandamentul suprem sovietic oprește cîteva săptămîni ofensiva pe acest front hotărîtor, în pregătirea înclăștării supreme. Dar răgazul nu e general. În șesul vast al Dunării mijlocii continuă lupte înverșunate la vest de Budapesta. La începutul lui martie Înaltul comandament german dezlanțuie o contraofensivă în Ungaria, în spațiul lacului Balaton. Era ultima zvîcnire de anvergură a armatelor Reichului. Se afla aici cea mai mare parte a blindatelor Wehrmachtului. După o lungă perioadă de ofensive aproape neîntrerupte armatele sovietice trebuie să treacă la o bătălie defensivă pe scară mare. La început

* La începutul lui 1945 Wehrmachtul avea angajate împotriva forțelor sovietice vreo 200 de divizii (din ele circa 15 sînt ungare) cu efective de vreo 3.100.000 de militari; împotriva aliaților occidentali — ceva peste 100 de divizii, însumînd efective de circa 1.000.000. Forțele armate sovietice ce desfășurau operații contra Reichului se compuneau din aproximativ 500 de divizii, plus forțe aviatice și navale, cu efective totale de vreo 6,5 milioane de oameni. Dinspre est mai acționau contra hitleriștilor trupele iugoslave, române, poloneze, bulgare și cehoslovace.

Americanii, englezii și francezii aveau cam 90 de divizii cu efective de circa 3.000.000 de oameni, plus forțe navale.

** În această fază a războiului participa o armată poloneză (5 divizii plus diverse unități speciale) reorganizată, după eliberarea părții răsăritene a țării, prin contopirea forțelor militare constituite anterior pe teritoriul URSS cu detașamente ce acționaseră în cadrul rezistenței populare contra ocupanților germani. În ultimele săptămîni ale războiului a intrat în acțiune încă o armată poloneză; din acest moment se aflau pe frontul antihitlerist 10 divizii plus alte mari unități și unități speciale poloneze.

forțele germane au izbutit să-și asigure în aria respectivă o anumită superioritate în oameni și tehnică. Cîștigurile teritoriale (maximum vreo 30 de kilometri) realizate temporar de forțele hitleriste sînt însă plătite cu uriașe pierderi. Sînt tocate aici mase de oameni și tehnică de care conducerea hitleristă avea să simtă nevoie peste o lună în fața Berlinului. Diviziile germane nu reușesc nicăieri să reatingă Dunărea în zona Budapestei. Sovieticii azvîrlă pe germani înapoi, spre lacul Balaton.

În a doua jumătate a lunii cele două fronturi sovietice ce acționează în Ungaria (2 și 3 ucrainean) trec ele la ofensivă. Trupele lor răzlesc la vest de Balaton, iar în nordul Ungariei și sudul Cehoslovaciei înaintează de-a lungul axei Dunării. Pînă la începutul lui aprilie întreaga Ungarie este eliberată. Armatele sovietice pătrund mai departe în nord-estul Austriei. Pe la mijlocul lui aprilie, după o mare bătălie, cade Viena. Se instalează acolo un guvern de coaliție a forțelor politice naționale, care confirmă nulitatea anexării Austriei de către Reichul german.

Diviziile armatei roșii înaintează spre partea centrală a Austriei. În acest timp sosesc dinspre vest trupele aliaților occidentali. Era un rezultat al mării lor ofensive începute anterior. Beneficiind și de efectele asaltului general declanșat de sovietici, după cum am văzut, la 12 ianuarie 1945, forțele americane, engleze și franceze lichidează pînă la sfîrșitul acelei luni pătrunderea realizată de Wehrmacht în cursul ofensivei din Ardeni și din nord-estul Franței.

În februarie americano-englezii trec la atac general, sfărîmă linia fortificată „Siegfried“ de la hotarele vestice ale Germaniei și pătrund pe teritoriul acesteia pînă la Rin. În martie marele fluviu este forțat. Armatele SUA și Marii Britanii înaintează masiv spre centrul țării. În zona industrială Ruhr este încercuită o grupare germană de cîteva sute de mii de militari, care capitulează după două săptămîni. În aceeași perioadă forțele armate franceze forțează Rinul în zona sa superioară, dau peste cap trupele hitleriste din față, înaintează prin ținuturile germane limitrofe Elveției și pătrund în aprilie, din Germania, în vestul Austriei.

În general, rezistența opusă de Wehrmacht aliaților occidentali devine tot mai sporadică, mai puțin dîrză. Orașe și ținuturi întregi sînt predate fără luptă. Hitler și OKW-ul scot de aici forțele cele mai apte de luptă și le azvîrlă pe frontul de est,

contra sovieticilor*, unde comandamentul german cere o înverșunare maximă.

La mijlocul lui aprilie se abate asupra Reichului lovitura de grație: armatele sovietice pornesc de pe Oder cu mii și mii de avioane și tancuri. Ținta principală — Berlinul. Hitleriștii aruncă în luptă toate disponibilitățile — în primul rând diviziile experimentate, dar și adolescenți recrutați în pripă, echipaje navale rămase pe uscat fără vase, elevi de școală militară, gărzi de depozite și de instalații. Însă sovieticii îi covârșesc și material, și moral, și ca iscusință militară. Frontul este spart. Înaintarea grupărilor sovietice este astfel combinată încât prind în clește Berlinul, în timp ce alte trupe sovietice pătrund mult pe la vest de aria capitalei germane. Izolat de restul lumii, orașul, mare de flăcări, este luat cu asalt casă cu casă, stradă cu stradă.

La 30 aprilie Hitler și o serie de acoliți ai săi rămași aici se sinucid. La conducerea a ceea ce mai exista din statul nazist el lasă ca urmaș pe unul din șefii militari germani, amiralul Dönitz, plecat cu majoritatea potențailor hitleriști în nord-vestul Germaniei. La 2 mai gruparea germană de la Berlin se predă sovieticilor.

Între timp forțele armatei roșii pătrunseseră adânc în teritoriul german. La sfârșitul lui aprilie, pe Elba, ele se întâlnesc cu unități americane și engleze sosite din direcția opusă. Teritoriul pe care se mai află trupele Wehrmachtului este rupt în două.

Bătălia Berlinului a marcat prăbușirea generală a Reichului nazist.

La sfârșitul lui aprilie izbucnește în nordul Italiei insurecția națională, condusă de comuniști. Republica fantomă a lui Mussolini este răsturnată; dictatorul fascist, prins de partizani, este executat împreună cu unii complici ai săi.

Se pun în mișcare și armatele americano-engleze de pe acel front; ele pătrund în câmpia Padului și preiau forțelor rezistenței controlul asupra acestei părți a țării. Trupele germane din nordul Italiei capitulează în fața americano-englezilor, care ajung pe aici în sudul Austriei și se îndreaptă spre Iugoslavia.

* La mijlocul lui aprilie 1945 se află în fața sovieticilor circa 220 de divizii germane, între care vreo 50 din cele 55 de mari unități blindate și motorizate. În vest (inclusiv Italia) OKW-ul lăsase aproximativ 95 de divizii, multe descompletate și alcătuite din contingente vîrstnice sau slab instruite.

Și acolo se pornise ofensiva generală în aprilie. Iugoslavii bat forțele germane, le scot din centrul și nord-vestul teritoriului propriu, desăvârșesc eliberarea țării pe la mijlocul lui mai 1945. Mare parte din trupele naziste sînt capturate. Resturile lor fug în Austria spre zonele unde pătrunseseră anglo-americanii.

În noaptea de 8 spre 9 mai 1945 reprezentanții Înaltului comandament al forțelor armate germane semnează la Berlin capitularea necondiționată a Reichului, în fața împuterniciților comandamentelor supreme ale Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, Statelor Unite ale Americii de Nord, Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Republicii Franceze.

Se prăbușea astfel rușinos, chiar acolo unde fusese centrul agresiunii naziste, tentativa imperialismului german de a robi popoarele, lua sfîrșit calea de crime și monstruoziități cu care hitlerismul și-a însoțit existența.

ROMÎNII ÎN PRIMELE ÎNFRUNTĂRI DE PE TERITORIUL CEHOSLOVAC

La cumpăna anilor 1944-1945, în cursul operațiilor militare forțele armate române sînt dirijate către Cehoslovacia. Aici urmau ele să înfrunte dușmanul nazist pînă la definitivă lui zdrobire.

Teatrul de luptă cehoslovac și-a avut locul său deosebit în cuprinsul uriașului front care se abătea asupra Reichului dinspre răsărit, între Marea Baltică și Drava. Anume, relieful Cehoslovaciei secționa în două acest front : pe ansamblul continental țara se prezintă ca o prelungă dîră de ghemuri muntoase care desparte cîmpia dintre Vistula și Elba de cea a Dunării mijlocii. De aceea zona cehoslovacă a fost un fel de piesă de îmbinare, un fel de șarnieră a celor două mari segmente ale frontului de est.

Aceste caracteristici geografice au determinat în mare măsură și o evoluție specifică a operațiilor pînă la sfîrșitul războiului : astfel trupele care au acționat în Cehoslovacia au avut

o dublă gravitare — pe de o parte operațiile lor s-au legat cu acelea de la sud, din șesul Dunării mijlocii, pe de altă parte s-au conjugat și cu bătăliile purtate în cîmpia polono-germană.

De asemenea, în timp ce forțele din cîmpia de la nord și din cea de la sud înaintau masiv, intervalul cehoslovac rămînea mereu în urmă, germanii se mențineau aici înfipti către răsărit, frontul descriind o „umflătură“ adîncă (schema nr. 10).

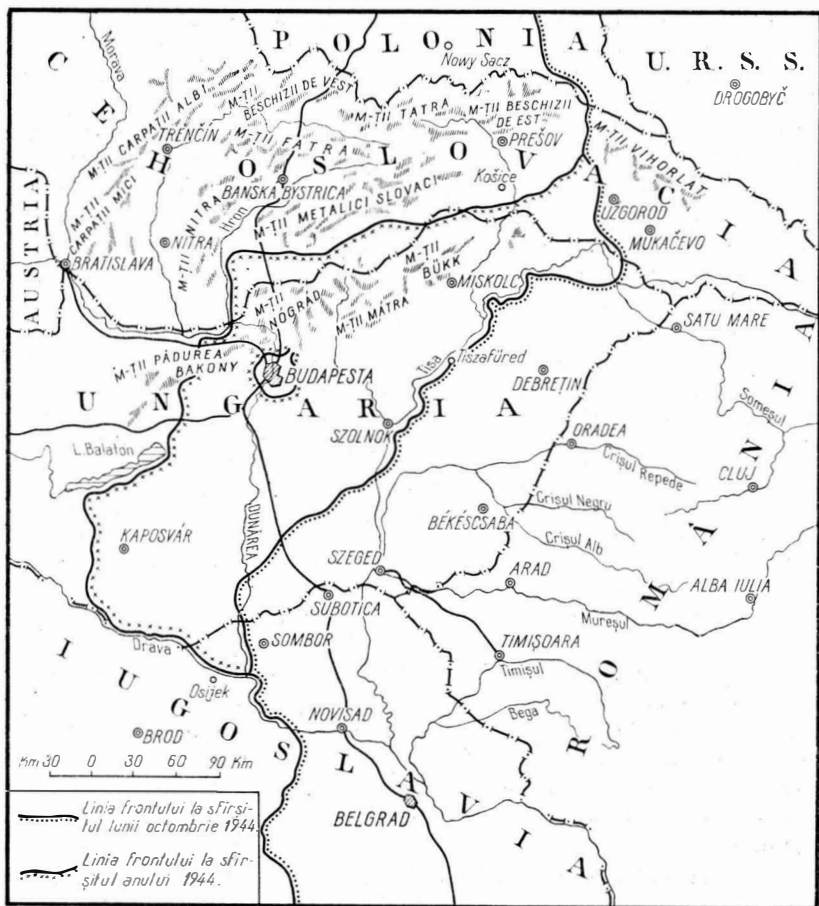
De aici au rezultat cîteva consecințe care s-au resimțit și în acțiunile desfășurate de armata română :

Dacă, după înfăptuirea cîte unei mari operații strategice, grupările de trupe sovietice și aliaste lor care erau desfășurate în întinsele spații de cîmpie — la nord și sud de dîra muntoasă cehoslovacă — beneficiau de o perioadă de răgaz, forțele din Cehoslovacia aveau să facă față unor grele încleștări și în timpul acestor intervale de răgaz, căci ele trebuiau mereu să reducă rămîinerea în urmă, să lichideze „umflătura“ formată de front aici.

De asemenea, dacă armatele sovietice și române au înaintat în general și în Cehoslovacia de la est la vest, acest „vector“, mai mult decît în alte părți, era o resultantă a combinației unor mișcări pe direcții diferite. Spre sudul Cehoslovaciei, în apropierea cîmpiei Dunării, caracterul accidentat al terenului scăzînd, se puteau realiza pătrunderi mai ample. De aceea în repetate rînduri și trupele noastre au fost regrupate în partea sudică a sectorului lor, puse cu fața spre nord, la „baza“ „umflăturii“, și angajate să escaladeze crestele muntoase încît să cadă în spatele forțelor fasciste din extremitatea „umflăturii“ sau măcar să le silească la o retragere precipitată care să o „resoarbă“, să alinieze frontul cu cel realizat înspre cîmpia Dunării.

În cursul evoluției războiului antifascist Cehoslovacia a fost străbătută de două mari grupări de forțe : „fișia“ nordică de frontul 4 ucrainean ; cea sudică de frontul 2 ucrainean. Ultimul avea în Cehoslovacia aripa sa dreaptă ; după cum am mai arătat, frontul 2 se întindea pînă în dreptul Budapestei, avînd ca ax generic de înaintare Dunărea (întîi cea mijlocie, apoi cea superioară). Trupele române de pe frontul antihitlerist s-au aflat din ianuarie 1945 în totalitate în cadrul aripei drepte a frontului 2 ucrainean. În frontul 4 ucrainean era încadrat și corpul de armată cehoslovac format pe teritoriul URSS.

10. Situația militară de ansamblu în Cehoslovacia și Ungaria în ultima perioadă a anului 1944

În cursul operațiilor desfășurate pe teritoriul Ungariei forțele române ajunseseră în a doua jumătate a lui decembrie 1944, laolaltă cu cele sovietice vecine, pe granița ungaro-cehoslovacă. Ele erau aliniate, deci, cu fața spre nord.

Începea o nouă etapă nu numai prin abordarea teritoriului încă al unei țări, ci și prin natura înfruntărilor ce stăteau în față. Pe măsură ce trupele noastre aveau să înainteze în Cehoslovacia, urmau să întâlnească munți tot mai înalți, mai răsfirați, masivi și prăpăstioși, mai împânziți de păduri dese, greu de străbătut. În plus, se aflau aici fortificații construite cu ani în urmă de cehoslovaci ca să-i protejeze împotriva unei invazii a Ungariei hortiste. Așa cum se răstoarnă deseori situațiile în istorie, acum aceste fortificații erau în mâinile celor ce cotropiseră Cehoslovacia, și ei le foloseau ca să bareze pătrunderea oștilor eliberatoare venite dinspre Ungaria.

Forțele române au abordat teritoriul cehoslovac succesiv, în raport cu desfășurarea luptelor anterioare. A atins întâi frontiera cea mai compactă grupare de trupe române — armata 4. Ea s-a înșiruit pe graniță, cam pe la mijlocul lui decembrie, după înăbușirea focarului de rezistență inamic din munții Hegyalja. Ocupa o întindere de vreo 60 de kilometri, de pe la sud de Košice pînă pe la sud de Rožňava. Cam la vreo 100 de kilometri mai la vest de armata 4 română se afla corpul 4 de armată român. El a atins bornele vechilor și legitimelor hotare cehoslovace după ce străbătuse munții Bükk. În sfîrșit, chiar de anul nou 1945 a trecut frontiera, într-o zonă la vest de cea a corpului 4, divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin“. Peste două săptămîni avea să sosească de la Budapesta pe teritoriul cehoslovac corpul 7 armată.

Și iată-i pe infanteriștii, cavaleriștii*, artileriștii, geniștii, pe toți ceilalți militari ai armatei 4** avînd în față meleagurile

* În cursul acțiunilor anterioare caii diviziilor române de cavalerie nu mai fuseseră înlocuiți. Folosite acum tot mai mult în zone accidentate, ele luptau pedestru ca toate diviziile de infanterie.

** Armata 4 a continuat să fie articulată în două corpuri — 2 și 6. Acestea au primit în subordine diverse divizii, schimbate la diferite intervale, potrivit nevoilor. Diviziile armatei 4 — în număr de 8 — au fost în această etapă: 3, 6, 9, 11, 18, 21 infanterie, 1 și 8 cavalerie. Tot cam în această perioadă comandamentul sovietic superior a pus la dispoziția armatei sectorul 54 fortificații sovietic, mare unitate care, în pofida denumirii, era acum aproximativ similară unei divizii de infanterie.

Cehoslovaciei (schema nr. 11). Înverșunarea contra dușmanului hitlerist care ne asuprise, simțămîntul datoriei față de patria care cere luptă pînă la capăt sînt potențate de încă un gînd : în față se află o țară cu un popor prieten ; în decursul istoriei români și cehoslovaci luptaseră deseori împotriva aceluiași jug ; cu cîțiva ani în urmă cotopirea Cehoslovaciei agravase și situația țării noastre, căzută și ea curînd după aceea în ghearele agresorilor hitleriști. Românii, care scuturaseră o dată cu insurecția dominația nazistă și își eliberaseră țara, înțelegeau cu profundă simpatie suferințele cehoslovacilor. Se simțeau mîndri că pot da și ei la greu o mîină de ajutor poporului prieten.

18 decembrie. Un punct din cei 60 de kilometri pe care se află desfășurată armata 4 română. În fața ostașilor regimentului 90 infanterie, comandat de locotenent-colonelul Grigore Dobrescu, un sat — Buzica. Unul ca atîtea altele. Se iscă totuși o luptă îndîrjită. Germanii s-au retransat în casele mai solide, transformate în bastioane. Ai noștri pătrund prin curți și ulițe. Sînt de cîteva ori dați înapoi. Hitleriștii au masat multe tunuri antitanc. Ba au și piese antiaerene, puse cu țeava la orizontală — trag ca și antitancurile. Casele sînt asaltate una cîte una. Abia către seară satul a fost complet luat. E prima localitate eliberată în Cehoslovacia.

Lanțurile de înălțimi și văile care le despart canalizează efortul armatei 4 pe două direcții divergente : corpul de la stînga (2) o ia spre nord-vest către orașul Rožňava, aflat într-o depresiune între niște prelungiri sudice ale munților Metalici Slovaci ; cel de la dreapta (6) spre nord-est, către Košice (orașul e atacat frontal de sovietici — ai noștri trebuie să-i izbească pe germani din coastă, ca să-i silească să abandoneze centrul urban).

Diviziile ce presează spre Košice (aflat în acest timp cam la vreo 25 de kilometri de linia de bătălie) au de străbătut o zonă mai domoală — valea Hornádului (pe care l-am întîlnit în Ungaria sub numele de Hernád), străjuită de platouri și înălțimi relativ mici. Problema principală o constituie aici fortificațiile și localitățile, care, chiar mai mici, sînt adevărate ghemuri de rezistență în sistemul liniei întărite a frontului dușman.

După Buzica sînt luate alte cîteva localități. Cazematele dintre ele sînt rînd pe rînd reduse la tăcere. Unde nu există artilerie (grosul ei e la celălalt corp, care înaintează spre Rožňava), sub protecția focului armelor de infanterie care trimit

vijelii de gloanțe asupra ambrazurilor se strecoară mici echipe de geniști cu explozive speciale. Destui sînt totuși secerăți pe parcurs de zvîcnetele de foc trase de hitleriști din spatele betoanelor. Dar cei care ajung lîngă întăritură, în partea de jos a ei, unde nu pot fi loviți de dușmanii adăpostiți înăuntru, pur în mișcare substanța detonantă (ea e la vîrfurile unei prăjini lungi, astfel ca mînuitorii să nu fie atinși de explozie) sau țîșnesc flăcări din aparate speciale spre fanta de unde trage inamicul. O detunătură care zguduie din temelii și uneori crapă cazemata. Sau în timp ce fumul slobozit de ai noștri orbește „ferestruica” inamicului, grupele de asalt dau năvală. Cîțiva bagă pe ambrazură țevile puștilor, pistoalele automate și trag înăuntru sau alții aruncă cîte o grenadă. Uneori treaba se termină cînd în cazemată n-a mai rămas careva viu. Alteori apare atîrnată de patul unei puști o batistă albă. Supraviețuitorii se predau.

Pătrund astfel ai noștri vreo 5 kilometri spre nord, rup cîteva poziții de apărare germană amplasate pe niște canale și rîuri (afluenți ai Hornádului).

Ce s-a întîmplat în acest timp pe direcția divergentă, către nord-vest, spre Rožňava? Corpul român (2) dirijat într-acolo avea să biruie în plus și un teren mai accidentat.

Aceleași înfruntări cu trupe dușmane protejate de betonul fortificațiilor. Încă în prima zi a pătrunderii pe teritoriul cehoslovac (18 decembrie) românii ajung în această zonă în fața localității Turna. Se bat infanteriștii noștri — din regimentul 3 dorobanți, comandat de colonelul Nicolae Alecu — casă cu casă, curte cu curte, stradă cu stradă. Pînă seara orașelul e în mîinile noastre. Dar obișnuitul răgaz de noapte nu vine de astă dată. Căci hitleriștii încearcă pe întuneric să reia localitatea și atacă acum ei. Explicația acestei deosebite înverșunări stătea în faptul că prin cucerirea Turnei trupele noastre interceptaseră comunicația Košice-Rožňava, ax rutier cam de forma unui arc de cerc (coboară la șes de la Košice spre Turna, apoi se încovoiaie din nou spre nord-vest, către Rožňava). Șoseaua se aflase în spatele frontului inamic, mergînd de-a lungul lui, era așadar ceea ce în termeni militari se numește o „rocadă”, o comunicație ce permite mutarea forțelor în lungul frontului. Înfruntarea continuă și după ivirea zorilor; pînă la urmă germanii sînt azvîrliți din partea orașului unde reușiseră să pună iar piciorul. Mai mult, ai noștri se avîntă pe înălțimea ce domină localitatea dinspre sud-vest. Și nu doar o înălțime.

Ea e „străjuită“ de o străveche cetate feudală, unde acum s-a retransat forțele germane izgonite din vale, din oraș. Românii atacă nu numai întărituri puternice, ci și un inamic care te împoașcă din sus, de la deal, cu proiectile. Până la urmă ai noștri se dovedesc pricepuți și să asalteze o fortăreață de acest gen. Germanii se retrag spre nord-vest, lăsând bastioanele — aici la propriu — în mâinile ostașilor noștri. Și de astă dată cuvîntul retragere e relativ, căci ne-au mai „lăsat“ peste 300 de prizonieri.

Străpungerea zonei fortificate de la graniță e generală. Pe la vreo 15 kilometri vest de Turna ai noștri eliberează cam în același timp un alt orașel — Jablonov. Au reputat acest succes militarii regimentului 11 dorobanți (infanterie), comandat de colonelul Alexandru Stăncescu.

În zilele următoare forțele noastre de aici întîlnesc în înaintarea lor un lanț de înălțimi — Slovensky Kras — cu culmi de vreo 800 de metri.

Ultima decadă a lui decembrie. După ruperea fortificațiilor și depășirea lor înspre nord, înaintarea armatei 4 române trebuie oprită. Căci în arcul format de front în această extremitate sud-estică a Cehoslovaciei dușmanul strînge, camuflate printre diversele culmi, trupe de rezervă, printre care unități blindate. Planul său este de a izbi înspre sud și a arunca unitățile române înapoi în Ungaria. Se profilează în acest sens două centre de gravitate : principalul la sud de Koșice ; totodată comandamentul hitlerist proiectează o altă lovitură dinspre nord-vest, pe la Turna, convergentă cu prima, astfel încît diviziile noastre să fie prinse într-un fel de triunghi de foc. Adversarul intenționează ca prin această frîngere a dispozitivului român să rupă legătura dintre frontul 4 și 2 ucrainean (căci armata 4 română o asigură din partea ultimului).

Comandamentele noastre sesizaseră preparativele inamice și își instalaseră trupele în poziții defensive. Și iată că se creează iar nevoia de a birui cerbicia hitleristă și prin lupte de apărare.

În zona dinspre Koșice fac minuni gurile de foc ale diviziilor și corpului 6 (artileria sa e comandată de generalul Ioan Spirea). Atacatorii fasciști sînt întîmpinați de un uragan de proiectile trase din zeci de tunuri. Sute și sute din ei mușcă țărîna. Pe alocuri, unde subunități germane au izbutit să pătrundă în tranșeele noastre, ele sînt izbite de infanteriști români, țîșniți pe neaș-

teptate din locuri bine alese. Dușmanii sînt zdrobiți sau siliți să facă cale întoarsă.

Singurul cîștig de teren mai însemnat este realizat de fasciști în celălalt focar de lupte — la corpul îndreptat spre Rožňava. Aici ai noștri trebuie să părăsească orașelul Turna. Dar la sud de el atacatorii fasciști, a căror progresiune de 2-3 kilometri i-a costat pierderi excesive, sînt definitiv opriți în fața liniilor defensive înjghebate de români. La Jablonov toate valurile de atac dușmane se sfărîmă de dîrzenia rezistenței opuse de români. Localitatea e ferm păstrată de ai noștri.

Cel mai important — izbitura germană n-a izbutit să degajeze complet comunicația Košice-Rožňava, care rămîne în diferite porțiuni interceptată de români. Pe ansamblu lovitura dușmană și-a dat răsufarea fără rezultate eficace.

În ultimele zile ale anului pulsația luptelor se potolește în tot acest spațiu. Se fac intense preparative pentru o nouă ofensivă, continuate și după anul nou 1945. În acest cadru corpul aflat pe direcția Košice este scos de acolo, căci sectorul e repartizat unor forțe din frontul 4 ucrainean, căruia i se atribuie în ansamblu misiunea sfărîmării nodului de rezistență german de la Košice. Trupele române ce se aflaseră aici sînt aduse prin spatele frontului spre vest și instalate la stînga corpului român orientat dinspre sud-est spre Rožňava. Astfel fișia armatei 4 române a fost împinsă spre vest, ea „îmbracă“ acum de pe ambele părți axul ce duce la Rožňava.

Deci, s-ar spune, o perioadă de „acalmie“. Dar ceea ce comunicatele de război, care privesc neapărat lucrurile în mare, definesc „nimic important de semnalat“ înseamnă ici și colo încăierări, trageri de artilerie soldate cu distrugerii și pierderi, incursiuni sau pararea lor etc.

Un episod de acest gen, semnificativ, a avut loc undeva la est de Jablonov, oraș menționat mai sus. 11 ianuarie 1945. Un bombardament de artilerie se abate asupra pozițiilor regimentului 36 infanterie. La adăpostul focului, strecurîndu-se printre înălțimi și prin locurile unde existau goluri în front, o subunitate germană a pătruns într-o parte a tranșeelor și adăposturilor noastre. Din față și de pe lături românii țes pînza de netrecut a tragerilor cu tot armamentul. Dar nu se mulțumesc să reziste, ci acționează dinamic. Terenul accidentat e folosit cu măiestrie. De după niște înălțimi se năpustește un pluton comandat de un brav subofițer, sergentul-major Dumitru Hulpan. Ai noștri cad în spatele hitle-

riștilor. Loviți din toate părțile, nu numai cu glonțul, ci, uneori, la propriu și cu paturile armelor, mînuite zdravăn de temerari ca soldatul Ion Marin și sergentul Ion Frecea, hitleriștii ridică pînă la urmă mîinile. Ai noștri au avut un singur rănit. Prizonierii dușmani se numără la vreo 70. Numai armele automate cucerite trofeu de români sînt aproape 10.

Ce a făcut în această perioadă corpul 4 armată român (alcătuit, reamintim, din cele două divizii de munte — 2 și 3 — și încadrat în armata 27 sovietică) ?

După ce coborîseră din masivul Bükk, trupele sale atinseseră frontiera cehoslovacă undeva pe la vreo 20 de kilometri est de orașul ungar Salgótarján *. Necesitățile fac ca aici înfruntarea dușmanului să aibă loc pe direcția generală est-vest, deci cam de-a lungul frontierei cehoslovaco-ungare. Sinuozițiile graniței și cele inevitabile ale luptelor determină ca vînătorii de munte români să acționeze „călare“ pe hotar, cînd dincoace, cînd dincolo. După ce străbat vreo 40 de kilometri bătîndu-se prin păduri și pe înălțimi, iată-i din nou pe teritoriul maghiar, în fața unui orașel numit Ipolytarnóc. Nodul de rezistență dușman de aici este „dezghiocat“ de ambele mari unități alpine române. Localitatea este luată, la 31 decembrie 1944, de divizia 2 munte.

Și acum trebuie iarăși trecut pe teritoriul cehoslovac. Dar în față se află Ipelul, care formează aici frontiera între cele două state. Ai noștri trec apa chiar în noaptea de anul nou. Cînd hitleriștii se trezesc cu acești „musafiri“ neașteptați, era prea tîrziu. Românii se instalaseră solid pe malul cehoslovac și acopereau afluirea unor noi forțe din urmă.

În primele zile ale lui ianuarie 1945 vînătorii de munte își încovoiaie axa înaintării spre nord-vest. Ei dăduseră ocol pe la sud orașului cehoslovac Lučenec ; acum se îndreaptă către înălțimile ce-l domină dinspre vest. Direct spre acest nod de comunicații din sudul Cehoslovaciei se îndreaptă divizii sovietice din armata în care este încadrat corpul 4 român.

Doar o zi-două de răgaz au mai avut aici „alpinii“ noștri înainte de a se angaja și ei, o dată cu toate trupele române și sovietice din Cehoslovacia, în ofensiva generală de la început de 1945.

* Vezi pag. 257-258

ESCALADÎND CRESTELE METALICILOR SLOVACI ȘI TATREI MICI

Așadar, în prima decadă a lunii ianuarie 1945 forțele militare române se aflau cu armata 4 și corpul 4 armată în sudul părții centrale a Slovaciei, iar cu corpul 7 în luptele aprige de stradă din capitala Ungariei. Corpul aerian român acționa concomitent pe teritoriile Ungariei și Cehoslovaciei.

Relieful Slovaciei se prezintă aproximativ șesos la est, continuă cu o fișie asemănătoare de-a lungul frontierei de sud, iar la sud-vest se termină cu o zonă largă de cîmpie. În partea centrală pînă la granița nordică domină un șir de masivi muntoși care ating înălțimi de peste 2.000 de metri.

La acea dată în fața trupelor române și celor sovietice se întindea lanțul munților Metalici Slovaci (Slovenské Rudohorie). La nord și vest acești munți sînt despărțiți de Tatra Mică (Nízke Tatry) și de alți masivi prin valea râului Hron, care se întinde în jurul lor asemenea unui arc uriaș. Crestele Metalicilor sînt împădurite și orientate în diferite direcții. Cîteva comunicații importante îi străbat de la sud spre nord, îndeosebi pe văile râurilor : Slaná (cu afluentul său Štítník), Muráň. Rimava.

Ce îi dicta inamicului terenul ? Să bareze toate aceste comunicații și să păstreze crestele principale de care depindea menținerea unor zone întregi. Iarna îi impunea de asemenea să stăpînească cît mai mult localitățile, atît pentru adăpostirea trupelor, cît și pentru alimentare și condiții mai bune de transport. Un avantaj pentru inamic îl ofereau nu numai terenul ca atare, dar și faptul că avea făcută din vară, și poate chiar mai de mult, o rețea succesivă de poziții, cu tranșee adînci, cu adăposturi încălzite și rețele de sîrmă — toate organizate pe locuri care puteau fi apărate cu un număr mic de oameni.

Terenul, condițiile atmosferice și îndeosebi nevoia de a înainta cît mai repede impuneau comandamentelor noastre să-și canalizeze presiunea tot de-a lungul comunicațiilor respective.

Înfrîngerea forțelor dușmane din estul Cehoslovaciei a revenit unor mari unități din frontul 4 ucrainean, din care făcea parte și corpul de armată cehoslovac, și armatelor sovietice și române care acționau în partea dreaptă a frontului 2 ucrainean.

Ofensiva, care se conjuga cu vasta operație strategică inițiată de Comandamentul suprem sovietic în cîmpia Vistulei, trebuia să înceapă la 12 ianuarie, pe un front larg, în care se înscriseră și armata română*. Pregătirile s-au făcut în mare taină. Executarea de adăposturi, depozitarea de muniții, masarea unui mare număr de tunuri și alte preparative erau cunoscute ostașilor ca măsuri de apărare în vederea unei posibile contralovituri date de dușman. Peste tot se instalaseră patrulare, pîndari, ambuscade etc. pentru a împiedica pe hitleriști să execute incursiuni și să ia prizonieri.

În paragraful de față ne vom ocupa numai de unele acțiuni ale armatei 4 române în operația numită Rožnava (schema nr. 11).

În fața armatei 4 române, care își desfășura acum forțele pe un front de circa 40 de kilometri (între localitățile Turna și Pleșivec), se aflau în apărare circa 4 divizii germane și maghiare. Misiunea armatei era să înainteze de la sud spre nord, să ocupe mai întîi zona Rožnava, iar apoi să atingă râul Hron (pe cursul său superior).

Inițial armata 4 (comandată acum de generalul N. Dăscălescu, care înlocuia pentru o lună pe titularul aflat în concediu; șef de stat major — generalul N. Dragomir) trebuia să execute ofensiva cu 5 divizii din cele 8 cîte avea, întrucît trei acționau în cadrul armatei 40 sovietice, vecina ei din stînga. În schimb, sub comanda armatei 4 lupta sectorul 54 fortificații sovietic, de valoarea unei divizii.

12 ianuarie. O dimineață mohorîtă învăluia munții cu o pătură densă de ceață. Pe liniile de luptă șiruri succesive de baterii de artilerie stăteau cu țevile ridicate spre inamic; în apropierea lor, în adăposturi anume pregătite, stive de proiectile își așteptau rîndul să intre în hora exploziilor. Comandanți și servanți, toți erau la posturi, gata ca la ora 8.47, prin salvele tunurilor lor, să înceapă pregătirea de artilerie a ofensivei. În tranșeele din primele linii infanteriștii, grijulii și tăcuți ca înaintea oricărui atac, își aranjau foile de cort, își încărcău sacii de merinde cu grenade și cartușe, își puneau lopata cu coada sub centură și lama de fier în dreptul inimii. Li se spusese cu cîteva minute înainte de ora fixată că vor porni din nou la atac și că aveau misiunea să cucerească cutare sau cutare înălțime ori sat.

* Vezi pag. 280-281.

Canonada artileriei a ațintit ochii tuturor spre pozițiile inamicului care începuseră să fie răscolite din ce în ce mai intens de explozii și împinzite de fum.

După un timp ostașii corpului 6 armată român (din armata 4) și unitățile sovietice din stînga lor au trecut la atac apropiindu-se cît mai mult de barajul artileriei noastre. Obiectivul pe care trebuiau să-l cucerească erau masivii Silická Planina și Plešivec. Cînd însă detunăturile artileriei s-au rărit, iar exploziile proiectilelor s-au mutat treptat-treptat în adîncimea apărării dușmanului, pe locurile pe unde trecuse furtuna canonadei au început dintr-o parte și din alta răpăitul prelung al mitralierelor și rafalele de automate.

Prin viguroase acțiuni trupele noastre au reușit să pătrundă în adîncimea pădurilor masivului Silická. Lupte grele s-au dus pentru cucerirea cîtorva înălțimi care constituiau puncte cheie ale apărării dușmane. Astfel una dintre ele — cota 542, străbătută de două poteci de munte de-a lungul cărora trupele noastre ar fi putut continua mai ușor atacurile — a fost cucerită prin eforturi mari de cîteva ori și tot de atîtea ori părăsită din pricina contraatacurilor furibunde ale inamicului. În cele din urmă ea a rămas ferm în stăpînirea regimentului 90 infanterie (din divizia 18).

Eroic s-au bătut ostașii noștri pentru luarea și menținerea înălțimii cu cota 555. Aici, într-o singură zi batalionul 1 din regimentul 92 infanterie a stăvilit 8 contraatacuri ale dușmanului. Unele din acestea au fost atît de înverșunate, încît trupele fasciste au putut fi aruncate în vale numai prin luptă la grenadă sau prin contraatac la contraatac. Într-una din aceste încăierări a fost secerat de schijele unui proiectil curajosul căpitan George Scridon, comandantul batalionului. În 1940 acest ofițer protestase vehement împotriva dictatului de la Viena, iar în 1942 și 1943 a refuzat în scris să meargă în războiul hitlerist, menționînd că va porni în campanie atunci cînd va începe lupta de eliberare a părții de nord a Transilvaniei. A executat pentru aceasta pedepse și a suferit persecuții. La începerea războiului antihitlerist, aflîndu-se la un serviciu administrativ, s-a cerut voluntar pe front. S-a comportat brav în timpul luptelor pentru eliberarea părții de nord-vest a țării, în Ungaria și în Cehoslovacia. Relevînd fapta sa de arme și trecutul său de combatant, un ziar ostășesc „Gazeta luptătorilor“ — nota: „...a luat parte cu unitatea sa numai în linia întîi în toate luptele date de divizia 18 infanterie... s-a distins printr-un curaj deosebit pe care știa să-l transmită

unității sale prin exemplul personal... din cauza rănii a încetat din viață în ziua de 13 ianuarie la ambulanța diviziei.” Relatarea gazetei conținea o singură inexactitate : ofițerul n-a murit. Iată cum s-a întâmplat : a fost crezut de toți mort ; a venit între timp la fața locului credinciosul său ostaș de ordonanță. Acesta și ofițerul își făgăduiseră reciproc că dacă unul din ei va cădea în bătălie, cel rămas în viață va face totul pentru a-l îngropa în glia patriei. Ostașul a pornit, cu ofițerul dus în spate, spre răsărit. Pe drum și-a dat seama că în comandantul său mai există pîlpîiri de viață. A urmat lupta medicilor de la spitalele de campanie și din țară, și viața bravului ofițer a fost salvată.

În aceeași perioadă ostașii unei unități române și ai sectorului 54 fortificații sovietic au reluat orașelul Turna.

În zilele următoare corpul 6 armată, comandat de generalul Petre Cameniță, a dus în continuare lupte grele reușind să iasă pe unele direcții în partea nordică a masivului Silická. În această situație, spre a nu da posibilitate trupelor noastre să ajungă în depresiunea Rožňava (dintre masivul Silická și orașul Rožňava), inamicul a aruncat în lupte rezerve noi. Cu ele s-au înfruntat îndeosebi unitățile diviziei 21 infanterie (comandată de generalul Petre Antonescu). La 17 ianuarie 1945, înainte ca divizia să reia ofensiva, hitleriștii au executat o puternică tragere de artilerie grea și aruncătoare asupra pozițiilor trupelor române.

Curînd au fost întrerupte legăturile telefonice ale acestei mari unități cu unul din regimentele subordonate. Încercările imediate de a le restabili nu au reușit din cauza focului inamic. Atunci soldatul Dumitru Miron s-a oferit de bună voie să refacă circuitul. Urmînd firul, el a dispărut în fumul exploziilor. În preajma ostasului au căzut nenumărate proiectile ; o schijă l-a rănit grav. Adunîndu-și ultimele puteri a continuat să se tîrască prin zăpada răscolită de explozii, găsind în cele din urmă capetele firului rupt. În momentul cînd voia să le lege, în imediata sa apropiere a făcut explozie o mină de aruncător greu, care l-a rănit din nou, de astă dată mortal. Pătruns de datoria sa ostășească, el a apropiat cu un suprem efort cele două capete ale firului rupt și le-a strîns în palmă. Așa l-au găsit mai tîrziu mort tovarășii săi de luptă. Legătura fusese însă restabilită.

Cu asemenea ostași bravi divizia 21 infanterie a înfrînt noile rezistențe dușmane, împingînd frontul, în sectorul său, spre orașul Rožňava. Astfel, în cîteva zile, corpul 6 a cucerit masivul Silická.

Concomitent cu acțiunile sale, două din diviziile române (3 infanterie și 8 cavalerie), repartizate în spațiul de ofensivă al armatei 40 sovietice, au atacat pe la vest de masivul Silická de-a lungul văilor rîurilor Štítník și Slaná. Un obiectiv important de cucerit pentru divizia 3 era orașul Plešivec. Era important nu numai pentru că pe aici trece una din principalele căi ferate ce străbate de la sud la nord munții Metalici Slovaci, ceea ce asigură dușmanului transporturile necesare frontului, dar și pentru faptul că de la nord de oraș, de unde cele două rîuri — Štítník și Slaná — se împreună, se deschid văile acestora, care dădeau posibilitate trupelor noastre să primejduiască pe de o parte dinspre vest apărarea orașului Rožňava, iar pe de alta, să străbată mai repede munții.

La 13 ianuarie 1945 divizia 3 infanterie, comandată de generalul Ion D. Popescu, ajunsese la apropiere de un kilometru de Plešivec. La marginea de nord și de vest a orașului prezentau interes militar deosebit două poduri de peste rîul Slaná (primul de beton, al doilea din lemn). Era important ca ele să fie ocupate înainte de a fi fost distruse de inamic, întrucît forțele române și sovietice ar fi putut în continuare să-și transporte nestingherite artileria, mașinile și alte vehicule.

Două recunoașteri trimise din vreme au stabilit posibilitățile de apropiere pentru luarea acestor obiective. Comandantul diviziei a hotărît cucerirea orașului printr-un atac de noapte dat prin

surprindere. Astfel, la ora 21.30, cînd inamicului îi venise masa pe poziție și era preocupat cu distribuirea ei, divizia noastră a trecut la atac, fără pregătire de artilerie și fără pic de zgomot, pînă ce s-a apropiat cu două subunități de cele două poduri, iar cu celelalte forțe cît mai aproape de marginea orașului. Atunci, printr-o răbufnire de rafale și urale înspăimîntătoare, toată linia atacatorilor a năvălit asupra pozițiilor dușmane. Luați prin surprindere, ostașii din apărarea celor două poduri au fost nevoiți să fugă înainte de a le arunca în aer. Subunitățile noastre le-au luat și menținut cu fermitate. Grosul unităților române au pătruns în oraș pe mai multe direcții. În tot cursul nopții s-au dus lupte de stradă. Pînă dimineața întregul oraș a fost complet eliberat.

Primul a pătruns regimentul 1 vînători, comandat de colonelul Ion Pambucol (peste cîteva zile, într-o altă acțiune, ofițerul a fost grav rănit rămînînd invalid).

Divizia 3 infanterie română a continuat apoi ofensiva de-a lungul văii rîului Štítník spre inima munților Metalici.

Concomitent divizia 8 cavalerie, după eforturi grele, a ajuns în valea rîului Slaná. La 15 ianuarie ea a intrat din nou sub comanda armatei 4 române.

Ca urmare a înaintării dinspre sud a trupelor române și sovietice în adîncimea munților Metalici Slovaci, forțele germane

ce rezistau în zona orașului Košice, împotriva unor mari unități ale frontului 4 ucrainean care escaladau acești munți dinspre est, erau amenințate să fie lovite din flanc și din spate. Atunci comandamentul german a cedat în fața frontului 4 ucrainean, acoperindu-și această retragere printr-o întărire a rezistențelor în fața armatelor 4 română și 40 sovietică.

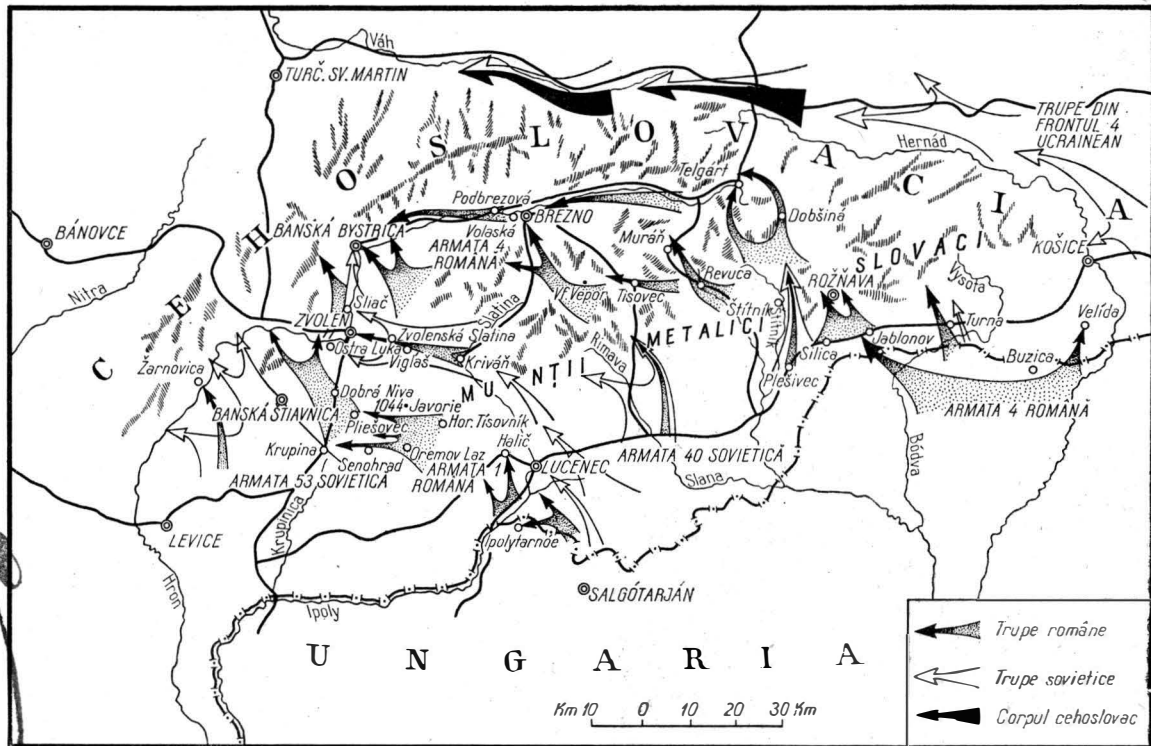
În acest timp însă comandantul armatei 4 române și-a propus să încercuiască orașul Rožňava și să-l elibereze. La 20 ianuarie a trecut la ofensivă și corpul 2 (comandant — generalul Edgar Rădulescu) din armata 4. După 3 zile de lupte dârze cele două corpuri ale armatei 4 (corpul 2 și 6) au determinat inamicul să se retragă. Înaintînd apoi concentric pe un spațiu larg, ele au prins ca într-un clește zona și orașul Rožňava. În noaptea de 23 ianuarie 1945 gruparea inamică încercuită aici a fost capturată, iar orașul complet eliberat. „În urma atacului concentric — raporta comandantul armatei 4 române — executat de corpul 6 armată și corpul 2 armată, atac început la 22 ianuarie ora 8.30 și continuat fără întrerupere asupra inamicului care apăra defileul și localitatea Rožňava, trupele armatei 4 române au reușit să zdrobească rezistența inamicului și la 23 ianuarie ora 1.30, să pătrundă în forță în oraș. La ora 3 localitatea a fost cucerită în întregime, după lupte de stradă...”

În cursul luptelor pentru eliberarea orașului Rožňava trupele române au luat prizonieri peste 1.700 de ostași și ofițeri germani și maghiari, printre care și comandantul militar al zonei Rožňava cu întreg statul său major.

După această victorie armata 4 română a continuat ofensiva spre nord-vest, îndreptându-și eforturile pe două direcții principale : cu corpul 2 armată de-a lungul văii râului Slaná, spre localitățile Dobšiná și Telgárt, apoi spre apus, după ce avea să ajungă pe cursul superior al râului Hron, pînă la orașul Brezno : cu corpul 6 armată, pe valea râului Murán pînă la localitatea cu același nume, iar de acolo la Tisovec și în lungul șoselei ce duce la Brezno. Între aceste două mari direcții trupele române acționau într-un teren greu de pătruns, avînd numai cîteva drumuri și poteci de munte, toate acoperite de nămeți de zăpadă.

În zilele de 24 și 25 ianuarie 1945 trupele române au înfrînt ariergărzile lăsate de dușman pe comunicații și pe înălțimile dominante din jurul acestora și au luat contact cu o nouă poziție pregătită din vreme. Pentru înfrîngerea inamicului și a greutăților impuse de teren și de anotimp ostașii noștri au dovedit și de data asta multă iscusință, curaj și deosebită rezistență fizică. În același timp ei au cooperat strîns cu trupele sovietice și cu partizani cehoslovaci. Neputînd să fie urmați de artilerie din cauza comunicațiilor distruse de inamic sau a nămeților de ză-

11. Acțiunile desfășurate de trupele române de la frontiera Cehoslovaciei pînă la râul Hron (decembrie 1944-martie 1945)

padă, infanteriștii români au folosit numai armamentul portativ și aruncătoarele de mine. Pe acestea din urmă deseori le-au urcat pe vîrf de stîncă trăgîndu-le pe rînd din vale cu frînghia. Nopti de-a rîndul nu au ațipit măcar o clipă din cauza viscolului sau a gerului care-i pătrundea pînă la oase. Și cu toate acestea ei s-au bătut eroic. Pe tot frontul au smuls dușmanului înălțime cu înălțime, localitate cu localitate.

Astfel, pe direcția corpului 2 armată diviziile 9 și 11 infanterie, înaintînd pe valea rîului Slaná, într-un dispozitiv de forma unei furci, cu flancurile înfipite mereu spre înainte, au dat peste cap rezistență după rezistență. Puternice lupte s-au dus pentru cucerirea zonei și localității Dobșină. Aici divizia 9 infanterie (comandată acum de generalul Ion Stănculescu) și-a trimis prin munți subunități călăuzite de partizani cehoslovaci, care, ocolind larg satul, au reușit să cadă în flancurile și spatele apărării dușmane. Combinînd atacurile acestora cu ale trupelor care acționau de front, această mare unitate a reușit să cucerească zona respectivă și la 28 ianuarie să ajungă pe la izvoarele Hronului, la

nord de localitatea Telgárt. În același timp o altă divizie română (8 cavalerie — comandată de generalul Hercule Fortunescu), care luase munții pieptiș, ocupînd prin lupte grele vîrfurile cu cota 1164, a reușit, după o înfruntare supraomenească cu gloanțele și obuzele, cu viscolul, prăpăstiile și cu valuri de zăpezi, să ajungă la vest de Telgárt. Deși copleșiți de oboseală, ostașii acestei mari unități, pătrunzînd în localitate, au organizat îndată o puternică ambuscadă. În curînd, în ea au căzut și au fost făcuți prizonieri peste 100 de ostași și ofițeri germani, care, neștiind că acolo au ajuns trupe române, se retrăseseră în orașel din fața diviziei 9 infanterie.

Trecînd la o înaintare rapidă, corpul 2 armată, care de acum își îndreptase forțele pe cursul Hronului în direcția vest, cuprinzînd și o parte din munții Tatra Mică, a străbătut în două zile peste 50 de kilometri și a ajuns în fața orașului Brezno, unde a întîmpinat o puternică rezistență.

Succese importante obțineau de asemenea trupele corpului 6 armată pe axul lui de înaintare.

La 25 ianuarie unitățile diviziei 3 infanterie (revenită din nou în cadrul armatei 4 române), în cooperare cu cele ale diviziei 42 de gardă sovietice, înotînd prin zăpadă pînă la brîu, după un atac ce a durat o zi întregă fără întrerupere, au eliberat localitatea Revuca, unde inamicul se întărise în mod deosebit. Nu peste multă vreme această mare unitate română, printr-o manevră învăluitoare, zdrobește apărarea inamicului din zona Murán și eliberează și această localitate.

Cu mult curaj și bărbăție s-au bătut ostașii regimentului 27 infanterie (comandant — colonelul Liviu Constantinescu) din divizia 6 română. Primind misiunea să elibereze orașul Tisovec, ei au pornit din zona localității Revuca, împreună cu grupul de cercetare al diviziei 3 infanterie și o echipă de schiori partizani, și, trecînd peste dealuri și munți, au ajuns în ziua de 26 ianuarie în apropierea orașului, care era puternic apărat de inamic. Neavînd decît armamentul portativ și fără vreo legătură cu alte trupe la dreapta sau la stînga, regimentul a angajat totuși lupta și după înclăștări sîngeroase a eliberat pe data de 27 orașul. Cu acest prilej generalul sovietic Jmacenko a transmis comandantului armatei 4 române următoarele: „Pentru acțiunile ofensive executate cu pricepere și încununată de succes,

avînd ca rezultat cucerirea oraşului Tisovec, transmit mulţumirile mele generalilor, ofiţerilor şi soldaţilor din diviziile 3 şi 6 infanterie.“

În noaptea spre 1 februarie divizia 3 infanterie, în cooperare cu regimentul 132 sovietic, obţine o nouă victorie. Ajunsă din ajun în faţa oraşului Brezno (unde a făcut la dreapta sa legătură cu corpul 2 armată), această mare unitate a atacat inamicul din mişcare. Tot timpul nopţii s-au dat atacuri şi contraatacuri de ambele părţi. La acoperămîntul întunericului însă trupele noastre au reuşit să se infiltreze în dispozitivul duşman pe mai multe direcţii. Încolţită din diferite părţi, spre dimineaţă, apărarea duşmanului s-a prăbuşit, iar trupele noastre şi cele sovietice au pătruns în oraş. Astfel, cînd soarele mijea de-a lungul apei Hronului şi pe luciul zăpezii îmbujorat din loc în loc de sîngele eroilor, oraşul Brezno se afla ferm în stăpînirea ostaşilor noştri, respira aerul unei dimineţi de libertate.

Se sfîrşea cu aceasta şi operaţia numită Rožnava şi se pregătea alta pe care o vom descrie după ce vom vorbi despre ofensiva armatei 1 române pornită de la Lučenec, prin Javorina, spre cursul mijlociu al Hronului.

IARNĂ ÎNSÎNGERATĂ ÎN JAVORINA

Aşa cum s-a arătat mai sus, în prima decadă a lunii ianuarie 1945 ajunsese în zona Lučenec, luptînd în cadrul armatei 27 sovietice, corpul 4 armată român. În ofensiva care urma să înceapă la 12 ianuarie 1945 * misiunea armatei 27 era de a zdrobi iniţial gruparea inamicului din zona Lučenec, de a elibera oraşul şi a dezvolta în continuare înaintarea spre nord-vest. Comandan-tul armatei îşi propusese să zdrobească duşmanul din acest spaţiu printr-o acţiune învăluitoare. În cadrul acesteia corpului 4 român i-a revenit misiunea de a ataca pe la vest de Lučenec cu scopul de a învălui apărarea oraşului din această direcţie (schema nr. 11). În faţa ostaşilor noştri rezista divizia 76 infanterie ger-

* Vezi pag. 280-281.

mană, care dispunea în sectorul ei de numeroase cazemate din beton.

La 12 ianuarie 1945 corpul 4, împreună cu trupele sovietice vecine, a trecut la ofensivă. Instrucția specială a vânătorilor români și experiența căpătată în bătăliile anterioare și-au spus și de data asta cuvântul. Încă din prima zi a ofensivei ei s-au infiltrat prin golurile apărării dușmane, i-au atacat focarele de rezistență din flancuri sau din spate, încît unele cazemate nici n-au mai putut fi folosite. În timp de două zile corpul 4 înaintase adînc în masivii păduroși de la vest de Lučenec și amenința serios cu învăluirea apărarea orașului.

La 14 ianuarie forțele sovietice au pătruns în Lučenec pe care l-au curățit de dușman prin lupte de stradă.

În ofensiva pentru eliberarea orașului Lučenec trupele sovietice și române au fost intens sprijinite de corpul aerian român. Încă în perioada anterioară el desfășurase acțiuni în acest spațiu. Astfel, între 20 și 22 decembrie aruncase asupra pozițiilor și obiectivelor germane 42 de tone de bombe. Calea ferată Lučenec-Zvolen, pe care inamicul își aprovizionă frontul pe o mare întindere, era de acum distrusă de aviatorii români în numeroase puncte, încît transportul de război german pe axul respectiv fusese în mare măsură paralizat.

Din zona Lučenec corpul 4 armată român a continuat ofensiva spre nord apropiindu-se, prin grele acțiuni, de orașul Halič. În acest timp însă inamicul a adus în sectorul respectiv rezerve proaspete oprind pentru un timp înaintarea trupelor române și sovietice. Dar și în zona română s-a petrecut în același timp un fapt remarcabil. A sosit corpul 7 armată român, care pînă la 15 ianuarie participase eroid la luptele din Budapesta. Compus din 4 divizii, el a primit un sector alăturat de cel al corpului 4 român. În acest fel armata 1 română a fost din nou întrunită, comandamentul ei și-a reluat pe data de 22 ianuarie atribuțiile operaționale*.

La 24 ianuarie armata 1 română** pornește ofensiva pe un front larg de 35 de kilometri, o dată cu forțele sovietice vecine. Sub loviturile ostașilor sovietici și români inamicul cedează trep-

* Vezi pag. 231-232.

** Armata 1 era alcătuită în această perioadă din 6 divizii — 2, 10, 19 infanterie, 2 și 3 munte, 9 cavalerie — plus unități și subunități speciale. Diviziile au fost întrunită, în mod variat, în două corpuri de armată — 4 și 7.

Trupe române pe cărările munților Javorina

tat și este nevoit să se retragă pe pantele sud-estice ale masivului muntos Javorina. Trupele noastre au înaintat circa 20 de kilometri, ajungînd în primele zile ale lui februarie în fața unei noi poziții puternice a inamicului. În acest interval de timp vînătorii și infanteriștii români au eliberat numeroase localități, printre care și orașul Halič.

Masivul Javorina, cu creste diversificate asemenea unei rozete, desprinse parcă din vârful central Javorie, înalt de 1.044 de metri, brăzdat în același fel de la inima muntelui spre poale de o serie de rîulețe, prezenta pentru ostașii români și sovietici un obstacol serios, atît prin modul cum inamicul îl pregătise pentru apărare, cît și prin natura terenului și greutatea de anotimp.

În fața trupelor române o poziție puternică era organizată între localitățile Hor. Tísovnik și Senohrad, avînd ca pilon de bază centrul Oremovlaz. Tranșee și cazemate din beton și lemn împînzeau întreaga zonă.

Misiunea armatei 1 române (care avea ca vecin la stînga armata 53 sovietică, sosită aici la 26 ianuarie, iar la dreapta armata 40 sovietică) era ca într-o primă fază să cucerească această poziție puternică, urmînd apoi să străbată întregul masiv

și să ajungă pe râul Hron (zona mijlocie)* la vest de orașul Zvolen.

Datorită tăriei pozițiilor inamice comandantul armatei și-a propus ruperea ei pe o fișie îngustă, asupra căreia să maseze forțe puternice de artilerie și infanterie. De aceea el a dispus ca întreaga artilerie grea a armatei să fie adusă în sectorul diviziei 10 din corpul 7, care trebuia să efectueze această rupere. Pentru a înșela inamicul, în sensul de a-l determina să împingă forțe într-o altă direcție decât în aceea unde se producea efortul, la ofensivă a trecut mai întâi corpul 4 armată, prin surprindere și fără nici o pregătire de artilerie. Aceasta s-a declanșat în ziua de 10 februarie. După o oră a început ofensiva și pe direcția principală. Peste 130 de tunuri de diferite calibre și-au revărsat valul de proiectile și schije pe poziția inamicului din fața diviziei 10 infanterie române. Dar cum de multe ori se întâmplă ca socoteala de acasă să nu se potrivească cu cea din târg, așa s-a petrecut și aici. Corpul 4 armată, care avea o misiune secundară, a reușit în timp de două zile să fărâmițeze apărarea dușmană, să elibereze câteva localități fortificate și să arunce frontul adversarului cu circa 6 kilometri înapoi.

La 16 februarie ostașii acestei mari unități se apropiau de vârful Javorie, cel mai înalt din masivul Javorina.

În schimb, în sectorul de efort, la corpul 7 armată, progresiunea a fost mult mai înceată și mai grea. Se vede că inamicul își concentrase și el forțele pentru a menține cu orice preț nucleul apărării sale — zona fortificată Oremovlaz.

Înaintarea înceată din acest sector s-a datorat nu numai tăriei fortificațiilor dușmane, dar și unor mari greutateți intervenite pe parcurs. Intrați în poziția inamicului, ostașii noștri s-au pomenit în fața unor mari câmpuri de mine antiinfanterie, care își găseau bună ascunzătoare în zăpada proaspătă și făinoasă înaltă pînă la brîu. Câmpurile de mine erau flancate de focul dens al armelor automate din diferite cazemate, de asemenea bine ca-

* În paginile anterioare am mai pomenit acest important riu din Slovacia. Pentru a se înțelege semnificația sa militară din acea vreme este necesar să se țină seama de traseul său geografic. Armata 4 română l-a atins aproape de izvoare și a străbătut cursul său superior — pe direcția est-vest. Armata 1 trebuia să-l atingă mai la vale, după ce râul face marele cot, în unghi drept, de la Banská Bystrica, acolo unde el curge în general de la nord spre sud.

muflate de plapuma zăpezii. Greul cel mai mare era însă că din pricina terenului și a ninsorii artileria de însoțire, care trebuia să tragă direct asupra cazematelor și să facă breșe prin rețelele de sîrînă și chiar în cîmpurile de mine, nu putuse să-i urmeze pe infanteriști. Cu toate acestea bravii noștri ostași au făcut posibilul și imposibilul pentru a înfrînge pe dușman. În unele cîmpuri de mine, pentru a-și crea cărări, au tăiat și trîntit copaci înalți făcînd să sară în aer minele lovite și cele din împrejurimi; în alte locuri și-au croit drum printr-un șir întreg de explozii de grenade aruncate în mod succesiv.

Deseori cazematele au fost atacate pieptiș și mulți dintre asaltatori au fost secerăți pentru totdeauna de șuvoiul de gloanțe dușmane. Așa a cucerit regimentul 23 infanterie (comandant — colonelul Elefterie Totu) o cazemată de dimensiuni impresionante: 20 de metri lungime, 1,5 metri lățime și 2 metri înălțime. Alte cazemate au fost ocolite și lăsate în urmă prin procedeul așezării subunităților în șir, care, afundate în zăpadă, se strecurau tîrîș sute de metri prin golurile depistate în poziția inamicului.

Prin asemenea eforturi, cu rîndurile rărite, ostașii români s-au apropiat la 15 februarie de Oremovlaz. Înaintarea lor devenise însă aproape imposibilă din cauza rezistențelor dușmane.

În această situație noul comandant al armatei 1, generalul Vasile Atanasiu, ținînd seama de progresiunea făcută de corpul 4 armată, schimbă efortul ofensivei în sectorul acestuia în scopul de a amenința flancul și spatele grupării hitleriste de la Oremovlaz și a o determina să cedeze. Astfel, cele două divizii române de vînători de munte reiau ofensiva. Divizia 3 munte, prin grele lupte și jertfe, cucerește vîrfurile Javorie, deținînd cu fermitate cupola munților Javorina. În același timp divizia 2 munte, înaintînd spre vest, realizează o largă învăluire a zonei Oremovlaz. Într-o atare situație a trecut la atac și divizia 10 infanterie ce acționa în direcția localității. Încolțit din mai multe părți dușmanul a fost nevoit să bată în retragere, iar la 17 februarie Oremovlaz și întreaga zonă fortificată de aici au fost cucerite de trupele române.

La spargerea fortificațiilor rezultate bune au dat grupele de asalt formate din voluntari. Din acest punct de vedere s-a evidențiat batalionul 22 vînători de munte. În cadrul unei asemenea grupe caporalul Gheorghe Ungureanu și soldatul Mihai Pal, tîrîndu-se ascunși prin zăpadă, au reușit să ajungă în spatele cazematei principale ce apăra o înălțime cu cota 702. Dintr-un salt

cei doi ostași au ajuns în șanțul cazematei și deschizînd foc cu automatele și grenadele au luat prizonieri pe toți apărătorii ei. În același timp ceilalți ostași ai batalionului, pornind la asalt, au făcut să cadă în mîna lor întreaga înălțime.

Cucerirea pozițiilor de la Oremvlaz a fost un succes important pentru trupele noastre. La dreapta și la stînga armatei I române făcuseră eforturi tot atît de grele armatele sovietice 40 și 53.

Inamicul căuta însă să reziste cu înverșunare, avînd eșalonate în adîncimea munților o serie de poziții bine organizate.

Spre a face spărturi cît mai adînci în centrul dispozitivului dușman din masiv, pe care era axată armata I română, comandamentul sovietic a dat în sprijin acestui grup de trupe române, pentru ofensiva ce trebuia reluată la 25 februarie, un mare număr de forțe de întărire din disponibilitățile proprii: 3 brigăzi de artilerie, 4 regimente de aruncătoare, o brigadă de tunuri anti-tanc, un regiment de tancuri și două divizii de aviație. Artileriștii români, sub conducerea pricepută a generalului Paul Alexiu, comandantul artileriei armatei I române, au rezolvat cu succes problema planificării și conducerii focului acestei mase mari de artilerie.

Cu asemenea forțe de sprijin, în timp de 2 zile, cît ele au fost la dispoziția armatei I române, trupele noastre au cucerit alte două

vîrfuri înalte (1.012 și 1.024 metri) ale munților Javorina, au eliberat mai mult de 20 de localități, printre care și importantul nod de comunicații Senohrad, și au înaintat pe toată lățimea frontului în jur de 6 kilometri.

În timpul tragerilor masive de artilerie din aceste zile s-a distins locotenentul Constantin Racoțeanu din regimentul 9 artilerie, care a dirijat cu precizie tirul divizionului său de la un observator înaintat. În duelul aprig de foc a fost însă lovit mortal de un proiectil dușman, chiar în momentul când transmitea divizionului un nou obiectiv descoperit.

Cu o lună înainte își dăduse viața în altă parte a munților Javorina și fratele său, maiorul Ion Racoțeanu din divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin“, artilerist distins, patriot însuflețit de ferme convingeri antifasciste, progresiste. Frații Racoțeanu, orfani din primul război mondial, s-au jertfit în încheștarea cu militarismul german, împotriva căruia luptase și tatăl lor căzut pe front în 1917.

În zilele ce au urmat armata 1 română a cucerit prin lupte grele fiecare metru de pământ, fiecare munte, fiecare localitate. La 3 martie ostașii români iau localitatea Pliešovce (a nu se confunda cu Plešivec, de care am vorbit la armata 4), important punct de apărare al dușmanului, iar în cooperare cu trupe sovietice eliberează orașul Krupina. Forțele române interceptează calea ferată Krupina-Zvolen, care taie munții Javorina în două și con-

stiuia pentru comandamentul german cea mai bună arteră de comunicații pentru aprovizionarea frontului său din acest masiv.

Un efort considerabil a făcut armata 1 română, în strînsă cooperare cu armata 53 sovietică, pentru cucerirea pozițiilor dușmane ce legau într-un lanț de foc orașele Banská Štiavnica și Dobrá Niva.

Dobrá Niva se găsește în centrul unei depresiuni mărginite de înălțimi mari, împădurite. Depresiunea deschide un culoar larg printre munți, ce duce pînă la Zvolen. De aceea zona a fost aprig apărată de inamic. Ea a fost însă cucerită, cu pierderi mari de ambele părți, de către ostașii diviziei 2 infanterie (comandant — generalul Mihail Voicu), care la 8 martie au intrat victorioși în oraș, precum și de unitățile diviziilor 3 munte și 19 infanterie, care au alungat dușmanul de pe înălțimile din vecinătate.

Aproape concomitent cu Dobrá Niva a fost luat de forțele armatei 53 sovietice orașul Banská Štiavnica.

În luptele din depresiune inamicul a dat numeroase contraatacuri sprijinite de tancuri. Într-unul din acestea blindate dușmane au pătruns în dispozitivul unei subunități române comandate de locotenentul Teodor Băbeanu. Încercuiți, ofițerul, soldații Ion Bîlu, Gheorghe Panduru și caporalul Alexandru Mandache au luptat pînă au căzut cu toții la datorie, dar nu au lăsat duș-

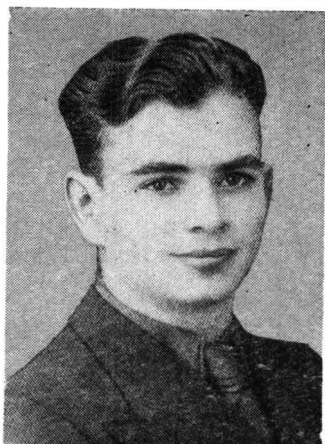
Generalul V. Atanasiu, comandantul armatei 1 române, și generalul I. Managarov, comandantul armatei 53 sovietice, pe front în Cehoslovacia

manul să treacă mai departe. În fața lor au fost găsiți secerări de gloanțe și de schijele grenadelor 16 soldați inamici.

Între 10 și 14 martie trupele armatei 1 române au dat peste cap o nouă poziție a inamicului, iar la 18 martie au ajuns pe cursul mijlociu al râului Hron, în apropiere de orașul Zvolen, încheind în mod victorios sângeroasa bătălie din munții Javorina.

Aproape concomitent au atins râul marile unități ale armatei 53 sovietice. Împreună cu ele a luptat și divizia de voluntari români „Tudor Vladimirescu-Debrețin“.

După ce în ianuarie ea asaltase pantele sud-estice ale Javorinei, a fost mutată în partea sud-vestică a masivului, la sud de Banská Štiavnica ; prin eforturi și jertfe mari a străbătut munții pe o distanță de peste 20 de kilometri, a eliberat nume-

roase localități și a ajuns pe Hron în fața orașului Žarnovica (circa 30 de kilometri sud-vest de Zvolen). Aici marea unitate de mai sus și-a încheiat drumul de luptă.

Printre cei căzuți din rândurile voluntarilor români se număra și caporalul Constantin Godeanu, membru al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist. În luptele de pe înălțimea cu cota 568, împreună cu grupa sa, el nimicește cu grenade un cuib de arme automate dușman și doboară la pământ cinci ostași hitleriști; capturează o mitralieră și o stație de radio. Dar în timp ce grupa cu el în frunte pusese stăpânire pe înălțime, un proiectil de artilerie i-a curmat viața. Pentru eroismul și priceperea sa militară Constantin Godeanu a fost avansat la gradul de sublocotenent post-mortem.

Operația din masivul Javorina a fost cea mai îndelungată și mai grea dintre cele executate de armata 1 română pe teritoriul cehoslovac. Ea a durat 36 de zile de lupte neîntrerupte. În cursul ei trupele noastre au provocat adversarului grele pierderi. În același timp, datorită rezistenței dârze a inamicului, pozițiilor sale puternice, terenului și condițiilor de anotimp, forțele române au dat un însemnat tribut de sânge cifrat la aproximativ 15.000 de soldați și ofițeri (morți, răniți și dispăruți), din cei aproape 60.000 de participanți la operație.

Ordinul de zi dat de comandantul armatei la terminarea operației consemna succesele și eroismul luptătorilor noștri și

constituia un îndemn la continuarea cu aceeași vitejie a ofensivei pînă la obținerea victoriei finale : „Ostași ai armatei 1 ! În șapte săptămîni de iarnă aspră, prin atacurile voastre năvalnice de zi și de noapte ați cucerit masivul Javorina și după o înaintare de 40 de kilometri ați ajuns pe Hron. Bătăliile de la Oremovlaz, cotele 1044, 1024, de la Senohrad, Pliešovce, Dobrá Niva constituie pagini de glorie pentru poporul nostru.

Cu toate greutățile de care v-ați lovit în munți și în păduri, pe viscole năprasnice, ger și zăpezi mari, ați luptat neînterupt, neobosiți, sfidînd moartea, făcînd eforturi supraomenești ați înfrînt un inamic îndîrjit și bine armat, îndeplinindu-vă glorios datoria. Pentru binele țării care se bizuie pe voi, duceți tot mai departe gloria neștirbită, pînă la înfrîngerea completă a inamicului.“

ÎN BĂTĂLIA PENTRU ZVOLEN ȘI BANSKÁ BYSTRICA

Am lăsat armata 4 română, la sfîrșitul lunii ianuarie 1945, într-o scurtă pauză operativă, la vest de orașul Brezno, în lungul cursului superior al râului Hron.

Fișia de acțiune a armatei 4 române și armatei 40 sovietice, de la stînga sa, avea înfățișarea unui sfert de cerc (sfertul nord-vestic). Arcul era format de râul Hron cu orașele Brezno și Zvolen la capete, iar cu Banská Bystrica spre centru. Unghiul drept al sfertului de cerc era marcat la sud de valea râului Slatina, iar la est de o creastă a munților Metalici Slovaci ce atinge înălțimi pînă la 1.300 de metri. Cele 8 divizii ale armatei 4 române erau repartizate astfel : 3 plus sectorul 54 fortificații sovietic — sub comanda corpului 2 armată, aflat în dispozitiv pe pantele vestice ale munților Tatra Mică și pe valea superioară a râului Hron ; 3 — la corpul 6, care înfrunta creasta munților Metalici Slovaci ; 2 — la armata 40 sovietică, care se afla cu centrul forțelor pe valea râului Slatina.

Misiunea armatei 4 era de a înainta de-a lungul Hronului superior, de a cuceri creasta Metalicilor Slovaci și a ajunge la

Banská Bystrica (schema nr. 11). În fața ei se găseau trupe germane și maghiare ; raportul de forțe nu favoriza suficient partea română.

Acțiunea de cucerire a zonei Zvolen-Banská Bystrica s-a desfășurat în trei etape.

Prima a durat de la 10 la 21 februarie. În dimineața de 10 februarie, timp de 30 de minute valea Hronului și munții ce o mărginesc au vuit neîncetat de exploziile proiectilelor de artilerie și aruncătoare. Începuse ofensiva armatei 4 române. Cinci zile ostașii români și cei ai sectorului 54 sovietic, care acționau în cadrul corpului 2 armată român, au dat atacuri după atacuri, au respins repetatele riposte ale infanteriei și tancurilor dușmane. Înverșunarea luptelor a fost atât de mare încât nu s-a putut înainta decât cu un kilometru, în medie, pe zi.

Și aici însă ostașii și ofițerii noștri și-au împletit vitejia cu iscusința și dorința de a învinge pe dușman. Întrucât masivul Tatra Mică, care despărțea armata 4 română de frontul 4 ucrainean, nu era peste tot apărat de inamic, unități române străbăteau deseori prin desimea pădurilor și loveau flancul neacoperit al frontului dușman provocându-i grele pierderi. Astfel, într-una din aceste acțiuni regimentul 34 infanterie din divizia 9, ajungând prin munți în spatele frontului dușman, a capturat o companie cu 92 de soldați și ofițeri, 2 aruncătoare, 7 mitraliere și 7 cai. Dar asemenea îndrăznețe învăluiri au determinat comandamentul german să prelungească frontul în munții Tatra Mică pînă pe creasta lor principală.

La 21 februarie înaintarea corpului 2 armată a fost oprită de forțe adverse proaspete, aduse în sectorul respectiv.

Cu o înverșunare și mai aprigă s-au desfășurat acțiunile pe creasta vestică a Metalicilor Slovaci, în spațiul în care se bătea corpul 6 armată român. De importanța acestui obstacol natural erau conștienți ambii adversari, întrucât escaladarea lui dădea posibilitate trupelor noastre să ajungă repede pînă la Banská Bystrica și să creeze o pană în frontul dușman, deosebit de periculoasă. De aceea inamicul s-a înverșunat pentru fiecare metru de pămînt, iar ostașii noștri au dat dovadă de un înalt eroism de masă și individual. De pildă regimentul 27 infanterie cucerind înălțimea cu cota 1240 a fost, în urma unor contraatacuri, în-

cercuit de o unitate germană. Timp de 24 de ore infanteriștii români s-au bătut eroic, fără hrană și fără puțința de a se aproviziona cu muniții. Numeroasele lor riposte, prin lupte corp la corp, au făcut să slăbească tentativele dușmanului de a strânge cercul și a-i lua prizonieri. Despresurat de forțe din divizia 1 cavalerie și de subunități din divizia 6 infanterie, ostașii acestui regiment au continuat lupta fără încetare. În ziua de 14 luptătorii noștri de la cota 1240 au respins zece contraatacuri date de dușman, înălțimea rămânând mai departe în stăpînirea lor.

Neînfricați asaltau vîrfurile cele mai înalte ostașii diviziei 6 infanterie (comandant — generalul Gh. Marinescu) ; ei au ajuns pe vîrfurile Vepor, înalt de 1.259 de metri, unde au făcut legătură cu luptătorii dintr-o unitate de partizani cehoslovaci, au cucerit prin lupte aprige unul din picurile cele mai semețe din zonă, care își arăta stîncile înzăpezite la 1.302 metri înălțime.

În aceste acțiuni s-au produs numeroase incursiuni și contraatacuri din ambele părți. La 20 februarie, într-o astfel de incursiune trei militari în frunte cu soldatul Radu Mihăilă (din regimentul 10 infanterie) au reușit să ajungă înapoia liniilor de luptă dușmane. Acțiunea lor se petrecea pe un viscol puternic. În timp ce înaintau cu greu prin zăpada mare și făinoasă, le-a apărut deodată prin cernerea fulgilor o patrulă germană. Neavînd unde să se ascundă, Mihăilă a făcut semn la ai săi să se trîntească la pămînt și să se acopere cu zăpadă. Patrula germană a trecut la doi pași de ei, dar nu i-a observat. Atunci, cercetașii români au sărit în spatele hitleriștilor și prin cîteva lovituri i-au dezarmat. Punîndu-le călușe în gură, ostașii români au condus prizonierii, prin locuri ascunse, pînă în liniile noastre. Informațiile culese de la ei au constituit un prețios ajutor în reușita atacului regimentului din ziua următoare.

În vîlvătaia luptelor de pe Hronul superior și pe creasta vestică a munților Metalici Slovaci au căzut numeroși ostași români. Printre ei se aflau un comandant de batalion și unul de regiment. În primul caz este vorba de maiorul Teofil Moldoveanu (din regimentul 10 infanterie). În timpul unui contraatac, cînd inamicul ajunsese pînă aproape de punctul de comandă batalionar, maiorul Moldoveanu a aruncat în luptă compania din rezervă. Asaltînd în primele rînduri ale acesteia, el a reușit să dea un

puternic impuls ostașilor săi, care, într-un iureș vitejesc, au azvîrlit dușmanul din pozițiile cucerite. În țesătura de gloanțe din ambele părți, alături de alți neînfricați luptători a căzut și ofițerul. În al doilea caz este vorba de locotenent-colonelul Paul Ionescu, comandantul regimentului 19 infanterie. Aici dușmanul pătrunsesse în poziția noastră pînă a încercuit punctul de comandă al unității. Ofițerul se apăra cu pistolul împotriva unui grup inamic care făcea sforțări să-l ia prizonier. În ajutorul lui a sărit atunci soldatul Ștefan Petcu. Împreună au rezistat dușmanului pînă cînd au căzut răpuși de gloanțe și grenade.

Concomitent cu acțiunile armatei 4, pe valea râului Slatina făcea grele eforturi armata 40 sovietică. În cadrul ei cele două divizii române ce-i erau repartizate acum (18 și 21 infanterie) au înaintat circa 12 kilometri și au eliberat mai multe localități, printre care și Kriváň, important punct fortificat al apărării dușmane.

La 21 februarie ofensiva armatelor 4 română și 40 sovietică a fost oprită, urmînd să fie reluată după alt plan. Efortul operației era îndreptat pe direcția Zvolen. În acest sens armata 4 română și-a mutat treptat forțele principale spre acel centru de greutate. La 25 februarie ofensiva a reînceput. Trupele ro-

mâne și sovietice au dus lupte grele pentru cucerirea localității Viglaš, străjuită de un mare castel medieval, transformat de hitleriști într-o fortificație masivă. Aici s-a distins divizia 21 infanterie. Infanteriști și pionieri români, ajutați de tunari antitanchiști sovietici, au asaltat castelul folosind grenadele și încărcăturile de trotil puternice pentru aruncarea în aer a obstacolelor construite de dușman, distrugerea armamentului de la ambrazuri și pătrunderea în interiorul fortificației.

De asemenea sîngeroase încleștări au avut loc pentru eliberarea localității Zvolenská Slatina.

Pe una din înălțimile din această zonă s-a distins prin dîrzenie și înalt spirit de jertfă sergentul Vasile Condurache din regimentul 35 infanterie. În urma unui contraatac al inamicului, acest gradat, împreună cu un servanț de la un tun antitanc, a rămas izolat într-o margine a poziției. Timp de mai multe zile, fără legătură cu unitatea și lipsiți de hrană, cei doi ostași au respins încercările dușmanului de a-i sili să depună armele. În timpul luptei servanțul a fost ucis, iar sergentul, lovit la cap de un glonte, și-a pierdut vederea la un ochi. Dar și în această situație el a continuat să se bată, reușind să avarieze cîteva blindate ale inamicului, menținînd astfel înălțimea pînă ce a venit în ajutorul său o subunitate română.

La 14 martie trupele sovietice și române din acest sector au ieșit pe cursul mijlociu al Hronului. În aceeași zi divizia 21 română, care ajunsese prin lupte grele pînă la 4 kilometri de Zvolen, a primit ordin să învâluiască orașul pe la nord-vest și să pună stăpînire pe înălțimile ce-l dominau din această parte. Îndeplinind cu succes misiunea dată, marea noastră unitate a contribuit considerabil la eliberarea Zvolenului. Dușmanul a fost în aceeași zi silit să abandoneze orașul, unde au pătruns trupe sovietice.

La nord, de-a lungul cursului superior al Hronului și în munții Tatra Mică, trupele române au reușit de asemenea să cîștige teren și să se apropie de centrul industrial Podbrezová, eliberînd o serie de localități, printre care și orașelul Valaská. Pe creasta vestică a munților Metalici Slovaci s-au dus lupte înverșunate dar fără progresiuni importante.

La succesele obținute de armata 4 sovietică și armata 4 română în perioada 15 ianuarie-15 martie o contribuție importantă

Comandantul frontului 2 ucrainean, mareșalul Rodion Malinovski, și ministrul de război român, generalul de corp de armată Constantin Vasiliu-Rășcanu, pe frontul din Cehoslovacia

a adus-o corpul aerian român, care avea misiunea să sprijine aceste două armate. Aviatorii noștri au bombardat în spațiul dușman fortificații, baterii de artilerie, concentrări de trupe, au asaltat cu bombe și cu tunurile de bord puternicele rezistențe de la Viglaš, Očová, Zolná și altele. Numai în ziua de 25 februarie, când armata 40 sovietică a reluat ofensiva, aviatorii români au aruncat asupra pozițiilor adverse 35 de tone de bombe, care au provocat inamicului mari pierderi în oameni și armament și i-au distrămat apărarea. În aceeași zi aviația de vânătoare română a angajat 4 lupte aeriene, doborând două avioane germane.

Bilanțul acelei zile s-a încheiat însă cu o pierdere dureroasă. A căzut în luptă adjutantul aviator Traian Dirjan, unul din cei

Generalul sovietic F. Jmacenko și generalul Emanoil Ionescu, comandantul corpului aerian român, la un punct de comandă pe frontul din Cehoslovacia

mai destoinici piloți din grupul 9 vînătoare. În timp ce se afla în misiune deasupra orașului Detva, veghind ca formațiile de bombardament să-și poată îndeplini misiunea, temerarul zburător a fost întîmpinat de o formație de cîteva avioane germane. Fără a sta pe gînduri, Dîrjan a dezlănțuit un atac fulgerător, doborînd unul din aparatele inamice care s-a prăbușit în flăcări. În timp ce-și redresa avionul, el a fost atacat, la rîndul său, din mai multe părți de celelalte avioane inamice. Rănit grav și cu avionul incendiat, Dîrjan a reușit să-l îndrepte în picaj spre o cazemată din primele linii inamice. A urmat explozia, o imensă jerbă de foc, care a prefăcut în țandări și cazemata și avionul. În ordinul de zi dat de comandantul corpului aviatic pentru cinstirea me-

moriei acestui erou se arată că „...acțiunea de înaltă bravură, dusă pînă la sublima jertfă, va rămîne veșnic în amintirea zburătorilor români...”.

Pentru vitejia și pentru strălucitele rezultate obținute în cursul zilei corpul aerian român a primit mulțumirile și felicitările comandantului armatei 40 sovietice. O contribuție însemnată a adus marea noastră unitate aviatică la cucerirea Zvolenului, precum și în luptele ulterioare.

Ultima etapă a bătăliei din zona Zvolen și Banská Bystrica a început în toată plinătatea ei la 19 martie 1945.

Mijea de acum primăvara. Pe alocuri zăpada se topise, iar apa râurilor de munte repezi și reci crescuse, năboind adesea peste maluri. Frigul se refugiase pe vîrfuri de munte. În bună parte ostașii noștri scăpaseră de unul din dușmani : iarna. Se mai îmbunătățiseră și condițiile de transport. Artileria nu mai avea atîtea greutăți pentru a urma infanteria. Speranțele de mai bine înviorau moralul ostașilor. Ei trebuiau să cucerească în această etapă o fișie de teren de aproximativ 600 de kilometri pătrați. Importanța ei era considerabilă. Aici se află regiunea industrială Podbrezová, iar Banská Bystrica se numără printre centrele industriale, administrative și politice de seamă ale Cehoslovaciei.

Din punct de vedere militar orașul reprezenta pilonul de bază al apărării dușmane din acest spațiu. El se află în marele cot făcut de Hron, care, după ce și-a purtat apele spre vest printre Tatra Mică și Metalicii Slovaci, se îndreaptă aici în unghi drept spre sud.

7 divizii române (din armata 4 română — la comanda căreia trecuse ca titular de la începutul lui martie generalul N. Dăscălescu) și 3 sovietice și-au concentrat eforturile pentru eliberarea zonei Banská Bystrica. Din sud, din est și nord-est un front de peste 60 de kilometri se strângea treptat-treptat spre oraș, sfărâmînd prin foc și oțel cele trei centuri fortificate pe care dușmanul le avea stavilă în calea luptătorilor români și sovietici. Au căzut pe rînd în mîinile bravilor noștri ostași localitățile Sliac, Badin, Dol. Mičiná și altele pe care inamicul a căutat să le mențină cu orice preț, rezistînd în cazematele betonate și ripostînd deseori cu numeroase tancuri și autotunuri.

Aici ca și în alte părți ostașii români și sovietici au săvîrșit numeroase fapte de arme. La Dol. Mičiná batalionul 1 din regimentul 34 infanterie și divizionul 1 din regimentul 18 artilerie au zdrobit un contraatac inamic dat cu blindate. Două tancuri dușmane au fost distruse de tunari, iar infanteriștii, sărînd din tranșee, s-au năpustit asupra trupelor germane de însoțire și le-au pus pe fugă. Au atacat atunci și grupa de agenți și telefoniști a batalionului, precum și observatorii de la artilerie, reușind să captureze numeroși prizonieri.

În ziua de 16 martie o grupă de cercetași români și sovietici a pătruns în interiorul localității Sliac, ocupată de inamic. Încercuită de dușman, grupa s-a baricadat într-o clădire izolată de la marginea satului. Timp de patru zile, fără hrană, ostașii români și sovietici s-au bătut cu subunități inamice care încercau să-i ia prizonieri, dar nu s-au predat. În a cincea zi ei au fost despresurați de regimentul 5 roșiori român. De tirul automatelor și grenadelor lor pe ulițele satului și în apropiere căzuseră morți și răniți numeroși dușmani.

În misiuni de cercetare s-a evidențiat în zona Banská Bystrica și copilul de trupă * Marin Lungu din divizia 9 infanterie. Cu

* Denumirea era dată copiilor — orfani sau lipsiți de mijloace — luați în întreținere de unități militare.

grupul de cercetare al mării unități el a descoperit în spatele frontului dușman depozite de muniții, baterii de artilerie, aducând astfel prețioase informații la comandament. Pentru activitatea sa pe front, în timpul luptelor din România, Ungaria și Cehoslovacia, a fost decorat de trei ori și avansat la gradul de caporal, deși avea vârsta de numai 9 ani. În ultima acțiune întreprinsă a fost prins de hitleriști și trimis într-un lagăr de prizonieri, de unde a fost eliberat la sfârșitul războiului.

La 23 martie trupele române și sovietice s-au apropiat din mai multe părți de orașul Banská Bystrica. În ziua următoare au intrat în oraș dinspre sud-est trupe sovietice, iar dinspre nord-est divizia 9 infanterie română care a cucerit gara de est a orașului. După lupte de stradă Banská Bystrica a fost complet eliberată la 25 martie 1945. Cu aceasta s-a încheiat o fază importantă a luptelor din estul Cehoslovaciei. Frontul a fost împins și în sectorul armatei 4 române pe cursul mijlociu al Hronului și dincolo de acesta, inamicul a fost lipsit de o puternică zonă industrială, iar condițiile pentru eliberarea părții centrale a Cehoslovaciei deveniseră favorabile.

Pentru vitejia de care au dat dovadă în cadrul bătăliei pentru Zvolen și Banská Bystrica, trupele armatei 4 române au

Unitate română trecînd prin Banská Bystrica după eliberarea orașului

fost citate prin ordin de zi de Marele stat major român, precum și de Comandamentul suprem sovietic.

„Trupele frontului 2 ucrainean — se spunea în ordinul Comandamentului suprem sovietic —, înaintînd în condiții grele în regiunea muntoasă și acoperită cu păduri a Carpaților, au cucerit în Cehoslovacia orașul Banská Bystrica, nod important de cale ferată și puternic punct de sprijin al apărării nemților. În luptele pentru cucerirea orașului Banská Bystrica s-au remarcat trupele generalului-locotenent Jmacenko și ale generalului de corp de armată al armatei române Dăscălescu.

Astăzi 26 martie, ora 21.00, capitala patriei noastre, Moscova, salută prin 12 salve de artilerie trase din 124 tunuri vitezele trupe ale frontului 2 ucrainean, precum și trupele armatei române de sub comanda generalului de corp de armată Dăscălescu, care au cucerit orașul Banská Bystrica.“

DIVIZIILE ROMÂNE ÎȘI CROIESC DRUM PÎNĂ LA MORAVA

Sfârșit de martie. Trupele celor două armate române se află înșirate pe cursul mijlociu al Hronului.

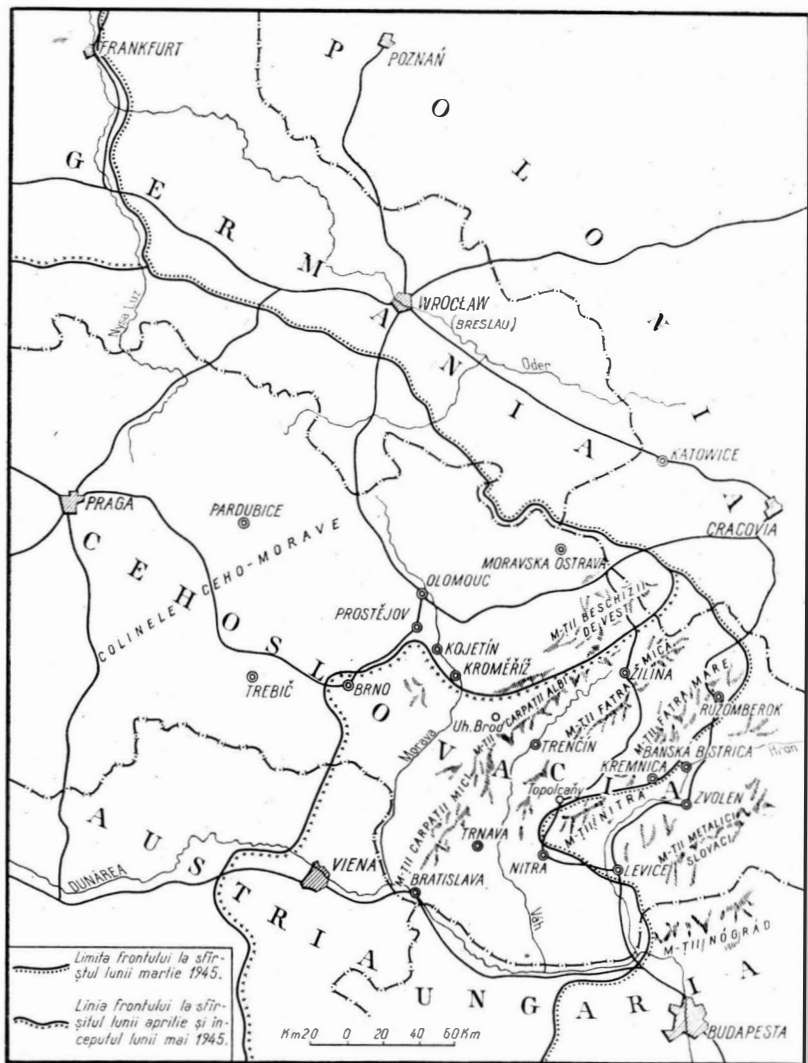
Deși forțele hitleriste fuseseră aruncate mult spre vest, în Cehoslovacia frontul continuă să se afle rămas în urmă. Și încă mai pronunțat. Căci acum armatele sovietice din cîmpia baltică se află pe Oder (Odra) și Neisse (Nysa); apoi linia de contact se încovoiaie profund trecînd de-a lungul munților Sudeți și Beschizilor Occidentali care despart Polonia de Cehoslovacia. (aici sovieticii sînt cu fața spre sud în Polonia și partea meridională a Reichului de atunci; germanii — în Cehoslovacia cu fața spre nord): mai departe frontul cotește iar spre sud și intră pe teritoriul cehoslovac prin Tatra Mare; traseul intersectează cele două Tatre, urmează după aceea Hronul pînă la vărsarea în Dunăre. În Ungaria frontul — din nou în mișcare — este iar pătruns adînc spre vest (de la mijlocul lui martie 1945 a început operația Bratislava-Viena *), forțele sovietice înaintează în partea de apus a pusteii maghiare (schema nr. 12).

Noul tur ofensiv în care urmau să se înscrie trupele române și sovietice din Cehoslovacia avea să graviteze acum mai mult către sud, să se lege de operațiile purtate înspre Györ, Bratislava și Viena.

Dar înainte de a expune liniile generale ale noii serii de lupte în care s-au angajat forțele noastre se cuvine să menționăm că dificultățile înfruntate de ele pînă acum au fost treptat sporite de un nou factor: importanța strategică acordată spațiului cehoslovac de comandamentul suprem german. Anume, Hitler și colaboratorii săi concepeau o nouă formulă de defensivă strategică. Dacă înclinau să se împace cu gîndul că nu vor putea păstra zonele de șes din nordul și centrul Germaniei, scontau în schimb să retranszeze tot ce mai rămînea din Wehrmacht în așa-

* Vezi pag. 282.

12. Situația militară de ansamblu în spațiul Europei centrale în primăvara anului 1945

numita fortăreață a Alpilor — pa tea sudică a ariei deținute de armatele Reichului —, cuprinzînd în special Austria, Bavaria și patrulaterul boemo-morav al Cehoslovaciei. În acest cadru geografic cu relief propice unei rezistențe îndelungate fuseseră transferate sau construite recent numeroase uzine și fabrici de război, instalații strategice diverse, multe din ele subterane; toate acestea căpătau o pondere tot mai mare în economia și potențialul militar al Germaniei fasciste. Căpeteniile de la Berlin sperau că aici armatele coaliției antihitleriste nu vor putea pătrunde, ceea ce va permite Reichului să smulgă o pace convenabilă.

De aceea în perioada dată, cînd pe alte fronturi împotrivirea Wehrmachtului devine tot mai puțin încheată, în răsărit, și în special în Cehoslovacia, luptele se tot înverșunează și înverșunează pentru fiecare stîncă, defileu sau cătun.

Acest context strategic afecta și avea să afecteze și totalitatea forțelor armate române, repartizate să acționeze într-o secțiune a perimetrului acestei „fortărețe a Alpilor“.

Cele două grupări de trupe terestre române — armatele 1 și 4 — se află pe Hronul mijlociu, în centrul Slovaciei, cu fața în general spre vest. Ca și pînă aici operațiile lor ulterioare urmau să fie canalizate în mare măsură în funcție de caracteristicile reliefului atît de accidentat din spațiul median al Cehoslovaciei. O privire sumară distinge cîteva mari compartimente de teren. În primul rînd o mare tăietură — apa Váhului. Un rîu și mai lung decît Hronul. Váhul izvorăște din Tatra Mare și își strecoară la început apele pe vreo 120 de kilometri de la est la vest între cele două Tatere, după care străbate alți munți. Apoi formează un cot în unghi drept, ca și cel al Hronului, cursul luînd direcția aproximativă nord-sud, spre a-și vărsa apele în Dunăre prin dreptul orașului Komarno, după o distanță de peste 200 de kilometri — în linie dreaptă — de la cotul amintit.

Spațiul dintre cursurile mijlocii ale Hronului și Váhului — 100-150 de kilometri — este brăzdat de cîteva lanțuri muntoase delimitate de cele două mari rîuri sau de afluenți ai lor.

Imediat la vest de Hron munții Velká Fatra — Fatra Mare — (a nu se confunda cu Tatra, diferența doar de inițială), care spre nord parcă închid ca o latură de patrulater paralelele celor două

Tatre. La sud de Fatra Mare, în prelungirea lor, între Hron și râul Nitra — munții Nitra. La vest de Fatra Mare (de care sînt despărțiți printr-un râu numit Turiec) — lanțul Fatrei Mici (Malá Fatra), ale cărui pante vestice coboară pe cursul mijlociu al Váhului. Ceva mai la sud malul răsăritean al Váhului este străjuit de munții Inovec.

Dincolo de marele râu se întind Carpații Albi (Bilé Karpaty), continuați spre vest de culmi tot mai domoale care se pierd în valea Moravei (sectorul ei mijlociu).

Așadar cele două armate române sînt rînduite pe cursul mijlociu al Hronului (schema nr. 13). Armata 4, învecinată la dreapta cu frontul 4 ucrainean, se află de o parte și de alta a cotului făcut de râu la Banská Bystrica. Armata 1 — cu vreo cîteva zeci de kilometri mai la sud, căci, în cele cîteva zile de pregătire pe care le-a avut după ce a ieșit la râu, pe lîngă Zvolen*, a fost transferată în alt sector, de o parte și alta a localității Žarnovica : între cele două armate române se află armata 40 sovietică, de o parte și alta a Zvolenului.

Amplasarea dispartă a celor două armate române face necesar ca și aici să le urmărim acțiunile pe rînd. În plus, ca și în perioada anterioară, în timp ce armata 1 și-a avut la dispoziție totalitatea forțelor componente, unele divizii ale armatei 4 au fost cînd și cînd repartizate armatei 40 sovietice. De aceea va trebui să aruncăm și o privire asupra faptelor lor de arme într-o zonă distinctă de cea a grosului celor două grupări terestre române.

Începem cu armata 1, așezată, după cum am văzut, mai la sud. Înaintea ei, dincolo de Hron, culmile munților Nitra cu înălțimi medii de 1 200 de metri. Diviziile germane din față au efective aproape egale cu cele ale armatei 1 române. Iar spre a reuși în ofensivă trebuia să fii cam de trei ori superior numericeste inamicului pe care încercai să-l dai peste cap.

Planul fixat de comandamentul sovietic superior nu prevede ca armata 1 să forțeze Hronul de la început. Trebuie să facă aceasta armate sovietice dispuse mai la sud, unde înălțimile din

* Vezi pag. 312.

față sînt mai mici sau unde se întinde cîmpia mai largă dinspre Dunăre. În schimb ai noștri urmează să lanseze în puncte izolate dincolo de riu unele subunități, încît inamicul să aibă impresia că și aici se încearcă o trecere masivă și să nu-și scoată trupe pe care să le ducă acolo unde sovieticii aveau să traverseze râul pe front larg.

Cu aceste repetate împunsături în dispozitivul hitlerist începe operația pentru armata 1. Companii și batalioane au reușit să pună piciorul dincolo, dar sînt contraatacate furibund de fasciști. Românii rezistă. Pe alocuri subunități ale noastre sînt încercuite, nu mai au înapoi legătură cu malul apei. Dîrzenia românilor, rămași neabătuți în spațiile unde s-au implantat pe malul celălalt al Hronului, își joacă rolul ei. Între timp trupele sovietice vecine la stînga au depășit larg râul și înaintează spre vest. O parte a forțelor armatei 1 române sînt aduse peste cursul apei prin zona sovieticilor astfel încît aici trecerea nu trebuie să se facă sub focul dușmanului, iar alte divizii ale noastre trec râul prin capetele de pod cucerite anterior de subunitățile române menționate. Traversarea aceasta e o treabă complicată. Artileria fasciștilor atinge cu proiectilele ei zona, nemaivorbind de aviație. În aceste împrejurări este rănit mortal chiar lîngă Hron colonelul Victor Georgescu, comandantul trupelor de geniu ale corpului

4 armată, venit să organizeze la fața locului complexe mișcări de trupe.

Ca și pînă acum configurația terenului canalizează eforturile armatei 1 pe două direcții oarecum divergente, atribuite fiecare cîte unui corp de armată. Cel de la stînga pornește direct peste munții Nitra spre rîul cu același nume. Cel de la dreapta, o dată trecut Hronul, presează spre nord de-a lungul rîului (în sens invers cursului său), pentru a mătura din coastă pozițiile hitleriste de aici. Sînt astfel luate, după înfruntări susținute, cîteva localități de pe malul vestic al Hronului, printre care centrul minier Nová Baňa. În aceste condiții germanii sînt siliți să se desprindă de rîu pretutindeni și să încerce a ne opune rezistență prin crestele și văgăunile munților Nitra. Situația nu le permite însă să dea durată acestei tentative. Masivul fusese ocolit și depășit pe la sud de forțe sovietice. Pe de altă parte, răzbindu-l printr-un defileu, un grup de trupe din armata 1 a atins rîul Nitra și, nu numai atît, l-a și traversat din mișcare, deci fără a se opri să mai organizeze ruperea pozițiilor dușmane de pe celălalt mal. În cadrul acestei străpungeri timpurii regimentul 33 infanterie, comandat de colonelul Nicolae Mateescu, după ce înaintase susținut în zilele precedente a ajuns la rîu prin dreptul localității Oslany (circa 30 de kilometri nord-vest de Nová Baňa). Comandantul a luat pe loc măsura de a-și traversa trupele. Sub-

unități germane, coborâte de pe înălțimile împrejmuitoare, au încercat să azvîrle pe ai noștri înapoi spre rîu. Izbiturile hitleriştilor au fost frînte de focul și priceperea tactică a românilor. Prin capul de pod creat aici peste Nitra au trecut noi și noi trupe române. În acest timp, alte cîteva unități române aflate încă mai înapoi, în spațiul dintre Hron și Nitra, se răsfiră în evantai spre nord, pătrund prin munții Nitra de-a lungul crestei lor principale, dinspre sud spre nord, prăbușind apărarea forțelor germane care parau înaintarea acelor trupe ale noastre ce trecuseră ultimele Hronul. În aceste împrejurări vînătorii diviziei 3 munte, comandată în continuare de generalul Leonard Mociulschi, cuceresc cel mai înalt vîrf al munților Nitra — Vtáčnik — cu înălțimea de 1.346 de metri.

Ajunse pe rîul Nitra forțele române se avîntă fără oprire spre nord-vest, către Váh. Spațiul este relativ șesos la vest de Nitra, dar apoi, înainte de Váh, se înalță ca o barieră lanțul munților Inovec, ce-i drept cu înălțimi ceva mai mici decît cele străbătute anterior — în jur de 900 de metri. Aceași bifurcare a direcției de înaintare. Un grup de forțe o ia direct spre Váh, răzbate prin porțiunea centrală a masivului amintit și ajunge pe la 4 aprilie 1945 pe rîu, la nord de orașul Piešťany. Înaintarea sa a fost favorizată de faptul că armatele sovietice de la sud pătrunseseră adînc înspre apus, atinseseră și depășiseră Váhu.

Al doilea grup de forțe al armatei 1 române, pornit de pe rîul Nitra, se arcuiește spre nord, prin spațiul de șes amintit.

Cel mai important episod de aici e bătălia care se dă pentru orașul Bánovce. Se luptă toată noaptea de 4 spre 5 aprilie, dar pînă dimineața, covîrșiți de cutezanța și priceperea militară a românilor, germanii trebuie să abandoneze localitatea și fug spre nord, către terminațiile septentrionale ale munților Inovec. Succesul românesc de la Bánovce este elogiat, laolaltă cu altele reputate de forțele sovietice în acele zile, de către Comandamentul suprem sovietic: „Astăzi 5 aprilie, la ora 21 — se arăta în ordinul de zi respectiv —, capitala patriei noastre, Moscova, va saluta... prin 20 de salve de artilerie trase de 224 de tunuri vitezele trupe ale frontului 2 ucrainean, printre care armata 1 română a generalului de corp de armată Atanasiu...”.

Importanța acestei reușite era relevată și de situația de ansamblu. Anume, avînd de înfruntat un teren mai greu, armata 40 sovietică, vecină la dreapta, rămăsese în urmă. Germanii aflați în văile de la vest de Nitra puteau împinge prin șes o pană spre

Aerodrom folosit de aviația română la Zvolen

sud, care să disloce armata 1 română și să iasă în spatele forțelor sovietice de la stînga pătrunse adînc în dispozitivul hitlerist.

Împrejurările schițate au încovoiat însă din nou frontul armatei 1 — el se află, ca de atîtea ori, cu fața spre mieznoapte.

Data de 4 aprilie, cînd primele unități române au atins Váhul, iar altele au eliberat Bánovce, era importantă pentru noi și prin cele petrecute în altă zonă, anume a armatei 40 sovietice. În această etapă ei îi fuseseră repartizate ca întărire două divizii române — 3 și 9 infanterie —, aparținînd armatei 4. Înfruntînd dușmanul în strînsă cooperare cu trupele sovietice vecine, românii au respins unitățile inamice de la nord-vest de Zvolen, cucerind pas cu pas teren în extremitatea sudică a munților Fatra Mare. Au ajuns astfel în fața orașului Kremnica, important nu numai ca stație de cale ferată, ci și ca punct de aglomerare a unor fabrici și instalații industriale ce deserveau economia de război hitleristă. Asaltul irezistibil al românilor a dat peste cap cerbicia unităților fasciste.

În bătălia care s-a încins aici românii sînt prezenți și în spațiul aerian prin aparatele corpului nostru aviatic.

În noaptea de 3 spre 4 trupele inamice erau aruncate spre apus. După o înaintare de încă câteva zile cele două mari unități române au trecut din nou la dispoziția armatei 4 române. La armata 4 sovietică a fost repartizată o altă divizie română, care a străbătut în cadrul ei spațiul pînă la Váh*.

Am lăsat aici primele forțe ale armatei 1 române ajunse la început de aprilie. Acțiunea a continuat ca mai înainte. Încă pe cînd forțele noastre luptau la Bánovce și în munții Inovec au fost trecute peste Váh prin capul de pod realizat de sovietici la Piešťany trupe române care au primit misiunea să lărgească spațiul cucerit de sovietici la vest de rîu, înaintînd spre nord, în susul rîului, concomitent cu unitățile române coborîte din Inovec pe malul răsăritean. În acest fel la 7 aprilie cade orașul Nové Mesto, nod rutier în care se strîng unele comunicații din aria cuprinsă între Váh și Morava. Hitleriștii abandonează malul estic al Váhului în fața armatei 1 române, care își poate concentra eforturile dincolo de rîu.

Dar în calea ei spre Morava se află un nou lanț muntos — Carpații Albi. Sîntem pe la sfîrșitul primei decade a lui aprilie.

Să ne îndreptăm privirea la armata 4 română, spre a vedea ce a realizat ea în cele vreo trei săptămîni care au trecut de la încheierea bătăliei pentru Banská Bystrica.

Înșirate pe o parte și alta a acestui oraș, trupele armatei 4 române sînt urcate la dreapta pe ultimele înălțimi ale Tatrei Mici, iar la centru și stînga au în față culmile Fatrei Mari**. De fapt, această grupare română n-a avut nici un pic de răgaz, căci ea a lichidat ultima prezență a hitleriștilor în cotul Hronului atunci cînd mai la sud se și lansase lovitura ce avea să ducă pe sovietici și români dincolo de Hron spre Váh.

Trupele armatei 4 aveau în față lanțuri muntoase masive ; în primul rînd porțiunea terminală a Tatrei Mici ; apoi Fatra Mare, care în zona ce fusese atribuită românilor are vîrfuri de aproape 1.600 de metri.

Pierderea orașului de la cotul Hronului n-a diminuat împotrivirea forțelor fasciste. La nord și vest de Banská Bystrica bătălia face ravagii. Venit aproape de primele linii este rănit

* Nu menționăm riul Nitra în cadrul acțiunilor desfășurate în zona armatei 4 sovietice, deoarece pe aici sînt doar izvoarele lui și el nu constituie un obstacol ; armata 4 română nici nu l-a întîlnit în înaintarea sa.

** Vezi pag. 327-328.

comandantul armatei, generalul Dăscălescu. Refuză să plece la spital și continuă să asigure conducerea trupelor.

Tot în acele zile un act de jertfire de sine a emoționat profund pe militarii noștri. Era vorba de sergentul-major Valeriu Aramă din regimentul de artilerie al diviziei 8 cavalerie. Subofițer sanitar. Exemplar ca devotament față de cei ce aveau nevoie de îngrijirile sale. Dar nu numai atât. Un viteaz. În repetate rânduri, în momentele grele ale unității sale se bătușe în prima linie. De exemplu, cu câteva săptămîni înainte, un grup de ostași conduși de el au surprins o grupă de militari inamici infiltrată în dispozitivul nostru și i-au dezarmat. Rezultatul : 9 prizonieri. Acum, lîngă un sat de la vest de Banská Bystrica se strecoară, prin vijelia de proiectile, către primele șiruri ale ostașilor aflați în înaintare. Unul fusese rănit și avea nevoie de grabnic ajutor. Pe cînd făcea pansamentul explodează în apropiere un obuz. Niște schije îi străpung ochii. Bravul subofițer sanitar rămîne orb pe viață.

Progresiunile realizate de români sînt la început mici. Principala presiune are ca ax teoretic o comunicație ce taie Fatra Mare, trecînd printr-un defileu al masivului. Am spus ax „teoretic“ pentru că „deschiderea“ comunicației nu se face — bineînțeles — chiar pe șosea, ci mai mult peste stîncile, prăpăstiile și prin pădurile ce o mărginesc.

Se cer din nou jertfe grele. Astfel, pentru a intercepta prin spatele inamicului acest defileu punctat de localitățile Ulmanka și Harmanec, se infiltrează pe poteci și prin hăuri neumblate (în munții aceștia frontul nu e chiar linia neîntreruptă reprezentată pe hartă, există numeroase goluri și întortocheri, legate de configurația terenului) un detașament comandat de maiorul Zenovie Avram, șef de stat major al unei divizii. Ofițerul avea o veche socoteală cu hitleriștii, circumscrisă în cadrul celei generale a poporului român. Pe vremea guvernării antonesciene fusese atașat militar adjunct la Berlin. Dar acolo manifestase atîta ostilitate față de Reich încît forurile germane au impus rechemarea trimisului român. Se înțelege avîntul cu care Zenovie Avram s-a angajat în bătălia contra Germaniei fasciste. Acum se oferise pentru temerara acțiune de la Ulmanka. Fasciștii au sesizat apariția acestor trupe în spatele lor. Îndreaptă într-acolo forțe covârșitoare. Ai noștri, izolați, rămași fără hrană, rezistă cîteva zile, refuză să se predea. Lupta se termină după ce au murit aproape toți, în frunte cu comandantul. Dar unitățile germane trimise aici au lipsit din altă parte. Românii sfărîmă la începutul lui aprilie rezistențele hitleriste din defileu și coboară spre valea Turiecului, care mărginește dinspre vest masivul Fatrei Mari.

Soldații Gheorghe Ungureanu, Dumitru Momoiu și Constantin Apostol în momentul decorării pentru fapta lor de arme

Tot în pădurile Fatrei Mari a avut loc în acele zile un alt episod caracteristic. O fracțiune din regimentul 11 infanterie român a fost încercuită — nu se speriau ai noștri de asemenea întâmplări din care de multe ori se mai descurcaseră. Subunități din afară atacau spre a despresa pe ai noștri. Într-o noapte se apropie de un avanpost al acestora din urmă aproape 20 de făpturi îmbrăcate în uniforme ale armatei noastre. S-au adresat în românește, pretinzând că sînt din regiment și au scăpat din încercuire. Unul din ostașii avanpostului, Constantin Apostol, simțind că e ceva dubios la mijloc, s-a strecurat nevăzut înapoi și a dat alarma. Avea și de ce. Veniții erau diversioniști hitleriști. Ceilalți români de la avanpost au fost capturați un prim moment. Fasciștii au pus patru de-ai lor să-i escorteze. Doi bravi români, soldații Dumitru Momoiu și Gheorghe Ungureanu, nu înțelegeau să se dea bătăuți. De fapt, după prima învălmășeală, așteptau un moment propice ca să scape, cînd vor fi rămaș cu mai puțini dușmani de dovedit. Aveau și cu ce. Ascunseseră în sîn niște grenade. Un cot de drum în care s-au mai răsfirat, și dintr-o dată cei

doi români se năpustesc asupra celor patru germani. Grenadele zboară, ai noștri se culcă, santinelele hitleriste sar bucăți. Automatele hitleriștilor devin armament suplimentar al perechii de temerari. Se întorc fuga la ai noștri. Acolo era în toi încăierarea cu intrușii. Sosiți din spate, cei doi șocă cu rafale cîțiva din fasciști și contribuie la prinderea tuturor supraviețuitorilor.

În intervalul de timp menționat și în spațiul armatei 4 române ochii trebuie mereu îndreptați și spre nord, pentru a se evita surprizele. Coborînd din Tatra Mică unități române ajung în defileul care îi desparte de Fatra Mare. Ai noștri cotesc aici spre nord înscriindu-se pe un mic afluent al Văhului superior și mai eliberează cîteva localități. Izbîți dinspre est de trupe ale frontului 4 ucrainean și dinspre sud de acest grup al nostru, germanii fug și aici dincolo de Fatra Mare. Într-o porțiune a munților progresiunea ne este ușurată de un fapt oarecum extramilitar. De la divizia 24 infanterie maghiară, încorsetată de trupele germane prin aceste meleaguri, sosesc mesageri la divizia 6 infanterie română. Declară că ostașii unguri de rînd, considerînd fără sens lupta pentru interese străine, vor să se predea, trecînd peste împotrivirea ofițerilor prohitleriști. Ai noștri primesc capitularea acestei divizii. Este 6 aprilie.

Diviziile române au ieșit în valea Turiecului. Aceeași presiune în unghi drept. Grosul forțelor începe să escaladeze spre vest Fatra Mică, ale cărei culmi întortocheate și repetate atîin aici calea spre porțiunea mijlocie a Văhului. Un alt grup — anume corpul 6 armată, comandat acum de generalul Gheorghe Stavrescu — este îndreptat spre nord, pe valea Turiecului, menționat anterior. Ținta lui este orașul Turč. Sv. Martin, unde trebuia să facă joncțiunea cu forțe ale frontului 4 ucrainean, venite dinspre est de-a lungul cursului superior al Văhului.

Dar valea Turiecului este brăzdată de tranșee bine consolidate, împînzături de sîrmă ghimpată, cîmpuri de mine. Ostașii celor două mari unități ale corpului român — divizia 18 infanterie, comandată în acea perioadă de generalul Emil Paraschivescu, și sectorul 54 fortificații sovietic (ultimul continuă să fie afectat armatei 4 și să-i împărtășească calea de luptă în cea mai strînsă frăție de arme cu românii) — răzlesc toate aceste întărituri și fac performanța de a înainta aici 25 de kilometri în 24 de ore. În ziua de 11 aprilie, după cîteva ore de încăierare, eliberează orașul Martin. Succesul raportat aici a avut și o altă implicație: ai noștri au făcut legătura cu forțele de la dreapta

— din frontul 4 ucrainean. Pînă atunci masivul Tatrei Mici (în parte neocupat de trupe nici amice nici inamice) se interpusese ca un baraj între cele două fronturi din centrul și nordul Cehoslovaciei — 4 și 2 ucrainean. Acum se ajunsese la un contact nemijlocit între forțele lor, ele își puteau sprijini reciproc eforturile de aici încolo nu numai pe plan mare, operativ, ci și prin întreteserea pînzei focului de infanterie și artilerie. Și, întrucît extrema stîngă a frontului 4 ucrainean era constituită din corpul de armată cehoslovac, practic cooperarea unităților de la dreapta armatei române s-a făcut cu ostașii acestuia. De aceea sărbătorirea entuziastă făcută militarilor români de populația din Turč. Sv. Martin s-a împletit cu această emoționantă încheiere a conlucrării combative dintre luptătorii forțelor regulate cehoslovace și ai noștri.

În această vreme grosul trupelor armatei 4 române luau cu asalt spre vest culmile sudice ale Fatrei Mici. Pînă la mijlocul lunii unele unități române au răzbit pînă pe cursul mijlociu al Váhului, la nord de orașul Trenčín — acesta a fost atins și eliberat de armata 40 sovietică, în cadrul căreia s-a bătut pe această direcție și divizia română 21 infanterie.

Ca și în alte părți se face o manevră de forțe. Unele divizii române sînt deplasate mai la sud și trecute peste Váh prin capul de pod realizat anterior de armata 40 sovietică.

Dar la mijlocul lui aprilie armata 4 română se află doar cu o mică parte din forțele sale pe Váhul mijlociu, cu fața spre vest, căci dreapta ei, legată de trupele frontului 4 ucrainean, era mai în urmă, înfrunța trupele hitleriste retransate în partea centrală și nordică a Fatrei Mici, la vest de Turč. Sv. Martin. Așadar în acest spațiu gruparea de trupe române era iar încovoiată spre nord-vest, frontul german făcea un pronunțat ieșind.

Să ne întoarcem din nou privirile în sectorul armatei 1 române și să revenim cu cîteva zile înapoi, căci am lăsat-o în jur de 10 aprilie cu o parte din forțe trecute dincolo de Váh.

Diviziile ei pornesc să răzbată spre Morava, pe care forțele sovietice din cîmpia de mai la sud o și atinseseră în primele zile ale lui aprilie.

Militarii armatei 1 române, comandată în continuare de generalul V. Atanasiu, sînt primii care trebuie să străbată în calea lor Carpații Albi, ce-și înalță crestele imediat la vest de Váhul mijlociu. Acest grup de trupe române cuprinde în zona înaintării sale doar terminația sudică a masivului amintit ; grosul trupelor

răzlesc prin defileul dintre acesta și Carpații Mici (Malé Karpaty). Depășirea Carpaților Albi marchează și un alt eveniment pentru trupele noastre: intrarea în Moravia, provincia istorică din centrul Cehoslovaciei. Pe la mijlocul lui aprilie românii, coborînd din dealurile ce căptușesc la vest Carpații Albi, ating cursul mijlociu al râului Morava. În legătură cu cele arătate mai sus, reamintim că în acest moment armatele de la nord — 40 sovietică și 4 română — abia ajungeau cu primele unități la Váh. Favorizată de înaintarea armatei 53 sovietice, pătrunderea spre Morava a armatei 1 române avea la rîndul ei să ușureze depășirea Váhului de către armata 40 sovietică.

Aflată din nou cu fața spre nord, armata 1 română înaintază în această direcție de-a lungul malului răsăritean al Moravei. Ea trebuie să biruie iarăși o rezistență îndârjită a dușmanului, care era aici determinată și de încercarea de a păstra un mare ax de comunicație ce vine dinspre Váh și trece Morava spre a ajunge la Brno. Această arteră păstra posibilitatea pentru germani de a-și retrage forțele ce ațineau calea armatei 40 sovietice.

Corpul 4 (comandat de generalul Agricola Filip) din armata 1 română asaltează sistematic spre nord, cucerește tranșeele și întăriturile germanilor. Noi fapte de vitejie punctează această fază a ofensivei noastre. Într-un anumit moment se cer voluntari pentru o incursiune. Se constituie astfel o grupă condusă de fruntașul A. Tudor. Nu numai că se strecoară iscusit, dar revine cu prizonieri și cu o schemă — capturată — a dispozitivului dușman. Aceasta ușurează considerabil lovitura dată aici de batalionul 7 vînători de munte. Altă subunitate alpină cuprinde în rîndurile ei un luptător neobișnuit: un băiețel de 13 ani — copilul de trupă Nicolae Stîrcu. De cîteva ori fusese trimis spre țară, de cîteva ori „fugise” înapoi la ai săi pe front. Ținut mai în spate, pe la coloanele de aprovizionare, pus să ajute pe la scripte, românașul nu s-a lăsat convins că poate face numai atît. Și iată că aici, pe malul estic al Moravei, o mitralieră de la inamic împiedică înaintarea subunității noastre. Copilul de trupă ia o armă și cîteva grenade, se strecoară abil și potopește singur asupra servanților hitleriști. Distruge cuibul de mitralieră. Batalionul român are drumul deschis.

Rupînd rînd pe rînd cîteva linii de rezistență dușmane, înfruntînd și marea masă de artilerie pe care o aveau hitleriștii pe malul estic al Moravei, corpul 4 răzbește spre nord de-a lungul apei. Din aer pătrunderea românilor este sprijinită de avioane

de bombardament și asalt sovietice care completează și mai ales „prelungesc“ tirul artileriei noastre. Este luat orașelul Veseli. Avântul românilor e atât de impetuos încît în apropiere de localitate surprind intact un mare pod peste Morava. Se obține astfel un rezultat important în desfășurarea luptelor. Trupele noastre încep să treacă deîndată pe malul vestic. Este 26 aprilie.

Încă anterior alte trupe ale armatei (corpul 7, comandat de generalul Radu Niculescu-Cociu) ajunseseră la vest de Morava, în cadrul unei regrupări care a folosit forțarea realizată de armata sovietică vecină la sud. Ele înaintaseră de-a lungul malului vestic, sprijinind astfel efortul făcut dincolo de unitățile ce asaltau Veseli.

Acum întreaga armată 1 română este instalată la apus de rîu. Ea are misiunea să disloce frontul inamic înaintînd spre nord, astfel încît să contribuie, căzînd din spate, la prăbușirea apărării grupărilor germane ce se mai mențin în spațiul de la est de Morava.

Marele rîu descrie în porțiunea sa centrală o buclă cu convexitatea spre est. Ofensiva trupelor române este canalizată pe două direcții : una urmînd aproximativ firul rîului ; alta pe coarda acestui arc de cerc. În bucla Moravei trebuie străbătut un nou lanț de înălțimi — cu altitudini ce le situează între dealuri și munți — Chřiby (vîrfuri de aproape 600 de metri). Ostașii noștri progresează impetuos vreo 30 de kilometri și după cîteva zile

General

RADU NICULESCU-COCIU

coboară din înălțimi spre valea Moravei, în partea superioară a buclei, în fața a două orașe — Kroměříž și Kojetín.

Sîntem în primele zile ale lui mai. Dar asaltarea celor două centre urbane este dificilă. Acum cînd în vest germanii se predau cu sutele de mii, pe frontul din Cehoslovacia nu numai că rezistă, dar și contraatacă. Uneori chiar pe scară largă. Abat iar asupra unităților noastre și avioanele lor. La Kojetín au reușit să reia un moment partea de oraș cucerită de ai noștri. Dar românii sînt și mai îndrjjiți. Dau peste cap unitățile germane una după alta. La Kroměříž se schițează o manevră îndrăzneată. O divizie — 10 infanterie, comandată de generalul Mihail Cămărașu — răzbate pe la vest de oraș, își arcuieste trupele și intră în el pe la nord, pătrunzînd în întîmpinarea marilor noastre unități care asaltau de la sud și est. Apărarea germană se prăbușește aici complet. Este 5 mai dimineața.

Cu trupe aduse de aici se întărește presiunea asupra Kojetínului. La 6 mai orașul era complet eliberat.

În acest timp pe malul de „vizavi“ apăreau cam în dreptul Kroměřížului unități ale celuiilalt important grup de trupe terestre române — armata 4. Cum a acționat ea de la mijlocul lui aprilie ?

Reamintim că atunci ea era cu un front oblic, spre nord-vest, avînd o parte din trupe trecute la apus de Váh, iar centrul și dreapta încă la est de rîu, prin culmile Fatrei Mici. Principala

Generalul Mihail Cămărașu (stînga) la un punct de comandă înaintat

sfortare s-a făcut la aripa cea mai înaintată, cea instalată de acum pe malul vestic al râului amintit, la nord de orașul Trenčín. În față, imediat din îngusta vale, se înalță Carpații Albi — porțiunea lor mijlocie. Și nu numai atît, dar pe principalele căi de acces germanii aveau lucrări fortificate. Ai noștri atacă impetuos și sfărîmă pas cu pas, în răstimp de vreo 10 zile, înverșunata rezistență a dușmanului. Spre sfîrșitul lui aprilie, corpul 2 armată, comandat acum de generalul Costin Ionașcu, a răzbătut dincolo de creasta principală a masivului muntos, pătrunzînd și el în Moravia.

În acest interval vecinul de la sud — armata 40 sovietică — escaladează zona centrală a catenei. În cadrul ei se bat cu priceperea și dîrzenia cunoscută ostașii a două divizii române — 9 infanterie și 8 cavalerie.

Este semnificativ un episod din activitatea trecută a comandantului ultimei : Martie 1939. Hitleriștii invadează complet Cehoslovacia și o desființează ca stat. Așașatul militar român la Praga trimite la București un raport în care face aprecieri asupra armatei germane așa cum a văzut-o intrînd în Cehoslovacia în acele zile. Întregul document era pătruns de o neascunsă ostilitate față de invadatori, de ideea necesității unei riposte împotriva agresorului. Totodată, relevînd părțile tari ale Wehrmach-

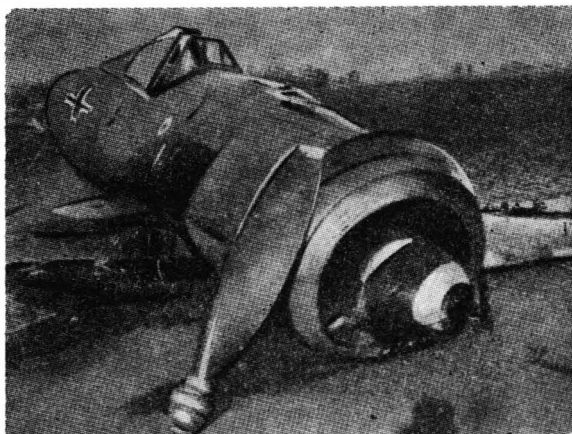
tului, ofițerul român prevenea împotriva greșelii de a se socoti că nu i s-ar putea face față. Mai departe, dînd diverse informații asupra primelor măsuri militare întreprinse de invadatori pe teritoriul cehoslovac, ofițerul semnala printre altele că ei construiesc o linie fortificată pe Carpații Albi. Era chiar aceea ale cărei diverse sectoare erau acum, în 1945, luate cu asalt de forțe române, printre care și divizia 8 cavalerie. Iar cel ce fusese atașat militar român la Praga în 1939 era acum comandantul mării unități menționate, generalul Ion Eftimiu.

Pînă la începutul lui mai aceste două divizii române sînt pe malul estic al Moravei, la nord de sectorul unde acționa armata 1.

Străpungerea efectuată de armata 40 sovietică prin Carpații Albi a fost sprijinită și de aviația română. Toate unitățile de luptă ale corpului aerian, la comanda căruia trecuse generalul Constantin Traian Burduloiu *, au acționat în această etapă în beneficiul grupării de trupe sovietice amintite, în timp ce formațiile noastre aeriene de cercetare au lucrat pentru armata 4 română.

Comandantul armatei 40 sovietice a adus mulțumiri mării unități aeriene române în special pentru contribuția adusă la cu-

* Fostul comandant a fost rechemat în țară, fiind inclus în guvernul democrat instaurat la 6 martie.

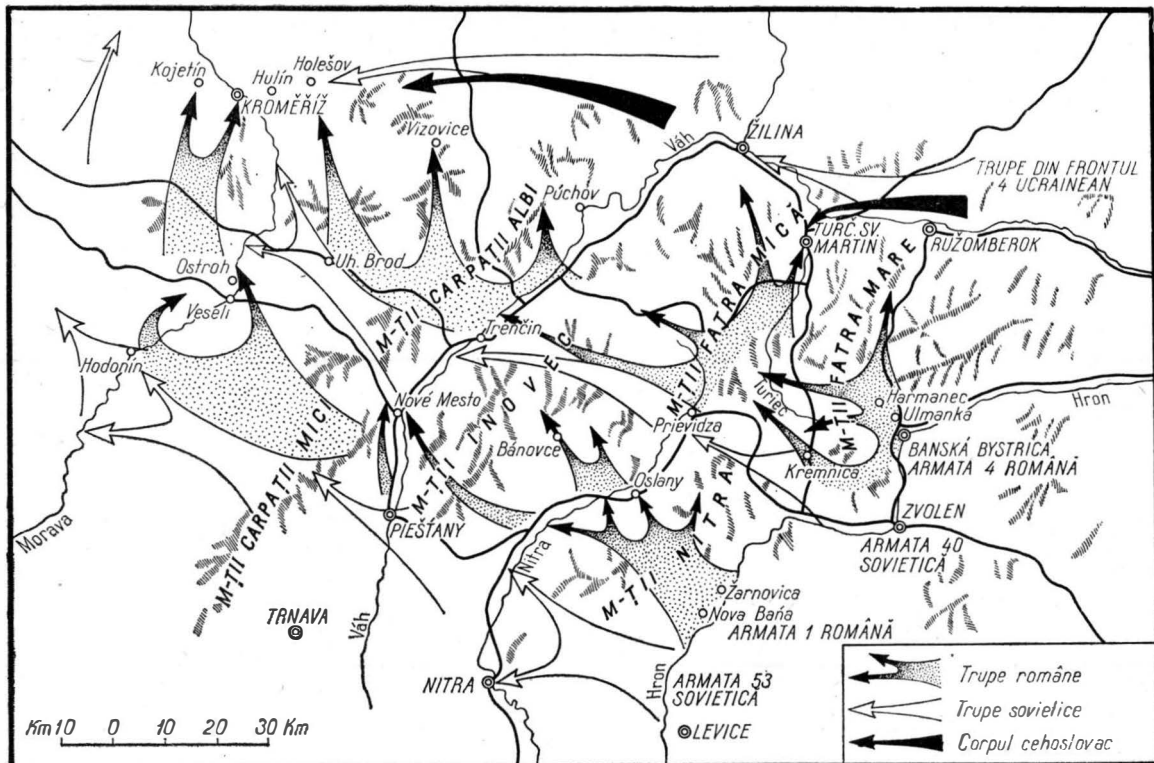

Avion inamic doborit de artileria antiaeriană română
la Piešťany, în Cehoslovacia

cerirea orașului Uherský Brod (nod de comunicații la jumătatea distanței între Váh și Morava).

Pătrunderea adâncă realizată spre Morava de diverse grupări de forțe sovietice și române schimbă situația și în sectorul de la dreapta armatei 4 române. În primejdie de a fi încercuiți, germanii încearcă o desprindere și retragere rapidă. Abandonează ultimele culmi ale Fatrei Mici, întreg spațiul pe care-l mai dețineau la est de cotul Váhului. Ai noștri îi urmăresc și îi lovesc fără a le da răgaz. Ajuns la râu prin dreptul orașului Púchov, acest grup de unități române îl forțează imediat, înfruntând focul ariergărzilor dușmane, care încercau să le întârzie progresiunea. În plus această traversare era complicată și de natura terenului: râul are aici o lățime de aproape 100 de metri și un curent repede, deoarece curge între munți.

Curînd aceste mari unități române ale armatei 4 ajung la înălțimea celor ce trecuseră anterior Váhul. În primele zile ale lui mai trupele armatei 4 române eliberează două localități — Holešov și Hulin —, după care ies spre malul estic al Moravei în unghi drept față de direcția pe care acționau acum dincolo de râu forțele celeilalte armate române. Cu aceasta și armata 4 română își încheia cu succes drumul de luptă dintre Hron și Morava.

13. Acțiunile trupelor române între riurile Hron și Morava (sfârșitul lunii martie-începutul lunii mai 1945)

Trebuie menționat că în a doua jumătate a lui aprilie, când la sud, în Austria, luptele se mai potoliseră, ofensiva neîntreruptă desfășurată de sovietici și români în Cehoslovacia s-a conjugat iar cu operațiile din câmpia germană de la nord, a ținut imobilizate forțe hitleriste care n-au putut fi aruncate în bătălia Berlinului.

TANCHIȘTI ROMÂNI LA BRATISLAVA ȘI ÎN PREAJMA VIENEI

În timpul evenimentelor schițate în paragrafele precedente vreo mie de ostași români se băteau cu dușmanul în altă arie geografică decît cea unde au acționat compact trupele române, anume mai la sud cu vreo 100 de kilometri, cam pe traseul frontierei cehoslovaco-austriace, când dincoace, când dincolo. Cum ajunseseră aici ?

În cadrul măsurilor luate în țară pentru susținerea efortului de război fuseseră expediate pe front în februarie 1945 toate forțele și materialele blindate ce putuseră fi reconstituite după grelele lupte — însoțite de pierderile și consumurile inevitabile — din august pînă în noiembrie 1944 *. Au sosit astfel în Cehoslovacia vreo 120 de mașini blindate cu efectivele de execuție și conducere necesare. Circa 80 au fost constituite de comandamentul sovietic în regimentul 2 care de luptă (tancuri) român **, încadrat pe aproape tot drumul lui de luptă în armata 7 de gardă sovietică. Era aceeași armată în cuprinsul căreia acționaseră trupe române în Carpații Orientali, apoi spre și în Budapesta. Ea era instalată în martie 1945 pe cursul inferior al Hronului și urma să străbată partea de sud a Cehoslovaciei, unde înălțimile, mai domoale, se pierd în câmpia Dunării. Un spațiu mai potrivit, deci, și pentru utilizarea tancurilor.

* Vezi pag. 58-61, 136, 159, 181.

** Prin numărul de mașini de luptă de care a dispus inițial, unitatea reprezenta efectiv o forță considerabil mai mare decît un regiment — aproape valoarea a două brigăzi de tancuri.

La sosirea tanchiştilor români frontul aici era staţionar. Forţele sovietice constituiseră un dens sistem defensiv, în care a fost încadrată şi unitatea noastră de care de luptă, căci înspre sud, în pusta ungară, avea loc ampla contraofensivă dezlănţuită de germani din zona lacului Balaton*.

Acţiunile dinamice, potrivite prin excelenţă menirii tancurilor, au fost declanşate în sudul Cehoslovaciei spre sfârşitul lunii martie. Şi ele se înscriau în marea operaţie care ţintea spre Bratislava şi Viena.

Unitatea blindată română era grupată la sud de oraşul Levice (acesta se află la vreo 60 de kilometri sud-vest de Zvolen) de pe Hronul inferior, unde râul iese în câmpie scăpînd de corsetul munţilor. Ai noştri au fost repartizaţi să sprijine cu blindajul şi focul tancurilor trupe de infanterie sovietice, schimbate de cîteva ori pe parcurs.

În sectorul de unde au pornit, sovieticii aveau un cap de pod la vest de Hron, astfel că românii n-au trebuit să treacă în forţă apa. La semnalul general s-au avîntat cu toată puterea în luptă, spre apus. Infanteriştii sovietici se ţin aproape de tancurile româneşti. Pe o primă distanţă drumul a fost măturat de uraganul de foc al sutelor de tunuri sovietice care au răsturnat poziţiile hitleriste. Dar mai departe rezistenţa duşmanilor se învîrtoşează. Pe alocuri blindatele românilor o iau înainte şi sfărîmă cu şenilele reţele de sîrmă ghimpată, potopesc asupra unor mitraliere ce secerau pe infanteriştii sovietici, culcîndu-le şirurile la pămînt. În altă parte puşcaşii, mitraliorii şi pionierii sovietici o iau înaintea tancurilor ; căci un câmp de mine a distrus cîteva maşini de ale noastre : restul s-au oprit ; acum sovieticii înlătură obstacolele şi ne deschid drum bătînd cu foc pe duşmanii care parează accesul spre câmpul de mine. Sînt luate mai multe sate, care în această zonă mai domoală folosesc naziştilor, împreună cu apele mai late, ca principale piedici pentru bararea avansului sovieticilor şi românilor.

Zeci de acte de bravură, multe plătite cu sacrificiul suprem, punctează traseul regimentului de tancuri român, comandat de colonelul Stan Zătreanu.

Un sat numit Beşa. Ca şi în alte părţi trebuie luat cu multă dificultate. Un pluton de tancuri îl asaltează direct. Scupă foc

* Vezi pag. 281.

furibund o mulțime de tunuri antitanc ale germanilor, clănțnesc asurzitor mitralierele. Ai noștri slobod lovituri îndesate. O piesă adversă e străpunsă de un proiectil ochit, două cuiburi de mitralieră sînt făcute țandări. Dar din coasta unei case un obuz trimis de dușmani aprinde o mașină blindată românească. Echipajul e în primejdie de moarte. Fără a pregeta, ofițerul comandant, locotenentul Viorel Mărceanu, sare din tancul său în iadul de foc de afară. Se repede la carul de luptă incendiat. Ia de acolo în brațe pe un ostaș rănit. Încearcă să-l tragă la un loc ferit. O rafală de mitralieră îi ciuruie pe amîndoi. Mor strînși unul lîngă altul.

Altă localitate — Lok. Și ea transformată de trupele naziste în bastion de rezistență. O subunitate blindată românească, comandată de sublocotenentul Dumitru Ion. Nu e timp de oprire. Tancurile noastre înaintează cotind cu iscusință pe după viroage, movile, pentru a se feri de fișiile focului slobozit din numeroasele piese antitanc dușmane. Dau apoi iureș peste acestea. Sfărîmă cu șenilele două. Se reped mai departe, mai departe, fără a ține seama de situația de pe lături. Au și trecut de infanteriștii hitleriști și dau buzna tocmai într-un loc unde sînt instalate în niște săpături cîteva tunuri cu țevi groase, de proporții impresionante în comparație cu „finele“ piese antitanc înfruntate adineauri : e o subunitate de artilerie grea germană. Militarii duș-

mani sînt buimăciți de această vizită neașteptată. Cîți mai pot fug. Alții își găsesc aici sfîrșitul. Vreo zece ridică mîinile și se predau, mulțumiți că cel puțin au scăpat cu viață. Tunurile grele au rămas toate pe loc. Cîteva sînt intacte, bune de tras în cei ce le-au mînuit pînă cu cîteva minute înainte.

Străbat tanchiștii noștri astfel laolaltă cu sovieticii spațiul dintre Hron și Nitra*.

Se avîntă și ei să proiecteze trupele dușmane dincolo de apa Nitrei. Acum forțele inamice încearcă o desprindere, dar sînt urmărite îndeaproape cu impetuozitate. Tancurile sînt deosebit de potrivite pentru așa ceva. Ici și colo blindatele române întrec coloane germane în retragere, le izbesc de pe laturi sau din spate, dislocă poziții unde cotropitorii intenționau să întîrzie progresiunea forțelor sovietice, ajută unităților cărora le sînt date în sprijin să-și accelereze înaintarea. Se disting subunitățile comandate de maiorul Gh. Răuță, căpitanii Arcadie Duceag și Gh. Constantinescu.

* În paragraful anterior s-a arătat cum au înaintat căm în aceeași perioadă între Hron și Nitra trupele armatei 1 române; ele au acționat într-o zonă mai nordică și, bineînțeles, au acoperit în progresiunea lor un spațiu mult mai vast decît tanchiștii, fiind vorba de numeroase regimente românești.

Iată în cale apa lată, umflată de ploile de primăvară, a Váhului. Înșirate pe zeci de kilometri, diviziile armatei 7 de gardă sovietice nu zăbovesc — imediat ce ating marele râu îl și trec ca să-i împiedice pe germani să reconstituie aici un baraj defensiv. Așa se întâmplă și în sectorul pe unde a pătruns regimentul 2 care de luptă român. În plus, întrucât aici artileria nu sosise încă din urmă, tunurile de pe tancurile românești le țin locul : trag de pe malul de răsărit pînă cînd unitățile sovietice sprijinite trec dincolo. Ritmul rapid al înaintării se menține și la vest de Váh. Izbitura dată de români contribuie la căderea Galantei, nod de cale ferată la vreo 30 de kilometri de Bratislava.

Blindatele românești sînt cotate ușor spre nord-vest, pentru ca, în cadrul unor grupări sovietice, să dea ocol pe la mieznoapte capitalei Slovaciei și să precipite prăbușirea pozițiilor germane din fața marelui oraș. Sîntem în primele zile ale lui aprilie 1945. Terenul devine tot mai accidentat. În față sînt culmile Carpaților Mici — începutul lungului sistem muntos care-și termină arcuirea la Porțile de Fier româno-iugoslave. Unitatea blindată română trebuie să spargă liniile germane printr-un defileu — de la Králová la Kuchyná. Trupe de infanterie sovietice asaltează în acest timp culmile. Românii țin bine pasul, își manevrează mașinile la înălțimi de aproape o mie de metri, izbesc cu îndrăzneală și iată-i răzbătînd iarăși spre cîmpie, la nord-vest de Bratislava. Orașul este luat de trupe sovietice. Succesul își are și partea de contribuție a tanchiștilor români.

În fața blindatelor noastre — cîmpia Moravei (cursul ei inferior*). Ele se îndreaptă spre spațiul unde râul constituie frontieră între Cehoslovacia și Austria. Diviziile armatei 7 de gardă sovietice îl trec în forță. Din nou tunurile blindatelor românești înlocuiesc în sectorul respectiv artileria, bat în față ca să creeze o perdea de foc care să acopere saltul unităților sovietice de aici. Regimentul este transbordat dincolo prin capul de pod creat de sovietici.

Alte înfruntări, acum pe pămîntul Austriei. Lucrurile se complică însă. Pe măsură ce se pătrunde spre vest terenul devine

* Luptele amintite în paragraful precedent, în cursul cărora grosul armatelor române au atins și trecut importantul râu, s-au dat pe porțiunea lui mijlocie, cea situată într-o zonă frămîntată de înălțimi.

tot mai dificil. Cîmpia Dunării mijlocii s-a terminat aici. Mergeînd spre izvoarele fluviului, valea lui se tot îngustează. De o parte și alta înălțimi, din ce în ce mai mari — sînt prelungirile nord-estice ale Alpilor, care dau nota dominantă a peisajului țării. Pe de altă parte înverșunarea dușmanului se întetește. Ocupanții germani aduc noi și noi divizii, în special de tancuri. Încearcă să respingă pe sovietici dincolo de Morava, să păstreze legătura între Viena — unde are loc acum o bătălie pe viață și pe moarte — și partea centrală a Cehoslovaciei (Moravia), aflată încă în stăpînirea lor*.

În acest vîrtej tancurile românești sînt nu numai în atac, ci trebuie deseori să se și apere, să participe la disocierea ripostelor ofensive ale fasciștilor germani. Tanchiștii români trebuie să fie atenți toată vremea nu numai în față, ci și în sus, de unde năpustesc tot mai des stoluri de avioane cu crucea încîrligată. Iată în acest context un fapt meritoriu: Cu o mitralieră de pe un transportor blindat, dintr-un grup comandat de sublocotenentul Candid Cioca, este lovit un avion german. O coloană de fum din coadă, aparatul vine în jos ca o piatră, se sparge de brazii unor înălțimi apropiate. Se întîmplă aceasta pe lîngă satul austriac Hohen-Ruppersdorf, la vreo 30 kilometri nord-est de Viena.

Zona este teatrul unei crîncene încleștări. Satul e într-o vale adevărată văgăună prinsă între dealuri înalte. Contralovitura germană a dat înapoi unitățile sovietice de pe colinele marginale. Unitatea blindată română a rămas ca o pană în dispozitivul advers. Este tăiată de legătura cu forțele sovietice vecine. Tanchiștii români se bat vitejește, restabilesc contactul cu infanteria sovietică. Dar din față se abat asupra lor zeci de tancuri cu crucea teutonică; din aer bat cu tunurile și mitralierele noi și noi aparate germane. Cotropitorii fasciști iau o parte a satului. Dar nu pot merge mai departe, deși și-au pus la bătaie nu numai tancuri de gabarit mijlociu — „Panther“, ci și faimoasele „Tiger“, printre cele mai mari mașini blindate ale timpului. Românii își îngroapă parte din tancuri prefăcîndu-le în cazemate de oțel improvizate; alte mașini blindate apar în mișcare pe neașteptate de după colțul unei case masive și pocnesc blindatele germane în locurile cu cuirasă mai

* Vezi și mai departe pag. 354-355.

subțire. Pierd ai noștri mașini de luptă. Dar deși acestea sînt tipuri mai vechi, mai slabe ca blindaj și armament, românii reușesc să le folosească iscusit și străpung, incendiază, imobilizează mult mai multe „pantere“, „tigri“, „ferdinanzi“ (un tun blindat autopropulsat) ale germanilor. Alături de diviziile sovietice din jur, unitatea de tancuri română contribuie la destrămarea acestei încercări disperate a ocupanților de a-și restabili situația aici.

Între timp Viena a căzut.

Tancurile române sînt dirijate spre nord-vest, străbătînd colțul acesta al Austriei. Deși nu mai au mare amploare, contraatacurile germane sîlesc încă ici și colo pe ai noștri să lupte și în apărare. Un sat — Schrick. Iar un val de infanteriști germani însoțiți de tancuri se reped asupra sovieticilor și românilor. Un transportor blindat, încărcat cu sovietici, este condus de un român, soldatul Ion Banu — el îl capturase de la naziști cu cîteva zile înainte. O situație grea. Mașina a fost încercuită de dușmani, care trag cu turbare. Conducătorul n-a vrut să o părăsească nici acum. Rămas singur, o învîrte printre lanțurile de asaltatori și blindatele lor și, cît poate, slobozește rafale ucigătoare. Refuză să se predea, deși nu are nici o ieșire. Se prăbușește neînsuflețit în transportor, după ce făcuse dîră în jurul lui printre fasciști.

În această fază înaintarea tanchiștilor români beneficiază și de potopul de foc revărsat în sprijinul lor de renumitele „katiușe“ sovietice, de asaltul aerian al aparatelor sovietice care mătură drumul în față. Un nou succes important: acțiunea carelor noastre de luptă a contribuit la izgonirea germanilor de la Zistersdorf, unde există exploatări petroliere. Iar în acest timp chiar cea mai mică zonă petroliferă este pentru hitleriști de o însemnătate capitală.

A doua jumătate a lui aprilie. Cîteva zile de răgaz, numai cîteva zile. Tanchiștii români trebuie să-și reorganizeze unitatea. Căci de la Hron pînă aici, așa cum se întîmpla cu toți în acest război, succesele au fost plătite și cu succesive pierderi materiale: tancuri distruse sau atît de avariate încît nu pot fi reparate pe loc. Țara nu avea posibilitate să fabrice mașini blindate, deci să înlocuiască pe cele consumate în bătălie. De aceea disponibilitățile unității române sînt reunite formînd o companie. Ea este încadrată într-o unitate de tancuri sovietică.

Blindatele române participă la noi înfruntări, înaintează spre nord, din nou către granița cehoslovacă. Contribuie la izgonirea dușmanului din mai multe localități ; cea mai importantă — Mistelbach, nod feroviar la vreo 40 de kilometri nord de Viena.

În ultimele zile ale lui aprilie 1945 întortocheatele drumuri de luptă ale războiului aduc din nou acești tanchiști români pe teritoriul cehoslovac, la câteva zeci de kilometri sud de Brno. Înfruntă alături de sovietici forțele hitleriste care ținesc să acopere gruparea lor ce caută să mențină acest principal centru al Moraviei. Germanii pierd bătălia pentru Brno, abandonează marele oraș.

În zilele următoare — începutul lui mai — subunitatea blindată română înaintează spre apus prin această extremitate sudică a Cehoslovaciei, cam de-a lungul frontierei cu Austria. La 8 mai românii intră alături de sovietici în orașul Znojmo. Era în cuprinsul iureșului final care încununa victorios războiul antihitlerist.

Palmaresul tanchiștilor români era impresionant : vreo 250 de kilometri străbătuți în bătălii aproape continue pe teritoriul a două țări — Cehoslovacia și Austria ; aproape 20 de tancuri, peste 100 de piese de artilerie, peste 50 de autovehicule distruse sau capturate de la inamic, pentru a pomeni numai câteva jaloane ; pierderile umane provocate hitleriștilor de cei circa o mie de români s-au ridicat la peste 4.000. Tributul de sânge al tanchiștilor noștri a însumat vreo 100 de morți și răniți.

Această prezență — singulară ca spațiu de desfășurare — mai vădea un aspect semnificativ : românii se dovedeau deosebit de pricepuți și ca mînuitori pe cîmpul de bătălie ai blindatelor, ai unei tehnici complicate și pretențioase, care și astăzi se relevă puternic în peisajul luptei armate.

Deși doar un regiment, tanchiștii români au fost citați din martie pînă în mai 1945 de trei ori în ordinele Comandamentului suprem al forțelor armate ale URSS, care relevau trupele ce înfăptuiseră cele mai notabile fapte de arme din cuprinsul întregului front ce a zdrobit dinspre est Reichul nazist.

Primele zile ale lui mai 1945. Primăvara izbucnește în mugurii copacilor, în firele de iarbă înălțate spre soare din pământul mustind de sevă. În sufletele ostașilor noștri simțăminte obișnuit înfiripate de anotimpul regenerării se împletesc cu întrigurarea generată de gândul că trăiesc ultimele zile de război. Căderea Berlinului stârnește și în rîndurile militarilor români vibrația bucuriei nestăvilite. Dar și aceste ultime zile își au greutatea, primejdiile și apăsarea lor. Mai presus de orice, gândul că, ajuns pînă aici, hazardul prostesc al unui ultim glonț îți poate curma firul vieții acum cînd te și vedeai întors acasă. La o mie de kilometri spre soare răsare.

Cele două armate române (1 și 4) erau în curs de regrupare. Se pregătea o nouă ofensivă — spre Praga. Dacă adversarii n-ar fi fost hitleriștii, situația ar fi putut părea paradoxală : germanii pierduseră capitala țării lor, dar se războiau încă înverșunat aici, pe pământ străin, stăpîneau încă jumătate din Cehoslovacia — Boemia și vestul Moraviei (schema nr. 12).

În această porțiune a teritoriului ceh lupta dusă de forțele patriotice împotriva ocupantului infam atinge acum momentul culminant. Încep, sub conducerea comuniștilor cehoslovaci, răscoale armate ; cea mai puternică este declanșată în capitala țării — Praga — la 5 mai. În aceste ultime momente trupele Wehrmachtului declanșează un alt val de crime, atrocități, distrugerii.

Comandamentul sovietic grăbește operația proiectată, denușă Praga, după ținta ei principală. În timp ce forțele fronturilor 2 și 4 ucrainene urmau să spargă dinspre est acest ultim front german, grupările sovietice din sudul Germaniei, venind dinspre Drezda, trebuiau să prăvălească dușmanul peste munții patrulaterului cehoslovac și să răzbească la vest de capitala țării, în spatele grupului de armate germane care rezista în această arie.

La 6 mai ofensiva începe prin această masivă izbitură pornită din sudul Germaniei.

În sectorul atribuit forțelor sovietice și române de la dreapta frontului 2 ucrainean se mai efectuează mișcări și reorganizări de dispozitiv. Armata 1 română este instalată mai la sud, lîngă

orașul Brno, eliberat de sovietici cu câteva zile înainte. Locul ei înspre partea nordică a buclei Moravei e luat de armata 4 (schema nr. 14). O văzusem venind „vizavi“ de Kroměříž și Kojetín, pe malul răsăritean. Imediat după aceea toate forțele ei sînt aduse la vest de Morava și instalate cu fața spre nord, către orașul Prostějov (aproximativ 30 de kilometri nord-vest de Kojetín). Ce se întîmplase? În aceste ultime momente, în convexitatea generală a frontului german din Cehoslovacia se crease și o „umflătură locală — în jurul importantului oraș morav Olomouc (15 kilometri nord-est de Prostějov). Trebuiau să elimine acest intrînd german dinspre nord forțele frontului 4 ucrainean, iar dinspre sud cele ale frontului 2, printre care și armata 4 română. Astfel operația Praga începe pentru ea printr-o înverșunată bătălie în această arie. În cele din urmă, la 9 mai germanii abandonează orașul Prostějov. Către ora 10 regimentul 1 roșiori din divizia 1 cavalerie română intră în localitate. Cu o zi înainte trupe ale frontului 4 ucrainean cuceriseră Olomouc.

În acest spațiu corpul aerian român a acoperit și susținut atît ofensiva armatei 4 române cît și pe cea a armatei 40 sovietice. Încă anterior, în ultimele zile ale lui aprilie, bombardierele române au lovit intens aerodromurile germane răsfirate în zona Olomouc, ceea ce a contribuit la micșorarea puterii de rezistență a grupării Wehrmachtului.

De unde se afla, întreaga armată 4 română este întoarsă cu fața spre vest.

În noaptea de 8 spre 9 mai sosise vestea capitulării generale a Germaniei fasciste. Se părea că lucrurile s-au terminat, căci termenii predării necondiționate semnate la Berlin prevedeau ca armatele germane să înceteze orice mișcare, să depună armele și să se constituie prizoniere pe locurile unde se găsesc, în fața trupelor adverse cu care se bătuseră pînă atunci. De altfel, consecința a agresiunilor Reichului, acum, în momentul capitulării, cînd Germania este aproape în întregime ocupată, cea mai mare parte a forțelor Wehrmachtului se află în afara propriei țări, pe teritorii străine.

La aripa meridională a ceea ce era încă frontul de est al Germaniei lucrurile se complică. Guvernul Dönitz * prescrie co-

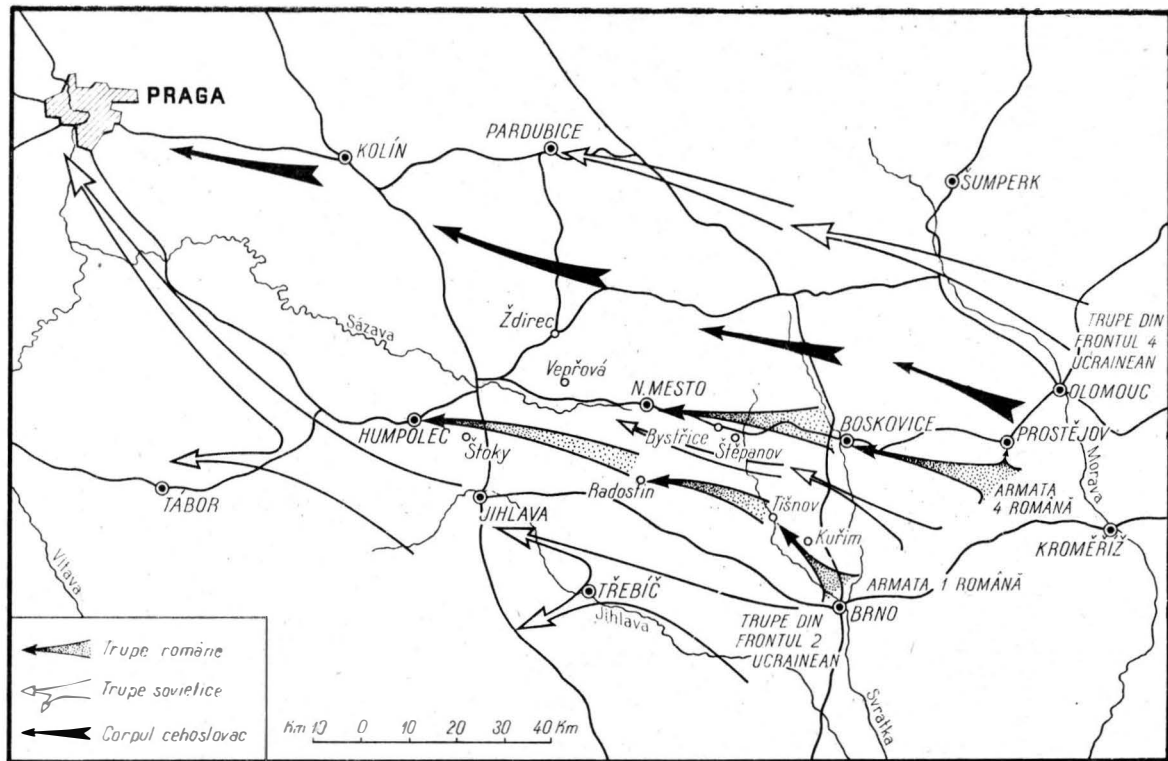
* Vezi pag. 283.

mandamentului forțelor germane din Cehoslovacia — care nu nără acum aproape un milion de militari — să nu execute capitularea, ci să încerce, opunînd rezistență, să se strecoare spre apus ca să ajungă în zonele ocupate de americano-englezi.

În împrejurările date această ultimă operație a războiului dus contra Reichului nazist durează zile întregi și după semnarea capitulării de la Berlin. De aceea, împreună cu forțele sovietice, poloneze și cehoslovace participante la operația Praga, cele două armate române au trebuit să depună încă eforturi, să dea jertfe de sînge pînă să vadă venind momentul încheierii efective a ostilităților.

Alături de armatele sovietice vecine, care presează viu din spre est spre Praga, forțele române se avîntă impetuos în noua și ultima bătălie. Aici, în centrul Cehoslovaciei, trupele hitleriste fug, caută să ajungă cît mai repede spre apus. Ca să le împiedice a se retrage nestingherite, comandamentele române organizează în sectorul lor urmărirea. Se concentrează toate disponibilitățile noastre în autovehicule. Se încarcă în ele detașamente combinate — infanteriști, artileriști, geniști, transmisioniști etc. Aceste grupuri rapide sînt proiectate înainte, pătrund prin golurile largi ce s-au creat prin retragerea generală germană, ocupă poduri, încrucișări de șosele, stații de cale ferată, pentru a interzice inamicului să le distrugă, lasă acolo gărzi pînă la sosirea grosului trupelor noastre, care vin în general pedestru în marș. Pe alocuri detașamentele motorizate române zăresc coloane inamice. De regulă le ocolesc pe departe, le taie drumul în locuri bine alese și... le așteaptă. Ultimatum : predați-vă ! În unele părți așa se întîmplă : sute și sute de militari ai Wehrmachtului aruncă armele și se rînduiesc în coloanele de prizonieri. Alteori însă, în special sub presiunea criminalilor SS-iști, militarii unităților germane refuză. Se încing iar lupte.

La armata 1 corpul 7 se bate toată ziua de 9 mai ca înainte și progresează doar cam 6 kilometri. Un regiment al său — 31 dorobanți — nu numai că își croiește drum cu greu, dar pe lângă localitatea Kuřim (aproximativ 15 kilometri nord de Brno) este contraatacat de hitleriști (e ziua de 9 mai!), și încă cu tancuri. Se curmă iar firul vieții unor militari de-ai noștri, în aceste clipe cînd formal războiul s-a terminat. Divizia 2 infanterie înregistrează la sfîrșitul zilei de 9 mai 4 morți și aproape 40 de răniți. Pe ansamblu corpul de armată a fost nevoit să

14. Acțiunile trupelor române către Praga

trăgă în această zi 30.000 de cartușe diferite și aproape 700 de lovituri de artilerie.

9 mai spre amiază. Pe la Boskovice (la vest vreo 40 de kilometri de orașul Prostějov), într-o zonă de dealuri și păduri, resturile a două divizii — o coloană germană lungă de kilometri — sînt prinse din diferite părți de detașamente mobile române — din diviziile 21 și 9 infanterie ale armatei 4. Pe alocuri unii hitleriști se predau. Altă parte a șirurilor se destramă. Cu alții se dau lupte ore întregi prin păduri. Pîna la urmă sînt adunați peste o mie de prizonieri. Materialele nu mai pot fi numărate. Tot aici au depus armele militarii unei baterii de artilerie maghiare, dintre unitățile și marile unități ungare intercalate cu trupele germane fugărite. Astfel, în afara prizonierilor din resturile a 14 divizii germane, corpul 2 armată capturează în acele zile și subunități din 3 divizii ungare.

În acțiunea de la Boskovice au dat dovadă de deosebită îndrăzneală și inventivitate maiorul Costache Mîndru și locotenent-colonelul Victor Rădulescu, din statul major al diviziei 21 infanterie.

La 10 mai, pe lîngă localitatea Doubravice (vreo 50 de kilometri vest de Prostějov) divizia 1 cavalerie română izbește alte grupe dușmane ce refuzau să depună armele. Fasciștii se predau pîna la urmă și aici.

Din această zi însă în zonele de acțiune ale trupelor române dușmanul se risipește. Ritmul înaintării diviziilor celor două armate române se accelerează. Ai noștri străbat și 50 de kilometri pe zi. Sînt eliberate noi și noi localități care jalonează parcursul — Štěpánov, Bystřice (la circa 60 de kilometri vest de Prostějov), Křižanov (vreo 40 de kilometri nord-vest de Brno) etc. În acest iureș trupele celor două armate române urcă un nou mare lanț de înălțimi: Českomoravská Vrchoviná. La coboriș coloanele noastre au pătruns în partea vestică a țării — Boemia. Intră și aici într-o serie de centre populate de pe parcurs, unde se bucură de aceeași entuziastă primire din partea localnicilor — Štoky (circa 80 de kilometri nord-vest de Brno), Vepřová (cam 100 de kilometri vest de Prostějov), Ždírěc, Humpolec (circa 80 de kilometri sud-est de Praga) etc.

Gruparea hitleristă din Cehoslovacia, prinsă în clește de trei fronturi sovietice, era înghesuită în colțul nord-vestic al țării și începuse să se predea în masă. La mijlocul lui mai capturarea ei era desăvîrșită.

La 12 mai armatele române primesc ordin să se oprească, li se repartizează anumite zone unde urmau să staționeze pînă la revenirea în țară.

Și pe 13 și 14 mai, în cursul acestor mișcări, ostașii noștri mai făceau sute de prizonieri, elemente răzlețe ale Wehrmachtului, care căutau scăparea prin coclaurile și desigurile din vestul Cehoslovaciei.

De astă dată războiul se terminase cu adevărat și pentru armata română.

PARTIZANI ROMÂNI ÎN CEHOSLOVACIA

Cronologic românii care s-au bătut ca partizani au fost primii dintre luptătorii noștri ajunși pe pămîntul țării prietene. Eforturile lor combatante au continuat să se desfășoare în spațiile ocupate încă de hitleriști și după ce au pătruns în țară, deschizîndu-și drum pas cu pas, peste fortificații și peste munți, diviziile armatei române.

Românii din detașamentele de partizani, care s-au bătut cu hitleriștii la zeci sau sute de kilometri în spatele frontului inamic, și-au însemnat prin fapte de arme prezența în zone diferite ale țării, în mare parte altele decît cele pe unde aveau să vină în înaintarea lor eliberatoare cele două armate române.

Cum au ajuns aici? Pe două căi principale. După cum am arătat *, imediat ce a izbucnit insurecția slovacă (la 29 august 1944) au fost lansate în Cehoslovacia — de regulă prin parashutare — grupuri sau formațiuni mai mari de partizani constituite pe teritoriul URSS. În unele din aceste grupuri s-au încadrat voluntar și patrioți români din mișcarea antifascistă a prizonierilor de război din Uniunea Sovietică. În acest fel ei au început să acționeze aici din septembrie și octombrie, cînd forțele noastre regulate dădeau bătălii încă pe cuprinsul patriei. Totodată alți partizani români din Cehoslovacia proveneau din detașamentele de muncă forțată maghiare aduse pe teritoriul ceho-

* Vezi pag. 126-127.

slovac. Erau conaționali de ai noștri din partea de nord a Transilvaniei încorporați cu forța de autoritățile hortiste de ocupație și trimiși ca lucrători silnici, căci, din motive lesne de înțeles, nu li se încredințau arme. Mulți dintre ei au dezertat în diverse împrejurări și s-au alăturat diferitelor formațiuni de guerilă ale patrioților cehoslovaci sau celor venite din URSS.

Pe lângă orașul Tisovec (într-un defileu din munții Metalici Slovaci) — localitate pe care am întâlnit-o în paginile anterioare, când s-au relatat luptele desfășurate aici în ianuarie 1945 — a fost parașutat încă în septembrie 1944 un grup de partizani alcătuit inițial din 14 sovietici și 4 români. Era perioada când, copleșiți de regimentele hitleriste aruncate unul după altul, insurgenții slovaci trebuiau să părăsească orașele și satele și să se retragă în munți. În vârtejul uneia din aceste lupte crâncene partizanii amintiți s-au bătut trei zile împotriva unor blindate germane, le-au provocat pierderi, le-au întârziat deplasarea. În cele din urmă, aplicând procedeele partizanatului, s-au strecurat prin văi, prăpăstii și păduri, au luat calea munților. 5 luni, pînă au venit trupele eliberatoare, au lovit și hărțuit dușmanul fascist acești temerari sovietici și români. Au străbătut, pe cărările întortocheate nu numai de natură ci și de peripețiile luptelor, zeci de kilometri. Au pornit în general spre sud-est de locul de lansare și s-au bătut prin zonele Rožňava, Smolník (tot într-un defileu dintre culmile sudice ale Metalicilor Slovaci) și Košice — aici deci cam la o sută de kilometri de locul unde aterizaseră. Au minat șosele, au lovit prin surprindere coloane dușmane ce se deplasau spre front, iar prin apropiere de orașul Rimavská Sobota (nod de cale ferată la sud de Tisovec, spre cîmpia ungară) au aruncat în aer un viaduct feroviar. Într-o încleștare și-a dat viața dintre români Nicolae Lăcătușu, fost muncitor miner la Reșița. În cursul acțiunilor grupului i s-au adăugat noi și noi luptători — localnici dornici să se bată cu ocupanții, militari slovaci ajunși în munți —, încît se formase un adevărat detașament, vreo 600 de oameni. Printre cei înrolați se aflau alți 12 români proveniți dintr-o subunitate maghiară de muncă forțată.

Un alt grup — 6 sovietici și 4 români —, ajuns în același fel, și-a avut bazele într-o zonă mult mai depărtată, spre cursul mijlociu al râului Váh. Era cam în aceeași perioadă în care fusese lansat grupul precedent, deci cu vreo șase luni înainte de a ajunge aici forțele regulate sovietice și române. Acest mănunchi de partizani au aruncat în aer porțiuni din calea ferată Trenčín-Ilava

(arteră importantă de-a lungul marelui râu), au distrus de repetate ori sectoare din rețeaua de înaltă tensiune ce alimenta o fabrică de armament din orașul Dubnica (aflat tot pe Váh, la nord de Trenčín), au executat diverse acțiuni de recunoaștere. Împreună cu niște detașamente sovietice, acești partizani au participat la capturarea unei unități de represiune inamice și la aruncarea în aer a unor cazemate dintr-un sector fortificat german.

Într-o cu totul altă arie geografică, în extremitatea estică a Cehoslovaciei, în zona frontului 4 ucrainean au venit pe calea aerului în octombrie 1944, pe lângă orașul Prešov, mai multe grupuri de partizani sovietici; într-unul se aflau și 5 români. Era vremea când nu departe spre nord se desfășurau grele înclăștări în Carpații Păduroși, la pasul Dukla dintre Polonia și Cehoslovacia. Grupul ce cuprindea și români a participat la acțiunile de dezorganizare a spatelui forțelor hitleriste, a provocat deraierea unui tren militar și a aruncat în aer un depozit de muniții, a capturat documentele unui comandament german. Deplasându-se apoi, a ajuns prin regiunea Košice. Când bubuiturile au vestit apropierea frontului, acești partizani au atacat dinapoi pozițiile germane și s-au întîlnit astfel cu o subunitate sovietică ce lovea pe fasciști din direcția opusă.

Un episod de același fel s-a înregistrat pe la sfîrșitul lui ianuarie în zona Klenovec (tot prin culmile sudice ale Metalicilor Slovaci). Aici a beneficiat de loviturile detașamentului de partizani regimentul 10 dorobanți român. Se aflau în detașament vreo 20 de compatrioți, originari din partea de nord a Transilvaniei.

Cu vreo lună înainte acționase pe muntele Sitno — un vîrf din prelungirile vestice ale Javorinei, care nu după multă vreme aveau să fie teatrul bătăliilor grele date de armata 1 română — un detașament cehoslovac de partizani. O tînără româncă, Elena Risca (așa s-a găsit grafiat numele în documentele locale), și-a atras un renume binemeritat prin excepționalele-i calități combative. Cînd detașamentul a fost încercuit s-a oferit să facă parte din cei ce acopereau încercarea de străpungere. A mînuit atunci o pușcă-mitralieră. Fiind grav rănită, a căzut pe mîna hitleriștilor. După obiceiul gestapoului, a fost dusă la spitalul din orașul apropiat — Banská Štiavnica — ca după vindecare să poată fi „interogată”. Cînd s-a întîmplat așa, sfidînd tortura, și-a înfruntat violent anchetatorul, un ofițer german. Dusă la Banská Bystrica, a fost împușcată la 6 ianuarie 1945 în apropiere,

pe malul Hronului. Pe placa memorială închinată partizanilor de pe muntele Sitno se află înscris și numele eroinei române.

După cum rezultă din lucrarea istoricilor cehoslovaci J. Doležal și J. Hrozičnik „Solidaritatea internațională în insurtecția populară slovacă“, în diverse alte detașamente și grupuri de partizani de pe teritoriul Cehoslovaciei au acționat și com-patrioți de ai noștri.

A fost încă un sector al prezenței românești la eliberarea țării prietene. Ca și partizanii localnici sau de alte naționalități, cei români s-au bucurat tot timpul de sprijinul populației locale, au primit din partea ei informații despre inamic, alimente, asistență sanitară — și se știe cât de dramatice erau condițiile când partizanii aveau nevoie de ea —, găzduire. Tot atâtea forme de ajutorare care și ele se dădeau cu riscul vieții, așa cum și partizanii români și-o primejduiau în fiecare clipă.

După război unor români care s-au bătut contra hitlerismului ca partizani în țara prietenă li s-au conferit medalia „Dukla“ și alte decorații ale Republicii Socialiste Cehoslovace.

RETROSPECTIVĂ CEHOSLOVACĂ

S-a încheiat astfel, o dată cu sfârșitul ostilităților, etapa cehoslovacă (decembrie 1944-mai 1945) a participării armatei române la războiul antihitlerist. Într-un fel s-ar putea spune etapa finală. Dar, după cum s-a văzut, a fost un final prelungit, care a durat peste jumătate din timpul total al efortului depus de români în marea înclăștare armată cu nazismul. Și nu numai ca timp. A fost pînă în ultimul moment o perioadă de bătălii tot atît de îndîrjite ca și acelea din patrie sau din Ungaria, uneori chiar și mai crîncene. Aproape neconținut s-a luptat prin munți, iar cea mai mare parte din acest interval cronologic a cuprins anotimpul iernii, cu toate rigorile ei și cu tot ce înseamnă ele ca plus de eforturi, privațiuni și suferințe pentru ostaș.

Și, dacă ne adresăm iar cifrelor, deși ele nu pot surprinde complet ambianța, rezultă că pe meleagurile Cehoslovaciei forțele

de uscat ale armatei române au avut angajate în operații 16 divizii(de infanterie, cavalerie, munte); aeronautica — corpul aerian, cu unitățile sale zburătoare și cele de protecție și deservire de la sol; artileria antiaeriană — o divizie; trupele speciale — brigada de căi ferate, subunități de drumuri, pontonieri, aprovizionări etc. Efectivele însumate ale tuturor acestor forțe românești s-au apropiat de cifra de 250.000. Luată în linie dreaptă, ceea ce pe depante nu reflectă realitatea aspră a luptelor purtate, distanța totală străbătută în război de armata română pe pământul cehoslovac a fost de circa 400 de kilometri. Au forțat ai noștri 4 cursuri mai mari de apă, afară de mulțimea celor mai puțin însemnate, și au escaladat, sub ploaia de plumbi și schije, crestele a peste 10 lanțuri muntoase mai importante. Localitățile eliberate de români depășeau cifra de 1.700, în cuprinsul căreia orașele sau așezările de tip urban, pe cea de 30 — atâtea câte s-au găsit în zonele mai puțin populate pe unde a fost dirijată acțiunea armatelor române. Înfrîngerea continuă a forțelor hitleriste înfruntate, azvîrlirea lor mereu spre apus și apus au fost completate cu pierderile umane și materiale pricinuite dușmanului — să notăm însă că terenul și situația de defensivă l-au favorizat și mai mult în această etapă. La cei câțiva mii de morți găsiți de ai noștri (totalul celor scoși din luptă trebuie să fi fost în rîndurile inamicului mult mai mare) se adăugau peste 20.000 de prizonieri și cantități considerabile de materiale (armament, muniții, vehicule etc.) capturate sau distruse prin operațiile armatei române.

O privire de ansamblu arată că armatele noastre au înfruntat forțele germane din Cehoslovacia începînd din extremitatea sud-estică a țării, au răzbătut peste munți și ape pe direcția generală a apusului cam prin porțiunea mediană a teritoriului ei. Au străbătut astfel ai noștri Slovacia, în ultimele săptămîni ale ostilităților Moravia, iar în ultimele zile înaintarea le-a purtat pașii prin estul Boemiei, la cîteva zeci de kilometri de Praga.

După cum s-a arătat, în acest timp regimentul român de tancuri sosit pe front în februarie 1945 a operat prin sud-vestul Slovaciei și, după cîteva săptămîni, prin sudul Moraviei cehoslovace. Cele cîteva săptămîni menționate cuprind etapa în care tanchiștii români s-au bătut cu forțe germane în Austria, pe la nord de Viena.

Aparatele corpului aerian român și-au adus o considerabilă contribuție la succesele trupelor de uscat. Prezente în văzduh

cam pe aceleași trasee amintite mai sus, cînd a fost vorba de cele două armate române, în unele perioade marea noastră unitate avia-tică a acționat parțial sau total în sprijinul unor armate sovietice, în special la Lučenec și în spațiul Carpaților Albi, așa cum s-a arătat în paragrafele anterioare. Cifric zburătorii noștri au nimit-cit aproape 40 de trenuri încărcate cu trupe inamice, muniții și armament, au lovit și întrerupt 55 de noduri de comunicații (fero-viare sau rutiere), au provocat grave distrugerii la aproape 30 de uzine, fabrici sau instalații industriale ce deserveau nevoile mi-litare ale ocupanților germani, au dezorganizat total 5 aerodro-muri, ca să ne limităm doar la cîteva aspecte, lăsînd la o parte sutele de autovehicule inamice lovite, identificarea aeriană a deplasărilor forțelor dușmane urmată de contramăsurile eficiente luate pe această bază de comandamentele sovietice sau române etc.

Alături de aviația de luptă o contribuție meritorie au adus formațiunile zburătoare de transport, legătură, aprovizionare. Per-sonalul escadrilelor de acest gen a înfruntat și el cu abnegație difi-cultățile și primejdiile implicate de îndeplinirea misiunilor lor.

Printre cei ce s-au distins în acțiunile din categoria de mai sus au fost două brave femei — aviatoarele Mariana Drăgescu și Eliza Vulcu, care au transportat răniți, sînge conservat, curieri militari, documente importante pentru comandamentele marilor noastre unități.

Antiaeriana română, avîndu-și în această perioadă o parte din forțe în Ungaria, a străjuit acolo, împotriva atacurilor vrăj-mașe din văzduh, aerodromuri și instalații aviatice sovietice, de care au beneficiat și operațiile purtate în spațiul cehoslovac. Alte mijloace antiaeriene — ale corpului avia-tic român — au făcut protecția aerodromurilor și bazelor lui, marcîndu-și prezența mai ales la est de Bratislava, pe arterele de comunicații de pe Văhul mijlociu — la Nové Město, Trenčín, Piešťany —, în sfîrșit prin zona Brno. Trupele antiaeriene afectate nemijlocit celor două armate române (1 și 4) le-au acoperit pe tot parcursul grupările, depozitele de aprovizionare, mișcările, iar uneori s-au bătut ca o artilerie de cîmp, contribuind din plin prin toate acestea la succesele operative ale forțelor noastre terestre.

Și pontonierii au continuat să construiască sau să întrețină poduri în Ungaria*, în general în beneficiul operațiilor ce se

* Vezi și pag. 262-263.

purtau în Cehoslovacia. Anumite subunități române de pontonieri au fost aduse succesiv înapoia imediată a frontului din această ultimă țară. Poduri înghebate de români și-au avut însemnătatea lor în luptele de pe Hronul superior și mijlociu (în special în zonele Brezno și Banská Bystrica). Mai târziu pontonierii români au creat treceri pe Váh (mai ales în jur de Trenčín), iar spre sfârșitul luptelor pe Morava, undeva nu departe de orașul Žlín (azi numit Gottwaldov).

Și-au înscris eforturile în ansamblul operațiilor din Cehoslovacia și militarii români specializați în crearea și întreținerea comunicațiilor terestre — vitale pentru mersul războiului. Cele câteva mii de ostași și ofițeri ai batalioanelor române de drumuri au lucrat, în zone necesare frontului 2 ucrainean, în special în sud-estul Slovaciei (pe axa rutieră Lučenec-Zvolen-Bánovce), între Hronul inferior și Nitra, în vestul Slovaciei (pe axa Jablonica-Trnava-Hodonin), în Moravia (la est de Brno pînă la acest oraș).

Feroviarii noștri militari, continuînd lucrările din Ungaria, au refăcut și în Cehoslovacia linii, instalații aferente, telecomunicații feroviare etc. Sectoarele de cale ferată repuse în funcție și întreținute de feroviarii militari români s-au aflat în special în spațiul Lučenec-Zvolen, apoi pe comunicația ce urcă de-a lungul Hronului pînă la Banská Bystrica. Dacă aici subunitățile române de căi ferate au lăsat rodul brațelor și minții lor prin spații ce fuseseră străbătute de trupele noastre terestre în luptele anterioare, alte subunități au reconstruit căi ferate prin sudul țării, pe axul ce duce de la Galanta la Bratislava și de aici la Brno. În total ai noștri au refăcut sau reparat aproape 30 de poduri de cale ferată și au restabilit telecomunicații adecvate pe un total întrecînd 120 de kilometri.

Pomenind într-un paragraf anterior că pe timpul operațiilor desfășurate de români în Cehoslovacia o unitate a lor — tanchiștii — și-a înscris prezența și în teritoriul Austriei, trebuie să le adăugăm câteva sute de militari feroviar. Ei și-au îndeplinit misiunile fixate de comandamentul sovietic pe comunicațiile de la nord și vest de Viena — au restabilit secțiuni de cale ferată pe liniile Viena-Mistelbach-Laa, Viena-Stockerau-Ziersdorf (la nord-vest de capitala austriacă) etc. Prin iunie, la o lună după terminarea războiului, acești militari feroviar români își mai desfășurau lucrările în rețeaua de căi ferate din partea de nord a Austriei.

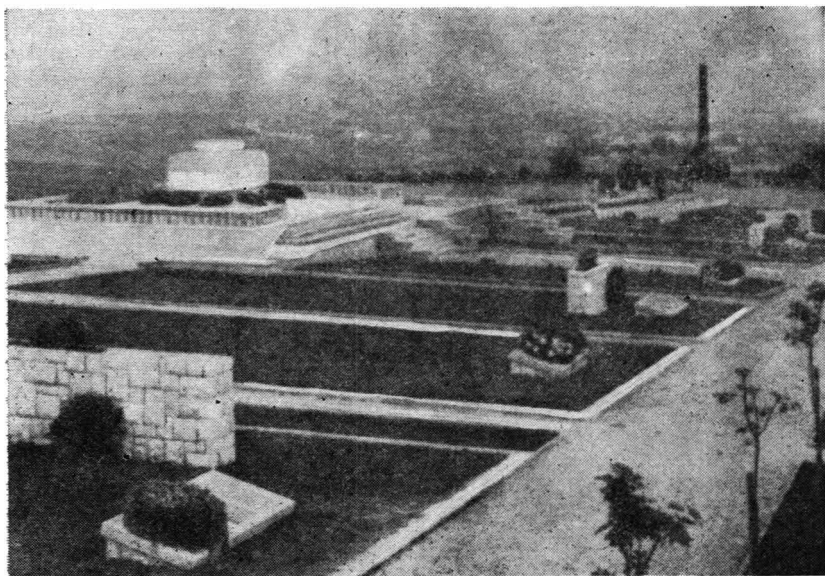
Ca și în etapele anterioare, rezultatele operative obținute în Cehoslovacia de trupele de uscat și de aeronautica română ar fi fost de neconceput fără rodnică activitate a unităților și formațiunilor de aprovizionare cu muniții, armament, alimente, echipament, fără destoinicia personalului sanitar de toate rangurile, care a salvat vieți, a îngrijit răniți, a redat frontului mii și mii de ostași însănătoșiți prin grija și priceperea sa.

Dificultățile de tot felul au solicitat din plin aici în Cehoslovacia atât eforturile fizice, tenacitatea atât de caracteristică ostașului român, vitejia, prețul vieții, cât și priceperea militară, ingeniozitatea, înalta calificare a ofițerilor, a comandamentelor.

S-a arătat pe parcursul acestor rînduri că de multe ori în Cehoslovacia înaintarea generală spre vest a trupelor române era o rezultată a unor mișcări complicate: regruparea armatelor române mai spre sud, unde în virtutea terenului se obținuseră progresiuni mai adînci, și declanșarea unor atacuri de anvergură către nord, spre a sili pe germani să se retragă din ieșindurile lor mereu conturate în traseul frontului din această zonă mediană a Europei. Ușor de scris cuvîntul regrupare. Numai cine a gustat din asprimile luptelor știe ce uriaș consum de energie, ce epuizante eforturi, ce viteză cere ea, ce performanțe de precizie, organizare, precauții pretind din partea comandamentelor aceste vaste deplasări de mase umane și tehnică.

Comandamentele noastre au utilizat larg, cu suplețe, schimbări de direcție și dispozitiv, pentru a lovi dușmanul în puncte mai vulnerabile găsite pe parcurs, a-l lua pe neașteptate; au fost practicate remanieri îndrăznețe de repartizare a trupelor — unități, divizii sau corpuri de armată întregi. Această expresie de maturitate a artei noastre militare era remarcată în felul următor de generalul sovietic Managarov, comandantul unuia din grupurile de armate sovieto-române: „Unitățile române s-au dovedit manevriere... Prin marșuri forțate s-a impus deplasarea marilor unități de la un flanc la altul al armatelor, misiune pe care ele au executat-o cu rapiditate uimitoare. Adeseori comandantul armatei 1 a devansat prin măsurile luate hotărîrile comandamentului sovietic, iar deplasările marilor unități s-au efectuat într-un timp mai scurt decît cel ordonat.“

Potrivnicile diverse — unele amintite în paginile anterioare — au cerut în Cehoslovacia un ridicat tribut de sînge din partea armatei noastre — aproape 70.000 de morți, răniți și dispăruți,

Monument ridicat la Zvolen în cinstea ostașilor români căzuți pe teritoriul Cehoslovaciei

spre 30 la sută din efectivele române însumate angajate în bătălie pe teritoriul acestei țări.

Pe lângă eforturile combatante și obolul de sânge, românii și-au concretizat și pe alte căi umanismul, prețuirea și respectul față de populația țării eliberate. De pildă, numai geniștii armatei 4 au construit sau reparat peste 100 de poduri, au refăcut 300 de kilometri de drumuri, au efectuat deminări în numeroase porțiuni de teren. Toate aceste acțiuni au venit în sprijinul localnicilor nu numai imediat, ci și pentru perioada de refacere ce a urmat. Sau, referindu-ne la serviciile prestate pentru cehoslovaci de armata 1, notăm peste 200.000 de mese calde, aproape 20.000 de kilograme de făină, 7.000 de kilograme de cartofi, forțe de muncă și atelaje pentru lucrările agricole, 20.000 de consultații și tratamente medicale, 300 de intervenții chirurgicale ș.a.m.d.

Populația Cehoslovaciei a răspuns românilor printr-o călduroasă și sinceră prietenie. Multe din cronicile comunelor din Moravia, ținute după obiceiul locurilor, cuprind mărturii ale acestor

simțăminte. Spicuim câteva rînduri caracteristice dintr-una : „În ziua de 2 mai, la ora 8.30 dimineața, comuna Strelna a fost eliberată din robia nazistă. La această oră au intrat în comună primii ostași români... Ce întîmpinare frumoasă ! Nu vom uita niciodată acele clipe în care locuitorii au întîmpinat plîngînd de bucurie pe ostașii eliberatori. Nimeni nu se rușina de lacrimi, fie că era bătrîn sau tînăr... La ora 15, după masă, au sosit în comună și ostașii cehoslovaci. Ce întîlnire mișcătoare !“

În multe părți cehoslovacii au dat sprijin luptătorilor români : le-au furnizat informații despre dușman, au călăuzit subunități române pe poteci muntoase puțin cunoscute, au ajutat la îngrijirea răniților și bolnavilor noștri, au adăpostit partizani români.

Guvernul Republicii Socialiste Cehoslovace a acordat, în anii de după război, 5.600 de decorații unor români ce au participat la bătăliile din acea țară. La Zvolen s-a ridicat în cinstea ostașilor români un monument ; în diferite alte localități s-au construit obeliscuri și semne memoriale.

VI

PRIVIRE DE ANSAMBLU

IN BĂTĂLIILE DE PE FRONT

Mai 1945. Acel moment cutremurător prin liniștea-i bruscă și ieșit din obișnuința omenească. Au amuțit tunurile, puștile, au încetat exploziile infernale. După șase ani de devastatoare tălăzuri al doilea război mondial lua sfârșit în Europa. Primejdia de moarte abătută de fascism asupra libertății și civilizației umane, asupra ființei multor popoare fusese definitiv spulberată. Agresorii hitleriști erau zdrobiți.

Fusese cumplit de greu să se ajungă aici. Eforturi titanice, suferințe enorme, hecatombe nemăiîntâlnite — cîteva zeci de milioane de morți —, prețul plătit de omenirea iubitoare de libertate pentru a pune capăt prin victorie acestui război dezlănțuit de imperialismul german nazist.

Contribuția principală, hotărîtoare în înfrîngerea Reichului fascist a avut-o Uniunea Sovietică. Victoria dobîndită cu sînge și eforturi supraomenești de poporul sovietic, condus și însuflețit de partidul său comunist, a constituit un multilateral examen al vitalității orînduirii socialiste, o dovadă istorică de valoare internațională a superiorității organizației militare făurită de ea.

Alături de armata sovietică au înfruntat curajos forțele militare fasciste armatele Franței, Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii de Nord, ale celorlalte state din largă coaliție antihitleristă, aducîndu-și partea lor de contribuție la obținerea marii victorii.

Semn al epocii noi, largă mișcare de rezistență a popoarelor a dat considerabile lovituri opresorilor fasciști, a avut un rol de seamă în dezagregarea mașinii de război a Germaniei hitleriste.

După doborârea celui de-al treilea Reich condițiile mondiale făceau din înăbușirea celui alt focar de agresiune — Japonia militaristă — doar o chestiune de timp.

Alături de eforturile principalelor puteri care combătuseră Germania, înfrângerea completă a agresorilor niponi, realizată în lunile următoare, a încorporat contribuția vastă a poporului chinez, în primul rînd a forțelor militare constituite de Partidul Comunist Chinez.

Aducea încheierea războiului antihitlerist mult jinduita pace și pentru poporul român. Peste durerea marilor pierderi, amărăciunea suferințelor hărăzite țării, el resimțea mulțumirea profundă că găsisese în sine forțe și resurse ca să-și poată rîndui patria alături de țările ce contribuiseră la repurtarea greii și marii victorii de la 9 mai 1945. Pentru destinele României a fost hotărîtor că ea știuse să se smulgă din dominația germană, să se alătore coalitiei antihitleriste, să-și afirme drepturile conferite de eforturile și sacrificiile aduse la cauza comună a bătăliei contra nazismului, eforturi și sacrificii de o amploare considerabilă, dacă se raportau la întinderea țării, resursele ei, numărul populației.

Acest bilanț prilejuia românilor și o nouă scrutare a rolului jucat în acea perioadă istorică de diferitele forțe politice aflate în confruntare pe arena vieții publice a țării. Se înțelegea și mai clar marele merit dobîndit în fața națiunii noastre de Partidul Comunist Român. El se ridicase primul împotriva dictaturii fasciste, chemase de la început masele să determine ieșirea țării din războiul hitlerist, militase ca aceasta să se continue prin alăturarea efectivă a țării la coalitia antifascistă, prin participarea generală a României la războiul purtat contra Germaniei naziste. Preocupat de interesele supreme ale neamului, Partidul Comunist Român a știut să găsească pentru rezolvarea problemelor imediate un limbaj comun cu toate forțele și grupările politico-sociale opuse dominației germane, în pofida faptului că unele din ele reprezentau interese de clasă contrare celor promovate de comuniști, exponenți ai clasei muncitoare, ai oamenilor muncii.

Devenind factor de îmbinare și dinamizare a tuturor forțelor naționale antihitleriste, Partidul Comunist Român s-a dovedit în măsură, într-un moment crucial pentru țară, să orienteze desfășurarea evenimentelor spre o insurecție națională, care a rea-

lizat ruperea României din subordonarea față de Germania hitleristă, trecerea întregii țări, cu tot potențialul ei economic și militar, de partea Națiunilor Unite.

Forțele române au eliminat prezența germană în majoritatea spațiului românesc — zonele centrale și sudice ale țării. Reichul a pierdut resursele economice ale României, în special produsele petroliere, și o jumătate de milion de soldați, care s-au adăugat în balanța forțelor ce distrugeau sistematic mașina de război germană. Insurecția română a contribuit la mutarea instantanee cu sute de kilometri a frontului ce lovea Reichul dinspre est, aducându-l la granițele Bulgariei, Iugoslaviei și Ungariei, a fost unul din factorii importanți ce au declanșat criza care a silit comandamentul german să abandoneze spațiul balcanic.

Imediat după victoria insurecției forțele armate române au realizat operația de acoperire (septembrie 1944), menținând noul front creat împotriva hitleristo-hortiștilor la nord de Carpații Meridionali și vest de cei Occidentali, ceea ce a făcut cu puțință ca în înfruntarea cu Wehrmachtul să nu fie nevoie de o forțare a părții de sud a arcului carpat, cu toate pierderile masive și consumul de timp pe care ea le-ar fi implicat. S-a putut porni din câmpie la asaltarea părții de sud a ariei stăpânite de Reichul nazist.

Ostașii români, umăr la umăr cu militarii forțelor armate sovietice, s-au bătut apoi cu îndârjire pentru desăvârșirea eliberării teritoriului român de sub ocupația fascistă, pentru anularea practică a dictatului fascist de la Viena, au stropit cu sânge meileagurile strămoșești de la Întorsura Buzăului la Tîrgu Mureș, de la Arad la Oradea, de la Luduș la Carei și Satu Mare.

Înfăptuind voința întregului popor, determinată de necesitatea salvării intereselor naționale, armata română și-a continuat neabătut lupta și dincolo de hotarele patriei.

În Ungaria trupele române au înfruntat inamicul în pustă, la Debrețin, pe Tisa, spre și în Budapesta, principal bastion al rezistenței hitleriste din câmpia Dunării mijlocii, au contribuit puternic la destrămarea sistemului defensiv german prins de pilonii muntoși din partea de nord-est a țării. În plus zburătorii români au acționat și în bătăliile aeriene de la vest de capitala

maghiară, iar un grup de geniști — pe cursul fluviului în vremea contraofensivei germane de la Balaton.

În Cehoslovacia forțele noastre au asaltat inamicul pas cu pas din extremitatea răsăriteană a țării, de la sud-vest de Košice. escaladînd munți după munți, trecînd ape după ape, pînă în vestul țării, la cîteva zeci de kilometri de Praga.

Aproape 2.000 de români au desfășurat acțiuni și în Austria. în spațiul dintre capitala țării, Viena, și teritoriul limitrof cehoslovac.

Desigur, potrivit realităților militare și posibilităților din acea vreme ale țării, marea majoritate a efectivelor militare române au fost constituite din trupe pedestre (infanterie, de munte, cavaleriști care au luptat în general pe jos), îmbinate strîns cu artilerie de cele mai diferite categorii. Descriind în paginile cărții eforturile armatei române și realizările lor, s-au avut de aceea în vedere cu precădere aceste trupe. Dar nu trebuie uitat că operațiile desfășurate de armatele române în războiul antihitlerist sînt rezultatul îmbinării acțiunilor tuturor categoriilor de trupe și militarilor de toate specialitățile. Se cuvine de aceea să notăm unele distinct.

Aviația. Și-a purtat aripile de la Marea Neagră pînă în patru-laterul Boemiei. S-a năpustit, îndată ce a început insurecția, asupra dușmanului hitlerist atît din văzduh cît și de la sol (prin militarii ce deserveau instalațiile terestre) ; a lovit cu spor diviziile fasciste ce încercau să pătrundă spre Carpați în septembrie 1944, a bătut din văzduh forțele dușmane izgonite spre hotarul nord-vestic al țării ; a dat lupte aeriene în Ungaria la verticala munților Bükk, pe cerul pusteii dintre Tisa și Dunăre, deasupra și asupra Budapestei, spre lacul Balaton și spre Vác și Esztergom ; a acționat în spațiul aerian al Cehoslovaciei pe deasupra zonei Lučenec, șirurilor de munți ai Metalicilor Slovaci, Fatrei Mari și Mici, Carpaților Albi, a zonei industriale Brno, înălțimilor boemomorave.

Relevînd contribuția adusă de zburătorii români, generalul sovietic Imacenko, a cărui armată a fost în repetate rînduri sprijinită din aer de corpul nostru aviatic, spunea în aprilie 1945 : „Cînd trece aviația română trupele terestre sovietice spun : Iată, vin ai noștri ! Este o dovadă a legăturii care există acum între cele două armate ale noastre.“

Aripile românești au angajat în total în războiul antihitlerist 540 de avioane și au cuprins un personal navigant și de deservire însumând aproape 40.000 de militari. Ieșirile-avion efectuate de aeronautica română în războiul antifascist au depășit cifra de 8.500, bombele lansate, pe cea de 1.300 de tone.

Artileria antiaeriană. Și-a îndreptat de la 23 august țevile tunurilor ei împotriva avioanelor hitleriștilor ; multe subunități și detașamente ale antiaerienei au acționat ca infanterie, și în încăierări corp la corp, în situația complicată din zilele insurecției. Apoi bateriile antiaeriene românești au străjuit zonele populate ale țării, îndeosebi aglomerările industriale, altele au însoțit trupele române în înaintarea lor ori au acoperit forțe sovietice împotriva dușmanului din văzduh. Multe bombardiere cu zvastica și-au încheiat cariera lovite de tirul precis al antiaerienei române, de multe ori stolurile de avioane germane au fost nevoite din același motiv să se împrăștie în dezordine, să facă cale întoarsă sau să-și arunce încărcătura explozivă la întâmplare, fără adresă și fără efect. Pe parcursul campaniei duse împotriva Germaniei fasciste artileria antiaeriană română a angajat în acțiune circa 1.400 de piese (cuprinzând și tunurile antiaeriene aflate în componerea forțelor terestre), cu efective însumate de peste 35.000 de militari.

Rezumând în câteva cifre eficacitatea forțelor aeronauticii române (avem în vedere aviația și artileria antiaeriană la un loc), reiese că au fost doborâte sau capturate peste 300 de avioane inamice, distruse peste 1.000 de autovehicule și mai mult de 5.000 de vagoane de cale ferată, dezorganizate și scoase din uz vreo 70 de gări ; au fost lovite și nimicite aproape 100 de blindate, sfărâmate prin atacuri aeriene pînă la 30 de baterii de artilerie, distruse sau grav avariate aproape 30 de fabrici și 8 poduri de importanță considerabilă, scufundate 15 nave fluviale. Efectivele totale participante au însumat aproximativ 75.000 de oameni.

Marina. Și-a dat contribuția în cele câteva zile ale insurecției la izgonirea flotei germane din apele românești ale Mării Negre. Formațiuni maritime române au călăuzit navele sovietice să abordeze litoralul românesc și au contribuit la instalarea bazelor lor în acest spațiu. Ulterior, cu mijloacele auxiliare rămase la

dispoziție, unități și formațiuni terestre ale marinei noastre au pășit la deminarea plajelor litoralului român. Trupele marinei noastre fluviale au lovit în timpul insurecției cu rezultate eficiente forțele navale hitleriste sau trupe terestre din zonele alăturate cam pe toată întinderea Dunării românești, din deltă pînă la Cazane. Apoi, pînă la sfîrșitul războiului, marina fluvială a curățit cursul de apă de obstacolele acumulate în anii anteriori sau lansate ulterior de dușman. Dragarea Dunării a permis folosirea ei neconținută ca important ax de pătrundere spre spațiile sudice ale Reichului nazist.

Însumînd și perioada insurecției *, marina română a angajat în bătălia contra Germaniei hitleriste 35 de bastimente de luptă, plus nave auxiliare și diverse mijloace terestre, deservite în total de aproape 10.000 de militari.

Forța noastră navală a asigurat ridicarea a peste 20.000 de mine de pe litoral și a capturat sau distrus o mare parte din sutele de nave fluviale înscrise de germani la capitolul pierderi în urma intrării României în războiul antihitlerist.

Trupe specializate în amenajarea comunicațiilor. I-am văzut pe pontonieri asigurînd rapid în timpul insurecției trecerea peste Dunăre, la Hîrșova, a trupelor române care se scurgeau prin Dobrogea în Muntenia pentru a se angaja apoi în bătălia Transilvaniei. I-am văzut deservind nevoile de traversare ale trupelor frontului 3 ucrainean, dirijate în Bulgaria. Am amintit de construcțiile efectuate de pontonierii noștri în febra bătăliei din toamna lui 1944, în partea de nord-vest a țării, pe cînd ea era în curs de eliberare de sub ocupația străină. I-am văzut în Ungaria la Tisa, la Hernád, la Sajó, și mai ales pe Dunărea mijlocie aproape de Budapesta sau ceva mai la sud, în timpul amplelor contraofensive germane din februarie și martie 1945. I-am văzut înjghebînd fulger poduri în Cehoslovacia peste Hron, Váh și Morava.

Cifric contribuția lor la războiul antihitlerist al României se poate rezuma după cum urmează: 10 poduri fluviale, plus 26 peste diverse râuri. Lungimea însumată a construcțiilor efectuate de pontonieri depășea 8.000 de metri.

* Vezi pag. 82-83, 84, 104. 109-110.

Trupele specializate în domeniul comunicațiilor rutiere au acționat pe teritoriul patriei în special în partea de nord-vest, căci rapiditatea operațiilor din august 1944 n-a permis ocupanților hitleriști să comită distrugerii însemnate în spațiul de desfășurare a insurecției ; în schimb lunile de operații sistematice din Transilvania, Crișana și Banat s-au soldat cu frecvente acte de dezorganizare făcute de fasciști, care au afectat și rețeaua rutieră. Apoi, subunitățile române de drumuri ca și geniștii celor două armate terestre ale noastre au amenajat șosele și drumuri în estul Ungariei și în Cehoslovacia, în general pe traseele progresiunii diviziilor noastre. La un moment dat 5 din cele 9 batalioane române de drumuri au fost repartizate la dispoziția exclusivă a frontului 2 ucrainean și au lucrat la redeschiderea sau amenajarea de noi comunicații în diverse zone.

Rezultatele de ansamblu ale activității unităților și formațiilor române specializate în materie de comunicații rutiere pot fi rezumate astfel : circa 4.500 de kilometri de șosele construite, refăcute sau consolidate, dezăpeziri — pe aproape 800 de kilometri, peste 700 de poduri rutiere stabile construite (din care vreo 20 în cooperare cu trupe sovietice specializate), deminarea a aproape 100 de lucrări de artă de pe comunicații (viaducte, diguri etc.).

Unitățile noastre de căi ferate au efectuat lucrări imediat după insurecție în spațiul estic al României, iar din toamna lui 1944 au abordat cu hărnicie amplele fronturi de muncă necesitate de masivele distrugerii săvârșite de fasciști și în sectorul feroviar în partea de nord-vest a României. Întrunite într-un comandament special, unitățile române de căi ferate au urmat și ajutat progresiunea frontului în Ungaria și Cehoslovacia. În prima țară au realizat construcții, refaceri și restabiliri de trafic în special în pînza feroviară a Debreținului, precum și pe linii ce duc dinspre est și dinspre nord-vest spre Budapesta. În Cehoslovacia feroviarilor militari români au lucrat pe liniile din sud-estul Slovaciei, pe axul Hronului mijlociu, în sudul țării de la granița ungară prin Bratislava pînă la Brno. O parte din aceste trupe române au contribuit în Austria la refacerea rețelei feroviare în spațiul nord-estic al acelei țări.

Cifric aportul lor de ansamblu se exprimă în 2.400 de kilometri de cale ferată refăcută și întreținută, 135 de poduri fero-

Depozit de carburanți pe front

viare reconstruite sau reparate, mii de kilometri de telecomunicații feroviare repuse în uz.

Serviciile de aprovizionare, dotare materială și asistență sanitară. Un sector al efortului nostru militar ce se cere și el relevat. Cele mai bune planuri de bătălie, cea mai pricepută conducere și cele mai viteze trupe nu pot duce războiul cu succes dacă nu sînt alimentate continuu cu muniții, armament, carburanți, dacă, fără întreruperi sau privațiuni prea îndelungate și frecvente, nu sînt hrănite și îmbrăcate, dacă medicii și infirmierii nu au la îndemîna un minimum de instrumente și medicamente necesare salvării răniților, tratării și însănătoșirii bolnavilor. Desigur tot acest ansamblu de materiale necesare purtării unui război de anvergura celui antihitlerist este continuu produs prin munca maselor din interior. Dar realizarea producției necesare frontului nu epuizează problema înzestrării și aprovizionării trupelor combatante. Este nevoie de o întreagă rețea de instituții și formațiuni militare („serviciile”) care să asigure „debitarea” acestei producții pînă la locurile de destinație, din fabrică și din siloz pînă în tranșeea din linia întîi. Și în această privință s-a depus un amplu efort în forțele armate române pe timpul războiului antihitlerist.

În toamna anului 1944 au fost constituite pe lângă cele două armate terestre „comandamente de etape“ destinate să coordoneze aprovizionarea trupelor combatante pe frontul antihitlerist, fluxul și refluxul traficului de materiale și oameni spre și dinspre front. S-au organizat baze speciale, depozite mari ale celor două armate terestre, un sistem suplu de alimentare a depozitelor mai mici, mergînd pînă la magaziiile — mobile în condiții de război — ale regimentelor, coloane de transport auto, mai ales hipomobile, date fiind disponibilitățile noastre de atunci.

Conștiinciozitatea și tenacitatea acestor mii și mii de soldați, gradați, subofițeri și ofițeri de la „etape“ și „servicii“ au atîrnat greu în cumpăna rezultatelor luptei. Foștii luptători își aduc aminte ce a însemnat o bandă de mitralieră sosită la timp, cînd, în focul înclăstării cu dușmanul, undeva pe Mureș, le-ai terminat pe celelalte. O hrană caldă adusă după zile de hăituire reciprocă cu inamicul undeva prin văgăunile Tatrei Mici. O pereche de bocanci care să înlocuiască pe cei stricați repede de frecuşurile războiului etc., etc.

De la „serviciile“ eşaloanelor mari pînă jos au fost perioade de mari greutate și încordare — îndeosebi cînd frontul s-a îndepărtat de granițele țării, cînd luptele se duceau în Ungaria și Cehoslovacia. Dificultățile au mai fost micșorate cînd bazele comandamentelor noastre de etape au primit de la forurile sovietice aprobarea de a se instala în Ungaria și Cehoslovacia, ceva mai aproape de front, de a achiziționa contra plată de pe teritoriul acestor țări unele alimente, furaje și alte obiecte de urgență necesitate.

Și de multe ori de la militarii serviciilor s-a pretins nu numai conștiinciozitate, ci adevărată vitejie ostășească. Căci destul de des — așa cum se întîmplă tot mai mult în războiul modern — coloana de transport e prinsă de bombardiere dușmane și supusă loviturilor la sute de kilometri departe de front; de la vreo 20 de kilometri începea pericolul obuzelor expediate de artileria inamică. Și cîți militari de la „servicii“ n-au îngroșat rîndurile morților și răniților pe cînd se strecurau prin viroage sau printre copaci — de multe ori tîrîndu-se pe burtă — ca să ducă pe poziție „marmita“ cu hrană caldă, lada cu muniții, și cîți dintre ei n-au pus mîna pe pușcă și asaltat dușmanul în rînd cu infanteriștii sau

n-au tras la tun laolaltă cu artileriștii, atunci cînd nevoia a cerut-o !

Se cuvine menționată și toată armata personalului sanitar : medici de diverse calificări și profiluri (mulți chirurghi — așa cere războiul —, medici de la unități care în lupte trebuie să știe de toate), farmaciști, infirmieri și infirmiere, sanitari, brancardieri, îngrijitoare. Efortul organizatoric prestat în acest domeniu s-a concretizat în crearea unui sistem suplu, adecvat dinamicii frontului — posturi de prim-ajutor, ambulante, infirmerii, spitale de front (cu vitregia și pericolele condițiilor lor), spitale mari din interiorul țării, coloane de transportare a răniților și bolnavilor. trenuri și automotoare sanitare. Priceperea profesională, munca — adeseori extenuantă —, abnegația umană a tuturor acestor cadre sanitare s-au însumat și ele în eficiența cu care armata noastră a făcut față examenului greu al războiului antihitlerist. Ca să dăm o singură cifră, prin mâinile personalului sanitar au trecut aproape 90.000 de răniți (nepunînd la socoteală pe cei trimiși la spitale), pe care în mare majoritate i-a redat societății, patriei.

Sprrijinit cu însuflețire de întregul popor, efortul desfășurat de forțele noastre armate în războiul antifascist își găsește oglindirea de ansamblu — bineînțelele incompletă — în cîteva cifre elocvente :

România a angajat în luptă forțe de uscat alcătuite dintr-un număr de divizii ce a variat pe parcurs — între 14 și 37, la sfîrșit se aflau 16 pe front în Cehoslovacia —, plus unități blindate* ; după insurecție aceste divizii au fost articulate în două armate — 1 și 4. Aeronautica a acționat în majoritatea perioadei de război printr-un corp aerian ; artileria antiaeriană, prin două brigăzi întrunite apoi într-o divizie de artilerie antiaeriană, plus alte mijloace încadrate în trupele terestre și în corpul aerian. Marina militară a utilizat un număr variabil de nave și, respectiv, efective. Trupele speciale au fost reprezentate de o brigadă de căi ferate, o unitate și alte forțe de pontonieri, subunități de drumuri, unități și formațiuni de deservire etc.

* În perioada de început a războiului au acționat două detașamente blindate ; din februarie 1945 — un regiment de tancuri.

Suma totală a efectivelor române participante la războiul antihitlerist depășește o jumătate de milion — în speță aproape 540.000 de oameni. Nu numai raportată la populația țării, ci și ca cifră absolută ea vădește o contribuție notabilă.

Tributul de sînge plătit pentru rezultatele istorice dobîndite de țara noastră în această grea încercare, în cursul căreia armatele noastre, în frăție de arme cu forțele sovietice, s-au putut găsi aproape continuu în ofensivă — ceea ce mărește de regulă pierderile —, s-a ridicat la aproape 170.000 de morți, răniți și dispăruți (ultima categorie cuprinde puținii prizonieri căzuți la dușman și mai ales morți neidentificați ca atare). Din totalul de mai sus se numără vreo 5.000 de ofițeri și cam tot atîți subofițeri, ceea ce relevă și gradul general de participare, abnegație și dăruire a tuturor categoriilor de militari.

S-au bătut ostașii noștri împotriva Reichului fascist circa 260 de zile, din august 1944 pînă în mai 1945. Dacă facem abstracție de spațiul pe care s-a desfășurat insurecția și luăm drept linie de pornire Mureșul mijlociu, armata română a străbătut — socotind o virtuală linie dreaptă — în încheștarea cu dușmanul circa 1.000 de kilometri, pînă în apropiere de Praga. Militarii noștri de toate armele au luat pieptiș în bătălii cam 20 de masivi muntoși mai importanți, au forțat 12 cursuri de apă mai mari, au eliberat peste 3.800 de localități, din care mai mult de 50 de orașe sau așezări de tip urban.

Militarii români au distrus sau capturat în lupte însemnate cantități de armament, muniții și altă tehnică de luptă. Pierderile umane pricinuite de ai noștri armatelor fasciste s-au cifrat la aproape 120.000 de prizonieri și 20.000 de morți (repetînd că în ce privește ultimii este vorba doar de înregistrările făcute de unitățile noastre; cifra reală a morților, precum și cea a răniților scoși din luptă prin acțiunea trupelor române este desigur mult mai mare).

În total deci armata română a scos din luptă cel puțin vreo 140.000 de militari adverși, adică aproximativ valoarea a 14 divizii din acea vreme.

Încă în cursul războiului numeroase ordine de zi date de ministrul de război al României, de comandanți de armată,

corpuri, divizii au evidențiat unele din remarcabilele fapte de arme, de cutezanță, eroism și pricepere ostășească ale unor mari unități și unități, ale unor ofițeri, subofițeri, gradați și soldați. În ordinele de zi ale Comandamentului suprem sovietic începând din luna martie 1945 trupele române au fost menționate de 7 ori. Numeroase alte documente ale unor foruri militare sovietice au remarcat aportul dat de armata română la înfrângerea forțelor hitleristo-hortiste.

Efortul de ansamblu al României la zdrobirea Germaniei naziste și-a găsit aprecierea și peste hotare.

În septembrie 1944 A. Eden, pe atunci ministru de externe al Marii Britanii, declara în Camera Comunelor că „România a dat deja un ajutor substanțial cauzei aliaților...”.

La 7 ianuarie 1945 radio Londra arăta : „Dintre națiunile care luptă împotriva Germaniei hitleriste România se situează azi în al patrulea rînd în ce privește numărul de ostași care participă la bătălia de distrugere a nazismului“. În aceeași perioadă deputatul laburist Ivor Thomas sublinia în parlamentul englez că „România este a patra țară ca efective pe frontul împotriva Germaniei...”.

Postul de radio New York emitea următoarea apreciere în februarie 1945 : „...acțiunea armatei române a contribuit serios la cucerirea Budapestei și la înaintarea în regiunea cehoslovacă, tot astfel cum prin actul de la 23 august 1944 România a contribuit într-o bună măsură la schimbarea situației de pe întregul front răsăritean.“

Într-o notă adresată guvernului român de guvernul URSS la 6 august 1945 se menționa „participarea activă a României, începînd de la 23 august 1944, în luptă de partea aliaților, în contra Germaniei hitleriste...”.

La conferința de pace de la Paris din 1946 locțiitorul șefului delegației sovietice, A. I. Vișinski, remarcă : „La 24 august 1944, cînd încă nu se conturaseră perspectivele evoluției ulterioare a evenimentelor și cînd soarta Germaniei hitleriste încă nu se vedea cu suficientă claritate, România a făcut o cotitură hotărîtoare în politica ei externă... Prin acest act România a acordat ajutorul său Națiunilor Unite și în primul rînd Uniunii Sovietice, care

a suportat într-o măsură mai mare decât alte țări greutățile agresiunilor militare ale Germaniei și sateliților ei. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a confirmat importanța pasului făcut de poporul român prin care el... s-a situat de partea țărilor democratice, devenind unul din participanții activi la lupta împotriva Germaniei hitleriste și a sateliților care i-au rămas credincioși.“

În august 1946 ministrul de externe cehoslovac, Jan Masaryk, arăta la conferința de pace : „România a acordat ajutor poporului cehoslovac în clipele cele mai grele ale luptei sale împotriva cotropitorilor fasciști... Poporul cehoslovac nu va uita că trupele române au luptat voluntar împotriva germanilor pe teritoriul Cehoslovaciei ajutând la eliberarea ei.“

În octombrie 1946 V. M. Molotov, ministrul de externe al Uniunii Sovietice, arăta în același sens că „împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democrată a început lupta pentru înfrângerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem serviciile aduse de poporul român acestei cauze“.

Comentatorii militari francezi generalul Cochet și locotenent-colonelul Paquier menționau printre altele în octombrie 1946 : „Avînd aceleași virtuți ca și strămoșii lor, soldații români din 1945, iubind cu ardoare libertatea, l-au izgonit din nou pe invadatorul german... România, care a fost de două ori ocupată de Germania, de două ori lovită în fiii ei și pămîntul ei, ca și Franța năpăstuită, pustiită, pusă sub călcîiul Wehrmachtului, a dat tot ce a avut mai bun pentru cauza aliaților.“

Relevînd masiva participare a armatei române la războiul antinazist, au fost conferite militarilor noștri de diferite grade peste 300.000 de decorații românești, sovietice, cehoslovace și ungare.

UN RĂZBOI SPRIJINIT DE ÎNTREGUL POPOR.

Un factor hotărîtor al biruințelor obținute pe front de către ostașii noștri l-a constituit susținerea materială a armatei cu toate cele necesare ducerii luptelor. Diferite calcule făcute în timpul celui de-al doilea război mondial au dus la concluzia că pentru între-

ținerea unui ostaș pe câmpul de bătaie trebuie să lucreze în interior câțiva oameni ai muncii.

Condițiile în care se afla țara noastră au impus eforturi uriașe din partea oamenilor muncii pentru satisfacerea acestor cerințe.

În momentul alăturării României la coaliția antihitleristă situația economică a țării era grea. Unele întreprinderi, triaje de cale ferată și alte instalații suferiseră distrugereri însemnate din cauza bombardamentelor aeriene anglo-americane din primăvara și vara lui 1944. Zeci de mii de locuințe erau distruse. În Moldova și în alte regiuni ale țării pentru sute de mii de sinistrați și evacuați de război, de orfani și invalizi trebuia să se găsească adăpost, să li se asigure existența. În agricultură se resimțea lipsa de brațe de muncă și de atelaje.

În mod inerent la aceste greutăți s-au adăugat ulterior altele cauzate de ducerea operațiilor pe frontul antihitlerist, de întreaga conjunctură de război.

Prin natura bogățiilor sale însă țara noastră dispunea de însemnate resurse materiale cu o mare valoare economică și strategică: petrol, gaze naturale, cărbune, minereuri diferite, produse agroalimentare, lemn etc. Existau în depozite și anumite rezerve de materii prime. Ca urmare a insurecției fuseseră salvate de la distrugerile proiectate de hitleriști bazinul petrolifer al văii Prahovei, întreprinderile industriale în funcțiune la acea dată, comunicațiile de tot felul, porturile maritime și fluviale, podurile și tunelurile — toate de o importanță esențială pentru ducerea războiului.

În fața poporului stăteau în acea perioadă două mari dezerate de ordin economic și financiar: aprovizionarea multilaterală a frontului și îndeplinirea obligațiilor pe care statul român și le asumase prin convenția de armistițiu încheiată cu Națiunile Unite în septembrie 1944.

Luînd în considerare întregul tablou politic și economic al țării, necesitatea imperioasă a îndeplinirii acestor două mari cerințe, precum și posibilitățile reale de rezolvare a lor, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea luptei poporului pentru sprijinirea frontului, fiind mobilizatorul și organizatorul lui în

soluționarea cu succes a întregii situații în care țara se găsea. El a lansat însuflețitoarea lozincă „Totul pentru front, totul pentru victorie!”, sub semnul căreia mulțimile de oameni ai muncii și-au încordat toate puterile și întreaga voință pe cel de-al doilea câmp de bătălie — frontul economic. Comuniștii și social-democrații, care acționau pe bază de front unic muncitoresc, organizațiile de masă democratice și progresiste — Uniunea Tineretului Comunist, sindicatele, Frontul Plugarilor, Apărarea Patriotică, Uniunea Patrioților, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari și altele — și-au îndreptat eforturile în această direcție, împletind lupta revoluționară cu aceea de susținere a războiului.

Dinamizatoarea și conducătoarea întregului efort de război era clasa muncitoare în frunte cu partidul comunist. Muncitorii trebuiau să sporească neconținut producția și totodată să refacă „din mers” — acolo unde întreprinderile suferiseră distrugerii totale sau parțiale — compartimentele avariate sau să ridice din ruine noi hale și clădiri.

În cadrul efortului general se acorda atenție tuturor ramurilor industriale. Prioritate cronologică aveau însă transporturile și comunicațiile, ramura materiilor prime, a energiei și metalurgia, care reprezentau baza producției de război și garanția ajungerii ei la destinație.

Configurația pe care o avea frontul în sud-estul Europei făcea ca partea cea mai mare a transportului de trupe și materiale din această arie continentală să treacă prin țara noastră. De aceea transporturile și comunicațiile românești, și îndeosebi căile ferate, trebuiau să asigure aducerea la timp pe front a trupelor, armamentului, munițiilor, alimentelor, să evacueze răniții, să mențină permanent și pe distanțe din ce în ce mai mari legătura dintre front și spatele frontului.

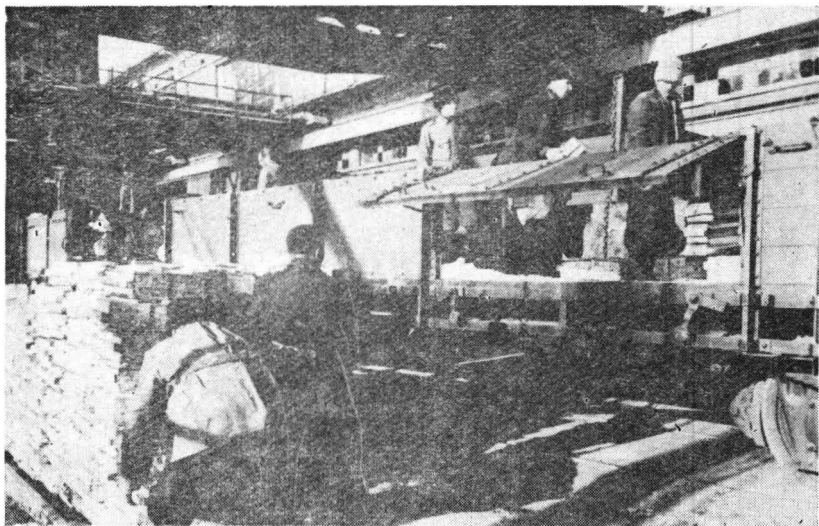
Începând de la 23 august 1944 rețeaua de căi ferate a României, cu o lungime de aproape 8.000 de kilometri, și cele 52.614 vagoane și 2.377 de locomotive de care dispunea atunci au fost puse aproape în întregime la dispoziția frontului antihitlerist. De asemenea au fost utilizate pentru război 70 la sută din cei 20.000 de kilometri de rețea telefonică și telegrafică a

Afiș editat de PCR în timpul războiului antihitlerist

țării, 845 de kilometri de conducte petroliere din cei 939 cît măsura lungimea lor integrală, toate aerodromurile, împreună cu instalațiile aferente, 92 la sută din capacitatea de transport a flotei fluviale și maritime române, precum și porturile și docurile respective.

Muncitorii și funcționarii de la căile ferate, de la transporturile aeriene și navale au lucrat zi și noapte pentru nevoile frontului : cei care mergeau pînă în apropierea liniilor de luptă erau socotiți adevărați ostași, și nu de puține ori au stat sub bombardamentele aviației sau ale artileriei dușmane. O uriașă muncă s-a desfășurat pentru sporirea cantitativă și calitativă a parcului rulant, refacerea și întreținerea căilor ferate, triajelor

Încărcarea unui tren cu muniții pentru cîmpurile de bătălie

și gărilor care suferiseră de pe urma războiului și îndeosebi a celor din partea de nord a Transilvaniei care fuseseră distruse de inamic, pe mari întinderi, în timpul retragerii sale.

Eforturi uriașe au făcut minerii din bazinele carbonifere și de la cele metalifere. Deși aveau condiții de muncă și de trai extraordinar de grele, muncitorii din această ramură a industriei, animați de un puternic patriotism, au dat țării cantități de materii prime și combustibil din ce în ce mai mari. O înrîurire puternică a avut-o vizita făcută în valea Jiului, în noiembrie 1944, din împrumutarea Comitetului Central al Partidului Comunist Român, de către Gheorghe Gheorghiu-Dej, pe atunci ministru al comunicațiilor. Cu acest prilej s-au luat la fața locului, înglobînd propunerile și inițiativele locale, măsuri imediate pentru sporirea randamentului și ameliorarea organizatorică a proceselor de producție și, totodată, pe măsura posibilă în acele împrejurări, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și trai ale muncitorilor din acest principal bazin carbonifer al țării. Astfel minerii din industria carboniferă au mărit continuu

producția de cărbune, realizând la sfârșitul lunii martie 1945 cantități de aproape două ori mai mari față de cele extrase în septembrie 1944.

Petroliștii de toate categoriile, refăcând o mare parte din instalațiile distruse de bombardamentele aeriene și folosind din plin pe cele aflate în funcțiune, au pompat neconținut milioane de tone de petrol, care au luat drumul frontului român și sovietic. Extracția de petrol a țării a totalizat în 1945 4.680.000 de tone.

În fruntea luptei pentru aprovizionarea frontului au stat de asemenea siderurgiștii și metalurgiștii. Armata română a primit pînă la sfârșitul războiului 33.000 de pistoale automate, puști și puști-mitraliere noi, 420 de tunuri și aruncătoare de mine, 600 de autocamioane, mai mult de 33.000 de tone de muniție și alte produse de acest gen.

Pe lângă producția nouă, întreprinderile metalurgice române au reparat pentru armata română și armata sovietică mii de tunuri, tancuri, avioane, vase de război și transport și altfel de armament și tehnică de luptă.

O substanțială contribuție a adus industria ușoară : textilă, de încălțăminte, alimentară etc. Milioane de obiecte de încălțăminte și îmbrăcăminte de iarnă și de vară, zeci de mii de tone de produse alimentare fabricate sau prefabricate, cantități mari de săpun, lenjerie de spital, medicamente, tifon, vată etc. au luat drumul frontului.

Pîrghie temeinică a susținerii războiului a fost țărănimea. Ea a furnizat cîmpului de bătălie vitele de tracțiune, întreaga alimentație, iar pentru industrie numeroase materii prime.

După date incomplete țărănimea a aprovizionat frontul cu 220.000 de tone de produse agroalimentare de tot felul și peste 142.000 de tone de furaje și grăunțe. La acestea se adaugă un mare număr de vite rechiziționate, precum și enorme cantități de produse vîndute sau remise de populația sătească din zonele în care armatele române și sovietice își făceau aprovizionarea pe bază locală.

Nu mai vorbim de faptul că în virtutea structurii demografice de atunci a țării marea majoritate a efectivelor armatelor noastre de operații provenea din rîndurile populației sătești.

În timpul războiului antihitlerist oamenii de cultură — ingineri, tehnicieni, medici, savanți, scriitori legați de interesele poporului, tot ce avea mai bun intelectualitatea — au răspuns apelului partidului comunist, și-au pus cunoștințele și capacitatea lor în slujba transformărilor democratice cerute de popor și a cauzei nobile a războiului eliberator.

Patriotismul manifestat de oamenii muncii în susținerea războiului și-a găsit expresie sub multiple forme în cadrul procesului de producție și în afară. Elanul de muncă și luptă domina peste tot. În frunte cu organizațiile de partid comuniste, muncitorii au lansat întreceri în muncă, au lucrat sute de mii de ore de muncă voluntară. De exemplu, muncitorii de la întreprinderea „Unirea“-Moreni, lucrând în timpul lor liber, fără plată, au repus în funcțiune două sonde abandonate, cei de la uzina de avioane IAR-Brașov au lucrat multă vreme câte 3-6 ore peste program pentru remontarea într-un termen cât mai scurt a mașinilor și uneltelor care fuseseră dispersate; uteciștii de la atelierele CFR-Palas (nodul feroviar Constanța) au făcut 1.500 de ore de muncă voluntară și au reparat peste program circa 100 de vagoane etc.

Au fost introduse numeroase inovații care au ușurat procesul de producție și au mărit productivitatea muncii.

Mii de săteni au transportat cu carele muniție și provizii de război la zeci de kilometri depărtare de localitățile lor, ajungând deseori pînă la linia întâi, sub focul aviației și artileriei dușmane. Alți locuitori ai satelor au lucrat voluntar la refacearea căilor ferate, a drumurilor și podurilor distruse de război, la amenajarea diferitelor aerodromuri. Astfel, din județul Mehedinți 24.300 de țărani, folosind mai mult de 10.000 de căruțe, au efectuat transporturi de muniție și materiale, au lucrat la refacearea drumurilor și a unui aerodrom militar, iar locuitorii din satul Petrindu (Cluj) au efectuat 2.000 de zile de lucru cu brațele și 400 de zile de transport cu căruțele în interesul frontului.

Mii de tineri de la orașe și sate, în frunte cu uteciști, doriți să lupte pentru eliberarea patriei și zdrobirea fascismului, au plecat voluntar pe front.

Numeroși medici, surori medicale, sanitari au considerat că își fac mai bine datoria pentru țară acolo pe cîmpul de bătaie, vindecînd și salvînd de la moarte pe cei care nu precupețeau nimic în numele libertății și independenței patriei noastre. De

Ostășii români întorși de pe frontul antihitlerist trec solemn pe sub Arcul de Triumf din București la 23 august 1945

pildă, de la clinica facultății de medicină din Cluj (evacuată la Sibiu în timpul ocupației hortiste) a plecat voluntar pe front o echipă de specialiști chirurghi, înzestrată cu materialele necesare.

Artiști ai Operei române și teatrelor din București au format echipe speciale care au dat spectacole pentru ostașii de pe front sau pentru cei aflați răniți în spitale.

Multiple inițiative de sprijinire a războiului au luat organizația Apărarea Patriotică și sindicatele.

Apărarea Patriotică a organizat clăci pentru confecționarea de obiecte de îmbrăcăminte necesare militarilor din linia întâi, a făcut colecte pentru front, a înființat și întreținut cantine ostașești în gări, cămine pentru copii rămași orfani, sanatorii pentru răniți. Prin serbări, spectacole teatrale, bazaruri etc. ea a strâns însemnate sume de bani pe care le-a folosit în sprijinul războiului. Numai de la bazarul organizat în Capitală Apărarea Patriotică a donat pentru nevoile frontului 100 de milioane de lei.

Sume însemnate a strâns Confederația Generală a Muncii prin sindicatele din întreprinderi și instituții. Astfel au fost donate pentru înarmare și alte nevoi militare peste 500 de milioane de lei; unele întreprinderi au luat sub patronaj spitale de răniți.

Patriotismul dovedit de oamenii muncii în sprijinirea frontului antihitlerist era cu atât mai demn de admirat cu cât ei măreau producția în condiții de muncă și de trai atât de grele încât de multe ori nu aveau ca hrană decît o bucată de mămăligă și o ciorbă slabă. Ei s-au ridicat însă deasupra tuturor acestor greutăți și, însuflețiți de cauza dreaptă a războiului, de dragoste față de țară, au îndeplinit cu elan chemarea partidului comunist, chemarea patriei: „Totul pentru front, totul pentru victorie!”.

Contribuția economică a României la războiul antihitlerist s-a cifrat — după date estimative — la o valoare ce depășește cu mult 1 miliard de dolari (cursul din 1938), ceea ce însemna, la numărul de atunci al populației țării și la posibilitățile materiale, un efort cu adevărat uriaș.

Sprijinul multilateral dat luptătorilor de pe front de către poporul român, dragostea fierbinte cu care el a înconjurat armata au constituit un izvor principal al victoriilor repute de ostașii noștri în înfruntarea cu hitlerismul barbar.

Încheierea celui de-al doilea război mondial prin înfrîngerea fascismului a fost urmată de reacția în lanț a unor noi și vaste prefaceri sociale, politice, economice, spirituale, tehnice, care luate în parte sau însumate au căpătat anvergură mondială de însemnătate istorică. Dincolo de fluctuațiile de moment, de oscilații pe care istoria le va înregistra ca particularități nedefinitorii, se pot distinge câteva sensuri majore ale dezvoltării omenirii în perioada scursă. Principalul este desigur marea progresiune a socialismului, devenit sistem mondial, prezent acum prin țările sale în trei continente — Europa, Asia, America Latină. Grava înfrîngere suferită de imperialism prin victoriile a noi și noi revoluții socialiste a fost completată de destrămarea sistemului său colonial, rezultat al luptei revoluționare de eliberare națională a popoarelor subjugate, proces a cărui desăvîrșire se produce sub ochii noștri. În ansamblul țărilor capitaliste a cunoscut o impetuoasă dezvoltare mișcarea muncitorească, s-a lărgit și adîncit influența partidelor comuniste.

Sfertul de veac scurs de la eliberarea de sub jugul fascist a însemnat pentru țara noastră o perioadă de radicale transformări istorice. După terminarea războiului antihitlerist au continuat tot mai intens marile lupte social-politice hotărîtoare pentru determinarea căilor de dezvoltare a României. Învățate de experiența vieții, cele mai largi mase, marea majoritate a poporului, s-au unit și mai strîns în jurul partidului comunist, ales de ele drept călăuzitor al destinului național, l-au urmat în asaltarea noilor obiective pe care le puneau în față necesitățile înlăturării grelei moșteniri a trecutului, creării unei vieți noi, mai bune, pentru cei ce muncesc.

Au fost complet înlăturate de la guvernare clasele exploatare, a fost abolită monarhia, s-au abordat pe front larg sarcinile revoluției socialiste, a fost extirpată pînă la capăt în România exploatarea omului de către om, a fost edificată, printr-o muncă titanică, economia socialistă unitară la orașe ca și la sate. S-a făcut un enorm efort pentru industrializarea țării, modernizarea agriculturii, dezvoltarea științei, culturii, artei.

Sub conducerea încercată a Partidului Comunist Român, Republica Socialistă România și-a câștigat în ultimii ani notorietatea internațională a uneia din țările lumii cu cea mai impectoasă dinamică a dezvoltării economice.

În procesul desăvârșirii edificării socialismului se desfășoară o imensă activitate pentru reducerea decalajului față de cele mai avansate țări din punct de vedere economic și tehnic.

Un element definitoriu al actualei societăți românești îl constituie înalta sa coeziune, identitatea de interese și năzuința a tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate, coeziune inspirată și potențată de politica Partidului Comunist Român.

Oglindire a trăsăturilor orînduirii noastre socialiste, a profundelor interese ale națiunii, politica externă a României socialiste militează cu energie pentru asigurarea cadrului internațional propice desfășurării vastei munci constructive a poporului român, pentru înlăturarea primejdiei unor noi conflicte armate, cărora realitățile epocii le-ar conferi un caracter distructiv fără precedent.

Punînd în centrul ei alianța și prietenia frățească cu toate țările sistemului mondial socialist, politica externă a guvernului și partidului nostru vizează totodată sprijinirea independenței țărilor care au scuturat recent jugul colonial, ajutorarea mișcărilor de eliberare națională, întreținerea unor bune relații cu toate țările, indiferent de orînduire, salvagardarea păcii generale.

Prețuind ca lumina ochilor libertatea dobîndită, cinstind marile jertfe făcute pentru aceasta în războiul antihitlerist, poporul român este hotărît să-și apere neabătut independența și suveranitatea națională, cuceririle sale revoluționare.

În cuprinsul construirii orînduirii socialiste Partidul Comunist Român a creat treptat și o nouă forță armată, corespunzătoare nevoilor și trăsăturilor societății noastre. Militarii de toate gradele ai armatei Republicii Socialiste România, condusă și educată de partid, sînt permanent gata să înfrunte orice dușman care ar cuteza să pornească vreo agresiune împotriva țării noastre. În strînsă frăție de arme cu armatele țărilor din tratatul de la Varșovia, ale tuturor statelor socialiste, forțele noastre armate străjuiesc cu vigilență, împotriva imperialismului, roadele socialismului.

Scrutînd retrospectiv marile împliniri din sfertul de veac scurs de la insurecția din august 1944, aruncînd privirea înainte spre perspectivele luminoase către care pășește poporul român, în frunte cu partidul său comunist, putem spune cu tot temeiul că n-au fost zadarnice marile jertfe date de români în înclș-tarea începută la 23 august 1944, că virtuțile străbune, calitățile și talentele poporului nostru, potențate de socialism, sînt o che-zășie a împlinirilor viitoare, și mai mărețe.

Redactor : colonel (rez.) TRAIAN MUTAȘCU
Tehnoredactor : GHEORGHE CUCOȘ

---

*Bun de tipar 20.07.1969. Apărut 1969.
Hirtle scris tip I A. de 80 g/m². Format 700×1000/16.
Coli de tipar 24,75. B.*

Tiparul executat sub comanda nr. 2871 la
Intreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918”,
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, București,
Republica Socialistă România.

Lei 15

EDITURA MILITARĂ

<https://biblioteca-digitala.ro>